Lantmäteriet
Lantmäteriverket

LMV-Rapport nr 1983:8

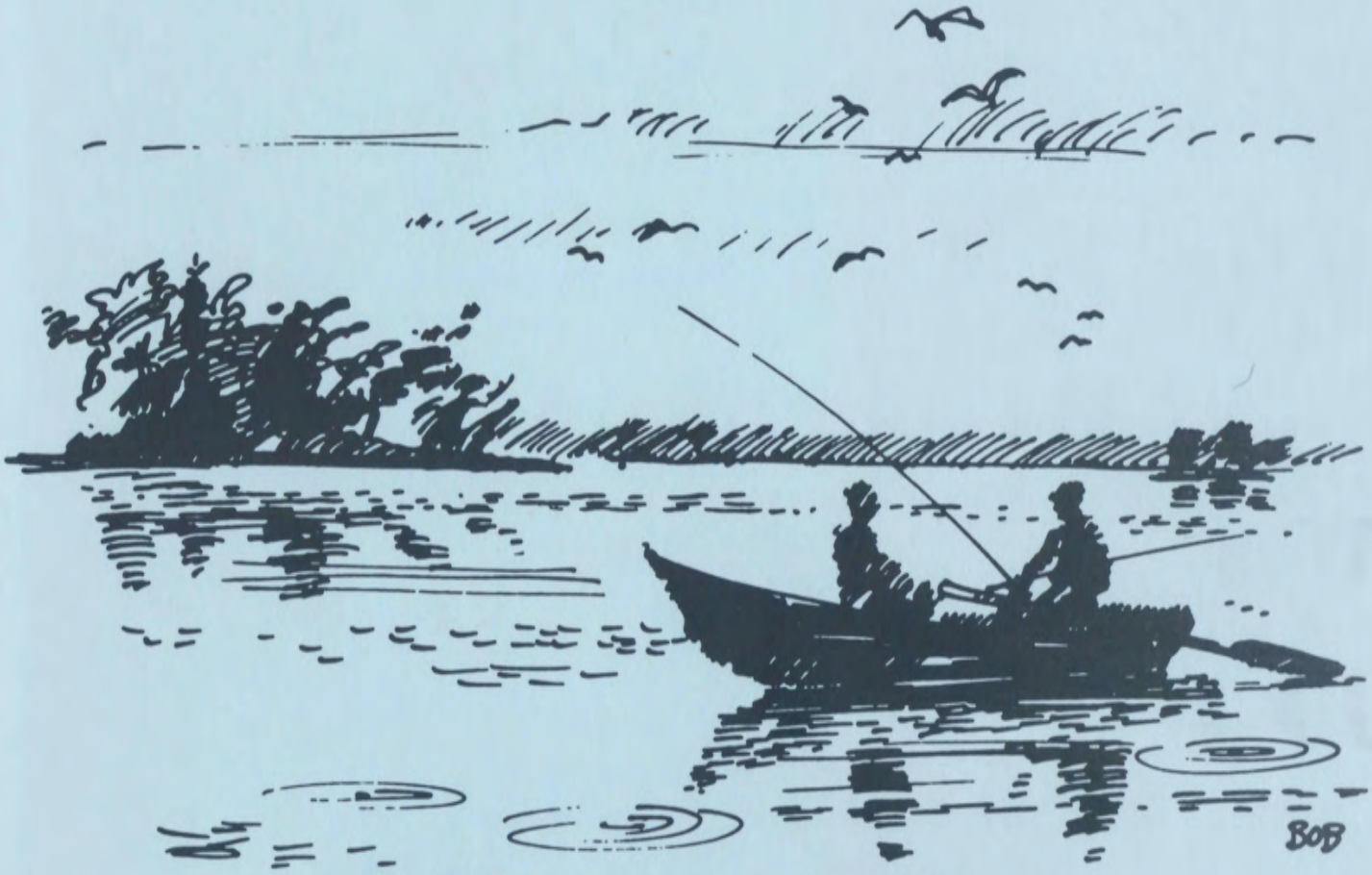

RÄTTEN TILL VATTEN OCH FISKE

– EN SAMMANSTÄLLNING AV RÄTTSREGLER OCH RÄTTSPRAXIS

Verkan av ägostyckning

3

ISSN-0280-5731

Lantmäteriet
Lantmäteriverket

RAPPORT

Maj 1983

LMV-Rapport nr
1983:8
Dnr
300 - 519 - 83

Rf Fastighetsbildning

RÄTTEN TILL VATTEN OCH FISKE

En sammanställning av rättsregler och rättspraxis rörande inverkan av lantmäteriförrättningar och liknande åtgärder på rätten till vatten och grund samt fiske.

Arbetet omfattar fem separata delar.

Sammanställningen har gjorts av f. överlantmätaren i Jämtlands län, Valfrid Larsson,på uppdrag av Lantmäteriverket.

LDOK Rf Fastighetsbildning Fastighetsindelning Äldre rättsinstitut

Beställs hos

☐ Lantmäteriverket
Blankettförrådet
801 12 GÄVLE

☐ Liber Förlag

☐

REDOGÖRELSE

ur författningar och rättspraxis

hur vatten och fiske är fördelade

mellan fastigheter

till ledning för vidare utredningar i dessa frågor

efter uppdrag av statens lantmäteriverk

upprättad åren 1975 - 1982 av

Valfrid Larsson

Valfrid Larsson

fd överlantmätare

Del III. Ägostyckning.

Rätten till vatten och fiske enligt ägostyckning. Analys även i övrigt av ägostyckningsinstitutet.

Bilagor:

Författning

Förarbeten

Anvisningar

Rättsfall

Lagedition 1927

Innehåll

Innehåll (forts) Sid

Innehåll (forts) Sid

Lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896 (1896:41 s 1). Stadgandena om ägostyckning.

KOMMENTARER

1. Inledning

1.1. Bilagor

Lagtexten i Svensk författningssamling.
Bilaga Författning.

Uppgifter ur förarbetena till lagen.
Bilaga Förarbeten.
Till denna bilaga har fogats kopior ur NJA II 1896 av artikel 5, Den nya lagstiftningen om jordstyckning, av Hjalmar Westring, och av artikel 6, Det nya jorddelningsinstitutet, ägostyckning, av justitierådet E. Herslow.

Kungl. lantmäteristyrelsens cirkulär nr 19 (ny följd) till tjänstemännen vid lantmäteristaten med formulär till beskrivning över ägostyckning m.m. den 14 april 1897.
Bilaga Anvisningar

Kronologisk förteckning över rättsfall avseende ägostyckning.
Bilaga Rättsfall
Vid rättsfall har inom parentes angivits den § eller de §§ i lagen som rättsfallet närmast rör.

Lagen med följdförfattningar och hänvisningar till rättsfall ur 1927 års lagedition. Bilaga Lagedition 1927

1.2. Litteratur

Hjalmar Westring, Lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring med förklaringar, andra upplagan 1911, citerad Westring.

1.3. En del definitioner och begrepp

1.3.1. Vatten, fiske, lägenhet

7 §. Här redovisas såsom tillhörande ett hemman enskilt - förutom mark - vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet.

"Lägenhet" i sådant sammanhang förekommer på flera ställen i lagen och betyder närmast nyttighet, naturförmån (Westring s 2) och således inte avsöndrad jord eller avsöndrad lägenhet. Se vidare not 1) på s 4.

11 §. Här stadgas att om till hemman som styckades hörde vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller om från hemmanet viss jord blivit för alltid avsöndrad så kunde sådan lägenhet eller jord avsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam.

Avsöndrad jord (avsöndrad lägenhet) skiljes här tydligt från "annan dylik lägenhet".

12 § 2 st. Här stadgas att hemmanets andel med annat hemman i bl.a. vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet antingen kunde bibehållas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dem.

18 § 2 st. Här omnämnes vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet och jord som blivit för alltid avsöndrad.

Vattenfall och fiske skulle alltså vid ägostyckning alltid särskilt uppmärksammas antingen de tillhörde hemman enskilt (7 §, 11 §) eller hemman hade andel däri tillsammans med annat hemman (12 § 2 st).

Att fiske särskilt omnämnes såsom en sådan lägenhet (naturförmån) som skulle omfattas av ägostyckning bör i jämförelse med reglerna för laga skifte i skiftesstadgorna

uppmärksammas. Det markerar även att i enlighet med dåtida uppfattning fiske kunde särskilt disponeras oberoende av hur vattenområden disponerades. Skillnad i definitioner och begrepp angående fiske enligt reglerna om ägostyckning och enligt reglerna i jorddelningslagen och fastighetsbildningslagen bör särskilt uppmärksammas.

1.3.2. Hemmanslott

Hela styckningshemmanet skulle uppdelas i hemmanslotter. Begreppet stamfastighet, såsom vid avsöndring och avstyckning, fanns inte för någon av lotterna utan alla hemmanslotterna skulle - frånsett sådana olikheter i fråga om andelar i vissa samfälligheter som skulle särskilt redovisas - vara jämställda i likhet med vad som var fallet med klyvningslotter vid hemmansklyvning.

Hemmanets alla ägor och övriga tillhörigheter skulle efter ägostyckningen antingen vara fördelade på hemmanslotterna eller utgöra samfälligheter för dem, allt enligt bestämmelser, redovisning och beskrivning som enligt meddelade föreskrifter och anvisningar skulle vara tydliga. Bristfälliga eller otydliga bestämmelser, redovisningar och beskrivningar vid ägostyckning föranleder ofta svårigheter att rätt tolka ägostyckning innehåll.

Angående begreppet hemmanslott, se vidare 5.3. sid 24,25.

1.4. Följdförfattningar

Av följdförfattningar har i kommentarerna endast medtagits lagen om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län den 25 april 1924 (1924:82). Se 3.1. sid 9.

Angående följdförfattningar i övrigt hänvisas till 1927 års lagedition. Följdförfattningarna bör sakna betydelse

för tolkningen av ägostyckningsförrättnings innehåll.

I fortsättningen kommenteras stadganden, förarbeten, litteratur (Westring) och rättsfall i huvudsak i anslutning till vissa §§ i lagen. Siffror före rättsfall eller, inom parentes, efter rättsfall anger rättsfallens ordningsnummer i den kronologiska förteckningen över rättsfall, bilaga Rättsfall.

Not 1) till s 2 . Begreppet "lägenhet".

Angående den vidsträckta användningen av "lägenhet" såsom benämning på olika nyttigheter av mark och vatten anföres följande exempel ur 1866 års skiftesstadga.

4 §. Samfällt fiske eller annan oskiftad lägenhet.

66 §. Ligger inom skifteslagets område fiskelägen, kalk- eller täljstensbrott, vattenställen, blekeplatser eller linsänken, kvarnar, vattenverk eller andra lägenheter, - - - .

68 §. Innehar någon delägare sten- eller malmbrott, kvarn, vattenverk, fiske eller annan lägenhet, - - - .

82 §. Har något hemman inom skifteslaget rätt till särskild lägenhet, såsom stenbrott, kvarn, fiske, torvmosse eller dylikt; - - - .

2. 2 § och 29 §

(2 § NJA II 1896 nr 5 s 28-32, Westring s 25-40;
29 § NJA II 1896 nr 5 s 72, 73, Westring s 139-142)

2.1. Lagtext

2 §

Den, som under enskild äganderätt innehar hemman, som får klyvas, vare berättigad att i den ordning nedan sägs få hemmanet styckat i två eller flera lotter sålunda, att viss till gränserna bestämd ägovidd utlägges till varje lott och hemmanets mantal därefter mellan lotterna fördelas.

Sådan ägostyckning vare dock tillåten allenast å hemman, vilket antingen icke legat i samfällighet med annat hemman eller ock blivit ur samfällighet utbrutet genom sådan delning, att hemmanets ägor icke må utan ägarens samtycke med annan mark intagas i skifte i annat fall, än som omförmäles i 3 § 3 mom. av skiftesstadgan.

29 §

Vad i denna lag är stadgat om hemman gälle även om hemmansdel, som genom hemmansklyvning eller ägostyckning tillkommit, så ock i tillämpliga delar om varje under särskilt nummer i jordeboken upptagen lägenhet, som ej tillkommit genom avsöndring; dock att vid ägostyckning å sådan lägenhet skall, i stället för att mantal åsättes varje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter vilket lotterna skola taga del i utgörandet av lägenhetens allmänna utskylder och besvär.

I fråga om jordavsöndring skall vad om hemman är sagt jämväl tillämpas å för alltid avsöndrad lägenhet; dock att från sådan lägenhet ytterligare avsöndring för alltid

må ske utan inskränkning till viss del av ägovidden.

2.2. Kommentarer

Vad angår avsöndrad lägenhet innebar stadgandena i 29 § att sådan lägenhet väl kunde klyvas i likhet med vad som gällde för hemman men ej delas genom ägostyckning. Detta var ej heller behövligt eftersom en avsöndrad lägenhet kunde uppdelas genom avsöndring utan inskränkning till viss del av ägovidden.

Men om en från hemman avsöndrad lägenhet åsatts mantal enligt 13 § Kungl. förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring kunde den sålunda till hemmansdel förändrade avsöndrade lägenheten genom ägostyckning uppdelas i hemmanslotter. NJA 1924 s 40 (38). - Och i ett sådant fall kunde ägostyckning verkställas enbart på hemmanets återstående ägor. NJA 1914 s 267 (24).

Sedan mantalssättning på en från hemman avsöndrad lägenhet skett var således den till hemmansdel förändrade avsöndrade lägenheten och stamhemmanet med dess minskade skattetal från varandra helt skilda hemmansdelar. En sådan genom mantalssättning på avsöndrad lägenhet tillkommen hemmansdel kan inte ha andel i samfälligheter och nyttigheter - exempelvis i samfällda vattenområden eller i samfällt fiske - om inte någon sådan andel tillkom den ursprungliga avsöndrade lägenheten. Och stamhemmanet med dess genom mantalssättningen minskade skattetal har samma andelar i samfälligheter och nyttigheter som före mantalssättningen med det då ominskade skattetalet. Detta bör också uppmärksammas vad angår sådana hemmansdelar som genom hemmansklyvning eller ägostyckning uppkommit ur hemmansdel som åsatts skattetal eller hemmansdel som erhållit minskat skattetal vid mantalssättning.

Vad angår mantalssättning på avsöndrad lägenhet har förut

under avdelningen Mantalssättning på avsöndrad lägenhet (del II s 269) närmare redogjorts för grundläggande författningar, syfte, rättsverkan, rättsfall och registrering samt omständigheter att särskilt beakta vid utredning om andelar i samfälligheter och nyttigheter, exempelvis fiske. Här tillägges nu att någon rätt till del i allmänning (12 § 1 st) inte torde följa med det mantal (skattetal) som åsatts avsöndrad lägenhet vid mantalssättning samt att lägenhetens stamhemman torde ha sådan rätt efter sitt före mantalssättningen ominskade mantal.

2.3. Rättsfall

2 §

24. 1914 s 267. Sedan från hemman avsöndrad jord åsatts mantal enligt 13 § Kungl. förordningen 6.8.1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring kunde ägostyckning verkställas enbart på hemmanets återstående ägor.

35. 1922 s 466. Ägostyckning fick verkställas på fastighet som ursprungligen (1891) sålts och lagfarits såsom en avsöndrad lägenhet men sedermera (1893, 1894) vid fastställd hemmansklyvning, med bibehållna ägor, utlagts såsom hemmansdel med visst åsatt skattetal och såsom sådan fastighet redovisats i jordregistret.

38. 1924 s 40. Sedan en från hemman avsöndrad lägenhet åsatts mantal enligt 13 § Kungl. förordningen 6.8.1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring kunde den sålunda till hemmansdel förändrade avsöndrade lägenheten genom ägostyckning uppdelas i hemmanslotter.

29 §

38. 1924 s 40. Sedan en från hemman avsöndrad lägenhet åsatts mantal enligt 13 § Kungl. förordningen 6.8.1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring kunde den sålunda till hemmansdel förändrade avsöndrade lägenheten genom ägostyckning uppdelas i hemmanslotter.

3. 3 §

(Bilaga Förarbeten s 5, NJA II 1896 nr 5 s 32, 33, Westring s 40-43.)

3.1. Lagtext

3 §

Har ägare av sådant hemman, som i 2 § omförmäles, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, och möter ej uti det rörande upplåtelsen träffade avtal hinder för ägostycknings verkställande i överensstämmelse med vad nedan stadgas, må ock, på begäran av någon av delägarna ägostyckning ske.

Genom lag den 25 april 1924 (1924:83) tillkom i 3 § ett andra stycke av följande lydelse:

Huruledes inom vissa delar av Kopparbergs län ägostyckning eljest må ske, därom är särskilt stadgat.

Lagen om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län den 25 april 1924 (1924:82) hade följande lydelse:

1 §

Har den, som under enskild äganderätt innehar hemman, vilket utbrutits vid på bekostnad eller med understöd av staten verkställt storskifte inom Kopparbergs län, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må ägostyckning ske på de villkor och med tillämpning i övrigt av de bestämmelser, som innehållas i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, såvitt ej i denna lag annorlunda stadgas. I avseende å ägostyckning på grund av upplåtelse, som sker efter denna lags ikraftträdande, skall

ock gälla vad i 3 § i lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är stadgat. Är lott, som innehåller inägojord, ej så beskaffad som där sägs, må ägostyckning likväl ske, om lotten jämte andra samma ägare tillhöriga ägor kan bilda en brukningsdel med sådan sammansättning i skilda ägoslag, som i nämnda lagrum avses, och anledning ej förekommer till annat än att lotten kommer att nyttjas i sambruk med nämnda ägor.

Har före denna lags ikraftträdande i avhandling rörande upplåtelse av jord från hemman, som i första stycket sägs, det upplåtna angivits allenast såsom viss andel av hemmanet, vare det ej hinder för ägostyckning, där av omständigheterna eljest framgår, att fånget avsett ägor inom vissa gränser att ägas såsom hemmansdel.

Med hemman avses i denna lag fastighet, som upptagits såsom särskild åbolott i delningsbeskrivning vid storskifte.

2 §

I stället för mantal skall mellan lotterna fördelas i orten brukligt jordtal.

3 §

Vid förrättning enligt denna lag samt vid prövning av sådan förrättning skall tillses, att hinder mot ägostyckningen ej möter på grund av bestämmelserna i 1 § första stycket andra och tredje punkterna. Ägostyckningen utgör ej hinder för sedermera sökt laga skifte, och må förty fastställelse å densamma icke meddelas; i stället skall under de förutsättningar, som eljest gälla för fastställelse av ägostyckning, å kartan tecknas bevis att förrättningen prövats vara lagligen beskaffad.

4 §

Ingå i skifte ägor, vilka innehavas av delägare på grund av ägostyckning, som verkställts enligt denna lag och

prövats vara lagligen beskaffad, skall sådan delägare erhålla vad enligt uppskattning svarar mot de ägor.

5 §

Vad i denna lag är stadgat om hemman skall gälla även om hemmansdel, som utbrutits genom klyvning jämlikt 94 § första stycket sista punkten skiftesstadgan eller tillkommit genom ägostyckning.

Har vid klyvning, varom i första stycket sägs, såsom hemmansdel utlagts lott med andel efter olika förhållande i olika ägoområden, skall vid ägostyckning å sådan hemmansdel, i stället för att jordtal åsättes varje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter vilket lotterna skola deltaga i utgörandet av hemmansdelens allmänna utskylder och besvär.

Det alla, etc

3.2. Kommentarer.

Vid ägostyckning enligt 3 § måste uppgifter om överlåtelseavtal föreligga. NJA 1901 s 344 (3), 1904 s 155, 287 (9, 10).

Överlåtelse av ägovidd att såsom hemmansdel ägas som skett före lagens ikraftträdande (före 1.1.1897) kunde läggas till grund för ägostyckning. NJA 1900 s 365 (2).

Ägostyckning för bestämmande av mantal på jordområden, som inte blivit överlåtna att ägas såsom hemmansdelar utan utgjordes av avsöndrade lägenheter, kunde lagligen inte ske. (Av referatet i NJA framgår även att lagfart var meddelad på de avsöndrade lägenheterna.) NJA 1902 s 413 (6). - Avsöndrad lägenhet kunde inte åsättas särskild andel av hemmanets skattetal. NJA 1906 s 308 (13). - Lik-

nande fall, se NJA 1903 s 474 (8), 1907 s 91 (16), 1912 s 554 (20), 1913 s 575 (22), 1915 s 131 (25) och 1922 s 543 (36).

Dessa rättsfall utvisar att om från hemman sålts en viss till gränserna bestämd ägovidd, icke att ägas såsom hemmansdel utan såsom avsöndrad lägenhet så kunde en sådan köpeavhandling inte läggas till grund för ägostyckning och den sålda lägenheten därvid utläggas såsom hemmanslott. Särskilt av rättsfallen NJA 1902 s 413 (6), 1912 s 554 (20) och 1922 s 543 (36) framgår att en från hemman avsöndrad lägenhet varå lagfart meddelats inte kunde utläggas såsom hemmanslott vid ägostyckning. Detta bör leda till följande slutsats. Om en viss till gränserna bestämd ägovidd sålts såsom en avsöndrad lägenhet och lagfart meddelats på fånget var den avsöndrade lägenheten därmed i fastighetsindelningsavseende skild från stamhemmanet. Lägenheten var en särskild fastighet, vars innehåll framgick av köpeavhandlingen. Den kunde då inte såsom en redan för sig bestående fastighet därefter utläggas vid ägostyckning såsom en hemmanslott med åsatt skattetal och större innehåll (andel i samfälligheter och nyttigheter). Även om vid tiden för ägostyckningen lagfart inte var meddelad på den avsöndrade lägenheten men denna var fastställd av KB såsom jordavsöndring enligt 1896 års lag och lagfart därefter meddelades på den sålda jorden såsom på en avsöndrad lägenhet bör samma situation ha förelegat.

I sådana med de förut berörda likartade fall då sakägarna <u>antingen</u> befunnits vara ense om att området var avsett att ägas såsom hemmansdel och detta inte motsades av innehållet i avhandlingen - NJA 1905 s 86 (12); <u>eller ock</u> efter förrättningens avslutande men före dess fastställande i en särskild skriftlig handling upplyst att det varit deras avsikt att området skulle ägas såsom hemmansdel - NJA 1919 s 437 (33) eller försett köpekontraktet med ett tillägg av innehåll att lägenheten vid ägostyckningen utbytts mot hemmanslott - NJA 1922 s 546 (37), kunde för-

rättningen fastställas.

Det bör beträffande sist omnämnda överlåtna områden förutsättas att lagfart på dem meddelades första gången sedan ägostyckningsförrättningarna fastställts och då på de därvid utlagda hemmanslotterna. - Därest lagfart på sålda ägor första gången meddelats såsom på en vid ägostyckning utlagd hemmanslott bör något vidare bedömande av fångeshandlingens beskaffenhet inte göras.

Från hemman hade sålts till gränserna bestämda områden, varvid även vissa mantal hade utsatts för områdena. Lagfart hade meddelats på mantalen. Områdena kunde utläggas såsom hemmanslotter. NJA 1906 s 488 (15). - Från hemman hade sålts visst mantal varvid angivits att den sålda hemmansdelen utgjordes av ett visst bestämt jordområde. Lagfart meddelades på mantalet. Delägarna i hemmanet var ense om att med köpeavtalet avsetts ett visst bestämt ägoområde att ägas såsom hemmansdel. Det överlåtna området kunde utläggas såsom hemmanslott och det utan hinder av att lagfart meddelats på mantalet och att det vid ägostyckningen bestämda mantalet inte överensstämde med det i köpeavtalet angivna och tidigare lagfarna. NJA 1924 s 493 (40).

Utbrytning av mark såsom vederlag åt avsöndrad lägenhet för rätt till skogsfång och mulbete fick ej ske vid ägostyckning NJA 1915 s 131 (25). - Liknande fall, se NJA 1913 s 575 (22).

Dessa två rättsfall har förut omnämnts i samband med frågan att avsöndrad lägenhet inte fick utläggas såsom hemmanslott. Härtill kommer att vid ägostyckning en avsöndrad lägenhet väl skulle redovisas men inte kunde på något sätt förändras. Utbrytning av mark såsom vederlag åt avsöndrad lägenhet för rätt till skogsfång och mulbete kunde ske vid laga skifte och hemmansklyvning men alltså inte vid ägostyckning.

3.3. Rättsverkan i visst fall av att till gränserna bestämd ägovidd, såld såsom avsöndrad lägenhet, vid ägostyckning utlagts såsom hemmanslott.

I anslutning till redovisade rättsfall har förut (s 12) anförts bl.a: Om en viss till gränserna bestämd ägovidd sålts såsom en avsöndrad lägenhet och lagfart meddelats på fånget var den avsöndrade lägenheten i fastighetsindelningsavseende skild från stamhemmanet. Lägenheten var en särskild fastighet, vars innehåll framgick av köpeavhandlingen. Den kunde då inte såsom en redan för sig bestående fastighet därefter utläggas vid ägostyckning såsom en hemmanslott med åsatt skattetal och större innehåll (andel i samfälligheter och nyttigheter). Även om vid tiden för ägostyckningen lagfart inte var meddelad på den avsöndrade lägenheten men denna var fastställd av KB såsom jordavsöndring enligt 1896 års lag och lagfart därefter meddelades på den sålda jorden såsom på en avsöndrad lägenhet bör samma situation ha förelegat.

Trots att enligt rättsfall en avsöndrad lägenhet i sådant fall lagligen inte kunde utläggas såsom hemmanslott har i tillämpningen detta likväl skett. Fråga uppkommer då om rättsverkan av ett sådant förfarande. Om den principen fasthålles, att en från stamhemmanet i vederbörlig ordning till särskild fastighet avskild avsöndrad lägenhet inte kunde förändras genom ägostyckning, bör i detta fall hemmanslotten inte ha annat innehåll än den avsöndrade lägenheten. Ägostyckningsförfarandet med åsättande av mantal (skattetal) bör då på den avsöndrade lägenheten inte ha haft annan inverkan än en mantalssättning enligt 13 § Kungl förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring. Fördelning av andelar i samfälligheter och nyttigheter efter ägostyckningen bör då ske under denna förutsättning. Till den hemmanslott som utlagts för den avsöndrade lägenheten bör på grund av ägostyckningen inte höra någon sådan andel.

Därest lagfart på sålda ägor första gången meddelats såsom på en vid ägostyckning utlagd hemmanslott bör vad förut sagts inte gälla.

3.4. Rättsfall till 3 §

2. 1900 s 365. Överlåtelse av ägovidd att såsom hemmansdel ägas som skett före lagens ikraftträdande kunde läggas till grund för ägostyckning.
3. 1901 s 344. Vid ägostyckning enligt 3 § måste uppgifter om överlåtelseavtal föreligga.
6. 1902 s 413. Ägostyckning för bestämmande av mantal på jordområden, som inte blivit överlåtna att ägas såsom hemmansdelar utan utgjordes av avsöndrade lägenheter, kunde lagligen inte ske.(Av referatet i NJA framgår även att lagfart var meddelad på de avsöndrade lägenheterna.)
8. 1903 s 474. En genom avhandling 12.1.1891 såld avsöndrad lägenhet kunde ej utläggas såsom hemmanslott.
9. 1904 s 155. Vid ägostyckning enligt 3 § måste uppgifter om överlåtelseavtal föreligga.
10. 1904 s 287. Vid ägostyckning enligt 3 § måste uppgifter om överlåtelseavtal föreligga.
12. 1905 s 86. Då parterna var ense om att ett med köpeavhandling avsett område skulle ägas såsom hemmansdel och detta ej motsades av innehållet i avhandlingen kunde avhandlingen läggas till grund för ägostyckning.
13. 1906 s 308. Avsöndrad lägenhet kunde inte åsättas särskild andel av hemmanets skattetal.
15. 1906 s 488. Från hemman hade sålts till gränserna bestämda områden, varvid även vissa mantal hade utsatts för områdena. Lagfart hade meddelats på mantalen. Områdena kunde utläggas såsom hemmanslotter.
16. 1907 s 91. Mantal kunde inte åsättas från hemmanet jämte andra hemmanavsöndrade lägenheter.
20. 1912 s 554. En avsöndrad lägenhet varå lagfart meddelats kunde inte utläggas såsom hemmanslott.
22. 1913 s 575. Tio jordområden, som genom särskilda åren 1876-1901 upprättade avhandlingar avsöndrats från hemman, jämte jord som tillagts områdena i vederlag för rätt till skogsfång kunde inte utläggas såsom hemmanslotter. Lagfart hade meddelats på fyra av de avsöndra-

3 § (forts)

de lägenheterna. Mellan hemmansägaren och lägenhetsägarna hade träffats särskilda avtal enligt vilka dessa i stället skulle vara ägare till de mot lägenheterna svarande hemmanslotterna.

25. 1915 s 131. Genom ägostyckning avsågs att sätta mantal på två genom avhandlingar 1892 och 1895 från hemman avsöndrade lägenheter, varvid en av lägenheterna enligt särskild skriftlig förening tillfördes mark såsom vederlag för servitut avseende rätt till skogsfång och mulbete. - Vid ägostyckning kunde inte verkställas utbrytning av område såsom vederlag för rätt till skogsfång och mulbete. - Genom ägostyckning kunde inte från hemman avsöndrade lägenheter åsättas mantal.

33. 1919 s 437. Vid försäljning av hemman undantogs två såsom "lägenheter" betecknade områden, vilka dock inte var några tidigare avsöndrade lägenheter. Vid ägostyckning på hemmanet utlades dessa två områden såsom särskilda hemmanslotter. Efter ägostyckningens avslutande upplyste sakägarna i en särskild skriftlig handling att det varit deras avsikt att de undantagna områdena skulle ägas såsom hemmansdelar. Ägostyckningen kunde fastställas.

36. 1922 s 543. Ett område såldes 1890 från ett hemman såsom avsöndrad lägenhet. Lagfart meddelades. Hemmanets och avsöndringens ägare träffade 1913 en bevittnad skriftlig överenskommelse att avsöndringen skulle ägas såsom hemmansdel och åsättas mantal genom ägostyckning. Eftersom området utgjordes av en från hemmanet avsöndrad lägenhet varå lagfart meddelats kunde området vid ägostyckning inte utläggas såsom hemmanslott.

37. 1922 s 546. Genom köpekontrakt hade från ett hemman sålts ett såsom "lägenhet" betecknat område med angiven areal. Vid ägostyckning förklarade sakägarna att det sålda området var avsett att ägas såsom hemmansdel. Om rådet utlades såsom hemmanslott. Vid ansökning om lagfart var köpekontraktet försett med ett tillägg av innehåll, att lägenheten vid ägostyckningen utbytts mot nämnda hemmanslott. Av vad sålunda förekommit ansågs

3 § (forts)

framgå, att med köpeavtalet avsetts att överlåta det försålda området såsom hemmansdel, varför detta kunde utläggas såsom hemmanslott.

40. 1924 s 493. Från hemman hade sålts visst mantal varvid angivits att den sålda hemmansdelen utgjordes av ett visst bestämt jordområde. Lagfart meddelades på mantalet. Delägarna i hemmanet var ense om att med köpeavtalet avsetts visst bestämt område att ägas såsom hemmansdel. Det överlåtna området kunde utläggas såsom hemmanslott och det utan hinder av att lagfart meddelats på mantalet och att det vid ägostyckningen bestämda mantalet inte överensstämde med det i köpeavtalet angivna och tidigare lagfarna.

4. 10 §

(NJA II 1896 nr 5 s 38-40 , Westring s 65-69)

4.1. Lagtext

Vid ägostyckning må, i den mån sådant är vid laga skifte tillåtet, jord eller lägenhet undantagas för gemensamt behov samt besvär eller last till förmån för viss hemmanslott läggas å annan sådan lott.

4.2. Kommentarer

10 kap 66 § i 1866 års skiftesstadga: För allmänna gator och vägar till stad, kyrka och kvarn, grödans inkörsel, skogsfärder, torvmossar, vattenställen m.m. samt avlopps- och floddiken, bör nödigt utmål av oskifto tagas. - - - Ligga inom skifteslagets område fiskelägen, kalk- eller täljstensbrott, vattenställen, blekeplatser eller linsänken, kvarnar, vattenverk eller andra lägenheter, som skifteslaget gemensamt tillhöra; då må jämväl därtill nödigt utrymme, jämte tjänliga ställen till hämtning av sten, sand, ler, grus eller torv, där sådant tarvas, av odeld massa anordnas och särskilt avrösas, dock icke till större vidd, än behovet fordrar.

I skiftesstadgan fanns ej någon bestämmelse om bildande av servitut på ägolott till förmån för annan ägolott. I praxis har dock detta ansetts vara tillåtet, exempelvis servitut avseende rätt till väg, rätt att hämta vatten eller rätt till täkt av sten, grus eller sand.

Skogsfångs- och mulbetesservitut fick ej bildas vid ägostyckning. NJA 1902 s 320 (5). - Samma utgång beträffande mulbetesservitut. NJA 1918 s 423 (30). - Servitut avseende rätt till dämning, flottning och upplagsplats för virke samt till timmervägar kunde bildas vid ägostyckning. NJA 1924 s 487 (39).

I samma omfattning som enligt rättspraxis kunnat ske vid laga skifte bör vid ägostyckning vattenområde (vattenområden) ha kunnat undantagas för gemensamt behov.

Undantag av jord eller lägenhet för hemmanslotternas gemensamma behov samt bildande av servitut vid ägostyckning skulle enligt 14 och 15 §§ vara grundade på bestämmelse av hemmanets ägare (eller sakägarna) samt redovisas i beskrivningen över ägostyckningen (lantmäteristyrelsens cirkulär nr 19, ny följd, den 14 april 1897 , se bilaga *Anvisningar*).

4.3. Rättsfall till 10 §

5. 1902 s 320. Skogsfångs- och mulbetesservitut fick ej bildas vid ägostyckning.
30. 1918 s 423. Servitut avseende rätt till mulbete kunde inte bildas vid ägostyckning.
39. 1924 s 487. Servitut avseende rätt till dämning, flottning och upplagsplats för virke samt till timmervägar kunde bildas vid ägostyckning.

5. 7 § och 11 §

(Bilaga Förarbeten s 6-8; 7 § NJA II 1896 s 36, 37, Westring s 60-62; 11 § NJA II 1896 s 40, 41, Westring s 69-72)

5.1. Lagtext

7 §

Ägostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer.

11 § Hörer till hemman, som styckas, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, eller har från hemmanet viss jord blivit för alltid avsöndrad, må sådan lägenhet eller jord kunna avsättas såsom för särskilda hemmanslotterna gemensam.

5.2. Kommentarer

Ur Westring (s 2): Beteckningen lägenhet användes i tre olika bemärkelser, nämligen 1:o) i jordeboken såsom särskild enhet upptagen lägenhet (jordebokslägenhet); 2:o) särskild med viss jord förenad naturförmån, såsom fiske, vattenfall m.m. ; och 3:o) från hemman avsöndrad jord eller "lägenhet" (i den under 2:o upptagna bemärkelsen): avsöndrad lägenhet. (Se vidare not 1) s 4.)

Westring (s 60, 61): Hemman utgöres alltid av ett visst område på marken. Men till hemman kan därjämte höra särskilda naturförmåner, såsom vattenfall, fiske eller annan sådan lägenhet. Nu stadgas här, att ägostyckning skall omfatta såväl all till hemmanet hörande mark som även vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer. - Stadgandet avser endast sådan mark eller lägenhet, som tillhör hemmanet i fråga ensamt. således icke sådan mark eller lägenhet, vari hemmanet jämte

annat hemman kan ha del. Därom se 12 och 13 §§. Ej heller avses de hemmanet tillkommande särskilda rättigheter, såsom servitut m.m., vilka behandlas i 12 §.

Westring skiljer således på begreppen naturförmån och särskild rättighet.

I uttrycket "vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet" har "lägenhet" betydelsen naturförmån. Servitut är ett exempel på särskild rättighet.

I dessa §§ avses endast mark och lägenheter (naturförmåner) som enskilt tillhör hemmanet och inte andel med annat hemman i samfällda ägor (samfälligheter) eller samfällda lägenheter (naturförmåner) eller hemmanet tillkommande särskilda rättigheter, såsom servitut m.m. Därom stadgas i 12 och 13 §§.

Då i ägostyckningshandlingar förekommer uppgifter av innehåll, att vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet inte tillhörde hemmanet eller att inga vattenfall, fisken eller dylikt ingick i ägostyckningen eller mantalsfördelningen, avsågs således därmed endast att redovisa att till hemmanet enskilt inte hörde någon sådan lägenhet eller i varje fall inte någon sådan lägenhet som då ansågs böra tillmätas någon betydelse. - Hemmanets andel med annat hemman i sådan lägenhet bör inte ha avsetts.

Då i 7 § omnämnes all till hemmanet hörande mark avses därmed även sådan i 11 § omnämnd viss jord som för alltid blivit avsöndrad från hemmanet.

I avsöndrad lägenhet kan förutom jord även ingå "vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet". För redovisningen därav enligt 11 § i sådant fall bör gälla samma regler som för redovisning av avsöndrad jord.

Vattenfall, och vattenområden, kunde enskilt tillhöra ett

hemman om det antingen var ett enstaka hemman eller också ett sådant hemman i by (skifteslag) till vilket efter skifte på byn hörde vattenområden enskilt. Fiske kunde enskilt tillhöra ett hemman om det antingen var ett enstaka hemman med enskilt fiske i hemmanets vattenområden eller ett hemman till vilket enligt urminnes hävd, dom eller skattläggning (5 § lagen om rätt till fiske) hörde fiske i annat än hemmanets vatten eller också ett sådant hemman i by till vilket efter skifte på byn vid särskild delning av fiske utlagts enskild fiskelott. (Att jämväl fiske delades i samband med skifte på by förekom sällan.)

Att fiske särskilt omnämnes såsom en sådan lägenhet (naturförmån) som skulle omfattas av ägostyckning bör i jämförelse med reglerna för laga skifte i skiftesstadgorna uppmärksammas. Det markerar även att i enlighet med dåtida uppfattning fiske kunde särskilt disponeras oberoende av hur vattenområden disponerades.

Enligt 10 § fick jord eller lägenhet undantagas för gemensamt behov i den mån sådant var tillåtet vid laga skifte. I 11 § stadgades att till hemman hörande vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet utan inskränkning fick avsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam.

Att enligt 11 § till hemman hörande vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller ock från hemman för alltid avsöndrad jord fick (kunde) avsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam var ett alternativ till att sådan lägenhet eller jord tillades viss hemmanslott.

Hur ett hemman enskilt tillhörande vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller från hemman avsöndrad jord disponerades vid ägostyckning - antingen att de tillades en hemmanslott eller också enligt 11 § avsattes såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensamma - skulle enligt 14 och 15 §§ vara grundat på bestämmelse av hemmanets ägare (eller sakägarna) samt redovisas i beskrivningen

över ägostyckningen (lantmäteristyrelsens cirkulär nr 19, ny följd, den 14 april 1897, se bilaga Anvisningar).

5.3. Särskilda kommentarer till redovisningen av från hemman avsöndrad lägenhet.

En från hemman avsöndrad lägenhet kunde förutom jord även innehålla vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet. En avsöndrad lägenhet var i fastighetsindelningsavseende skild från hemmanet, utgjorde en särskild fastighet. Detta förhållande ändrades inte genom ägostyckningen. Omfattningen och beståndet av en från hemman avsöndrad lägenhet kunde inte påverkas av en ägostyckning på hemmanet. Den avsöndrade lägenheten skulle endast redovisas vid ägostyckningen. En avsöndrad lägenhet med jord och "dylik lägenhet" ingick i de i 7 § omnämnda "all till hemmanet hörande mark, så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet" som ägostyckningen skulle omfatta. Identitet rådde således inte mellan nämnda mark med "dylika lägenheter" och den mark med "dylika lägenheter" som genom ägostyckningen skulle uppdelas i nya fastigheter.

Från hemman avsöndrad jord kunde helt tilläggas en hemmanslott. Detta gällde för hela den avsöndrade lägenheten och således även för sådan "dylik lägenhet" som förutom jord kunde ingå i avsöndringen. Den avsöndrade lägenheten med jord och "dylik lägenhet" ingick i den för hela hemmanslotten redovisade totalarealen med "dylika lägenheter", vilken totalareal med "dylika lägenheter" togs i beräkning vid fördelningen av hemmanets mantal mellan de särskilda hemmanslotterna. Det var ägorna med denna redovisade totalareal jämte "dylika lägenheter", vari jord och "dylik lägenhet" till en avsöndrad lägenhet ingick, som utgjorde hemmanslotten. Hemmanslotten med undantag av den avsöndrade lägenheten utgjorde en genom ägostyckningen tillkommen ny fastighet. I detta fall rådde således inte identitet mellan den vid ägostyckningen redovisade hem-

manslotten och den genom ägostyckningen tillkomna nya fastigheten. - I det fall att till den avsöndrade lägenheten hörde andel i samfällighet (mark, vatten eller fiske) bör även denna andel anses vara tillagd hemmanslotten och ingå i den andel i samfälligheter som enligt ägostyckningen tillkom densamma.

Detta sätt för redovisning vid ägostyckning av avsöndrade lägenheter, vilka redan utgjorde särskilda fastigheter, bör bero på det kamerala inslaget i ägostyckningsinstitutet: Hemmanets skattetal hade samband med all den mark jämte "dylika lägenheter" som ursprungligen tillhört hemmanet. Samma mark och "lägenheter" skulle då tas i beräkning vid fördelningen av hemmanets skattetal mellan de vid ägostyckningen tillkomna hemmanslotterna.

Redovisningen av från hemman avsöndrad lägenhet hade inte någon inverkan på fastighetsindelningen. Den avsöndrade lägenheten var, med oförändrad omfattning, liksom före ägostyckningen en särskild fastighet. Redovisningen hade inverkan på den från lägenheten till hemmanet utgående avgälden. Om den avsöndrade lägenheten tillades en hemmanslott skulle efter ägostyckningen avgälden erläggas endast till denna hemmanslott. Om den avsöndrade lägenheten avsattes såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam skulle efter ägostyckningen avgälden erläggas till samtliga lotter med fördelning dem emellan efter deras vid ägostyckningen åsatta skattetal.

Redovisning av avsöndrad lägenhet kan ha underlåtits. Detta hade inte heller någon inverkan på fastighetsindelningen. Den avsöndrade lägenheten var även i detta fall, med oförändrad omfattning, liksom före ägostyckningen en särskild fastighet. För att omfattningen av de genom en ägostyckning nybildade fastigheterna tillförlitligt skall kunna utrönas bör därför alla från styckningshemmanet avsöndrade lägenheter utredas till belägenhet och omfattning.

5.4. Redovisning av rättsfall i samband med 11 §, och i tillämpliga fall även 7 §.

5.4.1. Från hemman avsöndrade lägenheter.

Rättsfallen NJA 1903 s 474 (8), 1906 s 308 (13), 1907 s 91 (16), 1912 s 554 (20) och 1915 s 131 (25), vilka har samband med avsöndrade lägenheter, har förut redovisats under 3 § och där kommenterats.

Vid ägostyckning på hemman skulle därifrån avsöndrad jord tagas i beräkning. NJA 1920 s 8 (34).

Från hemman avsöndrad lägenhet kunde läggas till en hemmanslott. NJA 1906 s 467 (14).

Till hemmanslott fick inte läggas avsöndrad jord av större omfattning än 1/5 av hela hemmanslotten. NJA 1904 s 322 (11), 1916 s 136 (26) och 1917 s 585 (28).

Hemman från vilket utan tillstånd avsöndrats mer än 1/5 av ägovidden kunde inte undergå ägostyckning. NJA 1913 s 373 (21) och 1919 s 67 (32).

Anmärkning. Om i sådant fall den avsöndrade lägenheten (de avsöndrade lägenheterna) åsattes mantal enligt 13 § Kungl. förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring kunde ägostyckning därefter verkställas enbart på hemmanets återstående ägor. NJA 1914 s 267 (24). Se under 2 §.

5.4.2. Till hemman hörande enskilt vattenområde i älv (strömfall. vattenfall.)

Förklarades tillhöra hemmanslott utanför dess strand. NJA 1917 s 269 (27), 1944 s 155 (53) och 1950 s 371 (57). Till referade uppgifter om dessa rättsfall hänvisas.

I intet av dessa fall fanns någon bestämmelse eller redovisning vid förrättningen om dispositionen av vattenområdet. Att vattenområdet förklarades tillhöra hemmanslott utanför dess strand överensstämmer med presumtionen om vattenområdens delning med stranden. Vid ägostyckning som var en delning av hemman eller jordebokslägenhet i vissa till gränserna bestämda områden bör presumtionen om vattenområdens delning med stranden vara väl så markerad som vid skifte och hemmansklyvning. Ytterligare rättsfall som visar denna presumtion om vattenområdens delning med stranden vid ägostyckning:

Vattenområde i sjö utanför en vid ägostyckning avsatt samfälld väg, men ej i övrigt, var samfällt för alla vid ägostyckningen utlagda hemmanslotter. NJA 1931 A 22 (45).- Vattenområde i å utanför hemmanslott tillhörde hemmanslotten. NJA 1940 B 1030 (51).

5.4.3. Till hemman eller jordebokslägenhet hörande enskilt fiske.

Var gemensamt för hemmanslotterna. NJA 1941 B 643 (52). Var delat med vattnet mellan styckningslotterna. Hovrätten för Övre Norrland 6.5.1946 (54), Svea hovrätt 12.12. 1951 (58) och Göta hovrätt 3.3.1975 (62). Till refererade uppgifter om dessa rättsfall hänvisas.

I intet av dessa fall fanns någon bestämmelse eller redovisning vid förrättningen om dispositionen av fisket. - I NJA 1941 B 643 (52) får särskilda omständigheter ha ansetts föreligga.

5.5. Tvist om dispositionen vid ägostyckning av till hemman (eller jordebokslägenhet) hörande enskilt vattenområde i älv (strömfall, vattenfall) eller enskilt fiske omnämnda i 7 § och 11 §. Ingen bestämmelse i köpeavhandling. Ingen bestämmelse eller redovisning vid ägostyckningen.

Kommentarer i anslutning till redovisade rättsfall.

5.5.1. Vattenområde i älv (strömfall, vattenfall).

Rättspraxis får anses utvisa att presumtion skall anses föreligga för att till hemman hörande enskilt vattenområde är delat med stranden enligt reglerna i 12 kap 4 § (äldre) jordabalken. Se även Särskilda förteckningar över rättsfall 10.1. s 62.

5.5.2. Enskilt fiske.

Kan förekomma såsom:

1) Till hemman (enstaka hemman) hörande enskilt fiske i hemmanets enskilda vatten.

2) Till hemman på grund av urminnes hävd, dom eller skattläggning (5 § lagen om rätt till fiske) hörande fiske i annat än hemmanets vatten.

3) För hemman vid laga skifte på fiske utlagd fiskelott.

5.5.2.1. 1) Till hemman (enstaka hemman) hörande enskilt fiske i hemmanets enskilda vatten.

Detta var ett sådant fiske som var förenat med äganderätten till vattenområdet. I de fyra redovisade rättsfallen befanns hemmanets vattenområden vara genom ägostyckningen delade med stranden. Att i rättsfallet NJA 1941 B 643 (52) fisket förklarades vara gemensamt för de vid ägostyckningen utlagda hemmanslotterna får anses ha berott på särskilda omständigheter. Rättsfallen hovrätten för Övre Norrland 6.5.1946 (54), Svea hovrätt 12.12.1951 (58) och Göta hovrätt 3.3.1975 (62), där fisket förklarades vara delat med vattnet, bör i dessa under 1) omnämnda fall anses utvisa rättspraxis. Ur Svea hovrätts domskäl 12.12.1951: Bestämmelsen i 2 kap 11 § lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsönd-

ring, jämförd med stadgandet i 7 § samma kapitel, ger vid handen att vid ägostyckning ett avsättande av fiske för gemensamt behov inte kan anses ha kommit till stånd utan att uttrycklig föreskrift därom meddelats eller särskilda omständigheter talar därför.

Den grundläggande principen i sådana fall som omnämnts under 1) bör vara att dispositionen av fisket följer dispositionen av vattnet. Om således, utan att fisket nämnts vattnet avsatts som samfällt för hemmanslotterna bör även fisket vara samfällt. Avsättandet av vattnet som samfällt bör då anses såsom sådan särskild omständighet som förut omnämnts.

5.5.2.2. 2) Till hemman på grund av urminnes hävd, dom eller skattläggning (5 § lagen om rätt till fiske) hörande fiske i annat än hemmanets vatten.

Detta var ett sådant fiske som ej var förenat med äganderätten till vattenområdet. Hur hemmanets vattenområden disponerades vid ägostyckningen kunde således inte ha någon inverkan på dispositionen av detta slag av fiske. Enligt 7 § var fiske omnämnt under 2) jämställt med mark (vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet) och därmed med ett till hemmanet hörande ägoskifte. Svea hovrätts domskäl 12.12.1951, att vid ägostyckning ett avsättande av fiske för gemensamt behov inte kan anses ha kommit till stånd utan att uttrycklig föreskrift därom meddelats eller särskilda omständigheter talar därför, bör vara tillämpligt även här. Om sådant till hemman hörande fiske inte omnämnts eller redovisats bör skäl föreligga för att detta fall betraktas på samma sätt som då ett till hemman hörande ägoskifte inte redovisats. Se härom Fastighetstillhörigheten för ägoskifte som inte redovisats vid ägostyckning. 10.5. s 64.

5.5.2.3. 3) <u>För hemman vid laga skifte på fiske utlagd fiskelott</u>.

För det fall - vilket sällan torde förekomma - att fiskelotten till belägenheten sammanföll med hemmanet enskilt tillhörande vattenområde bör fisket betraktas på samma sätt som ett under 1) omnämnt fiske. Vanligare torde vara att indelningen i fiskelotter ej överensstämde med fastighetsindelningen i vattnet av orsak antingen att fastighets fiskelott hade annan belägenhet än fastighetens vattenområde eller ock att det vatten i vilket fiskelotterna var belägna var samfällt. I dessa fall utgjordes varje fiskelott av fiske som ej var förenat med äganderätten till vattenområdet. Hur till hemmanet hörande vatten disponerades vid ägostyckningen kunde då inte ha någon inverkan på dispositionen av fisket. Om till hemman hörande fiskelott (enligt 7 § jämställd med mark) inte omnämnts eller redovisats bör, liksom under 2) anförts, även här skäl föreligga för att detta fall betraktas på samma sätt som då ett till hemman hörande ägoskifte inte redovisats. Se härom <u>Fastighetstillhörigheten för ägoskifte som inte redovisats vid ägostyckning</u>, 10.5. s. 64.

5.5.2.4. Huruvida till hemman hörande <u>rätt till fiske</u> på annat än hemmanets vatten <u>i form av ett vanligt servitut</u> skall anses såsom "lägenhet" enligt 7 §, 11 § och 12 § 2 st eller såsom en särskild rättighet och förmån enligt 12 § 1 st (Westring s 79: Om samtliga arter av servitut måste regeln i 12 § första stycket gälla) kan vara tveksamt. Övervägande skäl synes dock tala för att en tillgång till fiske i denna form bör betraktas och behandlas på samma sätt som andra former av fiske, alltså såsom "lägenhet".

5.6. Förteckning över rättsfall till 7 § och 11 §

7 §

27. 1917 s 269. Vattenområde i älv, strömfall. Se under 11 §.
34. 1920 s 8. Vid ägostyckning på hemman skall därifrån avsöndrad jord tagas i beräkning.

11 §.

8. 1903 s 474. En genom avhandling 12.1.1891 såld avsöndrad lägenhet kunde ej utläggas såsom hemmanslott.
11. 1904 s 322. Till hemmanslott fick inte läggas avsöndrad jord av större omfattning än 1/5 av hela hemmanslotten.
13. 1906 s 308. Avsöndrad lägenhet kunde inte åsättas särskild andel av hemmanets skattetal.
14. 1906 s 467. Från hemman avsöndrad lägenhet kunde läggas till en hemmanslott.
16. 1907 s 91. Mantal kunde inte åsättas från hemmanet jämte andra hemman avsöndrade lägenheter.
20. 1912 s 554. En avsöndrad lägenhet varå lagfart meddelats kunde inte utläggas såsom hemmanslott.
21. 1913 s 373. Hemman från vilket utan tillstånd avsöndrats mer än 1/5 av ägovidden kunde inte undergå ägostyckning.
25. 1915 s 131. Genom ägostyckning avsågs att sätta mantal på två genom avhandlingar 1892 och 1895 från hemman avsöndrade lägenheter, varvid en av lägenheterna enligt särskild skriftlig förening tillfördes mark såsom vederlag för servitut avseende rätt till skogsfång och mulbete. - Vid ägostyckning kunde inte verkställas utbrytning av område såsom vederlag för rätt till skogsfång och mulbete. - Genom ägostyckning kunde inte från hemman avsöndrade lägenheter åsättas mantal.
26. 1916 s 136. Till hemmanslott fick ej läggas avsöndrad jord av större omfattning än 1/5 av hela hemmanslotten.
27. 1917 s 269. Ett till hemman hörande vattenområde med strömfall i angränsande älv omnämndes ej och redovisa-

11 § (forts)

des ej i handlingarna. Något samfällt utmål för fallets nyttjande avsattes inte. Vattenområde i älven med strömfall vid hemmanslott som erhållit strand vid älven ansågs genom ägostyckningen ha tillfallit denna hemmanslott.

28. 1917 s 585. Till hemmanslott fick inte läggas avsöndrad jord av större omfattning än 1/5 av hela hemmanslotten.

32. 1919 s 67. Hemman från vilket utan tillstånd avsöndrats mer än 1/5 av ägovidden kunde inte undergå ägostyckning.

34. 1920 s 8. Vid ägostyckning på hemman skulle därifrån avsöndrad jord tagas i beräkning.

51. 1940 B 1030. Anledning förelåg ej till antagande att till styckningshemman hörande vattenområde i en å vid ägostyckningen lämnats odelat, varför detta vattenområde ansågs ha vid ägostyckningen delats med stranden enligt bestämmelserna i 12 kap 4 § (äldre) jordabalken.

52. 1941 B 643. Inga bestämmelser. Till hemman hörande enskilt fiske förklarades på grund av angivna omständigheter vara gemensamt för hemmanslotterna.

53. 1944 s 155. Till hemman hörde vattenområde i älv enligt 12 kap 4 § (äldre) jordabalken och andel i det oskiftade fisket i de till byn hörande vattenområdena. Vid ägostyckning avsattes hemmanets andel i befintligt "fiskevatten" såsom gemensam för hemmanslotterna. Den vid älven belägna hemmanslotten förklarades ensam äga rätt till vattenområdet i älven utanför dess strand.

54. Hovrätten för Övre Norrland 6.5.1946. Sandön BD län. Inga bestämmelser. Till jordebokslägenhet hörande enskilt fiske ansågs ha vid ägostyckning delats med vattnet mellan styckningslotterna.

57. 1950 s 371. Inga bestämmelser. Vattenområde i älv (med strömfall) utanför köparens hemmanslott förklarades tillhöra denna enligt reglerna i 12 kap 4 § (äldre) jordabalken. (Vattenområdet i älven utanför säljarens hemmanslott tillhörde denna.)

58. Svea hovrätt 12.12.1951. Grinda m fl D län. Inga bestämmelser. Till hemman hörande enskilt fiske ansågs vara delat med vattnet mellan hemmanslotterna.

62. Göta hovrätt 3.3.1975. Tunarp R län. Inga bestämmelser. Till hemman hörande enskilt fiske ansågs vara delat med vattnet mellan hemmanslotterna.

6. 12 § och 13 §

(Bilaga Förarbeten s 9-20, NJA II 1896 nr 5 s 20-22, 41-49; Westring 12 § s 72-80, 13 §s80-84)

6.1. Lagtext

12 §

Vid ägostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner, såsom rätt till väg och grustäkt, del i allmänning, augmentsränta samt ersättning för rustning och rotering, eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i avgäld från för alltid avsöndrad lägenhet.

Däremot må hemmanets andel i lägenhet, som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dessa lotter.

13 §

Hörer till hemman, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blivit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i 2 § omförmäles, tillika andel med annat hemman i ägor, som icke undergått dylik delning, vare den omständighet ej hinder för ägostyckning, och vare beträffande sådan andel lag som i andra stycket av 12 § sägs.

Därest dylik andel i ägor bibehålles såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam, skall därå ej

tillämpas vad ovan stadgats angående ägors fördelning.

6.2. Kommentarer

I 12 och 13 §§ stadgas om dispositionen vid ägostyckning av hemmanets andel med annat hemman i samfällda ägor (samfälligheter) och samfällda lägenheter (naturförmåner) ävensom av hemmanet tillkommande särskilda rättigheter och förmåner samt hemmanets andel med annat hemman i såda na rättigheter och förmåner.

De vanligaste fallen enligt 13 § är hemmans andel i oskiftad ägotrakt inom skifteslag (således inte någon vid skifte för gemensamt behov undantagen äga) och hemmans andel med annat hemman i gemensam ägolott. som utlagts vid skifte på annan mark än egentliga inägor, oftast skogsmark. För disposition av sådan andel gäller bestämmelserna i 12 § andra stycket. Vilka oskiftade eller gemensamma ägor som avses med denna § möter i regel ingen svårighet att avgöra.

12 §

Ur Westring:

(sid 73) Propositionen innehöll - - - den enkla regeln, att vid ägostyckning ej finge meddelas bestämmelser till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti ifrågavarande ägor och förmåner. Genom den ändring, riksdagen uti förevarande avseende vidtog, ha bestämmelserna härutinnan blivit ganska invecklade.

(sid 73, 74) 1) Hemmanets andel med annat hemman i lägenhet. som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte.

- -

Denna andel kan enligt andra stycket av 12 § efter ägarens

bestämmande antingen bibehållas såsom gemensam för de lotter, i vilka hemmanet lägges, eller ock tilldelas en av dessa lotter. Bibehålles sådan lägenhet såsom gemensam, får varje lott, som vid ägostyckningen utlägges, efter sitt mantal andel i vad på hemmanet belöper av lägenheten.

- -

(sid 75, 76, 77) 2) Hemmanets andel med annat hemman i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom gemensam för de särskilda hemmanen.

- -

Uttryckligen är visserligen förklarat, dels att hemmanets andel i jord, som vid skifte eller ägostyckning av oskifto avsatts för väg eller grustäkt, skall följa regeln i första stycket, och dels att hemmanets andel i vattenfall, fiske eller "annan dylik" lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom gemensam, skall följa regeln i andra stycket (Se s. 40). Däremot ha de direkta föreskrifter om annat för gemensamt behov vid skifte eller ägostyckning gjort undantag, som funnos både i propositionen och lagutskottets första förslag, blivit utelämnade. Då emellertid regeln i andra stycket måste anses såsom en undantagsbestämmelse, som ej får tillämpas annat än i fråga om sådana hemmanets tillhörigheter, som uttryckligen däri omförmälas, samt undantag, som nu är i fråga (eller således förut omnämnt "annat för gemensamt behov vid skifte eller ägostyckning gjort undantag"), synes kunna innefattas under "hemmanets lott med annat hemman i särskilda rättigheter och förmåner", lärer sådant undantag böra hänföras under regeln i första stycket. Resultatet blir således:

a) Hemmanets andel i vattenfall, fiske eller "annan dylik" lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom gemensam, må antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dessa lotter. Rörande sådan andel gäller följaktligen vad som vid 1) sagts angående hemmanets andel i där avsedd lägenhet.

- -

(Tillämpning av regeln beträffande vattenfall och fiske möter ej svårigheter.) Däremot är det synnerligen ovisst vad som skall hänföras till "annan dylik" lägenhet.

- -

b) Angående hemmanets andel uti övriga vid skifte eller ägostyckning för gemensamt behov gjorda undantag må ej meddelas bestämmelser till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till del däri. Någon särskild bestämmelse rörande hemmanets andel uti sådant undantag behöver således ej vid ägostyckning meddelas. Samt liga lotterna få rätt till del däri, och gäller om deras andel vad som under 1) sagts angående det fall, att där avsedd lägenhet skall bibehållas gemensam (andel efter mantal).

- -

(sid 78, 79) 4) Andra hemmanet tillkommande särskilda rättigheter och förmåner eller hemmanets andel med annat hemman uti sådana rättigheter och förmåner.

Jämväl rörande dessa rättigheter och förmåner gäller regeln, att bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel i dem ej må vid ägostyckningen meddelas. Dessa rättigheter och förmåner kunna vara av olika slag såsom:

a) Servitutsrätt över annat hemman. Bland de exempel på rättigheter och förmåner, lagen uppräknar, upptages först rätt till väg och grustäkt. Såsom vid 2) erinrats, kan rätt till väg eller grustäkt ha tillfallit hemmanet därigenom, att vid skifte eller ägostyckning utmål för nämnda ändamål blivit av oskift mark avsatt. Sådan rätt kan emellertid tillkomma hemmanet jämväl i form av servitut på annat hemman. Servitutet kan ha uppkommit på olika sätt, såsom genom avtal, bestämmelse vid skifte eller ägostyckning eller ock hävd. Servitut kan innefatta, förutom rätt till väg eller grustäkt, åtskilliga andra befogenheter, såsom rätt att hämta vatten o.s.v. Om samtliga arter av servitut måste regeln i 12 §:ns första stycke gälla. I

vilken mån de särskilda lotterna äga begagna sig av den genom servitutet hemmanet tillkommande rätten över ett annat hemman, beror naturligtvis på servitutets innehåll och de faktiska omständigheterna i varje fall. Vad härom kommer att gälla kan således ej genom några allmänna regler på förhand angivas.

b) Del i allmänning. Angående den rätt till allmänning, som tillkommer delägarna däri, se byggningabalken 16 kap samt i fråga om häradsallmänningar Kungl. förordningen (angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket) den 26 januari 1894 kap 2 (nu lagen den 18 april 1952 om häradsallmänningar) och rörande sockenallmänningar Kungl. förordningen den 1 augusti 1805 (om skogarna i riket) §§ 8-10 (se nu 45 § i lagen om häradsallmänningar). Hemmanets rätt uti förevarande avseende övergår på samtliga de lotter, som vid styckningen utläggas, med fördelning dem emellan efter mantalet i de fall, där hemmanets rätt mätes efter denna grund.

Till stadgandena i 12 § anföres ytterligare

Regeln i andra stycket måste, i förhållande till regeln i första stycket, anses såsom en undantagsbestämmelse som ej får tillämpas annat än i fråga om sådana hemmanets tillhörigheter som uttryckligen däri omförmäles (Westring) Om bestämmelserna i andra stycket anföres följande.

(Andel i) lägenhet som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte. 4 § i 1866 års skiftesstadga hade följande lydelse: Vill delägare i samfällt fiske eller annan oskiftad lägenhet, det fiske eller den lägenhet skifta; have ock där vitsord till, där skifte utan övrige delägares förfång ske kan. Ej skall dock skifte av jord fördelning av fiske eller annan slik lägenhet uppehållas, utan må den som sådan delning åstundar, den särskilt söka, där ej samtlige delägare annorlunda åsämjas. - Här omnämnes fiske

eller annan oskiftad lägenhet eller annan slik lägenhet. Jord omnämnes i motsättning till dessa "lägenheter" och avses här tydligen ej. Vad som kan avses med annan lägenhet (annan slik lägenhet) är osäkert. I NJA 1898 s 305 omnämnes oskiftat vattenfall såsom sådan lägenhet.

(Andel i) vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam. Även här nämnes vattenfall och fiske och dessutom annan dylik lägenhet. Jämför förut omnämnd annan slik lägenhet. Vad som skall anses såsom annan dylik lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, är osäkert (Westring: Det är synnerligen ovisst vad som skall hänföras till "annan dylik" lägenhet). Det bör vara klart att även annat vattenområde än vattenfall bör kunna hänföras till "annan dylik lägenhet". - Ytterligare vägledning får hämtas från rättspraxis.

Enligt lantmäteristyrelsens cirkulär nr 19 (ny följd) den 14 april 1897 till tjänstemännen vid lantmäteristaten med formulär till beskrivning över ägostyckning m.m. (se bilaga Anvisningar) skulle förekomsten och dispositionen av sådana till hemman hörande andelar som avses i 12 § andra stycket redovisas i beskrivningen. Detsamma föreskrevs även beträffande sådan till hemman hörande andel i oskiftad eller gemensam mark som omnämnes i 13 §.

Sättet för klarläggande av innebörden av stadgandet i 12 § första stycket bör vara följande.

Först utrönes med 13 § avsedda oskiftade eller gemensamma marker eller ägor samt med 12 § andra stycket avsedda lägenheter, som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock vattenfall, fiske eller andra dylika lägenheter, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensamma.

Med 12 § första stycket avses då övriga vid skifte eller ägostyckning för gemensamt behov gjorda undantag ävensom hemmanet tillkommande särskilda rättigheter och förmåner samt hemmanets andel med annat hemman i sådana rättigheter och förmåner.

Andelar samt särskilda rättigheter och förmåner enligt 12 § första stycket skulle inte redovisas vid ägostyckning (lantmäteristyrelsens förut omnämnda cirkulär den 14 april 1897; Westring). Varje vid ägostyckningen utlagd hemmanslott fick andel däri efter sitt mantal (skattetal).

Westring: "Uttryckligen är visserligen förklarat, (dels) att hemmanets andel i jord, som vid skifte eller ägostyckning av oskifto avsatts för väg eller grustäkt, skall följa regeln i första stycket - - ". Härmed torde ha avsetts uttalande i lagutskottets memorial 1896:81 och i riksdagens skrivelse 1896:113 (se bilaga Förarbeten s 12, 13 och s 13n, 14).

Ordet "såsom" i lagtexten antyder en exemplifiering och inte en fullständig uppräkning.

Stadgandet i första stycket om allmänning skall tillämpas på häradsallmänning och tydligen även på sådan sockenallmänning som omnämnes i 45 § lagen (1952:166) om häradsallmänningar. Enligt rättsfallet NJA 1925 s 544 (41) skall stadgandet om allmänning även tillämpas på s.k. besparings skog i Kopparbergs län. Det bör då anses vara klart att stadgandet skall tillämpas på sådan allmänningsskog som avses i lagen (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna d.v.s. enligt 1 § i nämnda lag område som avsatts till besparingsskog vid storskifte i Kopparbergs och Gävleborgs län eller till allmänning vid avvittring i Västerbottens och Norrbottens län.

6.3. Redovisning av rättspraxis

Förut har redogjorts för lagtext med förarbeten och kommentarer för klarläggande av tillämpningsområdena för första och andra styckena av 12 §. Härefter lämnas följande uppgifter från rättspraxis.

6.3.1. Samfälligheter eller särskilda rättigheter enligt 12 § 1 st.

(Väg och grustäkt skall hänföras hit enligt lagtexten.)

1899 s 443 (1). Sandtäkt, flygsandsallmänning, tvättplats vattningsställe för kreatur.

1902 s 9 (4). Upplagsplats, såg- och kvarnplats.

1903 s 468 (7). Myrtag, husbehovssåg, kvarnplats.

1925 s 544 (41). Besparingsskog i Dalarna (särskild rättighet.)

Angående det sist angivna rättsfallet, se det sist anförda under 6.2.

6.3.2. Samfälligheter enligt 12 § 2 st.

(Vattenfall, fiske och annan dylik lägenhet skall hänföras hit enligt lagtexten.)

1899 s 443 (1). Vattenfall med utmål.

1903 s 468 (7). Ålfiske.

1908 s 352 (17). Stenbrott.

1909 s 597 (18). För gemensamt bete undantagna myrar.

1910 s 432 (19). För gemensamt bete undantagna eller såsom oskiftade lämnade myrar.

1914 s 223 (23). Soldattorp.

1918 s 213 (29). Kvarn med utmål och vattenfall (vattenfallet var det väsentliga i samfälligheten).

1918 s 439 (31). Fädrift. 1)

1927 A 404 (41 ½). Sjö såsom utgrävningslägenhet. 2)

1930 s 524 (44). Samfällighet om 38 tnld vid en fäbodvall för täckande av fäbodvallens behov av stängsel, vedbrand och byggnadsvirke.

1947 A 169 (55).] Skifteslags samtliga vattenområden med
1950 A 17 (56).] fiske vari ingick älv med vattenfall.
1979 s 570 (63). Vatten och fiske i Ljusnan inom Ljusdals sockens södra fjärdings skifteslag.

1) Fädrift, jämställd med väg, bör vara samfällighet enligt 12 § 1 st. Domskälen tyder på att i målet samfällighet enligt 12 § 2 st ansetts föreligga.
2) Bör enligt domskälen ha ansetts vara samfällighet enligt 12 § 2 st.

6.3.3. Tvist om dispositionen vid ägostyckning av hemmanets andel med annat hemman i samfällighet (lägenhet eller jord) omnämnd i 12 § 2 st. Ingen bestämmelse i köpeavhandling. Ingen bestämmelse eller redovisning vid ägostyckningen. Kommentarer i anslutning till redovisade rättsfall.

6.3.3.1. Andelen ansågs vara fördelad på hemmanslotterna efter skattetal.

1918 s 439 (31). Ägostyckning enligt 3 §. Fädrift. 1)
1927 A 404 (41 ½). Ägostyckning enligt 3 §. Sjö såsom utgrävningslägenhet. 2)
1934 A 195 (47). Ägostyckning enligt 2 §.
1934 A 196 (48). Ägostyckning enligt 3 §.
1934 A 197 (49). Ägostyckning enligt 3 §.
1979 s 570 (63). Ägostyckning enligt 3 §.

1) Se anteckning efter föregående avdelning.
2) Se anteckning efter föregående avdelning.

Om inte något annat klart (här understruket) framgår av omständigheterna (domskälen i 1979 s 570) bör alltså i dylika fall styckat hemmans andel anses vara uppdelad på hemmanslotterna efter skattetal.

Överlåtelse av viss till gränserna bestämd ägovidd att ägas såsom hemmansdel bör då ha innefattat andel efter det hemmanslotten vid blivande ägostyckning åsatta skattetalet inte bara i samfälligheter och särskilda rättigheter enligt 12 § 1 st utan även i samfälligheter och "lägenheter" enligt 12 § 2 st.

I detta sammanhang erinras om rättsfallet NJA 1927 s 587 (42). Tvist jämlikt 15 § 3 st, före ägostycknings företagande, om innebörden av överlåtelse. I överlåtelse av ägoskifte ansågs ha ingått andel efter blivande mantal i gemensamma ägolotter som utlagts vid delning av en samfälld strandplats men som ej omnämnts i köpeavhandlingen (13 § 1 st).

6.3.3.2. Andelen ansågs ha tilldelats en hemmanslott.

1930 s 524 (44). Ägostyckningar enligt 3 §. Samfällighet om 38 tnld vid fäbodvall för täckande av fäbodvallens behov av stängsel, vedbrand och byggnadsvirke. Med hänsyn till avfattningen av köpeavhandlingarna jämte vad i övrigt i målet förekommit (uppgift om gängse uppfattning i orten om liknande köp) måste köpeavhandlingarna så förstås att köparen (ett trävarubolag) inte genom desamma förvärvat del i nämnda fäbodeallmänning. Till köparens hemmanslotter hörde inte någon andel i allmänningen (samfälligheten). Hemmans andel däri hörde helt till säljares hemmanslott.

1947 A 169 (55). Ägostyckning enligt 3 §. Till skifteslag hörande samfällda vattenområden med fiske vari ingick älv med vattenfall. I enlighet med innehålle i köpeavhandling hade andelen i viss avgränsad del, med vattenfall, av samfällt vattenområde med fiske i älv lagts till köparens lott. Varken i köpeavhandlingen eller i ägostyckningshandlingarna

hade omnämnts andelen i skifteslagets samfällda vattenområden med fiske i övrigt (och således inte heller andelen i det samfällda vattenområdet med fiske i älven i övrigt). Denna andel förklarades - i enlighet med innebörden av köpeavhandlingen - helt tillhöra säljarens lott och inte vara gemensam för lotterna. Köpeavhandlingen måste så förstås att köparen genom densamma inte förvärvat andel i annan del av skifteslagets samfällda vattenområden med fiske än den i köpeavhandlingen nämda delen av älven.

1950 A 17 (56). Liknande fråga med samma utgång som i 1947 A 169 (56).

1972 s 570 (61). Ägostyckningar enligt 2 §. Tvist om hemmanslotters andel i samfällt fiske inom skifteslag enligt dessa ägostyckningar. På grund av den sannolika uppfattningen beträffande fastighetsindelningen avseende fisket vid tiden för ägostyckningarna (att rätten till fiske följde vattnet som var delat med stranden) och syftet med dem har till en hemmanslott lagd "andel i sjö" (i lotten angränsande sjö) ansetts ha avsett även hemmanets hela andel i det samfällda fisket samt har beträffande hemman som inte angränsande sjö och beträffande vilket någon liknande redovisning inte gjordes hemmanets hela andel i det samfällda fisket ansetts tillhöra den hemmanslott (skogsbrukslott) som ägaren till samtliga med dessa ägostyckningar avsedda hemman (ett bolag) ägde kvar efter försäljning av återstående hemmanslott (hemmanslotter) (jordbrukslott). Nämnda särskilda omständigheter har legat till grund för tolkningen av ägostyckningarnas innehåll.

I de med NJA 1930 s 524 (44), 1947 A 169 (55) och 1950 A 17 (56) avsedda fallen (ägostyckningar enligt 3 §) har ehuru någon bestämmelse därom ej funnits i köpeavhandling

och ej heller vid ägostyckning någon bestämmelse därom givits eller redovisning därom gjorts - på grund av tolkning av köpeavhandlings innebörd - andel enligt 12 § 2 st ansetts helt tillhöra en styckningslott (säljarens). I det med NJA 1972 s 570 (61) avsedda fallet (ägostyckningar enligt 2 §) har ehuru vid ägostyckning varken någon bestämmelse därom givits eller någon redovisning därom gjorts - på grund av angivna särskilda omständigheter - andel enligt 12 § 2 st ansetts helt tillhöra en hemmanslott.

I NJA 1947 A 169 (55) och 1950 A 17 (56) får köpeavhandlingens innebörd anses ha varit klar. Syftet med förvärvet var den i avhandlingen angivna andelen i samfällt vatten med fiske; markområdet om 0,01 ha förvärvades endast såsom nödvändig bärare av denna andel. - I NJA 1930 s 524 (44) får resultatet anses ha varit grundat på en mera diskretionär tolkning av köpeavhandlings innebörd. I NJA 1972 s 570 (61) var resultatet grundat på en diskretionär tolkning av samverkande särskilda omständigheter.

Dessa fyra fall bör kunna ses som exempel då det framgått av omständigheterna (se domskälen i NJA 1979 s 570) att styckat hemmans andel inte var uppdelad på styckningslotterna efter skattetal utan skulle anses vara tilldelad en av lotterna. Därest inte annat klart framgår av omständigheterna (se domskälen i NJA 1979 s 570) bör alltså i sådana fall (ingen bestämmelse i köpehandling; ingen bestämmelse eller redovisning vid ägostyckningen) enligt rättspraxis hemmans andel med annat hemman i

1) samfällt fiske inom skifteslag i skifteslagets vatten samt i samfällt vatten,

2) fiske som på grund av urminnes hävd, dom eller skattläggning (5 § lagen om rätt till fiske) tillhör hemmanet på annat än hemmanets vatten ävensom

3) vid laga skifte på fiske utlagd fiskelott

anses vara fördelad på hemmanslotterna efter skattetal.

Huruvida till hemman hörande rätt till fiske på annat än hemmanets vatten i form av ett vanligt servitut skall anses såsom "lägenhet" enligt 7 §, 11 § och 12 § 2 st eller såsom en särskild rättighet och förmån enligt 12 § 1 st (Westring s 79: Om samtliga arter av servitut måste regeln i 12 § första stycket gälla) kan vara tveksamt. Övervägande skäl synes dock tala för att en tillgång till fiske i denna form bör betraktas och behandlas på samma sätt som andra former av fiske, alltså såsom "lägenhet".

Förut omnämnd rättspraxis avseende hemmans andel med annat hemman i samfällighet enligt 12 § 2 st. synes inte utan vidare vara tillämplig på hemmans andel med annat hemman i oskiftad mark eller i gemensam ägolott enligt 13 § 1 st. Skäl kan föreligga för att ett sådant fall betraktas på samma sätt som då till hemman hörande ägoskifte inte redovisats. Se härom Fastighetstillhörigheten för ägoskifte som inte redovisats vid ägostyckning. 10.5. s 64 .

6.4. Förteckning över rättsfall till 12 § och 13 §

12 §.

1. 1899 s 443. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i samfällt vattenfall med utmål (12 § 2 st) men ej hemmanets andel i samfällda sandtäkt, flygsandsallmänning och tvättplats samt vattningsställe för kreatur (12 § 1 st).
4. 1902 s 9. Till endast en hemmanslott kunde inte läggas hemmanets andel i samfällda upplagsplats samt såg- och kvarnplats (12 § 1 st).
7. 1903 s 468. Till endast en hemmanslott kunde inte läggas hemmanets andel i samfällda myrtag, husbehovssåg och kvarnplats (12 § 1 st), men väl hemmanets andel i samfällt ålfiske (12 § 2 st). Hemmanslott kunde inte uteslutas från andel i byns övriga samfälligheter och därigenom inte tilläggas någon andel i samfälligheter (12 § 1 st).
17. 1908 s 352. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i samfällda stenbrott (12 § 2 st).
18. 1919 s 597. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i vid laga skifte på skogsmark för gemensamt bete undantagna myrar (12 § 2 st).
19. 1910 s 432. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i vid laga skifte på skogsmark för gemensamt bete undantagna eller såsom oskiftade lämnade myrar, även om de ingick i ett större skifteslag (socken skifteslag) än det skifteslag vari hemmanet ingick (byskifteslag) (12 § 2 st, 13 § 1 st).
23. 1914 s 223. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i ett samfällt soldattorp (12 § 2 st).
29. 1918 s 213. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i samfälld kvarn med utmål och vattenfall (12 § 2 st). Det hade uppgivits att vattenfallet var det väsentliga i samfälligheten.
31. 1918 s 439. Sedan från hemman genom två köpekontrakt sålts vissa områden, undergick hemmanet ägostyckning, var-

vid tre hemmanslotter utlades. Hemmanets andel i en vid enskifte avsatt samfälld fädrift omnämndes inte vare sig i köpekontrakten eller vid ägostyckningen. Sedan företogs delning av den samfällda fädriften. Emedan de till grund för ägostyckningen liggande köpehandlingarna inte innehöll några bestämmelser rörande de försålda hemmanslotternas rätt i fråga om fädriften och sådana bestämmelser ej heller meddelats vid ägostyckningen, skulle hemmanets andel i fädriften tillhöra de tre hemmanslotterna efter deras vid ägostyckningen åsatta skattetal. (Om fädrift kan jämställas med väg borde den samfällda fädriften ha varit en samfällighet enligt 12 § 1 st, vari alla tre hemmanslotterna redan på den grund skulle ha haft andel. Detta borde då ha varit tillräckligt som domskäl. De anförda domskälen kan tyda på att samfälligheten ansettss vara en sådan som omnämnes i 12 § 2 st.)

41. 1925 s 544. Hemmans andel i besparingsskog (i Dalarna) var att jämställa med "del i allmänning" enligt 12 § 1 st, så att bestämmelse ej fick meddelas till inskränkande av hemmanslotts rätt till besparingsskogen, och inte med andel i oskiftad mark enligt 13 § 1 st, så att andelen kunde läggas till endast en hemmanslott.

41 ½. 1927 A 404. Ett hemmans andel i en vid laga skifte såsom gemensam utgrävningslägenhet undantagen sjö omnämndes inte i köpeavhandling och redovisades inte vid ägostyckning. På grund härav ansågs nämnda andel vara vid ägostyckningen bibehållen såsom gemensam för de särskilda hemmanslotterna med andelar efter de vid ägostyckningen åsatta skattetalen. (Med anledning av de redovisade domskälen bör den gemensamma utgrävningslägenheten ha ansetts vara sådan samfällighet som avses i 12 § 2 st.)

44. 1930 s 524. En vid laga skifte på skogsmark avsatt samfällighet om 38 tnld vid en fäbodvall för täckande av fäbodvallens behov av stängsel, vedbrand och byggnadsvirke ansågs vara en sådan samfällighet som avses i 12 § 2 st. Andelar i denna fäbodesamfällighet hade in-

te omnämnts i köpeavhandlingar avseende skogsskiften och inte heller i handlingarna till de ägostyckningar varvid de sålda skogsskiftena utlades såsom hemmanslotter. Med hänsyn till avfattningen av köpeavhandlingarna jämte vad i övrigt i målet förekommit (uppgift om gängse uppfattning i orten om liknande köp) måste köpeavhandlingarna så förstås att köparen (ett trävarubolag) inte genom desamma förvärvat del i nämnda fäbodeallmänning. Till köparens hemmanslotter hörd inte någon andel i allmänningen (samfälligheten). Hemmans andel däri hörde helt till säljares hemmanslott.

47. 1934 A 195. Ägostyckning enligt 2 §. Tre hemmanslotter. Till en hemmanslott lades hemmanets andel i fiske i älv. I övrigt inga bestämmelser. Till de två övriga hemmanslotterna förklarades höra andel efter mantal i de samfälligheter som varit för hemmanet gemensamma med övriga hemman i skifteslaget med undantag av nämnda fiske.

48. 1934 A 196. 1) Ägostyckning enligt 3 §. Två hemmanslotter. I köpeavhandlingen inga bestämmelser. Vid ägostyckningen lades till en hemmanslott hemmanets andel i två skattefisken. I övrigt inga bestämmelser. Till den andra hemmanslotten förklarades höra andel efter mantal i de samfälligheter som varit för hemmanet gemensamma med övriga hemman i skifteslaget med undantag av nämnda fisken.

2) Ägostyckning enligt 3 §. Två hemmanslotter. I köpeavhandlingen inga bestämmelser. Vid ägostyckningen lades till en hemmanslott hemmanets andel i skifteslagets samfällda fisken. I övrigt inga bestämmelser. Till den andra hemmanslotten förklarades höra andel efter mantal i de samfälligheter som varit för hemmanet gemensamma med övriga hemman i skifteslaget med undantag av skifteslagets samfällda fisken (och ett soldattorp som ej avsågs med tvisten).

49. 1934 A 197. Ägostyckning enligt 3 §. Två hemmanslotter. I köpeavhandlingen inga bestämmelser. Vid ägostyckningen lades till en hemmanslott hemmanets andel i ett skatte

fiske. I övrigt inga bestämmelser. Till den andra hemmanslotten förklarades höra andel efter mantal i de samfälligheter som varit för hemmanet gemensamma med övriga hemman i skifteslaget med undantag av nämnda fiske (och ett soldattorp som ej avsågs med tvisten).

47-49. 1934 A 195-197. Hemmanslott till vilken, med angivna undantag, förklarats höra andel efter mantal i skifteslagets samfälligheter var belägen i fyllnadsjord 3 à 4 mil från skifteslagets hemägor. Bland de inom hemägorna belägna samfälligheter vari hemmanslott sålunda förklarats ha andel fanns sådana som bör kunna hänföras till samfälligheter enligt 12 § 2 st, såsom stenbrott, fiskeplatser, Sandskären för bete samt, utom i det fall som omnämnts under 1934 A 196 2), fiske.

55. 1947 A 169.
56. 1950 A 17. } I enlighet med innehållet i köpeavhandling hade hela andelen i viss avgränsad del, med vattenfall, av samfällt vattenområde med fiske i älv lagts till köparens lott. Den varken i köpeavhandlingen eller vid ägostyckningen omnämnda andelen i skifteslagets samfällda vattenområden med fiske i övrigt (och således även andelen i det samfällda vattenområdet med fiske i älven i övrigt) förklarades - i enlighet med innebörden av köpeavhandlingen - helt tillhöra säljarens lott och inte vara gemensam för lotterna. (12 § 2 st)

61. 1972 s 570. Ett flertal ägostyckningar enligt 2 § i ett sammanhang. Tvist om hemmanslotters andel i samfällt fiske enligt dessa ägostyckningar (12 § 2 st). På grund av den sannolika uppfattningen beträffande fastighetsindelningen avseende fisket vid tiden för ägostyckningarna (att rätten till fiske följde vattnet som var delat med stranden) och syftet med dem har till en hemmanslott lagd "andel i sjö" (i lotten angränsande sjö) ansetts ha avsett även hemmanets hela andel i det samfällda fisket samt har beträffande hemman som inte angränsade sjö och beträffande vilket nå-

gon liknande redovisning inte gjordes hemmanets hela andel i det samfällda fisket ansetts tillhöra den hemmanslott (skogsbrukslott) som ägaren till samtliga med dessa ägostyckningar avsedda hemman (ett bolag) ägde kvar efter försäljning av återstående hemmanslott (hemmanslotter) (jordbrukslott). Nämnda särskilda omständigheter har legat till grund för tolkningen av ägostyckningarnas innehåll.

63. 1979 s 570. Ägostyckningar enligt 3 §. Tvist om hemmanslotters andelar enligt ägostyckningarna i samfällt vattenområde och fiske i Ljusnan inom Ljusdals socken södra fjärdings skifteslag. (12 § 2 st) Rubrik: Vid ägostyckningar, som skett på grundval av upprättade överlåtelsehandlingar, har varken avtalen eller förrättningshandlingarna angett hur det skulle förfaras med styckade hemmans andelar i samfällt vatten och fiske. Eftersom intet annat klart framgick av omständigheterna, har styckat hemmans andel ansetts uppdelad på styckningslotterna efter skattetal.

13 §

19. 1910 s 432. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i vid laga skifte på skogsmark för gemen samt bete undantagna eller såsom oskiftade lämnade myrar, även om de ingick i ett större skifteslag (socken skifteslag) än det skifteslag vari hemmanet ingick (byskifteslag) (12 § 2 st, 13 § 1 st).

41. 1925 s 544. Besparingsskog i Dalarna skulle anses såsom allmänning enligt 12 § 1 st och inte såsom oskiftad mark enligt 13 § 1 st.

42. 1927 s 587. Tvist jämlikt 15 § 3 st, före ägostycknings företagande, om innebörden av överlåtelse. I överlåtelse av ägoskiften ansågs ha ingått andel efter blivande mantal i gemensamma ägolotter som utlagts vid delning av en samfälld strandplats men som ej omnämnts i köpeavhandlingen (13 § 1 st).

7. 14 § och 15 §

(Bilaga Förarbeten s 21-23, NJA II 1896 nr 5 s 49-54, Westring s 85-92)

7.1. Lagtext

14 §

Sker ägostyckning jämlikt 2 §, bestämme hemmanets ägare, med iakttagande av vad i denna lag är föreskrivet, huru styckningen skall verkställas.

Kunna, då hemmanet äges av flere gemensamt, desse ej förena sig om sättet för styckningens verkställande, eller finner lantmätaren eller, där han av gode män biträdes, förrättningsmännen, vad av hemmanets ägare blivit bestämt vara stridande mot lag, varde beslut meddelat, att styckningen ej kan äga rum.

15 §

Sker ägostyckning jämlikt 3 §, lände det därom träffade avtal till efterrättelse.

Träffa delägare utöver vad sagda avtal innehåller, överenskommelse i ämne, som förrättningen angår, såsom att jord eller lägenhet skall undantagas för gemensamt behov, eller besvär och last läggas å någondera hemmanslotten, skall därom upprättas skriftlig förening, som underskrives av samtlige delägarne och bestyrkes av gode männnen eller, där sådane ej vid förrättningen biträda, av lantmätaren.

Uppkommer emellan delägarne tvist om den rätt i hemmanet, som enligt avtalet tillkommer en var av dem, hänvisas de att vid vederbörlig domstol utföra sin talan; och vile emellertid förrättningen.

Förekommer ej sådan tvist, eller har den blivit genom laga kraft ägande beslut avgjord, undersöke lantmätaren eller, där han av gode män biträdes, förrättningsmännen, huruvida vad av delägarne kan vara avtalat eller bestämt eller vad berörda beslut innehåller utgör hinder för ägostycknings verkställande i enlighet med denna lag, samt meddele i sådant fall beslut, att styckningen icke kan verkställas.

7.2. Kommentarer

Vid ägostyckning enligt 2 §, alltså utan föregående överlåtelse av viss till gränserna bestämd ägovidd att ägas såsom hemmansdel, skulle enligt 14 § hemmanets ägare bestämma hur styckningen skulle verkställas. Uppgifter härom bör vara införda i förrättningsprotokollet med därtill hörande bilagor. Vid ägostyckning enligt 3 §, alltså efter överlåtelse av viss till gränserna bestämd ägovidd att ägas såsom hemmansdel, skulle jämlikt 15 § köpeavtalet och den skriftliga överenskommelse (förening) som delägarna enligt 15 § 2 st därutöver kunde ha träffat lända till efterrättelse. Köpeavhandling och skriftlig överenskommelse skulle biläggas protokollet.

Förrättningsprotokollet med därtill hörande bilagor skulle alltså innehålla de primära uppgifterna om hur enligt sakägarnas bestämmande ägostyckningen skulle verkställas - alltså bl a hur i 7 § omnämnda all till hemmanet hörande mark så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet som hörde till hemmanet skulle fördelas på hemmanslotterna eller sådant vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet enligt 11 § avsättas såsom gemensam för dem ävensom huruvida hemmanets andel med annat hemman i samfällighet enligt 12 § 2 st eller enligt 13 § 1 st skulle antingen avsättas såsom för hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dem.

Enligt lantmäteristyrelsen anvisningar och formulär (se bilaga Anvisningar) skulle upprättas en noggrann beskrivning över hur ägostyckningen i enlighet med givna bestämmelser verkställts. Enligt dessa anvisningar och formulär skulle i en beskrivning över ägostyckning redovisas bl a hur i 7 § omnämnda all till hemmanet hörande mark så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet som hörde till hemmanet fördelats på hemmanslotterna eller sådant vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet enligt 11 § avsatts såsom gemensam för dem ävensom huruvida hemmanets andel med annat hemman i samfällighet enligt 12 § 2 st eller enligt 13 § 1 st antingen avsatts såsom för hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelats en av dem.

Såsom en del av beskrivningen kan betraktas beräkningarna till grund för fördelningen av hemmanets mantal (skattetal) mellan de utlagda hemmanslotterna, vilka beräkningar bör ha intagits i förrättningsprotokollet eller i bilaga till detta. Enligt 18 § 2 st skulle då hemmanslott tillagts till hemmanet enskilt hörande vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet värdet av sådan lägenhet tagas i beräkning vid fördelningen av mantalet. Och enligt 18 § 3 st skulle då hemmanslott tilldelats hemmanets hela andel med annat hemman i samfällighet omnämnd i 12 § 2 st eller i 13 § 1 st värdet av sådan andel på samma sätt tagas i beräkning.

Såsom förut anförts (1.3.2. s 3) föranleder bristfälliga eller otydliga bestämmelser, redovisningar och beskrivningar vid ägostyckning ofta svårigheter att rätt tolka ägostycknings innehåll.

Vid bristfällig redovisning vid ägostyckning har ägostyckningens innehåll tolkats i enlighet med innebörden av köpeavhandlingen. NJA 1930 s 524 (44), 1935 s 503 (50), 1947 A 169 (55) och 1950 A 17 (56). - Jämför NJA 1927 s 587 (42). - Vid ägostyckning skall således innehållet i köpeavhandling som lagts till grund för ägostyckningen

särskilt beaktas.

I detta sammanhang anföres som jämförelse att enligt NJA 1965 s 482 till en enligt jorddelningslagen avstyckad ägolott inte hör annat än vad vid förrättningen uttryckligen förklarats höra dit - enligt uppgifter i förrättningsprotokollet, avstyckningsbeskrivningen eller en mellan sakägarna ingången förening - men att vad köpeavhandling som lagts till grund för avstyckningen därutöver kan innehålla inte skall beaktas.

7.3. Rättsfall till 15 §

42. 1927 s 587. Tvist jämlikt 15 § 3 st, före ägostycknings företagande, om innebörden av överlåtelse. I överlåtelse av ägoskiften ansågs ha ingått andel efter blivande mantal i gemensamma ägolotter som utlagts vid delning av en samfälld strandplats men som ej omnämnts i köpehandlingen (13 § 1 st).

44. 1930 s 524. Andelar i en fäbodesamfällighet avsatt för täckande av fäbodevallens behov av stängsel, vedbrand och byggnadsvirke hade inte omnämnts i köpeavhandlingar avseende skogsskiften och inte heller i handlingarna till ägostyckningar varvid de sålda skogsskiftena utlades såsom hemmanslotter. Med hänsyn till avfattningen av köpeavhandlingarna jämte vad i övrigt i målet förekommit (uppgift om gängse uppfattning i orten om liknande köp) måste köpehandlingarna så förstås att köparen (ett trävarubolag) inte genom desamma förvärvat del i nämnda fäbodeallmänning. Till köparens hemmanslotter hörde inte någon andel i allmänningen (samfälligheten). Hemmans andel däri hörde helt till säljares hemmanslott. (12 § 2 st)

50. 1935 s 503. I köpeavhandling redovisades vissa bestämda ägor. Vid ägostyckning utlades åt köparen en hemmanslott i enlighet med köpeavhandlingen. För säljaren redovisades en hemmanslott. Ett till hemmanet hörande ägoskifte redovisades ej och omnämndes ej vid ägostyckningen. Detta ägoskifte förklarades tillhöra säljarens hemmanslott. Ägoskiftet kunde inte - mot innebörden av köpeavhandlingen - ha blivit en gemensam tillhörighet för de båda hemmanslotterna. (15 §)

55. 1947 A 169. I enlighet med innehållet i köpeavhandling hade andelen i viss avgränsad del, med vattenfall, av samfällt vattenområde med fiske i älv lagts till köparens lott. Varken i köpeavhandlingen eller i ägo-

styckningshandlingarna hade omnämnts andelen i skifteslagets samfällda vattenområden med fiske i övrigt (och således inte heller andelen i det samfällda vattenområdet med fiske i älven i övrigt). Denna andel förklarades - i enlighet med innebörden av köpeavhandlingen - helt tillhöra säljarens lott och inte vara gemensam för lotterna. Ur Svea hovrätts dom 22.1.1946 som fastställdes av Högsta domstolen i dom 17.10.1947: Köpehandlingen måste så förstås, att köparen inte genom densamma förvärvat del i andra samfälligheter än de i köpehandlingen nämnda. Det förhållandet att vid ägostyckningen de till styckningsfastigheten hörande andelarna i övriga samfälligheter inte redovisats till säljarens lott kan inte medföra att andelarna i skifteslagets samtliga vattenområden och fisket däri, med undantag av älven inom de i köpehandlingen angivna begränsningslinjerna och fisket inom dessa, blivit en gemensam tillhörighet för båda styckningslotterna. (12 § 2 st).

56. 1950 A 17. Liknande fråga med samma utgång som i 55. 1947 A 169.

8. 16 §

(NJA II nr 5 s 54-57, Westring s 92-98)

8.1. Lagtext

Sedan, i enlighet med vad i 14 och 15 §§ sägs, blivit bestämt, huru styckningen skall verkställas, åligge lantmätaren att utmärka densamma å karta, vilken, därest ej sakägare begär upprättande av fullständig karta eller sådant varder för verkställande av föreskriven uppskattning erforderligt, skall upptaga allenast vad som finnes nödig för att tydligt utmärka läget och gränserna för de särskilda hemmanslotternas ägoområde jämte den mark, som undantagits för gemensamt behov eller eljest avsatts såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam. Upprätte ock, med hänvisning till kartan, tydlig beskrivning, huru styckningen blivit verkställd.

8.2. Kommentarer

Lantmäteristyrelsen utfärdade den 14 april 1897 cirkulär nr 19 (ny följd) till tjänstemännen vid lantmäteristaten med formulär till beskrivning över ägostyckning m.m. "att tjäna till efterrättelse vid upprättande av sådan beskrivning, som omförmäles i 16 § av lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896", i sammanhang varmed styrelsen till iakttagande vid verkställande av ägostyckning meddelade vissa föreskrifter och erinringar. Se bilaga Anvisningar.
Detta cirkulär med tillhörande formulär till beskrivning över ägostyckning ger upplysning bl.a. om hur i beskrivningen redovisning skulle ske då till hemman enskilt hörande vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet antingen tilldelats en hemmanslott eller enligt 11 § avsatts såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam ävensom då till hemmanet hörande andel med annat hemman i lägen-

heter eller samfälligheter omnämnda i 12 § 2 st eller i oskiftade eller gemensamma ägor omnämnda i 13 § 1 st antingen avsatts såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelats en av dem.

Detta cirkulär med formulär till beskrivning bör beaktas.

Avsöndrad lägenhet som tillagts viss hemmanslott behövde inte till läge och gränser utmärkas på kartan. NJA 1922 s 543 (36).

8.3. Rättsfall till 16 §

36. 1922 s 543. Avsöndrad lägenhet som tillagts viss hemmanslott behövde inte till läge och gränser utmärkes på kartan. Ur HD:s utslag: Jämlikt 16 § i lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896 erfordrades icke att omförmälda 4 till styckningslotten litt Dda lagda och inom dess hemägoskifte belägna områden utmärktes på förrättningskartan.

9. 18 §

(NJA II 1896 nr 5 s 58-60, Westring s 100-103)

9.1. Lagtext

Lantmätaren eller, där han av gode män biträdes, förrättningsmännen hava att, med hänsyn till ägornas efter vidd och godhet beräknade värde, fördela hemmanets mantal mellan de särskilda lotterna, därvid sådan uppskattning av ägorna bör verkställas, som i varje fall anses för ändamålet erforderlig. Dock skall, därest, vid förut verkställd lantmäteriförrättning, å ägorna skett gradering, som av sakägarne godkännes, denna gradering lända till efterrättelse vid mantalets fördelning.

Har någon hemmanslott tillagts vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller jord, som blivit för alltid avsöndrad, skall jämväl värdet av den lägenhet och den jord vid mantalets bestämmande tagas i beräkning.

Lag samma vare, där någon hemmanslott jämlikt 12 § tillagts andel i jord eller lägenhet, eller jämlikt 13 § i ägor, vilka icke undergått sådan delning, som i 2 § omförmäles.

Mantalen skola jämkas till så bekväma tal ske kan.

9.2. Kommentarer

I lantmäteristyrelsens cirkulär nr 19 (ny följd) den 14 april 1897 (se bilaga Anvisningar) fanns i punkterna 4 och 5 vissa närmare föreskrifter i denna fråga.

Med anledning av stadgandena i 18 § 2 och 3 st anföres följande.

Om av beräkningarna till grund för mantalsfördelningen framgår att för viss hemmanslott beräknats särskilt värde för vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller ock särskilt värde för andel i jord eller lägenhet som omnämnes i 12 § 2 st eller i oskiftad eller gemensam äga som omnämnes i 13 § 1 st så bör detta återge en motsvarande disposition vid ägostyckningen. Men omvänt, om något sådant särskilt värde inte finns i beräkningarna, bör man inte enbart på grund därav förutsätta att någon disposition av angivet slag inte gjorts. Beräkning av sådant särskilt värde kan nämligen ha underlåtits eller också i det aktuella fallet ansetts sakna praktisk betydelse.

10. Särskilda förteckningar över rättsfall

10.1. Vattenområde delat med stranden enligt 12 kap 4 § (äldre) jordabalken (se 5.4.2.)

27. 1917 s 269. Ett till hemman hörande vattenområde med strömfall i angränsande älv omnämndes ej och redovisades ej i handlingarna. Något samfällt utmål för fallets nyttjande avsattes inte. Vattenområde i älven med strömfall vid hemmanslott som erhållit strand vid älven ansågs genom ägostyckningen ha tillfallit denna hemmanslott.

45. 1931 A 22. Vattenområdet i sjö utanför en vid ägostyckning avsatt samfälld väg, men ej i övrigt, var samfällt för alla vid ägostyckningen utlagda hemmanslotter.

51. 1940 B 1030. Anledning förelåg ej till antagande att till styckningshemman hörande vattenområde i en å vid ägostyckningen lämnats odelat, varför detta vattenområde ansågs ha vid ägostyckningen delats med stranden enligt bestämmelserna i 12 kap 4 § (äldre) jordabalken.

53. 1944 s 155. Till hemman hörde vattenområde i älv enligt 12 kap 4 § (äldre) jordabalken och andel i det oskiftade fisket i de till byn hörande vattenområdena. Vid ägostyckning avsattes hemmanets andel i befintligt "fiskevatten" såsom gemensam för hemmanslotterna. Den vid älven belägna hemmanslotten förklarades ensam äga rätt till vattenområdet i älven utanför dess strand.

57. 1950 s 371. Till ett enstaka hemman hörde vattenområde i angränsande älv med fisket däri. I köpeavhandling angavs överlåtet område gränsa mot älven. Varken i köpeavhandlingen eller i ägostyckningshandlingarna omnämndes hemmanets vattenområde i älven och ej heller - med undantag för omnämnande av visst husbehovsfiske i köpeavhandlingen - fisket däri. På ägostyckningskartan var strandlinjen mot älven inom köparnas hemmanslott belagd med röd kantfärg. Köparnas hemmanslott förklarades ensam äga rätt till vatten och grund i älven

utanför lottens strand enligt reglerna i 12 kap 4 § (äldre) jordabalken.

Kommentarer

Såsom förut (s 27) anförts bör vid ägostyckning, som var en delning av hemman eller jordebokslägenhet i vissa till gränserna bestämda områden, presumtionen om vattenområdens delning med stranden vara väl så markerad som vid laga skifte och hemmansklyvning.

10.2. Fiske, enskilt, delat med vattnet (se 5.4.3.)

54. Hovrätten för Övre Norrland 6.5.1946. Sandön BD län. Inga bestämmelser. Till jordebokslägenhet hörande enskilt fiske ansågs ha vid ägostyckning delats med vattnet mellan styckningslotterna.

58. Svea hovrätt 12.12.1951. Grinda m fl D län. Inga bestämmelser. Till hemman hörande enskilt fiske ansågs vara delat med vattnet mellan hemmanslotterna.

62. Göta hovrätt 3.3.1975. Tunarp R län. Inga bestämmelser. Till hemman hörande enskilt fiske ansågs vara delat med vattnet mellan styckningslotterna.

10.3. Fiske, enskilt, samfällt (se 5.4.3.)

52. 1941 B 643. Inga bestämmelser. Till hemman hörande enskilt fiske förklarades på grund av angivna omständigheter vara gemensamt för hemmanslotterna.

10.4. Hemmanslotts (jordbrukslotts) ansvar för vederlag för skogsfångsservitut i visst fall.

46. 1933 s 193.
43. 1930 s 252 II.
} Till hemmanslott (jordbrukslott) hade lagts skogsmark endast för lottens behov. Annan hemmanslott (skogslott) skulle vidkännas hela vederlaget (i mark) för ett styckningshemmanet belastande

skogsfångsservitut.

10.5. Fastighetstillhörigheten för ägoskifte som inte redovisats vid ägostyckning (se 7.2.)

50. 1935 s 503. Ägostyckning enligt 3 §. I köpeavhandling redovisades vissa bestämda ägor. Vid ägostyckning utlades åt köparen en hemmanslott i enlighet med köpeavhandlingen. För säljaren redovisades en hemmanslott. Ett till hemmanet hörande ägoskifte redovisades ej och omnämndes ej vid ägostyckningen. Detta ägoskifte förklarades tillhöra säljarens hemmanslott. Ägoskiftet kunde inte - mot innebörden av köpeavhandlingen - har blivit en gemensam tillhörighet för de båda hemmanslotterna.

Jämför

51 ½. 1941 s 361.

Fastighetstillhörigheten för ägoskifte som inte redovisats vid ägostyckning. Kommentarer.

En anledning till att ägoskifte inte kommit att redovisas kan ha varit att om ett hemman fått sina ägor utbrutna vid flera jorddelningsförrättningar det innan jordregistret lagts upp varit förenat med svårigheter att rätt utreda hemmanets alla ägor.

Ägostyckning enligt 3 §

Rättsfallet NJA 1935 s 503 (50). Ur domskälen: Ägoskiftet kunde inte - mot innebörden av köpeavhandlingen - ha blivit en gemensam tillhörighet för de båda hemmanslotterna (köparens och säljarens). Ägoskiftet förklarades tillhöra säljarens hemmanslott. Detta rättsfall bör vara tillräckligt vägledande då ägostyckning skett enligt 3 §.

Ägostyckning enligt 2 §.

Med hänsyn till ägostycknings karaktär av delning efter vissa bestämda gränser bör inte heller i detta fall ett inte redovisat ägoskifte anses vara en gemensam tillhörighet för hemmanslotterna. Syftet med ägostyckningen och det aktuella innehavet bör kunna ge tillräcklig vägledning för ett bedömande av frågan vilken hemmanslott det inte redovisade ägoskiftet skall anses tillhöra. Om exempelvis ägaren av ett hemman låtit stycka det i dels relativt små hemmanslotter för avsedd framtida försäljning eller speciell användning dels en återstående större hemmanslott bör kunna antas att det inte redovisade ägoskiftet varit avsett att tillhöra sistnämnda hemmanslott.

11. Kungl. lantmäteristyrelsens cirkulär nr 19 (ny följd) den 14 april 1897 till tjänstemännen vid lantmäteristaten med formulär till beskrivning över ägostyckning m.m. (se bilaga Anvisningar).

Referat och kommentarer

I början angavs att lantmäteristyrelsen fastställt bifogat formulär att tjäna till efterrättelse vid upprättande av sådan beskrivning över ägostyckning, som omförmäldes i 16 § av lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896; i sammanhang varmed styrelsen ville till iakttagande vid verkställande av ägostyckning meddela vissa föreskrifter och erinringar.

Dessa föreskrifter och erinringar upptogs i början under punkterna 1-5 och avsåg karta (punkt 1), hemmanslotts och särskilt områdes beteckning på karta och i beskrivning (punkt 2), den i 17 § omförmälda beskrivning över skillnadslinjernas utstakning och rörläggning (punkt 3) samt mantalsfördelningen enligt 18 § (punkterna 4 och 5).

Därefter följde formulär till beskrivning över ägostyckning och i anslutning därtill Underrättelser i 7 punkter.

Ur dessa Underrättelser återges följande.

Punkt 2

Avdelning I "Hemmanets ägoområde m.m " skall innehålla en kortfattad men fullständig uppgift på alla de hemmanets tillhörigheter, angående vilka enligt lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring bestämmelse skall vid förrättningen meddelas huruvida de skall tilldelas viss hemmanslott eller avsättas såsom gemensamma för alla hemmanslotterna och vilka följaktligen skall redovisas i avdelning II "Ägostyckningen". I förstnämnda avdelning skall alltså uppgifter meddelas dels på hemmanets

ägovidd, arealen av från hemmanet gjorda avsöndringar däruti inräknad, dels på hemmanet tillhörande vattenfall, fisken och andra dylika lägenheter (11 §), dels på hemmanet tillhörig andel i lägenhet som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte samt i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet som vid skifte eller förut verkställd ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam (andra stycket av 12 §), dels ock på hemmanet tillhörig andel med annat hemman i ägor som icke undergått sådan delning som i 2 § av lagen omförmäles (13 §).

Därjämte bör, på det att varje del av det ägoområde som upptages på kartan över ägostyckningen även må återfinnas i beskrivningen, sådana vid förut verkställd lantmäteriförrättning gjorda undantag för gemensamt behov samt sådana annan by eller hemman tillhörande lägenheter (ägor, områden), som är belägna inom hemmanets på kartan utmärkta gränser, antecknas i avdelning I, dock utan angivande av arealen.

Däremot antecknas inte sådana före ägostyckningen gjorda undantag för gemensamt behov, vilka är belägna utom hemmanets gränser, icke heller andra sådana hemmanet tillhörande rättigheter och förmåner, som avses i första stycket av 12 § i ovannämnda lag, eller hemmanets lott med annat hemman i sådana rättigheter och förmåner eller i avgäld från för alltid avsöndrad lägenhet, enär enligt nämnda lagrum någon bestämmelse icke får vid ägostyckningen meddelas till inskränkande av varje hemmanslotts rätt till andel i dessa hemmanets tillhörigheter och desamma följaktligen icke utgör föremål för åtgärd vid ägostyckningen.

Punkt 3

I avdelning II "Ägostyckningen" antecknas först och främst det antal lotter vari hemmanet styckats och de litterar varmed de särskilda lotterna betecknats.

Härefter antecknas dels de undantag för hemmanslotternas gemensamma behov vilka gjorts vid ägostyckningen (10 §), dels besvär och last som därvid på viss hemmanslott lagts till förmån vare sig för alla de övriga lotterna eller för flera av dem (10 §), såvida icke anteckning därom i stället göres under varje särskild hemmanslott till vars förmån servitutet upprättats, dels ock vad enligt 11 §, andra stycket av 12 § samt 13 § i ovannämnda lag avsatts såsom gemensamt för de särskilda hemmanslotterna. För varje för gemensamt behov undantaget eller eljest såsom gemensamt avsatt område angives dess areal, varefter summan av den sålunda för alla hemmanslotterna gemensamma arealen utsättes.

För varje hemmanslott angives därefter antalet till lotten lagda skiften samt varje skiftes areal varvid, därest i ett skifte är inräknad från hemmanet för alltid avsöndrad jord, sådant anmärkes. Härefter skall, därest hemmanslotten tilldelats hemmanet tillhörigt vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller, utöver dess skiften, jord som för alltid från hemmanet avsöndrats (11 §), eller hemmans andel i lägenhet, som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, eller i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller förut verkställd ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam (andra stycket av 12 §), eller i ägor, som icke undergått sådan delning som i 2 § av lagen omförmäles (13 §), sådant angivas, med iakttagande att för varje område som sålunda lotten tilldelats dess areal utsättes. Har till förmån för hemmanslotten besvär eller last vid ägostyckningen lagts på annan lott antecknas jämväl sådant, såvida anteckning därom icke är gjord i den del av avdelning II där undantag för gemensamt behov bör angivas.

Sedan härefter summan av den hemmanslotten tillagda areal angivits antecknas dels de inom hemmanslottens gränser befintliga områden, som före eller vid ägostyckningen un-

dantagits för gemensamt behov eller vid förrättningen eljest avsatts såsom gemensamma för hemmanslotterna eller som tillhör annan by, hemman eller hemmanslott, dock utan utsättande av arealen och utan att deras littera antecknas annat än i själva texten, dels ock besvär eller last som vid förrättningen lagts på hemmanslotten till förmån för annan (lott) eller andra lotter.

Slutligen antecknas det mantal som vid ägostyckningen blivit hemmanslotten åsatt.

- -

Punkt 4

I avdelning III "Sammandrag" antecknas summan av den för lotterna gemensamma arealen samt för varje lott summan av den lotten tillagda areal samt det lotten åsatta mantal, allt sådana dessa tal förekommer i avdelning II, varefter ej mindre lotternas mantal än även arealen nedsummeras.

Härefter följer nu gjorda kommentarer till formuläret till beskrivning över ägostyckningen.

I. Hemmanets ägoområde m.m.

Här redovisas med angivande av areal den vid 1871 års laga skifte för hemmanet, Södergården nr 2 om ½ mantal, utlagda ägolotten litt B om 43,8380 ha och ett vid samma laga skifte för ett hemmanet enskilt tillhörigt stenbrott utlagt enskilt utmål litt n om 1,63 ha. (Eftersom enligt rättsfallet NJA 1908 s 352 stenbrott är "annan dylik lägenhet" bör detta stenbrott anses såsom en hemmanet enskilt tillhörig sådan lägenhet, se 7 § och 11 §. Enligt 68 § i 1866 års skiftesstadga var delägare som innehade sten- eller malmbrott, kvarn, vattenverk, fiske eller annan lägenhet, däri de övriga inte ägde någon lott, berättigad att emot avräkning på sin ägolott erhålla behövligt

utmål till sådan lägenhet. Sådant utmål inräknades inte i den för delägaren utlagda ägolotten och således inte heller i antalet däri ingående ägoskiften.) Dessutom redovisas de före laga skiftet från hemmanet avsöndrade lägenheterna Ekbacken och Björknäs, vilka vid laga skiftet särskilt redovisats under litt f om 0,7260 ha och litt g om 0,9820 ha (7 §, 11 §). Efter redovisning av arealförändringen (minskning 0,0220 ha) genom ett år 1889 verkställt ägoutbyte var därmed arealen för de ägor (till hemmanet hörande "lägenheter" och från hemmanet avsöndrad jord inbegripna) som skulle redovisas vid ägostyckningen, sammanlagt 47,1540 ha, angiven.

Därefter redovisas, utan angivande av areal, inom hemmanets gränser belägna dels vissa vid laga skiftet gjorda undantag för delägarnas allmänna behov dels ett grustag tillhörigt främmande by.

Vidare upptages en för hemmanet vid laga skifte år 1880 på fisket i Fjällsjön utlagd enskild fiskelott (7 §, 11 §)

Därmed vara alla till hemmanet hörande enskilda ägor och "lägenheter", som skulle omfattas av ägostyckningen, redovisade.

Sist redovisas hemmanets andel med övriga hemman i byn dels i byns utskog vid Mosjön vilken utskog vid laga skiftet lämnades oskiftad (13 § 1 st), dels i fisket i nämnda sjö (12 § 2 st) dels ock i ett vattenfall i Saxån vilket vid laga skiftet avsattes såsom gemensamt för hemmanen i byn (12 § 2 st).

Därmed var hemmanets andelar i "lägenheter" (och samfälligheter), omnämnda i 12 § 2 st, och i oskiftade ägor enligt 13 § 1 st redovisade, vilka andelar vid ägostyckning kunde antingen bibehållas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensamma eller ock tilldelas en av dem.

Med 12 § 1 st avsedda särskilda rättigheter och förmåner eller andelar i sådana rättigheter och förmåner eller andelar i där avsedda samfälligheter skulle inte särskilt redovisas vid ägostyckning eftersom varje hemmanslott automatiskt fick andel däri efter skattetal.

Redan i denna avdelning I av beskrivningen (Hemmanets ägoområde m m) skulle alltså redovisas dels hemmanet en skilt tillhörande vattenfall, fisken och andra dylika lägenheter enligt 7 §, vilka kunde tilldelas endast en hemmanslott eller enligt 11 § avsättas såsom gemensamma för de särskilda hemmanslotterna, dels vilka "lägenheter" (och samfälligheter) omnämnda i 12 § 2 st och vilka oskiftade eller eljest gemensamma ägor enligt 13 § 1 st som fanns i det aktuella fallet och beträffande vilka hemmanets andel antingen kunde bibehållas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dem.

II. Ägostyckningen.

Hemmanet styckades i tre hemmanslotter betecknade litt. Ba, Bb och Bc.

Först redovisas under beteckningen "För alla hemmanslotternas gemensamma behov har undantagits" vid ägostyckningen enligt 10 § för hemmanslotternas gemensamma behov undantagna samfälligheter, med angivna arealer, och bildade servitut, nämligen 1) vattenställe 0,1560 ha, 2) väg till detta vattenställe 0,4800 ha, 3) sandtäkt 0,4730 ha, med rätt för hemmanslotterna litt Ba och Bc att för färder till och från denna sandtäkt begagna väg över litt Bb:s tredje skifte, och 4) avloppsdike 0,1230 ha.

Därefter redovisas under beteckningen "Dessutom har såsom gemensamma för samtliga hemmanslotter avsatts" 1) avsöndrade lägenheten Björknäs 0,9820 ha (11 §), 2) en enligt avhandling den 27 oktober 1877 (alltså efter laga skiftet!)

från hemmanet avsöndrad lägenhet Fjällstugan 1,1280 ha (11 §), 3) det till hemmanet hörande fisket (= den till hemmanet hörande fiskelotten) i Fjällsjön (11 §) och 4) hemmanets andel i vattenfallet i Saxån (12§2 st).

För förut omnämnda två grupper såsom gemensamma redovisade ägor anges "Summa för alla hemmanslotterna gemensam areal" 3,3420 ha.

Att nämnda samfällighetsredovisning av de från hemmanet avsöndrade lägenheterna Björnäs och Fjällstugan inte avser fastighetsindelningen utan endast den från lägenheterna till hemmanet utgående avgälden omnämnes i annat sammanhang (5.3. s 25).

Hemmanslotten litt Ba om 1/8 mantal.

Denna hemmanslott har erhållit två skiften, första skiftet litt Ba 1 om 3,3620 ha och andra skiftet Ba 2 om 9,6040 ha eller sammanlagt 13,4660 ha. I det första skiftet ingår en enligt avhandling den 4 maj 1876 (alltså efter laga skiftet!) från hemmanet avsöndrad lägenhet Eketorp (11 §) utan att arealen för denna lägenhet redovisas. Att jämlikt 16 § gränserna för denna lägenhet inte behövde vara utmärkta på kartan, se NJA 1922 s 543 (36). Att denna redovisning av den avsöndrade lägenheten Eketorp såsom ingående i hemmanslotten litt Ba inte avser fastighetsindelningen utan endast den från lägenheten till hemmanet utgående avgälden omnämnes i annat sammanhang (s 25). Eftersom för lägenheten Eketorp inte redovisats någon area kan ur beskrivningen över ägostyckningen inte utrönas hur stor areal den med hemmanslotten litt Ba avsedda genom ägostyckningen nybildade fastigheten har. Detta kan utrönas först efter särskild utredning.

Därefter redovisas att oberäknat arealen 13,4660 ha inom hemmanslottens gränser finns vissa lotten inte tillhörande ägor (samfälligheter m.m.), vidare redovisas ett hemmans-

lotten belastande vid ägostyckningen bildat vägservitut (10 §) och slutligen det hemmanslotten åsatta mantalet, 1/8 mantal.

Hemmanslotten litt Bb om 21/64 mantal.

Denna hemmanslott har erhållit tre skiften, första skiftet litt Bb 1 om 4,6150 ha, andra skiftet litt Bb 2 om 6,5380 ha och tredje skiftet litt Bb 3 om 10,5150 ha. Härjämte har denna hemmanslott tilldelats 1) under litt Bb 4 det vid laga skiftet för det hemmanet tillhörande stenbrottet utlagda enskilda utmålet litt n om 1,63 ha, 2) under litt Bb5 den från hemmanet avsöndrade lägenheten Ekbacken om 0,7260 ha (11 §) och 3) hemmanets andel dels i byns oskiftade utskog vid Mosjön (13 § 1 st) dels ock i fisket i denna sjö (12 § 2 st). Därefter redovisas ett hemmanslotten tillkommande vid ägostyckningen bildat vägservitut (10 §) samt hemmanslottens totalareal 24,0240 ha.

Att det denna hemmanslott under litt Bb4 för enskilt stenbrott tilldelade enskilda utmålet om 1,63 ha inte ingick i det för hemmmanslotten angivna antalet skiften (3 st) och således inte räknades som ett fjärde skifte bör ha berott dels på att vid laga skifte ett för skiftesdelägare enligt 68 § i 1866 års skiftesstadga, mot avräkning på hans ägolott, utlagt enskilt utmål inte inräknades i antalet för denne skiftesdelägare utlagda ägoskiften dels på bestämmelserna i 8 § i 1896 års lag att till hemmanslott ej fick läggas flera än tre skiften om inte till hemmanet hörde ett större antal skiften, i vilket fall till varje hemmanslott fick läggas lika många skiften som tillhörde hemmanet.

Att redovisningen under litt Bb5 av avsöndrade lägenheten Ekbacken om 0,7260 ha såsom tilldelad denna hemmanslott inte avser fastighetsindelningen utan endast den från lägenheten till hemmanet utgående avgälden omnämnes i annat sammanhang (5.3. s 25). Eftersom för lägenheten Ekbacken

redovisas arealen 0,7260 ha kan ur beskrivningen utrönas att den med hemmanslotten litt Bb avsedda genom ägostyckningen nybildade fastigheten har en areal av 24,0240 ha minskad med 0,7260 ha eller 23,2980 ha. Att denna under litt Bb5 redovisade avsöndrade lägenhet om 0,7260 ha inte ingick i det för hemmanslotten angivna antalet skiften (3 st) och således inte räknades som ett femte skifte, se Underrättelser punkt 3: " - - eller, utöver dess skiften, jord som för alltid från hemmanet avsöndrats - - - ".

Därefter redovisas att oberäknat den angivna arealen 24,0240 ha inom hemmanslottens gränser finns vissa lotten inte tillhörande ägor (samfälligheter m m), vidare redovisas ett hemmanslotten belastande vid ägostyckningen bildat vägservitut (10 §) och slutligen det hemmanslotten åsatta mantalet, 21/64 mantal.

Hemmanslotten litt Bc om 3/64 mantal.

Denna hemmanslott har erhållit ett skifte litt Bc om 6,3220 ha som är hemmanslottens totalareal.

Därefter redovisas att oberäknat denna areal inom hemmanslottens gränser finns ett vid laga skiftet för gemensamt behov undantaget område och slutligen det hemmanslotten åsatta mantalet, 3/64 mantal.

III. Sammandrag.

Ur detta återges

För alla hemmanslotterna gemensam areal	3,3420	ha
1/8 mtl Södergården nr 2 litt Ba	13,4660	"
21/64 mtl Södergården nr 2 litt Bb	24,0240	"
3/64 mtl Södergården nr 2 litt Bc	6,3220	"
1/2 mtl	47,1540	ha

Denna sammanlagda areal 47,1540 ha var arealen för de ägor, till hemmanet hörande "lägenheter" och från hemmanet avsöndrad jord inbegripna, som enligt avdelning I, Hemmanets ägoområde m.m, skulle redovisas vid ägostyckningen.

Då i 7 § talas om att ägostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark, så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer, så avses med "all till hemmanet hörande mark" jämte nämnda "lägenheter" all mark jämte "lägenheter" som ursprungligen tillhört hemmanet för dess skattetal och således även mark och "lägenheter" som avsöndrats från hemmanet till särskilda fastigheter. I 11 § talas om att om till hemman som styckas hör vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller om från hemmanet viss jord blivit för alltid avsöndrad, så må sådan lägenhet eller jord kunna avsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam. Detta var ett alternativ till att sådan lägenhet eller jord tillades viss hemmanslott. Vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet kunde väl ibland utgöra eller ingå i från hemmanet avsöndrad lägenhet och således i fastighetsindelningsavseende vara skilda från hemmanet i övrigt. Att enbart jord var avsöndrad från hemman och således i fastighetsindelningsavseende skild från hemmanet i övrigt var vanligare. Då ett hemman skulle delas genom ägostyckning skulle redovisas inte endast mark och "lägenheter" som i fastighetsindelningsavseende då tillhörde hemmanet utan även mark och "lägenheter" som tidigare tillhört hemmanet men avsöndrats därifrån till särskilda fastigheter och således i fastighetsindelningsavseende var skilda från hemmanet. Detta kan också uttryckas så att all mark och alla "lägenheter" som ursprungligen tillhört hemmanets skattetal skulle redovisas vid ägostyckning, vilket bör ha varit en följd av det kamerala inslaget i ägostyckningsinstitutet. Identitet rådde således inte mellan all den hemmanets mark jämte "lägenheter" som skulle redovisas vid ägostyckning och

den till hemmanet enligt fastighetsindelningen hörande mark jämte "lägenheter" som genom ägostyckningen skulle uppdelas i nya fastigheter (se 5.3. s 25).

I det i lantmäteristyrelsens formulär angivna exemplet förekommer de (för alltid) från hemmanet avsöndrade lägenheterna Ekbacken, Björknäs, Fjällstugan och Eketorp. Dessa var i fastighetsindelningsavseende skilda från hemmanet. Vid ägostyckningen redovisades lägenheterna Björknäs och Fjällstugan såsom gemensamma för de tre hemmanslotterna, lägenheten Eketorp såsom ingående i hemmanslotten litt Ba om 1/8 mantal och 13,4660 ha och lägenheten Ekbacken såsom tilldelad hemmanslotten litt Bb om 21/64 mantal och 24,0240 ha. Förut har anförts att redovisningen vid ägostyckning av avsöndrad lägenhet inte har avseende på fastighetsindelningen utan endast på den från lägenheten till hemmanet utgående avgälden (5.3. s 25).

Då avsöndrad lägenhet redovisats såsom ingående i eller tilldelad hemmanslott (i exemplet: lägenheten Eketorp och hemmanslotten litt Ba; lägenheten Ekbacken och hemmanslotten litt Bb) så utgöres hemmanslotten inte bara av mark jämte "lägenheter" som ingår i den genom ägostyckningen tillkomna nya fastigheten utan även av mark (och i förekommande fall "lägenheter") till den avsöndrade lägenheten som i fråga om fastighetsindelningen fortfarande är en särskild fastighet. I sådant fall föreligger således inte identitet mellan vid ägostyckning redovisad hemmanslott och genom ägostyckning tillkommen ny fastighet (se 5.3. s 24,25). Men den för hemmanslotten redovisade totalarealen (13,4660 ha för hemmanslotten litt Ba och 24,0240 ha för hemmanslotten litt Bb) jämte "lägenheter", vari avsöndrad lägenhet ingick, har tagits i beräkning vid bestämmandet av hemmanslottens mantal (1/8 mantal för hemmanslotten litt Ba och 21/64 mantal för hemmanslotten litt Bb), vilket mantal redovisades på den genom ägostyckningen tillkomna nya fastigheten. Även detta är en följd av det kamerala inslaget i ägostyckningsinstitutet.

Av de i exemplet upptagna hemmanet enskilt tillhöriga ett stenbrott med därtill utlagt utmål samt fiskelott i Fjällsjön, utgörande sådana lägenheter som i 7 och 11 §§ omnämnes såsom vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet har fiskelotten i Fjällsjön avsatts såsom gemensam för de tre hemmanslotterna och har stenbrottet med utmål tilldelats hemmanslotten litt Bb.

I denna avdelning II av beskrivningen (Ägostyckningen) redovisas sålunda tydligt hur dessa "lägenheter" disponerades vid ägostyckningen.

Av de i exemplet upptagna hemmanets andel med övriga hemman i byn dels i byns oskiftade utskog vid Mosjön (13 § 1 st), dels i fisket i nämnda sjö (12 § 2 st) dels ock i ett såsom gemensamt avsatt vattenfall i Saxån (12 § 2 st) har hemmanets andel i vattenfallet i Saxån avsatts såsom gemensam för de tre hemmanslotterna samt har hemmanets andel i byns oskiftade utskog vid Mosjön och i fisket i denna sjö tilldelats hemmanslotten litt Bb.

I denna avdelning II av beskrivningen (Ägostyckningen) redovisas således tydligt hur dessa andelar disponerades vid ägostyckningen.

Lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896 (1896:41 s 1). Stadgandena om ägostyckning.

KOMMENTARER

Förteckning över bilagor

Bilaga Författning

1(10)

1896. SVENSK FÖRFATTNINGS-SAMLING. Nr 41.

(Detta nummer har från trycket utkommit den 8 Juli 1896.)

(Rubrik och datum kungöras från predikstolen.)

Lag

om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring;

gifven Stockholms slott den 27 Juni 1896.

Vi OSCAR, **med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung,** göre veterligt: att Vi, med Riksdagen, funnit godt i nåder stadga och förordna som följer:

1 Kap.

Om hemmansklyfning.

1 §.

Alla under enskild eganderätt varande så ock under stadgad åborätt upplåtna hemman få, i den ordning gällande skiftesstadga föreskrifver, klyfvas till hvad mantal som helst, dock utan ändring af hvad 12 kap. 7 § ärfdabalken innehåller om klyfning vid arftägt af säteri eller annan jord.

2 Kap.

Om egostyckning.

2 §.

Den, som under enskild eganderätt innehar hemman, som får klyfvas, vare berättigad att i den ordning nedan sägs få hemmanet styckadt i två

eller flera lotter sålunda, att viss till gränserna bestämd egovidd utlägges till hvarje lott och hemmanets mantal derefter mellan lotterna fördelas.

Sådan egostyckning vare dock tillåten allenast å hemman, hvilket antingen icke legat i samfällighet med annat hemman eller ock blifvit ur samfällighet utbrutet genom sådan delning, att hemmanets egor icke må utan egarens samtycke med annan mark intagas i skifte i annat fall, än som omförmäles i 3 § 3 mom. af skiftesstadgan.

3 §.

Har egare af sådant hemman, som i 2 § omförmäles, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd egovidd att såsom hemmansdel egas, och möter ej uti det rörande upplåtelsen träffade aftal hinder för egostyckning verkställande i öfverensstämmelse med hvad nedan stadgas, må ock, på begäran af någon af delegarne, egostyckning ske.

4 §.

Egostyckning verkställes af landtmätare, och skola dervid skiftesstadgans föreskrifter rörande annan landtmäteriförrättning än laga skifte lända till efterrättelse, så vida icke i denna lag annorlunda stadgas.

5 §.

Vid förrättningen skall landtmätaren biträdas af gode män, derest sakegare sådant påyrkar eller landtmätaren finner det nödigt.

Bestämmes under förrättningens fortgång, att gode män skola tillkallas, må det ej verka rubbning af åtgärd, som derförinnan vidtagits.

6 §.

Angående bestämmande af gränserna omkring egor, som skola styckas, gälle hvad i skiftesstadgan sägs om rågångar, då laga skifte är i fråga; skolande, derest sammanträde med rågrannarne erfordras, gode män dervid biträda.

7 §.

Egostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark, så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer.

8 §.

Ej må till någon hemmanslott läggas flere än tre skiften, utan så är att till hemmanet hör större antal skiften, i hvilket fall till hvarje hemmanslott må läggas lika många skiften, som tillhöra hemmanet.

I öfrigt bör vid egornas fördelning iakttagas, att, så vidt egornas beskaffenhet och belägenhet samt det med egostyckningen afsedda ändamål det medgifva, skiftena blifva reguliera och skilnadslinierna till afhägnad beqväma.

9 §.

Egostyckning skall så verkställas, att hvarje hemmanslott kommer att ega rätt till nödiga vägar.

10 §.

Vid egostyckning må, i den mån sådant är vid laga skifte tillåtet, jord eller lägenhet undantagas för gemensamt behof samt besvär eller last till förmån för viss hemmanslott läggas å annan sådan lott.

11 §.

Hörer till hemman, som styckas, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, eller har från hemmanet viss jord blifvit för alltid afsöndrad, må sådan lägenhet eller jord kunna afsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam.

12 §.

Vid egostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande af den hvarje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner, såsom rätt till väg och grustägt, del i allmänning, augmentsränta samt ersättning för rustning och rotering, eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i afgäld från för alltid afsöndrad lägenhet.

Deremot må hemmanets andel i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i vattenfall, fiske eller annan dylik

lägenhet, som vid skifte eller egostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en af dessa lotter.

13 §.

Hörer till hemman, förutom egor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blifvit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i 2 § omförmäles, tillika andel med annat hemman i egor, som icke undergått dylik delning, vare den omständighet ej hinder för egostyckning; och vare beträffande sådan andel lag som i andra stycket af 12 § sägs.

Derest dylik andel i egor bibehålles såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam, skall derå ej tillämpas hvad ofvan stadgats angående egors fördelning.

14 §.

Sker egostyckning jemlikt 2 §, bestämme hemmanets egare, med iakttagande af hvad i denna lag är föreskrifvet, huru styckningen skall verkställas.

Kunna, då hemmanet eges af flere gemensamt, desse ej förena sig om sättet för styckningens verkställande, eller finner landtmätaren eller, der han af gode män biträdes, förrättningsmännen, hvad af hemmanets egare blifvit bestämdt vara stridande mot denna lag, varde beslut meddeladt, att styckningen ej kan ega rum.

15 §.

Sker egostyckning jemlikt 3 §, lände det derom träffade aftal till efterrättelse.

Träffa delegare utöfver hvad sagda aftal innehåller öfverenskommelse i ämne, som förrättningen angår, såsom att jord eller lägenhet skall undantagas för gemensamt behof, eller besvär och last läggas å någondera hemmanslotten, skall derom upprättas skriftlig förening, som underskrifves af samtlige delegarne och bestyrkes af gode männen eller, der sådane ej vid förrättningen biträda, af landtmätaren.

Uppkommer emellan delegarne tvist om den rätt i hemmanet, som enligt aftalet tillkommer en hvar af dem, hänvisas de att vid vederbörlig domstol utföra sin talan; och hvile emellertid förrättningen.

Förekommer ej sådan tvist, eller har den blifvit genom laga kraft egande beslut afgjord, undersöke landtmätaren eller, der han af gode män biträdes, förrättningsmännen, huruvida hvad af delegarne kan vara aftaladt eller bestämdt eller hvad berörda beslut innehåller utgör hinder för egostycknings verkställande i enlighet med denna lag, samt meddele i sådant fall beslut, att styckningen icke kan verkställas.

16 §.

Sedan, i enlighet med hvad i 14 och 15 §§ sägs, blifvit bestämdt, huru styckningen skall verkställas, åligge landtmätaren att utmärka densamma å karta, hvilken, derest ej sakegare begär upprättande af fullständig karta eller sådant varder för verkställande af föreskrifven uppskattning erforderligt, skall upptaga allenast hvad som finnes nödigt för att tydligt utmärka läget och gränserna för de särskilda hemmanslotternas egoområden jemte den mark, som undantagits för gemensamt behof eller eljest afsatts såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam. Upprätte ock, med hänvisning till kartan, tydlig beskrifning, huru styckningen blifvit verkställd.

17 §.

Landtmätaren åligge att å marken utstaka och rörlägga skilnadslinierna, på sätt i 104 § af skiftesstadgan föreskrifves om skilnadslinier vid laga skifte, äfvensom att häröfver upprätta fullständig och noggrann beskrifning, i enlighet med hvad i 52 § af skiftesstadgan sägs om rågångs- och rösebeskrifning.

18 §.

Landtmätaren eller, der han af gode män biträdes, förrättningsmännen hafva att, med hänsyn till egornas efter vidd och godhet beräknade värde, fördela hemmanets mantal mellan de särskilda lotterna, dervid sådan uppskattning af egorna bör verkställas, som i hvarje fall anses

för ändamålet erforderlig. Dock skall, derest, vid förut verkställd landmäteriförrättning, å egorna skett gradering, som af sakegarne godkännes, denna gradering lända till efterrättelse vid mantalets fördelning.

Har någon hemmanslott tillagts vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller jord, som blifvit för alltid afsöndrad, skall jemväl värdet af den lägenhet och den jord vid mantalets bestämmande tagas i beräkning.

Lag samma vare, der någon hemmanslott jemlikt 12 § tillagts andel i jord eller lägenhet, eller jemlikt 13 § i egor, hvilka icke undergått sådan delning, som i 2 § omförmäles.

Mantalen skola jemkas till så beqväma tal ske kan.

19 §.

Hvad i skiftesstadgan föreskrifves om skiftes afslutande, hänvisning till besvär, utgifvande af handlingar och karta samt rättegång i skiftesmål gälle i tillämpliga delar äfven i fråga om egostyckning; dock att, derest klander emot egostyckning ej inom föreskrifven tid anmälts, landtmätaren skall ofördröjligen för pröfning och fastställelse insända karta och handlingar till egodelningsrättens ordförande, som har att, der anledning ej förekommer till annat än att förrättningen är lagligen beskaffad, fastställa densamma och derom teckna bevis å kartan, men eljest hänskjuta frågan till egodelningsrätten; skolande ärende, som sålunda hos egodelningsrättens ordförande anmäles, antecknas uti den i 137 § af skiftesstadgan omförmälda dagbok samt ordförandens i dessa ärenden förda protokoll till vederbörande hofrätt insändas, på sätt i 138 § af skiftesstadgan om egodelningsrätts dombok är föreskrifvet.

3 Kap.

Om jordafsöndring.

20 §.

1 mom. Egare af hemman, hvilket får klyfvas, hafve rätt att af hemmanets egovälde för alltid afsöndra till och med en femtedel af egovidden i en eller flera delar.

2 mom. Egare af hemman, hvarom i nästföregående mom. sägs, vare ock berättigad att antingen till besittning på viss tid, dock med iakttagande af hvad angående tiden för nyttjanderättsaftals bestånd är i lag stadgadt, eller ock till besittning på lifstid från hemmanet afsöndra jord af huru stor vidd som helst.

3 mom. Afsöndring från de under stadgad åborätt upplåtna hemman vare jemväl tillåten, dock ej med annan rätt, än författningarna för besittningen af stamhemmanet föreskrifva.

4 mom. Afsöndring från jord af fideikommissegenskap må icke annorlunda gälla, än så vidt med lag och fideikommissbref öfverensstämmer.

5 mom. Afsöndring må icke ske från nyhemman eller nybyggen å kronans mark, så länge frihetsår derför åtnjutas eller desamma icke erhållit bestämda områden i skog och mark.

21 §.

Afhandling rörande jordafsöndring för alltid, hvilken handling skall innehålla så noggrann beskrifning å den afsöndrade jordens storlek, läge och gränser, att någon osäkerhet derom ej kan uppstå, skall ingifvas till Konungens Befallningshafvande, som har att, derest afhandlingen så väl med hänsyn till afsöndringens storlek som ock i öfriga afseenden är med denna lag öfverensstämmande, meddela fastställelse å afsöndringen samt åsätta lägenheten särskildt namn och nummer.

Innan ärendet af Konungens Befallningshafvande afgöres, må, der så nödigt finnes, yttrande af landtmätare inhemtas.

22 §.

Åstundar innehafvare af hemman, hvarifrån afsöndring får ske, att derifrån för alltid afsöndra mark, som, ensam eller tillsammans med hvad redan kan vara från hemmanet för alltid afsöndradt, utgör mera än en femtedel af dess egoområde, ankomme på Konungens Befallningshafvande att, der omständigheterna dertill föranleda, sådant tillåta.

23 §.

Från hemman, hvarifrån jordafsöndring får ske, må ock afsöndras vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet; och gälle om sådan afsön-

dring i tillämpliga delar hvad härofvan i fråga om jordafsöndring är föreskrifvet.

Hvad sålunda är stadgadt kommer dock icke att göra någon ändring uti det, som rörande strömfall å kronohemmans område är särskildt förordnadt.

24 §.

Ej må innehafvare af lägenhet, som blifvit på viss tid eller lifstid från hemman afsöndrad, densamma på annan öfverlåta utan tillstånd af stamhemmanets innehafvare. Sker det, gånge lägenheten, om stamhemmanets innehafvare så yrkar, till honom åter mot skälig lösen. Dör innehafvare af afsöndrad lägenhet förr än besittningstid ute är, ege enka och arfvingar rätt att behålla lägenheten under de vilkor, som blifvit tingade vid upplåtelsen. Vid besittningstidens slut återfaller lägenheten till stamhemmanet utan ersättning eller lösen, ehvad förbehåll derom kan vid upplåtelsen vara gjordt eller icke; och vare lägenhetens innehafvare eller, då densamma varit på lifstid upplåten, hans arfvingar obetaget att derifrån afflytta honom eller dem tillhörig åbyggnad eller stängsel, der ej stamhemmanets innehafvare vill den lösa.

25 §.

Är lägenhet på annat sätt eller under andra vilkor afsöndrad än tillåtet är, varde sådan afsöndring, när påstående af vederbörande väckes, efter derom för hvarje fall gifna föreskrifter rättad och jemkad samt ege sedan bestånd, der den i öfrigt pröfvas laglig och gällande; och njute den, som deraf lider, skäligt skadestånd. Åtnöjes icke innehafvaren af den afsöndrade lägenheten med sådan rättelse och jemkning, eller kan den icke ske, gånge då lägenheten emot skälig lösen åter till den egendom, hvarifrån afsöndringen skett.

26 §.

Från hemman för alltid afsöndrad lägenhet skall, på sätt särskildt är föreskrifvet, antecknas i kronans jordebok.

27 §.

Med jord eller annan lägenhet, som under eganderätt afsöndras efter hvad ofvan sägs, skall lagfaras, såsom om fast egendom i allmänhet finnes föreskrifvet. Har afsöndring på viss tid eller lifstid skett från hemman under enskild eganderätt, må afhandlingen intecknas.

Med afhandlingar om afsöndring af lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna hemman förfares på samma sätt, som då åborätt å sådana hemman öfverlåtes.

28 §.

Tvister rörande afsöndring af lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna hemman skola upptagas och fullföljas på enahanda sätt som tvister angående dylika afsöndringar från frälse- och skattehemman.

Öfver Konungens Befallningshafvandes beslut i fråga, som i 21 eller 22 § omförmäles, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

4 Kap.

Särskilda bestämmelser.

29 §.

Hvad i denna lag är stadgadt om hemman gälle äfven om hemmansdel, som genom hemmansklyfning eller egostyckning tillkommit, så ock i tillämpliga delar om hvarje under särskildt nummer i jordeboken upptagen lägenhet, som ej tillkommit genom afsöndring; dock att vid egostyckning å sådan lägenhet skall, i stället för att mantal åsättes hvarje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter hvilket lotterna skola deltaga i utgörandet af lägenhetens allmänna utskylder och besvär.

I fråga om jordafsöndring skall hvad om hemman är sagdt jemväl tillämpas å för alltid afsöndrad lägenhet; dock att från sådan lägenhet ytterligare afsöndring för alltid må ske utan inskränkning till viss del af egovidden.

30 §.

Genom denna lag göres ej ändring i hvad om lotshemman af krono- eller skattenatur, så ock om sådana hemman, som enligt kungörelsen den 4 Februari 1811 äro oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda, är särskildt stadgadt.

31 §.

Genom denna lag upphäfves förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1881; skolande dock denna förordnings bestämmelser fortfarande tillämpas i afseende å afsöndring, som skett innan denna lag trädt i kraft.

Denna lag skall träda i kraft den 1 Januari 1897.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 27 Juni 1896.

OSCAR.

(L. S.)

L. ANNERSTEDT.

(Justitiedepartementet.)

ÖVERLANTMÄTARMYNDIGHETEN
Jämtlands län

Bilaga Förarbeten

1977-04-14
1980-08-19

Förarbeten och kommentarer avseende ägostyckning till lagen den 27 juni 1896 (1896:41 s 1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

Valfrid Larsson

Valfrid Larsson
f d överlantmätare

Postadress
Box 410
831 01 ÖSTERSUND

Gatuadress
Museiplan

Telefon
063 - 11 91 40

Förarbeten och kommentarer till lagen den 27 juni 1896 (1896:41 s.1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

1896 års riksdagstryck

Kommittébetänkanden: Kommittébetänkande den 5 mars 1892 med förslag till lag angående hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring. Kammarkollegiets och domänstyrelsens gemensamma utlåtande däröver den 8 november 1892 med återgivande av yttranden av lantmäteristyrelsen och av K.B. i länen.

Propositionen 1896:37.
Utdrag av statsrådsprotokollet den 10 december 1892 med anmälan av ett inom civildepartementet upprättat förslag till lag angående hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring varöver högsta domstolens yttrande infordrades (sid 13-23).
Högsta domstolens yttrande den 1 november 1893 över detta lagförslag (sid 24-49).
Utdrag av statsrådsprotokollet den 8 mars 1895 med anmälan av ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ägostyckning varöver högsta domstolens yttrande infordrades (sid 50-77).
Högsta domstolens yttrande den 3 december 1895 över detta lagförslag (sid 78-105).
Utdrag av statsrådsprotokollet den 14 februari 1896 med anmälan av ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, vilket förslag förelades riksdagen (sid 106-121, 1-12).

Lagutskottets utlåtande 1896:72 (37 sid).
Utskottet föreslog ändrade bestämmelser utgörande lagens 3 § och 15 § och ändrade bestämmelser huvudsakligen i la-

gens 7, 11, 12, 13 och 18 §§.

Lagutskottets memorial 1896:81 (7 sid).
Sedan riksdagens kamrar återförvisat viss fråga till utskottet och i viss fråga fattat olika beslut, föreslog utskottet förtydligande eller redaktionella ändringar huvudsakligen i lagens 12 och 23 §§.

Riksdagens skrivelse 1896:113 den 14 maj 1896 med anmälan av den av riksdagen antagna lagen.

NJA II 1896. Artikel nr 5, Den nya lagstiftningen om jordstyckning, av Hjalmar Westring (73 sid).

Kommentar: Lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring med förklaringar, av Hjalmar Westring. Andra upplagan Stockholm 1911. "Westring".

Kommentarer till ägostyckningslagen (1896:41 s.1)
Allmänt

Utskottet sid 14: I flera av förslagets paragrafer förekommer sammanställningen "fiske eller annan dylik lägenhet". Utskottet har ansett lämpligt att före ordet "fiske" inskjuta ordet "vattenfall", enär lägenheter av detta slag torde vara både de värderikaste och oftast förekommande samt i nu gällande förordning om jordavsöndring vattenfall särskilt omnämnas.

Riksdagens skrivelse: I flera av förslagets paragrafer förekommer sammanställningen "fiske eller annan dylik lägenhet". Riksdagen har ansett det lämpligt att före ordet "fiske" inskjutes ordet "vattenfall", enär lägenheter av detta slag torde vara både de värderikaste och oftast förekommande samt i nu gällande förordning om jordavsöndring vattenfall särskilt omnämnas.

Kommentarer till ägostyckningslagen (1896:41 s.1)

3 §

Utskottet sid 13: I allmänhet torde enligt utskottets mening ägostyckning oftare komma att ifrågasättas för det fall, att ett bestämt område av ett hemman redan blivit sålt, än då en ägare vill på förhand utan bestämda köpeanbud stycka sitt hemman i flera lotter. Av dessa anledningar har utskottet i 3 § inryckt bestämmelse om rätt till ägostyckning även i det fall, som ovan omhandlats.

Riksdagens skrivelse: I allmänhet torde enligt Riksdagens mening ägostyckning oftare komma att ifrågasättas för det fall, att ett bestämt område av ett hemman redan blivit sålt, än då en ägare vill på förhand utan bestämda köpebud stycka sitt hemman i flera lotter.

NJA II 1896 nr 5 sid 33.

Kommentarer till ägostyckningslagen (1896:41 s.1)
7 §, 11 §.

Propositionen sid 117 och 118.
Då bestämmelsen i 7 § att ägostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark, vilken bestämmelse tydligen blott innebär, att all hemmanets mark skall antingen läggas till någon av de särskilda hemmanslotterna eller ock, i den mån sådant enligt efterföljande bestämmelser är tillåtet, avsättas såsom för de olika hemmanslotterna gemensam, är en nödvändig konsekvens därav att ägostyckning skall utgöra en fullständig delning av hemmanet, har vad emot denna bestämmelse av två ledamöter inom högsta domstolen anmärkts ej kunnat föranleda ändring. Däremot har det funnits nödigt att tydligt utmärka, att samma regel skall gälla jämväl om till hemmanet hörande fiske eller annan dylik lägenhet - - -.

- -

Såsom vid 7 § omförmäles, har det ansetts nödigt att där utmärka, att vid ägostyckning bestämmelse även bör träffas angående fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer. Då sådan lägenhet emellertid, i likhet med vad som enligt 4 § skiftesstadgan vid skifte är medgivet, bör kunna bibehållas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam, har det funnits nödigt att härom lämna föreskrift. Jämväl från hemman för alltid avsöndrad jord synes - - - böra kunna efter hemmansägarens gottfinnande antingen avsättas såsom gemensam för de särskilda lotterna eller läggas till någon av dem. Den ena eller andra andra anordningen har sin egentliga betydelse i avseende på rätten att uppbära avgäld, som kan vara åsatt den avsöndrade jorden. Enligt 16 § (propositionens, motsvarande lagens 12 §) skall nämligen, därest sådan jord bibehålles såsom gemensam, denna rätt tillkomma ägarna av de särskilda hemmanslotterna efter deras mantal, varemot, om jorden lägges under någon viss hemmanslott, avgälden skall tillhöra denna lott. Stad-

gande i nu omförmälda avseende har intagits i 11 §.

NJA II 1896 nr 5. Vad angår 7 § sid 36, 37 och vad angår 11 § sid 41.

Westring sid 61 vad angår 7 §: Stadgandet avser endast sådan mark eller lägenhet, som tillhör hemmanet ensamt, således icke sådan mark eller lägenhet, vari hemmanet jämte annat hemman kan hava del. Därom se 12 och 13 §§. Ej heller avses i denna § de hemmanet tillkommande särskilda rättigheter, såsom servituter m.m., vilka behandlas i 12 §. Regeln innebär icke, att hemmanets alla ifrågavarande tillhörigheter ovillkorligen skall fördelas mellan de särskilda lotterna. Enligt vad av 10 och 11 §§ framgår, kan dessa tillhörigheter (jorden i vissa fall och lägenheter utan någon inskränkning) avsättas såsom gemensamma för de särskilda lotterna. Meningen är allenast att inskärpa, att de ifrågavarande tillhörigheterna skall antingen läggas till någon av de särskilda lotterna eller ock, i den mån sådant är tillåtet, avsättas såsom gemensamhet. Härför erfordras dock icke, att ägaren lämnar detaljerade bestämmelser om alla dessa tillhörigheter. Om han t.ex. till annan person säljer en viss till gränserna bestämd areal att besittas såsom hemmansdel eller han vid förrättningen bestämmer, att en sådan areal skall frånskiljas hemmanet såsom särskild hemmansdel, erfordras icke något särskilt bestämmande (anm: av ägaren!) om hemmanets övriga tillhörigheter (anm: de enskilda enligt 7 §!) vare sig i mark eller lägenheter, utan skall de uppenbarligen i sin helhet bilda den andra delen av hemmanet.

Westring sid 70-72 vad angår 11 §:
I denna § upptagas ytterligare fall, då, utöver vad i 10 § stadgas, avsättning av hemmans tillhörigheter för lotternas gemensamma räkning må äga rum.

- -

Här är endast fråga om sådan lägenhet, som tillhör hemmanet ensamt. Om lägenhet, vari hemmanet med annat hemman har del, lämnas enahanda föreskrift i 12 §.

Vidare stadgas det i förevarande §, att jord, som blivit från

hemmanet för alltid avsöndrad, jämväl må avsättas såsom för de särskilda lotterna gemensam. Enligt 83 § skiftesstadgan är ägare av avsöndrad jord skyldig att, därest det för beredande av lämpligt skifte erfordras, tåla, det den till honom upplåtna jorden utbytes mot annan jord. Något motsvarande stadgande är ej givet i fråga om ägostyckning. Innehavaren av avsöndrad lägenhet blir således i sina rättigheter alldeles orubbad av ägostyckningen. Vid ägostyckningen skall emellertid träffas bestämmelse om alla hemmanets tillhörigheter och således jämväl om den därifrån avsöndrade jorden, som, ehuru till äganderätten skild från hemmanet, fortfarande ingår i dess mantal. Regeln blir enligt förevarande §, att för alltid avsöndrad jord kan antingen läggas till någon av lotterna eller bibehållas såsom gemensam för dem.

- -

Huru vid ägostyckning förfares med avsöndrad jord får egentligen sin betydelse i fråga om rätten att uppbära den avgäld, som enligt äldre lagstiftning alltid skolat åsättas den avsöndrade jorden, till den del sådan avgäld, enligt senare lagstiftning i ämnet, alltjämt skall utgå till stamhemmanet - - - - . Denna rätt tillfaller nämligen den hemmanslott, till vilken avsöndringen lägges, eller, därest den bibehålles såsom gemensam, samtliga lotterna var efter dess mantal.

- -

Här är endast fråga om jord, som blivit avsöndrad allenast från det hemman, som styckas. Angående jord, som avsöndrats från detta hemman jämte annat hemman, meddelas i 12 § en annan regel.

Att det jämväl i fråga om de tillhörigheter, som i denna § avses, är jordägaren (eller sakägarna!), som ensam (ensamma) är den beslutande (de beslutande), se 14 och 15 §§.

Kommentarer till ägostyckningslagen (1896:41 s 1)
12 och 13 §§.

Lagtext enligt propositionen (där upptagen under §§ 16 och 17).

16§.
Vid ägostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i lägenhet, som på grund av 4§ av skiftesstadgan ej ingått i skifte, eller ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam.

17§.
Hörer till hemman, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blivit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i 2§ omförmäles, tillika andel med annat hemman i ägor, som icke undergått dylik delning, vare den omständighet ej hinder för ägostyckning. I ty fall skall vad ovan stadgats angående ägornas fördelning tillämpas allenast å förstnämnda ägor; och vare beträffande hemmanets andel med annat hemman i övriga ägor lag som i 16§ sägs.

Lagtext enligt lagutskottet i utlåtande nr 72 (där upptagen under §§ 12 och 13).

12§.

Vid ägostyckning må ej med meddelas bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner, såsom nytt-

janderätt till väg och grustäkt, del i allmänning, augmentsränta samt ersättning för rustning och rotering, eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i avgäld från för alltid avsöndrad lägenhet.

Däremot må hemmanets andel i lägenhet, som på grund av 4§ skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dessa lotter.

(Vid riksdagsbehandlingen gjordes i första stycket endast den ändringen att i uttrycket nyttjanderätt till väg och grustäkt ordet nyttjanderätt utbyttes mot ordet rätt. I andra stycket gjordes mera omfattande ändringar.)

13§.

Hörer till hemman, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blivit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i 2§ omförmäles, tillika andel med annat hemman i ägor, som icke undergått dylik delning, vare den omständighet ej hinder för ägostyckning; och vare beträffande sådan andel lag som i andra stycket av 12§ sägs.

Därest dylik andel i ägor bibehålles såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam, skall därå ej tillämpas vad ovan stadgats angående ägors fördelning.

(I denna § gjordes vid riksdagsbehandlingen inte någon ändring.)

Lagutskottet i utlåtandet nr 72 sid 14-17:
16§ (propositionens, motsvarande lagens 12§) lyder sålunda: "Vid ägostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i lägenhet, som på grund av 4§ av skiftesstadgan ej ingått i skifte, eller ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam. " I 17§ (propositionens, motsvarande lagens 13§) meddelas enahanda stadgande rörande ett hemmans andel med annat hemman i ägor, som icke undergått fastställd delning.

- -

Departementschefen hade vid ärendets föredragning i statsrådet den 14 februari 1896 anfört: "De omförmälda bestämmelserna i 16 och 17 §§ - - - äro ett uttryck för den enligt mitt förmenande för upprätthållande av reda och ordning i äganderättsförhållandena synnerligen viktiga principen, att tillskapande av mantal med olika mantalsrättigheter ej bör tillåtas. - - - "

- -

Utskottet fortsatte: Utskottet hyllar visserligen i likhet med chefen för justiedepartementet den princip, att tillskapande av mantal med olika mantalsrättigheter bör förhindras, men utskottet anser denna princip ej lägga hinder i vägen för en modifikation av de föreslagna bestämmelserna uti ifrågavarande båda paragrafer. Avsevärda olägenheter skulle nämligen i många fall uppstå därigenon, att fördelning av hemmanets andelar uti sådana lägenheter som vattenfall eller fiske eller uti oskiftad skogsmark med nödvändighet skulle ske mellan de ofta många lotter, vari hemmanets ägostyckas. "Andel i lägenhet som på grund av 4§ skiftessdagan ej ingått i skifte så ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam"

(bör vara ett citat ur 2 st av 12§ enligt utskottets förslag), skulle i flera fall genom en dylik fördelning förlora större delen av sitt värde; och det lärer ej kunna förnekas, att de faktiska förhållandena mången gång betinga, att andelen bör förbliva odelad. Utskottet har nu av sådan anledning vidtagit ändringar i propositionens 16 och 17§§.

Lagtext i 12§ enligt lagutskottet i memorial nr 81.

12§.

Vid ägostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner, såsom rätt till väg och grustäkt, del i allmänning, augmentsränta samt ersättning för rustning och rotering, eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i avgäld från för alltid avsöndrad lägenhet.

Däremot må hemmanets andel i lägenhet, som på grund av 4§ skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dessa lotter.

(Häri gjordes vid den fortsatta riksdagsbehandlingen inte någon ändring.)

Lagutskottet i memorial nr 81 (sid 2, 3):
Kamrarnes återremiss av 12§ i utskottets förslag till lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring är, enligt vad av diskussionen inom kamrarne framgår, huvudsakligen föranledd därav, att man dels ansett det i första stycket använda uttrycket "nyttjanderätt till väg och grustäkt" mindre

exakt angiva den rätt, som därmed avses, dels ansett bestämmelsen angående berörda rätt delvis stridande mot stadgandet i andra stycket av paragrafen, rörande "jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam". Det har nämligen i detta avseen de erinrats, hurusom bland dylik "jord" ofta inginge just sådan, som avsåges till "väg och grustäkt". -Utskottet, som medgiver befogenheten av de framställda anmärkningarna, har i anledning därav föreslagit jämkning av paragrafen i fråga dels genom utbytande av ordet "nyttjanderätt" mot "rätt", dels där utinnan, att uttrycket "jord eller lägenhet" ersatts med termen "vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet".

Riksdagens skrivelse:

Riksdagen hyllar visserligen den princip, att tillskapande av mantal med olika mantalsrättigheter bör förhindras, men Riksdagen anser denna princip ej lägga hinder i vägen för en modifikation av de föreslagna bestämmelserna uti ifrågavarande båda paragrafer. Avsevärda olägenheter skulle nämligen i mång fall uppstå därigenom, att fördelning av hemmanets andelar ut sådana lägenheter som vattenfall eller fiske eller uti oskiftad skogsmark med nödvändighet skulle ske mellan de ofta mång lotter, vari hemmanet ägostyckas. "Andel i lägenhet, som på grund av 4§ skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam" (bör vara ett citat ur 2 st av 12§ enligt utskottets förslag i utlåtandet nr 72), skulle i flera fall genom en dylik fördelning förlora större delen av sitt värde; och det lärer ej kunna förnekas, att de faktiska förhållandena mången gång betinga, att andelen bör förbliva odelad. Riksdagen har av sådan anledning vidtagit ändringar i propositionens 16 och 17 §§.

Med hänsyn därtill, att Riksdagen ansett rätt till väg och grustäkt höra till sådana andelar, beträffande vilka vid ägo-

styckning ej må meddelas bestämmelse till inskränkning av den varje hemmanslott tillkommande rätt, har uttrycket "jord eller lägenhet" i paragrafens senare del utbytts mot uttrycket "vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet". Bland jord, "som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam", ingår nämligen ofta just sådan, som avses till väg och grustäkt. (Här bör ha avsetts de ändringar i 12§ enligt utskottets förslag i utlåtandet nr 72 som redovisades i utskottets memorial nr 81.)

NJA II 1896 nr 5 sid 20, 22, 48, 49.

Westring sid 73-80 vad angår 12 §:

Sedan i 7-11 §§ lämnats bestämmelser angående de ägor och lägenheter, vilka tillhöra det hemman, som styckas, allena, meddelas i 12 § regler rörande sådana ägor och lägenheter, i vilka jämväl annat hemman har del, ävensom angående vissa, hemmanet särskilt tillkommande rättigheter och förmåner. Kungl. propositionen innehöll i avseende härå den enkla regeln, att vid ägostyckning ej finge meddelas bestämmelser till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti ifrågavarande ägor och förmåner. Genom den ändring, riksdagen uti förevarande avseende vidtog, hava bestämmelserna härutinnan blivit ganska invecklade.

De föremål, som i 12§ avses, kunna lämpligen sammanföras under följande grupper:

1) Hemmanets andel med annat hemman i lägenhet, som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte.

Enligt 4 § skiftesstadgan skall i allmänhet fiske eller annan sådan lägenhet, som hörer till en by, ej ingå i skifte av byns jord utan får på särskild ansökan delas, där sådant utan någon

delägares förfång kan ske. Har hemman, vilket undergår ägostyckning, tillhört en by, som ännu äger dylik lägenhet (exempelvis fiske) oskiftad, har alltså hemmanet med övriga hemman i byn andel i sagda lägenhet. Denna andel kan enligt andra stycket av förevarande 12 § efter ägarens bestämmande antingen bibehållas såsom gemensam för de lotter,

i vilka hemmanet lägges, eller ock tilldelas en av dessa lotter. Bibehålles sådan lägenhet såsom gemensam, får varje lott, som vid ägostyckningen utlägges, efter sitt mantal andel i vad på hemmanet belöper av lägenheten.

- -

2) Hemmanets andel med annat hemman i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom gemensam för de särskilda hemmanen.

- -

Uttryckligen är visserligen förklarat, dels att hemmanets andel i jord, som vid skifte eller ägostyckning av oskifto avsatts för väg eller grustäkt, skall följa regeln i första stycket, och dels att hemmanets andel i vattenfall, fiske eller "annan dylik" lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom gemensam, skall följa regeln i andra stycket. Däremot hava de direkta föreskrifter om annat för gemensamt behov vid skifte eller ägostyckning gjort undantag, som funnos både i kungl. propositionen och i lagutskottets första förslag, blivit utelämnade. Då emellertid regeln i andra stycket måste anses såsom en undantagsbestämmelse, som ej får tillämpas annat än i fråga om sådana hemmanets tillhörigheter, som uttryckligen däri omförmälas, samt undantag, som nu är i fråga, synes kunna innefattas under "hemmanets lott med annat hemman i särskilda rättigheter och förmåner", lärer sådant undantag böra hänföras under regeln i första stycket. Resultatet blir således:

a) Hemmanets andel i vattenfall, fiske eller "annan dylik" lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom gemensam, må antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dessa lotter. Rörande sådan andel gäller följaktligen vad som vid 1) sagts angående hemmanets andel i där avsedd lägenhet.

I enlighet härmed har förklarats, att hemmanets andel i ett

vid laga skifte undantaget vattenfall med utmål finge i sin helhet tilläggas viss lott - - -. Tillämpning av regeln beträffande fiske möter ej heller svårigheter. Däremot är det synnerligen ovisst vad som skall hänföras till "annan dylik" lägenhet.

- -

b) Angående hemmanets andel uti övriga vid skifte eller ägostyckning för gemensamt behov gjorda undantag må ej meddelas bestämmelser till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till del däri. Någon särskild bestämmelse rörande hemmanets andel uti sådant undantag behöver således ej vid ägostyckning meddelas. Samtliga lotterna få rätt till del däri, och gäller om deras andel vad som under 1) sagts angående det fall, att där avsedd lägenhet skall bibehållas gemensam.

- -

4) Andra hemmanet tillkommande särskilda rättigheter och förmåner eller hemmanets andel med annat hemman uti sådana rättigheter och förmåner.

Jämväl rörande dessa rättigheter och förmåner gäller regeln, att bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel i dem ej må vid ägostyckningen meddelas. Dessa rättigheter och förmåner kunna vara av olika slag såsom:

a) Servitutsrätt över annat hemman. Bland de exempel på rättigheter och förmåner, lagen uppräknar, upptages först rätt till väg och grustäkt. Såsom vid 2) erinrats, kan rätt till väg eller grustäkt hava tillfallit hemmanet därigenom, att vid skifte eller ägostyckning utmål för nämnda ändamål blivit av oskift mark avsatt. Sådan rätt kan emellertid tillkomma hemmanet jämväl i form av servitut på annat hemman. Servitutet kan hava uppkommit på olika sätt, såsom genom avtal, bestämmelse vid skifte eller ägostyckning eller ock hävd. Servitut kan innefatta, förutom rätt till väg el-

ler grustäkt, åtskilliga andra befogenheter, såsom rätt att hämta vatten o.s.v. Om samtliga arter av servitut måste regeln i 12 §:ns första stycke gälla. I vilken mån de särskilda lotterna äga begagna sig av den genom servitutet hemmanet tillkommande rätt er över ett annat hemman, beror naturligtvis på servitutets innehåll och de faktiska omständigheterna i varje fall. Vad härom kommer att gälla kan således ej genom några allmänna regler på förhand angivas.

b) Del i allmänning. Angående den rätt till allmänning, som tillkommer delägarna däri, se byggningabalken 16 kap. samt i fråga om häradsallmänningar Kungl. förordningen den 26 januari 1894 kap 2 (nu lagen den 18 april 1952 om häradsallmänningar), och rörande sockenallmänningar Kungl. förordningen den 1 augusti 1805, §§ 8-10. Hemmanets rätt uti förevarande avseende övergår på samtliga de lotter, som vid styckningen utläggas, med fördelning dem emellan efter mantalet i de fall, där hemmanets rätt mätes efter denna grund.

(c) Augmentsränta och d) Ersättning för rustning och rotering. Dessa rättigheter har förlorat sin betydelse med indelningsverkets upphörande.)

De omförmälda slagen av särskilda rättigheter och förmåner äro endast exempel. Samma regel gäller om alla dylika adpertinenser (tillhörigheter) till hemman som styckas.

Att det jämväl i de fall, då enligt 12 § särskild bestämmelse om här avsedda förmåner må vid ägostyckning meddelas, det är jordägaren (sakägarna), som har att härom besluta, se 14 och 15 §§.

Westring sid 80-84 vad angår 13 §.
Under vissa undantagsförhållanden kan det inträffa, att det i 2 § uppställda villkoret för ägostyckning, att hem-

manet antingen icke tillhört samfällighet eller ock fått sina ägor utbrutna ur samfällighet genom laga skifte eller därmed likställd delning, gäller blott om en del av vad som tillhör ett hemman. Det är om de fall, då sådant inträffar, som bestämmelserna i förevarande § handla. De fall, som här avses, äro följande:

1) Då två hemman, vilka eljest ej ingå i större samfällighet, stå till varandra i det förhållande, som betecknas med beteckningarna bolby och avgärda by (se 19 kap byggningabalken). Vart av dessa hemman har sina från annan jord fullt skilda inägor, men utägorna äro en samfällighet för dem bägge.

2) Då enskifte övergått allenast vissa till en by hörande ägor. I regel skulle enskifte, likasom laga skifte, omfatta alla till samfälligheten hörande ägor; men viss jord kunde dock undantagas, och sålunda undantagna ägor utgöra fortfarande en samfällighet, i vilken varje till byalaget hörande hemman har andel.

3) Då flera byar, som hava gemensam del i skogsmark, var för sig undergått laga skifte i avseende på inrösningsjorden, utan att skogsmarken ännu delats (78 § 2 mom. skiftesstadgan).

4) Då vid laga skifte i de norra länen i följd av 78 § 5 mom. skiftesstadgan eller i Kopparbergs län enligt Kungl. kungörelsen den 18 februari 1859 mom. 2:o b) till by hörande skogsmark eller bränntorvmosse lämnas oskiftad.

- -

Här föreskrives nu, att jämväl i sådant fall ägostyckning må ske, samt att beträffande hemmanets andel i de ej slutligen skiftade ägorna skall vara lag, som i andra stycket av 12 § sägs, d.v.s. att denna andel må antingen bibehallas såsom fortfarande gemensam för de lotter, i vilka hemmanet

vid styckningen fördelas, eller ock tilldelas en av dessa lotter. - - - Därest ifrågavarande andel bibehålles såsom gemensam för lotterna, får varje hemmanslott efter dess mantal andel uti vad på hemmanet av de gemensamma ägorna belöper. - - - - - - . Ej heller torde man kunna, såsom under ärendets föregående behandling ifrågasatts, bilda en särskild lott, bestående uteslutande av hemmanets ifrågavarande andel.

I andra stycket av 13§ stadgas vidare, att, därest sådan andel, varom här är fråga, bibehålles såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam, därå ej skall tillämpas vad ovan stadgats angående ägors fördelning. Huru denna föreskrift skall vara att förstå är svårt att säga. - - - - - - -
- -

Från stadgandets avfattning samt den ändring, detsamma undergick vid riksdagen, ligger det emellertid nära till hands att draga den slutsatsen, att en motsatt regel skulle gälla beträffande det fall, att hemmanets ifrågavarande andel i sin helhet tillägges någon viss lott. En sådan tolkning lärer dock inte vara möjlig. - - - - - - -
- -

Det torde således icke återstå att antaga annat, än att, jämväl därest hemmanets andel i sådan icke slutligen skiftad jord, varom i 13§ är fråga, i sin helhet tillägges en av lotterna, vad om själva styckningen är stadgat skall tillämpas allenast å den hemmanet i övrigt tillhöriga jorden, dock att vid förrättningen anmärkes och vid mantalsfördelningen beräknas, att en av de lotter, som av sagda jord utläggas, erhåller hela hemmanets lott (andel) i samfälligheten.

Att det är hemmanets ägare (sakägarna), som utövar bestämmanderätten jämväl i avseende på hemmanets andel uti ifrågavarande ägor, se 14 och 15 §§.

Kommentarer till ägostyckningslagen (1896:41 s.1)
14 §. 15 §.

Propositionen sid 61. Utdrag av statsrådsprotokollet den 8 mars 1895. Departementschefens yttrande till 9 § (motsvarande lagens 14 och 15 §§) i föreslagen lag om ägostyckning: I motsats mot vad som gäller beträffande laga skifte, tillkommer det enligt grunderna för ägostyckningsförfarandet vederbörande sakägare själva att besluta om det sätt, varpå hemmanets ägor och lägenheter skola emellan de särskilda hemmansdelarna fördelas, om undantag av mark för gemensamt behov och om bildande av servituter, därvid de äro bundna allenast av de i 6, 7 och 8 §§ (motsvarande lagens 7-13 §§) givna reglerna.

NJA II 1896 nr 5 sid 51.

Riksdagens skrivelse: Rörande innehållet i den tillagda paragrafen (lagens 15 §) vill Riksdagen erinra, att upplåtelseavtalet helt naturligt måste i främsta rummet lända till efterrättelse. Liksom vid varje annat fritt avtal, kan den ene kontrahenten ej tvingas att underkasta sig något mot avtalet stridande, och ägostyckningsförfarandet måste därför, därest ej sakägarna annorledes besluta, ske i överensstämmelse med upplåtelseavtalet. För att emellertid en brist i upplåtelseavtalet ej må utgöra ovillkorligt hinder för ägostyckning, har det föreslagits, att jämkningar i nämnda avtal må äga rum, därest sakägarna därom överenskomma, börande likväl sådan överenskommelse avfattas i form av skriftlig förening.

NJA II 1896 nr 5 sid 53, 54.

Westring sid 85, 86 vad angår 14 §.
Angående ägostyckning utan föregående styckningsavtal stadgas nu här i överensstämmelse med principen för ägostyck-

ning, att hemmanets ägare har att, med iakttagande av vad i denna lag är föreskrivet, bestämma, huru styckningen skall verkställas. Det tillkommer således ägaren att avgöra, vilka hemmanets ägor och lägenheter skola läggas till de särskilda lotterna, om och i vad mån jord eller lägenhet skall såsom gemensam undantagas, huruvida och i vilken omfattning servitut skall åläggas någon lott till förmån för annan lott samt huru förfaras skall med hemmanets andel i vissa för hemmanet och annat hemman samfällda ägor och lägenheter. Därvid är han pliktig att ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i 7-13 §§ men äger i övrigt förfara alldeles efter gottfinnande.

- -

Förrättningsmännen hava i förevarande avseende endast att tillse, att de av ägaren meddelade bestämmelserna icke äro stridande mot denna lag. Förrättningsmännen skola sålunda alltid ex officio verkställa en prövning ur laglighetssynpunkt av ägarens bestämmelser.

Westring sid 88-91 vad angår 15 §.

I detta fall är i själva verket redan genom styckningsavtalet bestämt, huru styckningen skall verkställas. I enlighet härmed stadgas här, att sagda avtal skall vid styckningen lända till efterrättelse. Det är följaktligen avtalets bestämmelser, som skola gälla i fråga om vilka hemmanets ägor och lägenheter skola läggas till de särskilda lotterna, om och i vad mån jord eller lägenhet skall såsom gemensam undantagas, huruvida och i vilken omfattning servitut skall åläggas någon lott till förmån för annan lott samt huru skall förfaras med hemmanets andel i vissa för hemmanet och annat hemman samfällda ägor och lägenheter.

I det till grund för styckningen liggande avtalet kan icke ändring eller tillägg göras utan kontrahenternas samtycke. Överenskomma kontrahenterna under förrättningens lopp om ändring eller tillägg i avtalet, bör detta naturligtvis av

förrättningsmännen iakttagas.

- -

I 3 § uppställes det villkor för verkställighet av ägostyckning efter föregående styckningsavtal, att i berörda avtal hinder ej möter för ägostycknings verkställande i överensstämmelse med därefter följande stadganden, varmed särskilt avses bestämmelserna i 7-13 §§. I enlighet härmed ålägges det i förevarande §:s fjärde stycke lantmätaren eller förrättningsmännen att ex officio undersöka, huruvida vad som blivit angående fördelningen avtalat eller bestämt utgör hinder för styckningens verkställande enligt lagen.

Ur NJA II 1896.

5.

Den nya lagstiftningen om jordstyckning.

Af

Hjalmar Westring.

Inledning.

I skrifvelse den 14 maj 1891 anhöll riksdagen, att kungl. maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke genom statsmakternas försorg tillfällo kunde beredas obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga villkor bilda egna jordbruk, hufvudsakligen å de inom landet ännu befintliga stora odlingsbara utmarker. Med anledning häraf tillsatte kungl. maj:t den 25 september 1891 en kommitté[1] med uppdrag att åvägabringa utredning i berörda hänseende, därvid kommitténen skulle hafva att taga i öfvervägande ej mindre i hvilken mån och under hvilka villkor upplåtelse af jord från kronans egendomar för befordrande af det utaf riksdagen angifna syftemål kunde äga rum än äfven huruvida berörda syftemål kunde genom ändring i gällande lagstiftning eller på annat sätt befrämjas.

Till fullgörande af berörda uppdrag, i hvad det afsåg att tillse, huruvida det i riksdagens skrifvelse angifna syftemålet kunde genom ändring i gällande lagstiftning befrämjas, afgaf kommitténen den 5 mars 1892 betänkande med förslag till *lag angående hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring*,[2] hvilket förslag

[1] Kommitténens ledamöter voro landshöfdingen *O. R. Themptander*, ordf., domänintendenten friherre *N. G. Djurklou*, häradshöfdingen *C. B. Hasselrot*, landtbrukaren *N. Persson*, kommissionslandtmätaren *C. A. Sjöberg*, hofmarskalken *F. von Strokirch* och godsägaren *E. Åkerlund*. Såsom sekreterare tjänstgjorde doktor *A. Raphael*.

[2] Betänkandet är undertecknadt af kommitténens ofvanbemälda ledamöter med undantag af friherre Djurklou, hvilken de senaste veckorna före betänkandets aflämnande varit af sjukdom hindrad att deltaga i kommitténens arbeten. Förslaget betecknas i det följande med kommitteförslaget.

afsåg att, med bibehållande af de förut för jordstyckning gällande formerna, hemmansklyfning och jordafsöndring, dock med i vissa afseenden ändrade bestämmelser angående jordafsöndring, tillika i lagstiftningen införa ett nytt institut, kalladt ägostyckning, hvarigenom ett hemman skulle kunna efter ägarens bestämmande styckas i särskilda till läge och gränser bestämda lotter, emellan hvilka hemmanets mantal därefter skulle fördelas.

Sedan i följd af särskilda remisser utlåtanden öfver detta förslag afgifvits af landtmäteristyrelsen, kungl. maj:ts samtliga befallningshafvande i länen äfvensom kammarkollegium och domänstyrelsen samt förslaget i anledning häraf blifvit inom civildepartementet i vissa delar omarbetadt, beslöt kungl. maj:t den 10 december 1892 på föredragning af *chefen för civildepartementet, statsrådet Groll* att öfver det sålunda omarbetade förslaget* inhämta högsta domstolens yttrande.

Högsta domstolen slutbehandlade ärendet den 1 november 1893 i närvaro af justitieråden *Hermarck*, *Abergsson*, *Herslow*, *Hammarskjöld*, *Carlson* och *Claëson*.

Vid anmälan den 12 oktober 1894 inför kungl. maj:t af högsta domstolens utlåtande anförde *statsrådet och chefen för civildepartementet*, att de inom högsta domstolen framställda anmärkningarna syntes vara af den vikt, att förslaget borde omarbetas, innan det framlades för riksdagen; att en dylik omarbetning i den af högsta domstolen anvisade riktning emellertid komme att föra den del af förslaget, som anginge ägostyckning, in på ett område, som på det allra närmaste sammanhängde med gällande skifteslagstiftning; samt att vid sådant förhållande och då frågor rörande skifteslagstiftningen numera tillhörde justitiedepartementets handläggning, det syntes lämpligt, att det vidare arbetet för åstadkommande af en ägostyckningslag öfverlämnades till sagda departement. På grund häraf förordnade kungl. maj:t genom beslut sistnämnda dag, att den vidare behandlingen af ärendet, i hvad det afsåge fråga om lagstiftning angående ägostyckning, skulle öfverlämnas till justitiedepartementet.

Därefter utarbetades *inom justitiedepartementet* förslag till följande författningar:

1:o) *Lag om ägostyckning;*

2:o) *Lag angående ändrad lydelse af 3, 58 och 69 §§ i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866;*

---

* Detta förslag betecknas i det följande med civildepartementets förslag.

3:o) *Lag om ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875*; och

4:o) *Lag om ändrad lydelse af 58 § i förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 juni 1875.*

Dessa förslag föredrogos inför kungl. maj:t den 8 mars 1895 af dåvarande *chefen för justitiedepartementet, statsrådet Östergren*, och förordnade kungl. maj:t genom beslut samma dag, att högsta domstolens yttrande öfver förslagen* skulle inhämtas.

Högsta domstolens utlåtande afgafs den 3 december 1895 i närvaro af justitieråden *Ahlgren, Abergsson, Herslow, Skarin, Norberg, Hammarskjöld* och *Carlson.*

Efter gemensam beredning inom justitie- och civildepartementen anmäldes därpå förevarande lagstiftningsfråga i dess helhet å nyo den 14 februari 1896 inför kungl. maj:t af *chefen för justitiedepartementet, statsrådet Annerstedt*, som under tillkännagifvande, att det under den fortsatta behandlingen af ärendet befunnits lämpligast att bestämmelserna angående hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring bibehölles i *en* författning, framlade förslag till:

1:o) *Lag om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring;*

2:o) *Lag angående ändrad lydelse af 3, 58 och 69 §§ i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866;*

3:o) *Lag om ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875*; och

4:o) *Lag om ändrad lydelse af 58 § i förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 juni 1875.*

I öfverensstämmelse med berörda förslag beslöts nämnda dag *proposition* i ämnet till riksdagen. Propositionen remitterades till lagutskottet, som afgaf utlåtande den 30 april 1896 och med vissa förändringar tillstyrkte förslagens antagande. I anledning af dels återremiss af vissa delar och dels kamrarnas skiljaktiga beslut i andra delar afgaf lagutskottet nytt memorial den 10 maj 1896. Lagutskottets i detta memorial framställda förslag antogs af bägge kamrarna, hvarefter riksdagens beslut anmäldes i skrifvelse till konungen den 14 i sistnämnda månad. Sedan öfver riksdagens beslut högsta domstolen afgifvit utlåtande, utfärdades den 27 juni 1896 lagar i nyssnämnda ämnen, i sammanhang hvarmed jämväl meddelades vissa administrativa föreskrifter.

---

* Dessa förslag betecknas i det följande med justitiedepartementets förslag 1895.

I fråga om de *allmänna grunderna för ifrågavarande lagstiftning* anmärkes här följande:

Hvad först angår *kommitteförslaget*, innehöll detta icke någon ändring i sak af gällande bestämmelser om hemmansklyfning. Beträffande det nya institutet, ägostyckning, stadgades det, att, därest ägare af eller åbo å hemman ville stycka detsamma i två eller flera delar med för hvardera delen på förhand bestämdt område och under villkor, att hvarje del skulle åsättas mantal, sådant vore tillåtet. Till dylik styckning skulle förslag uppgöras med hänsyn till de olika ägornas efter vidd och godhet uppskattade värde, därvid ledning finge hämtas af befintliga kartor och ägobeskrifningar eller, där sådana handlingar saknades eller sakägare eljest det påyrkade, särskild gradering skulle ske. I hvarje fall skulle de olika lotterna vara å karta till läge och gränser tydligen utmärkta. Förslaget skulle upprättas af därtill behörigen förordnad landtmätare, som skulle biträdas af gode män, därest sådant af sakägare begärdes eller landtmätaren eljest funne det nödigt. Det upprättade förslaget skulle ingifvas till konungens befallningshafvande, som hade att pröfva detsamma och bestämma mantal för de olika hemmansdelarna. I fråga om jordafsöndring hade i afseende å uppställningen den ändring vidtagits, att jordafsöndring med äganderätt och annan jordafsöndring upptogos hvar för sig i särskilda afdelningar. I materiellt afseende voro de hufvudsakligaste förändringarna följande. Jordafsöndring för viss tid kunde ske utan inskränkning till viss del af ägovidden, och alla bestämmelser om afgäld för dylik afsöndring voro uteslutna. I följd däraf skulle konungens befallningshafvandes befattning med dylika afsöndringar alldeles upphöra. Därest mera än en femtedel af hemmans ägovidd utan tillstånd för alltid afsöndrats och innehafvaren ville behålla hela jorden mot åtagande af direkt skattskyldighet till det allmänna, skulle genom ägostyckning mantal åsättas de särskilda delarna af hemmanet. Dessutom lämnades ett allmänt medgifvande för innehafvare af redan för alltid afsöndrad lägenhet att genom ägostyckningsförfarande få lägenheten åsatt särskildt mantal och sålunda vinna befrielse från utgörande af den lägenheten åliggande afgäld till stamhemmanet, hvarvid, därest afgälden vore större än att den vid tiden för upplåtelsen motsvarat hvad å lägenheten belöpte af hemmanets utskylder, skadestånd skulle af lägenhetens innehafvare lämnas stamhemmanets ägare.

Kommitteen yttrade i sina *motiv:*

Vid fullgörandet af sitt uppdrag har kommittéen till en början för sig framställt det spörsmålet, om och i så fall hvilka bestämmelser i gällande lagstiftning skulle kunna lägga hinder i vägen för bildande af smärre självständiga jordbruk eller för beredande af tillfälle för mindre bemedlade att å landet förvärfva egen bostad. I detta hänseende anser sig kommittéen hafva funnit, att nu gällande kungl. förordning angående hemmansklyfning och jordafsöndring af den 6 augusti 1881 icke till fullo motsvarar de anspråk, som med fog kunna uppställas på ett enkelt, snabbt och för de mindre bemedlade lätt tillgängligt jordstyckningsförfarande. De ganska betydliga omkostnader, den ovisshet om läge och omfang af den enskilde delägarens blifvande jordlott, som med hemmansklyfning äro förknippade, liksom de villkor och inskränkningar, hvarunder en afsöndring måste försiggå, förefalla kommittéen såsom i många fall hinderliga för främjandet af det af kommittéen asyftade målet, på samma gång kommittéen icke kunnat undgå att finna lagstiftningen angående jordafsöndring äfven ur andra synpunkter tarfva en tidsenlig omarbetning.

Kommittéen har väl ansett nuvarande stadganden angående *hemmansklyfning* böra bibehållas, då tillämpning af desamma ju lämpligen påkallas t. ex. för det fall, att ett hemman genom arf eller annat fång till vissa kvotdelar tillfallit flera ägare; men kommittéen har därjämte funnit ett nytt förfaringssätt under benämning *ägostyckning* böra tillåtas, när ägare af ett hemman vill dela detta i två eller flera lotter med på förhand för hvardera lotten bestämdt område. I sådant fall skulle på förhand de olika delarnas läge och gränser bestämmas och, sedan dessa blifvit å karta utmärkta, mantal åsättas de särskilda delarna genom en vida enklare procedur än som är förbunden med den nuvarande hemmansklyfningen.

Härigenom skulle åtskilliga fördelar kunna vinnas. Då det vid en dylik ägostyckning icke såsom vid hemmansklyfning vore fråga om att noggrant bestämma hvarje lotts andel i hemmanets olika ägoslag, utan det endast gällde att för bestämda på marken utlagda områden fixera skyldigheten att utgöra vederbörlig del af grundskatten och öfriga hemmanet åliggande utskylder och besvär, behöfde någon ny uppmätning och gradering af ägorna i allmänhet icke företagas, utan till grund för åsättande af mantal äldre befintliga kartor och ägobeskrifningar kunna läggas. Förslaget till styckning skulle uppgöras af vederbörligen förordnad landtmätare, som kommittéen antagit i allmänhet icke ens behöfde vara biträdd af gode män, hvarefter detsamma skulle af konungens befallningshafvande pröfvas. En sådan procedur måste i regeln blifva enklare och billigare än den nuvarande hemmansklyfningen, hvilken förutsätter så väl en mera omfattande landtmäteriförrättning som fastställelse af ägodelningsrätt.

Häremot kan nu visserligen riktas den invändningen, att det åsatta mantalet därigenom understundom icke komme att blifva ett fullt noggrant uttryck för de olika delarnas förhållande till hvarandra, men, äfven om sådant i något fall möjligen skulle inträffa, lärer däråt icke behöfva tillmätas någon synnerligt stor praktisk betydelse, då mantalet såsom skattegrund numera spelar en så väsentligen inskränkt roll.

Äfven med begagnande af uteslutande äldre ägobeskrifningar lärer säkerligen de särskilda delarnas skattekraft i hvarje fall så pass noga kunna utrönas och bestämmas, att hvarken någon afsevärd orättvisa i skattebördans fördelning mellan de olika lotterna eller något äfventyr för det allmänna i fråga om skatternas behöriga utgörande kan vara att befara. De enligt mantalet förr utgående skatter och besvär hafva nämligen, som bekant, under de senaste åren antingen redan minskats eller blifvit bestämda att utgöras efter annan grund, och talande skäl torde föreligga för det antagandet, att utvecklingen af vara jordbeskattningsförhållanden äfven fortfarande kommer att gå i enahanda riktning. De möjliga fel, som en mindre noggrann mantalssättning vid ett eller annat tillfälle kan medföra, komma sålunda att få en allt mindre afsevärd betydelse, och kommittéen har därför saknat anledning att endast med hänsyn till denna jämförelsevis obetydliga olägenhet öfvergifva tanken på ett förfaringssätt, som äfven i åtskilliga andra afseenden torde visa sig äga praktiska fördelar. Det ligger ju i sakens natur, att en försäljning af jord från ett hemman i många fall underlättas, när köparen vid attalets ingående får för sig bestämdt det jordområde han förvärtvar och icke utsättes för den med en hemmansklyfning i detta hänseende förknippade ovisshet och risk. Den sedvänja, som i vissa trakter, i synnerhet i det sydligare Sverige, på sidan om lagen håller på att utbilda sig, utgör ock ett talande bevis härpå. Redan nu lärer i denna del af landet försäljning af jord ofta på så sätt försiggå, att ett bestämdt område med däri förslagsvis åsatt mantal afyttras och lagfart sedan beviljas, utan att mantalet blifvit i någon mån lagligen bestämdt och någon visshet därför icke föreligger, att det mellan kontrahenterna aftalade skattetalet verkligen är korrekt. Ett dylikt inkorrekt skattetal införes emellertid i fastighetsböckerna och kan lätt föranleda framtida tvister, då man bland annat för kostnadernas skull gärna undviker att få saken ordnad på det enda sätt, som nu är tillåtet, eller genom hemmansklyfning. Den af kommittéen föreslagna ägostyckningen skulle däremot i sådana fall erbjuda en lätt tillgänglig utväg för ett definitivt bestämmande af delarnas skattetal.

Vidare lärer det få betraktas som en fördel för en jordägare att genom ägostyckning kunna på förhand få mantal åsatt olika delar af sin egendom, hvarigenom en planmässig styckning af en större egendom kan ske och försäljning af de särskilda lotterna sedermera smaningom äga rum, under det att enligt nu gällande stadgandeu en hemmansklyfning först då är möjlig, när den utklufna delen blifvit en annan persons egendom. Olägenheten af sistnämnda förhållande har, såsom kändt, ofta gjort sig gällande och äfven framkallat skenförsäljningar för att få en hemmansklyfning till stånd. Ägostyckningen skulle åter kunna ske på hemstället af ägaren till den fastighet, som är afsedd att styckas, utan att någon annan part behöfde uppträda.

En särskild betydelse torde ägostyckningen därjämte kunna erhålla för de norrländska skogsbygderna genom det tillfälle, som densamma erbjuder, att kunna dela skatten å ett hemman mellan den för jordbruk lämpliga arealen jämte ett mindre skogsområde, å ena sidan, och den hufvudsakliga skogsmarken, å den andra. Härigenom skulle hemmans-

ägaren efter skogens försäljning kunna kvarsitta med äganderätt å gården, medan han däremot nu alltför ofta förvandlas till arrendator eller torpare under skogsägaren, och den självägande jordbrukande befolkningen i många skogssocknar sålunda alltmer och mer förminskas.

Om kommittéen hittills yttrat sig om ägostyckningens företräde i åtskilliga fall framför hemmansklyfning, hvarvid kommittéen äfven sasom sin åsikt vågar uttala, att detta företräde i en framtid kommer att göra sig ända därhän gällande, att hemmansklyfning säkerligen kommer att jämförelsevis sällan pakallas, så har kommittéen härefter att öfverga till det nya institutets fördelar i vissa fall äfven framför jordafsöndring. I detta hänseende anser sig kommittéen kunna uttala den meningen, att många smärre jordägare utan tvifvel hellre äro benägna att genom mantalssättning å sin fastighet få utgöra sin skattskyldighet direkt till det allmänna än att, såsom nu vid jordafsöndring är förhållandet, erlägga skatt till en enskild, likasom att genom ägostyckningens och den därmed förbundna mantalssättningens tillämpning å redan afsöndrade lägenheter ett medel skulle erbjudas att förminska de oegentligheter, som onekligen flerstädes uppkommit genom att hittills bestaende afgälder under tidernas lopp blifvit alltför höga i jämförelse med stamhemmanets förminskade skatter.

Den vid en afsöndring för alltid utgaende afgälden kan nämligen i själfva verket icke betecknas annorlunda än som en skatt, men en sadans erläggande till enskild person och icke till det allmänna är med den moderna uppfattningen af skattskyldighetens väsen helt och hållet oförenligt. Men om sålunda redan från teoretisk ståndpunkt afgäldens utgående till stamhemmanets ägare utgör en oegentlighet, finnes det ytterligare särdeles talande praktiska skäl för att möjliggöra dess förvandling till direkt skattskyldighet till staten. Om också, hvilket likväl ingalunda alltid varit förhållandet, afgälden, när den åsattes, verkligen motsvarat hvad å lägenheten beräknades kunna belöpa af hela hemmanets grundskatt och öfriga skyldigheter, så har den likväl med de förändringar i jordbeskattningen, som den senaste tidens lagstiftning medfört, kommit att stå i ett ofta oskäligt högt förhållande till den på stammen hvilande återstående skatten. Sedan nedsättning i grundskatten och lindring i rustnings- och roteringsbesvären ägt rum, samt väghållningsbesväret stadgats skola utgå direkt af hvarje jordegendom efter taxeringsvärdet och för öfrigt så väl sistnämnda besvär som den allmänna byggnadsskyldigheten för i mantal satt jord blifvit väsentligen inskränkt, hafva betydliga skattelindringar beredts innehafvarne af sådan jord, medan de till dem utgående afgälderna, hvilkas storlek fixerats efter hemmanets beskattning vid tiden för afsöndringen, i trots af att denna beskattning i så väsentlig mån minskats, kvarstå till oförändrad höjd, utom i det fall, då 10 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet kan komma att tillämpas. Det ligger i sakens natur, att ett dylikt missförhållande i längden icke kan äga bestånd, utan att anspråk komma att väckas på ett större tillgodoseende af afsöndringsinnehafvarnes intressen. Kommittéen har därför ansett billigheten fordra, att åt sådana innehafvare beredes tillfälle att med befrielse från afgäldens erläggande för fram-

tiden i stället få åtaga sig direkt utgörande af enahanda skyldigheter till det allmänna, som åligga stammen, efter det förhållande, hvarutefter uppskattning den afsöndrade lägenhetens ägor sta till hemmanets öfriga jord. Ett ägostyckningsförfarande skulle i sådant fall tillämpas för den afsöndring, hvars innehafvare önskade bereda sig denna direkta skattskyldighet till det allmänna.

Kommittéen har emellertid icke ansett de nu gällande stadgandena om *afsöndring* för alltid kunna göras öfverflödiga genom införandet af ägostyckning. Först och främst maste afsöndring utgöra en lämpligare form för de i nu gällande förordning uttryckligen nämnda fall, da vattenfall eller fiske eller mosse, som i sitt nuvarande skick *onyttig* är, ifrågakommer till afsöndring från ett hemman, därvid asättande af mantal kan förefalla mindre egentligt. Och vidare kan ägostyckning* möjligen visa sig lämpligare, när fråga uppstår om att t. ex. nära en stad, järnvägsstation, industriell anläggning eller dylikt utstycka ett område i helt små lotter, hufvudsakligen afsedda till tomtplatser. I öfrigt synes fritt val böra lämnas mellan jordafsöndring och ägostyckning, utom i det fall, där fråga är om försäljning af mer än en femtedel af ägovidden, då ägostyckning enligt kommittéens asikt skulle utgöra den enda utväg, som finge anlitas.

Den väsentligt olika rättsliga karakter, som afsöndring för alltid företer i jämförelse med sådan på viss tid eller på lifstid, jämte den olika behandling dessa båda slag af afsöndring på grund häraf hvar för sig kräfva, har för kommittéen utgjort ett skäl att under skilda afdelningar i författningen upptaga de båda olika slagen.

Hvad den temporära afsöndringen angår torde någon väsentligare skillnad i rättsligt hänseende mellan en sådan, vare sig på viss tid eller på lifstid, och ett vanligt arrende svårligen kunna angifvas, och då ett aftal af senare art hittills utan olägenhet kunnat umbära lagstadgade bestämmelser så väl om omfånget af den egendom, som får utarrenderas, som om konungens befallningshafvandes pröfning af arrendeafgiftens tillräckliga höjd, vill det synas kommittéen, som dylika bestämmelser ej heller vore nödiga, när arrendet sker under formen af afsöndring. Stadgandena om en femtedel af ägovidden såsom den temporära afsöndringens maximum liksom om pröfning och fastställelse af konungens befallningshafvande utaf afgälden för dylik afsöndring hafva därför ur förslaget uteslutits. I själfva verket torde också denna myndigheternas befattning med afgälden högst sällan hafva tagits i anspråk, och då hela hemmanet i hvarje fall ansvarar för grundskattens samt öfriga allmänna utskylders och besvärs utgående, lärer det utan skada för det allmännas intressen kunna öfverlämnas åt parterna själfva att utan myndighets inblandning fastställa sitt aftal rörande afgäldens storlek och sättet för dess utgående.»

Civildepartementets förslag var i fråga om hemmansklyfning i sak öfverensstämmande med kommittéförslaget. Beträffande ägo-

* Skall uppenbarligen vara afsöndring.

styckning hade intagits en föreskrift, att, därest en af de delar, i hvilka hemmanet styckades, bestode af flera till läget skilda områden, hvarje sådant område skulle åsättas mantal, hvarjämte för det fall, att hemmansägare eller äbo ville till annan upplåta viss till hemmanet hörande mark att, efter det mantal därå satts, ägas eller besittas med direkt skattskyldighet till det allmänna, stadgats, dels att karta ej ovillkorligen behöfde upprättas öfver mera än den fränskilda delen, och dels att, om ej annorlunda vore bestämdt, en sålunda utstyckad hemmansdel ej skulle erhålla del i de hemmanets tillhörigheter och förmåner, hvilka tillkomme detsamma efter mantal. Stadgandena om jordafsöndring hade omredigerats till närmare öfverensstämmelse med förut gällande bestämmelser i ämnet, hvarförutan jämväl i afseende härå några mindre betydande ändringar i materiellt hänseende företagits.

Vid behandlingen inom *högsta domstolen* af civildepartementets förslag, lämnades de föreslagna bestämmelserna angående hemmansklyfning utan anmärkning. Beträffande den del af förslaget, som handlade om ägostyckning, hade högsta domstolens ledamöter i de af dem hvar för sig afgifna yttranden icke någon erinran att framställa emot införande i lagstiftningen af ett jordstyckningsförfarande, hvarigenom tillfälle bereddes ej mindre för den, som ville förvärfva en del af ett hemman såsom självständig, direkt till det allmänna skattskyldig fastighet, att på förhand förvissa sig om hvilka ägor han genom sitt köp skulle bekomma, än äfven för hemmansägaren att, medan han ännu vore ensam ägare af sitt hemman, under laglig form få detsamma fördeladt i lotter med af honom utan hänsyn till ägoslag bestämda vissa områden i ändamål att afyttras såsom självständiga hemmansdelar med direkt skattskyldighet till det allmänna. Däremot ansågo högsta domstolens samtliga ledamöter det sätt, hvarpå förslaget sökt ordna ett sådant institut, icke kunna godkännas. De emot förslaget i fråga om de allmänna grunderna framställda anmärkningarna gingo hufvudsakligen ut därpå, att detsamma icke innehöll några garantier för att den delning af jorden, som skulle äga rum genom ägostyckning, komme att blifva ändamålsenlig; att det icke tillbörligen sörjts för, att förhållandet mellan de särskilda lotter, hvari ett hemman skulle vid ägostyckning fördelas, blefve ordnadt på sådant sätt, att reda och säkerhet i äganderättsförhållandena vunnes; samt att genom förslagets bestämmelser det

framtida beståndet af de genom ägostyckning uppkomna nya förhållandena ej vore betryggadt. Förslaget ansågs i följd häraf böra omarbetas sålunda, att genom ägostyckningsförfarandet en ändamålsenlig och beständande delning af jorden åstadkommes. För vinnande af detta ändamål ansågs det bland annat önskligt, att den i förslaget upptagna bestämmelsen om att särskildt mantal skulle åsättas hvarje till läge från andra ägor skildt område, hvilken bestämmelse allenast skulle föranleda en onödig splittring af mantalet, utbyttes mot föreskrifter ägnade att förebygga en skadlig ägoblandning. Vidare borde åt den landtmäteriförrättning, hvarom förslaget innehöll föreskrift men som enligt detsamma endast hade karakteren af upprättande af förslag till mantalssättning af de särskilda lotterna, gifvas ökad omfattning och betydelse. I sådant afseende påpekades, hurusom nödigt vore, att vid förrättningen noggranna bestämmelser meddelades om hvilka ägor skulle tillhöra hvarje hemmanslott och gränserna omkring dessa ägor å marken utmärktes, samt att därvid upptoges och behandlades vissa frågor, såsom om rågången mot angränsande fastigheter, om undantag af mark för gemensamt behof, om andel i kvarvarande samfälligheter m. m., hvilka vid ett ordnande af förhållandet mellan de utlagda lotterna måste lösas. Förrättningen borde i sin helhet få af delägare öfverklagas och, därest besvär ej anfördes, likaledes i sin helhet göras till föremål för pröfning och fastställelse af öfverordnad myndighet. Sedan förrättningen blifvit fastställd, borde den äga lika giltighet som fastställd hemmansklyfning. I fråga om jordafsöndring framställdes åtskilliga speciella anmärkningar, för hvilka nedan redogöres.

Rörande de allmänna grunderna för *justitiedepartementets förslag 1895* hänvisade *chefen för justitiedepartementet* till högsta domstolens nyss omförmälta utlåtande, som vid den verkställda omarbetningen tjänat till rättesnöre.

Vid granskning af sistnämnda förslag inom *högsta domstolen* yttrade justitierådet *Skarin:*

»Enligt kungl. förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyfning och jordafsöndring är medgifvet att från hemman eller lägenhet afsöndra visst, på förhand bestämdt ägoområde och detsamma under full äganderätt åt annan öfverlåta. Det sålunda afsöndrade jord-

området bildar i viss mån en självständig lägenhet, som kan särskildt lagfaras och intecknas, men som dock i så matto sammanhänger med stamhemmanet, hvarifrån afsöndringen skett, att den en gång för alla afsöndringen åsatta årliga afgäld, hvilken alltid maste utgöra minst den på afsöndringen belöpande andel af stamhemmanets räntor och öfriga allmänna utskylder, men som kan utgöra mera och således innefatta jämväl en del af köpeskillingen, i regeln skall betalas icke till det allmänna utan till stamhemmanets ägare. Detta sätt att stycka jorden, eller jordafsöndring, därvid det afsöndrade området kan göras huru litet som helst, ägnar sig särskildt sasom en utväg för mindre bemedlade att på för dem lämpliga villkor bilda egna jordbruk; och denna utväg är ocksa i ej ringa man i sadant syfte begagnad.

Att jordafsöndringen ej vunnit ända vidsträcktare användning torde hero hufvudsakligen på orsaker, som svårligen kunna i lagstiftningsväg undanröjas, men äfven i någon mån på vissa olägenheter, som vidlåda själfva jordafsöndringsinstitutet.

Till dessa olägenheter torde vara att räkna förnämligast:

dels att den årliga afgälden af afsöndringen skall erläggas till stamhemmanets ägare, hvarigenom denne i första hand star i ansvar för hemmanets jämväl å afsöndringen belöpande räntor och öfriga allmänna utskylder, under det att afsöndringens innehafvare kommer i ett visst beroende af stamhemmanets ägare;

och dels att genom den en gång för alla bestämda årliga afgälden från afsöndringen denna blifver i viss mån oberörd af framtida förändringar i skatteväsendet, hvaraf följer, att, om räntorna eller de öfriga allmänna utskylderna höjas, hemmansägaren kan få vidkännas hvad af förhöjningen på afsöndriugen belöper, hvaremot i händelse, såsom i senare tider skett, de på jorden hvilande bördor lindras, lindringen ej kommer afsöndringen till godo, utan denna blifver proportionsvis hårdare beskattad än stamhemmanet.

Om dessa olägenheter undanröjas, så att afsöndringen blifver i beskattningshänseende fullständigt skild från stamhemmanet, och de vid afsöudringen från hemmanet efter mantal utgående räntor och öfriga allmänna utskylder i lämplig proportion fördelas emellan stamhemmanet och afsöndringen och sedermera direkt från bådadera uttagas, hvarigenom eventuella förändringar i skatteväsendet lika drabba eller komma till godo hemmanet och afsöndringen, torde dessa olägenheter varda undauröjda; och synes mig från den civila lagstiftningens sida föga mera kunna göras för befrämjande af det mål, som angifves vara med ifrågavarande lagstiftning åsyftadt, eller beredande af tillfälle åt obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga villkor bilda egna jordbruk.

Föreliggande förslag söker uppnå detta mål genom införande af ett till namnet nytt rättsinstitut, benämndt ägostyckning, därmed förslaget förstår ett hemmans eller en självstäudig lägenhets delning i två eller flera, till området förut bestämda delar, för hvilka bestämmes antingen viss proportionerlig andel af hemmanets skattetal, eller, där delningen afser lägenhet, det inbördes förhållande efter hvilket hvar del skall deltaga i utgörandet af lägenhetens allmänna utskylder och besvär.

Detta rättsinstitut är emellertid till saken ej någon nyhet för vår lagstiftning och ännu mindre för vår lagskipning. I 13 § af kungl. förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyfning och jordafsöndring stadgas, att en afsöndring, d. v. s. ett på förhand bestämdt jordområde, som omfattar större andel af stamhemmanets ägovidd än tillåtet är, må blifva gällande under villkor, att å afsöndringen sättas mantal och ränta i förhållande till stamhemmanets ägovidd och att motsvarande minskning sker i stamhemmanets mantal och ränta; hvarjämte föreskrifter meddelas huru i ty fall bör förfaras.

Det händer vidare ej sällan, att en hemmansägare säljer vissa, till området noga bestämda delar af sitt hemman samt därjämte godtyckligt bestämmer det skattetal, hvartill de försålda delarna böra beräknas. Vid tvist om hvad försäljningen verkligen omfattat — de till området bestämda delarna eller skattetalet — torde i de allra flesta fall, där ordalagen i försäljningsafhandlingen ej uttryckligen inneburit att försäljningen afsett skattetalet, tvisten fått den utgång, att försäljningen ansetts giltig beträffande de till området bestämda delarna; och lärer i sådana fall hinder ej hafva mött eller böra möta för att, där de försålda delarna ej kunde såsom afsöndring innehafvas, få, jämlikt nyss åberopade lagstadgande, utan afseende å det vid försäljningen godtyckligt åsatta skattetal, hemmanets skattetal fördeladt emellan de försålda områdena och hvad som af hemmanet återstått; därigenom ju en ägostyckning i den bemärkelse, förslaget tillägger detta ord, uppkommit.

Något egentligt hinder för en hemmansägare att, medan han ännu har sitt hemman ostyckadt, uppdela detsamma i vissa områden och sedan i den ordning, som angifves i 13 § i kungl. förordningen den 6 augusti 1881, få proportionerligt skattetal åsatt hvart område, som ej må såsom afsöndring behållas, torde näppeligen i lag företinnas. Delning vid arfskifte af hemman i vissa bestämda områden och icke efter skattetal har ej ansetts otillåten eller ogill. (Se kungl. maj:ts dom den 2 april 1884. Holm, Nytt Juridiskt Arkiv 1884, sid. 182).

Möjligheten af ägostyckning företinnes således redan; och något egentligt behof af lagstiftningens ingripande i dessa afseenden torde knappast hafva gjort sig kännbart.

Det föreliggande förslaget innehåller emellertid stadganden, hvarigenom ägostyckningsförfarandet uttryckligen godkännes och sättet för ägostyckningens verkställande utförligen angifves; och synas förslagets bestämmelser härutinnan i alla hufvudsakliga delar vara riktiga och ändamålsenliga.

Vore därför ändamålet med ifrågavarande lagstiftning endast att lagstadga om ägostyckning såsom ett särskildt rättsinstitut för delning af jord, synes mig något väsentligt ej vara att mot förslaget invända. De anmärkningar, som i detta afseende kunna mot förslaget göras, framgå af de yttranden i högsta domstolen, hvilka härefter följa; och jag anser därför öfverflödigt att vid denna del af saken vidare uppehålla mig; men ändamålet med lagförslaget angifves ju vara att, så vidt på lagstiftningen kan bero, bereda tillfälle för obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga villkor bilda egna jordbruk; och detta

ändamål synes mig förslaget vara endast i ringa mån ägnadt att befrämja.

När delning af jord skall äga rum i syfte att därigenom bereda obemedlade eller mindre bemedlade tillfälle att bilda egna jordbruk, torde delningen i regeln komma att afse endast jordområden af jämförelsevis ringa omfång eller åtminstone ringa värde. I allmänhet lärer väl sådan delning tillgå sålunda, att från en större fastighet afskiljes ett i förhållande därtill mindre betydande område.

Det är därför väl att bemärka, att ägostyckning, för så vidt den skall komma till användning i sådant syfte, måste kunna ske på ett enkelt och föga kostsamt sätt. Försäljning af ett så obetydligt jordområde, som här i allmänhet kommer i fråga, blifver i regeln för jordägaren af så ringa ekonomisk betydelse, att, därest sådan försäljning under form af ägostyckning göres förknippad med afsevärda kostnader eller besvärliga och omständliga formaliteter, sådan försäljning endast undantagsvis kan antagas komma att äga rum.

Förslaget innehåller emellertid åtskilliga stadganden, genom hvilka, enligt mitt omdöme utan nödtvång, dels en väsentlig del af Sveriges jord uteslutes från ägostyckningsförfarandet, dels ock, beträffande den öfriga jorden, ägostyckningsförfarandet förenas med så stora kostnader, besvärligheter och olägenheter, att detsamma skäligen kan antagas endast sällan komma till användning i sådana fall, då därigenom egna jordbruk åt obemedlade skulle beredas; och vid sådant förhållande skulle ju ändamålet med lagstiftningsåtgärden väsentligen förfelas.

Till stadganden af ofvan omförmälta slag synes mig vara att hänföra i första rummet det stadgande i 1 §, hvarigenom från ägostyckning undantagas alla hemman, som ligga i samfällighet med andra och icke blifvit ur samfälligheten utbrutna genom skifte, som ej må utan vederbörande ägares samtycke rubbas.

Nu finnas emellertid öfverallt i riket, särdeles i vissa provinser, ej obetydliga områden af sådan beskaffenhet. Från hemman, hörande till oskiftade skifteslag, kunna för närvarande delar försäljas vare sig till visst skattetal eller till visst bestämdt område. I förra fallet kan det försålda skattetalet utbrytas genom sådan provisionell hemmansklyfning, som omförmäles i 94 § skiftesstadgan. I senare fallet kan den försålda, till området bestämda delen skiljas från stamhemmanet genom afsöndring, eller, om den försålda delen är större än att afsöndring är tillåten, genom mantalssättning enligt 13 § i kungl. förordningen den 6 augusti 1881 och mantalets afräkning å stamhemmanets mantal. Således kan redan nu delning af hemman, hörande till oskiftadt skifteslag, ske genom sådant förfarande, som förslaget benämner ägostyckning. Den som köper jord från sådant hemman vare sig visst skattetal eller visst område, vet ju på förhand, att han är utsatt för risken att få sitt ägoområde genom skifte flyttadt; men denna risk lärer ej hindra, att dylik jord ofta finner villiga köpare.

Under det försäljning från sådana hemman af visst skattetal och af visst område till afsöndring fortfarande blefve tillåten, skulle enligt förslaget från dessa hemman ej vidare visst område till mantalssättning eller ägostyckning kunna säljas. En inom ett oskiftadt skifteslag verk-

ställd provisionell ägostyckning, som ju ej borde fastställas, lärer dock ej vid blifvande laga skifte valla större olägenhet eller svårighet än en provisionell hemmansklyfning eller en afsöndring.

Förslagets stadgande häruti synes mig därför ej vara grundadt på giltigt skäl och snarare ägnadt att minska än öka tillfällena för obemedlade att bilda egna jordbruk och således rakt strida mot lagens syfte.

Det är därjämte att bemärka, att frågan, huruvida ett hemman ensamt eller gemensamt med andra utgör ett skifteslag, eller huruvida ett förut verkställdt storskifte är af beskaffenhet att böra orubbadt förblifva, eller, med andra ord, huruvida ett hemman är utsatt för möjligheten att utan vederbörande ägares samtycke indragas i laga skifte, ofta kan blifva föremål för tvist, hvilken ju tydligen ej kan, såsom berörande andras rätt, afgöras i ägostyckningsärendet, utan jämlikt 124 § skiftesstadgan tillhör ägodelningsrätt att i sammanhang med laga skifte upptaga och afgöra. Förslaget innehåller ej anvisning huru förfaras skall, då i ett ägostyckningsärende omförmälta fråga befinnes tvistig och således ovisst är, huruvida ägostyckning enligt förslaget är tillåten eller ej.

Det torde vidare icke vara nödigt att, såsom 1 § i förslaget (2 § i lagen) innehåller, under alla förhållanden mantal åsättes de styckade lotterna. Såsom förut anmärkts, lärer ägostyckning, därigenom jordbruk beredes åt mindre bemedlade, hufvudsakligen eller åtminstone ganska ofta komma att bestå däri, att från en större fastighet afskiljes ett jämförelsevis litet område. Detta område, möjligen afsedt att omfatta endast boningsplats och en trädgårdstäppa, kan i förhållande till stamhemmanet, som kan utgöra hundratals eller tusentals tunnland, vara så litet, att det blifver synnerligen både besvärligt och olämpligt att åsätta det afskilda området särskildt mantal. Mantalet har redan nu såsom grund för beskattning ganska ringa betydelse; och denna torde framdeles alltmer försvinna. En självständig ställning kan ju utan mantalssättning beredas det afskilda området därigenom, att, enligt det förfaringssätt, som angifves i 4 § af kungl. förordningen den 6 augusti 1881 eller i 14 § af föreliggande förslag (20 § i lagen), af stamhemmanets allmänna efter mantal ännu utgående utskylder och besvär en proportionerlig del att till det allmänna utgöras blifver det afskilda området åsatt och stamhemmanet njuter motsvarande minskning i sina onera.

I regeln torde det kunna lämnas åt stamhemmanets ägare att bestämma, huruvida mantal skall åsättas det afskilda området eller ej; dock torde rätt böra vederbörande myndighet förbehållas att, där ägostyckningen utan åsättande af mantal skulle befinnas leda till missförhållanden eller oegentligheter i skatteförhållandena, förordna om mantalssättning såsom villkor för ägostyckningens fastställande.

Stadgandena i 5 (6) §, att hvad i skiftesstadgan sägs om rågångar, då laga skifte är i fråga, skall gälla för bestämmande af gränserna omkring ägor, som skola styckas; i 6 (7) §, att ägostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark; i 8 (9) §, att utmål för nödiga vägar till hvarje hemmansdel d. v. s. till hvarje afstyckadt område skall

tagas; i 10 (16) §, att landtmätaren i regeln skall upprätta karta med fullständig och noggrann beskrifning öfver de särskilda lotternas ägoområden jämte de områden, som undantagits för gemensamt behof; samt i 12 och 13 §§ (motsv. 12 och 13 §§ i lagen), att hvarje vid ägostyckningen uppkommen hemmanslott skall efter asatt mantal erhalla del i område, som vid skifte undantagits för delägarnes allmänna behof, och i annan samfällighet, däri stamhemmanet äger del, äfvensom i de särskilda rättigheter och förmåner, som tillhöra hemmanet, sasom del i häradsallmänning, afgäld af afsöndrad lägenhet samt ersättning för rustning och rotering; alla dessa stadganden synas mig dels medföra sa afsevärda kostnader och besvär och dels, i rak strid mot grundtanken för ägostyckningen, palägga jordägaren sadant tvang i dispositionsrätten öfver hans fastighet, att äfven pa största delen af den skiftade jorden ägostyckning, sasom form för jordupplåtelse, svårligen lärer kunna förmodas komma till användning i sadana fall, då därigenom eget jordbruk skulle beredas obemedlade.

Hänvisningen i 5 (6) § till skiftesstadgan i fraga om gränsernas bestämmande innebär, att i alla de ej sällsynta fall, da ragang omkring hela den fastighet, som skall underga ägostyckning, ej är fastställd eller behörigen bestämd, eller då tvetydighet förekommer om fastställd eller behörigen bestämd rågångs rätta sträckning, ragangsutstakning skall äga rum i den ordning skiftesstadgan bestämmer. Denna föreskrift likasom föreskrifterna i 6 (7) och 10 (16 och 17) §§, att ägostyckning skall omfatta alla till hemmanet hörande ägor samt att karta med beskrifning i regeln skall upprättas öfver samma ägor, hvilka föreskrifter nog synas nödiga och ändamalsenliga, om fraga vore endast att införa ägostyckning sasom ett särskildt rättsinstitut för jords delning, blifva dock genom de kostnader och besvär, som därigenom föranledas, alltför betungande i fall, da ett mindre område skulle afskiljas från en större fastighet, d. v. s. just i de fall, då genom ägostyckningen eget jordbruk skulle beredas obemedlade. En jordägare, som gärna skulle vilja afskilja från sin fastighet ett mindre område till torp eller backstuga, om sådant kunde ske under enkla och billiga former, torde i de flesta fall alldeles därifrån afskräckas och afhallas, om för sadant ändamal fordras, att han skall lata verkstalla rågangsutstakning omkring alla sina ägor samt öfver dem upprätta karta och beskifning, därför kostnaden i många fall torde öfverstiga den inkomst, hemmansägaren kan genom torpets eller backstuguplanens försäljning bereda sig.

Den, som tillhandlar sig ett område, afsedt att genom ägostyckning afskiljas från hemman utan fastställd och ostridig rågang, löper ju ej större risk än den, som inom ett sadant hemman köper ett område, afsedt att genom afsöndring skiljas; och lika litet som rågångsutstakning omkring stamhemmanet är föreskrifven vid afsöndring utan att däraf veterligen olägenhet uppkommit, lika litet lär för afskiljande genom ägostyckning af ett mindre område rågångsutstakning omkring stamhemmanet vara af nöden. Den olägenhet, som kan uppstå af en eventuel rubbning af rågången omkring ett hemman, hvarifrån genom ägostyckning ett mindre område afskilts, torde i verkligheten blifva af

ringa betydelse. Gränsar det afskilda området till hemmanets ägogräns, kan visserligen någon del af området detsamma franga; men däraf uppstar ej annan olägenhet än den, som alltid åtföljer försäljning af jord utan lagligen fastställda gränser; och köparen, som i regeln alltid har rätt att fordra hemul af sin fangesman, har ju tillfälle att genom bestämmelse vid köpeaftalet tillförsäkra sig godtgörelse för den skada honom kan genom en sådan eventualitet tillskyndas. Beröres ej det genom ägostyckning afskilda området af en rubbning i ragangen, lärer en sådan rubbning endast kunna föranleda en möjlig jämkning i skattetalet eller i den bestämda fördelningen af utskylderna emellan stamhemmanet och den afskilda delen.

Upprättande af karta med beskrifning öfver hela fastigheten kan visserligen någon gång blifva nödvändig men väl endast i det fall, da duglig sådan karta med beskrifning förut ej finnes. I 13 § 3 mom. i kungl. förordningen den 6 augusti 1881 föreskrifves vid sadan ägostyckning, som där omförmäles, upprättande af nödiga karte- och graderingshandlingar endast för det fall, att 'de icke redan finnas'. Förslaget föreskrifver däremot sådan åtgärd i regeln äfven för det fall, att sådana handlingar förut finnas. Visserligen *tillåter* förslaget, när sådana handlingar finnas och fråga är om atskiljande från hemmanet af någon mindre del af dess område eller ett särskildt för sig beläget skifte, att i ägostyckningsärendet upprättas karta med beskrifning allenast öfver sagda område eller skifte; men afgörandet är öfverlämnadt till landtmätaren i första och åt landtmäteristyrelsen i sista hand. Den hemmansägare, som begär ägostyckning för afskiljande af ett mindre område, är således äfven i det fall, att dugliga kartehandlingar redan finnas, alltid utsatt för risken att fa mot sitt bestridande bekosta den dyrbara åtg" den af karta med beskrifnings upprättande öfver hela sin fastighet. Man borde åtminstone ovillkorligen vara berättigad att, om en sådan åtgärd mot hans bestridande föreskrifves, afstå från ägostyckningen. Eljest torde ensamt äfventyret att fa vidkännas den kostnad, upprättandet af karta med 'fullständig och noggrann' beskrifning af hemmanets hela område medför, vara tillräckligt att i de flesta fall afskrämma från ägostyckning, därigenom jordbruk at obemedlade kunde beredas.

Vid afsöndringnr låter det ju sig godt göra att utan en så vidlyftig apparat som upprättande af kartehandlingar öfver stamhemmanet bestämma lämplig afgäld från afsöndringen; och säkerligen lärer det i de flesta fall lyckas att äfven vid sådan ägostyckning, som afser afskiljande af ett mindre område, med all den noggrannhet som för ändamålet fordras, fördela skattetalet eller utskylderna, utan att därför erfordras karta och beskrifning öfver mera än det afskilda området.

Stadgandena i 12 och 13 §§, att vid ägostyckning hvarje hemmanslott och således äfven hvarje afskildt mindre område skall erhålla del efter mantalet i samfällighet, däri hemmanet har andel, samt i de särskilda rättigheter och förmåner, som tillhöra hemmanet, synas mig äfven komma att i hög grad minska benägenheten för ägostyckning, därigenom jordbruk åt obemedlade skulle beredas.

Om, såsom förut framhållits, föreskriften om mantalssättning vid ägostyckning ej göres ovillkorlig, komme visserligen förenämnda stadganden i 12 och 13 §§ att förlora tillämpning för alla genom ägostyckning afskilda områden, dära mantal ej sattes; men om det föreslagna stadgandet, att hvarje styckadt område, hur litet som helst, skulle asättas mantal, kommer att godkännas, skulle också hvarje sådan liten lott, oberoende af hvad därom vid upplatelsen aftalats, blifva delaktig i hemmanets rättigheter. Detta synes mig alldeles strida mot själfva grundtanken för ägostyckningen, som väl är, att jordägaren får själf afgöra hvad af sin fastighet han vill afyttra och hvad han vill behålla, samt att köparen förvärfvar just den öfverenskomna delen af fastigheten och intet däröfver. Det lärer blifva allt annat än behagligt och tilltalande för en jordägare att, om han säljer ett litet område till torp eller backstuga, ovillkorligen nödgas upptaga torparen eller backstugusittaren till meddelägare i alla samfälligheter, däri hemmanet har andel, samt i alla detsamma tillkommande särskilda rättigheter och förmåner, t. ex. kvarnar, kalkstensbrott, afgälder från afsöndrade lägenheter, augmentsräntor, ersättning för rustning och rotering m. m. Jag föreställer mig, att i de allra flesta fall jordägaren, när fråga är endast om ägostyckning, därigenom jordbruk åt obemedlade skulle beredas, kommer att hellre aftstå från all upplatelse än underkasta sig sådana olägenheter.

Förslaget innehåller en ägostyckningslag, som ur synpunkten att stadga ägostyckning såsom ett särskildt rättsinstitut för jords delning är ägnad att bringa bättre ordning och reda i dithörande förhållanden och därutinnan otvifvelaktigt kommer att ländа till gagn och nytta; men en sådan lag asyftades väl ej med riksdagens skrifvelse den 14 maj 1891, som föranledt ifrågavarande lagstiftningsarbete, och en sådan lag torde ej heller synnerligen vara af behofvet påkallad. Riksdagens syftemål var ju, att genom statsmakternas försorg tillfälle skulle beredas obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga villkor bilda egna jordbruk. En lag, som befrämjade detta syftemål och som beredde den största möjliga lätthet för den kroppsarbetande delen af folket att på egen jord bilda egna hem, torde både vara af behofvet i hög grad påkallad och, såsom bidragande att kvarhålla och fästa Sveriges arbetare vid Sveriges jord, blifva en välgärning för landet och särskildt för dess kroppsarbetande befolkning.

En författning i detta syfte synes mig först och främst böra omfatta äfven sådan jord, som kan utan alla delägarnes samtycke indragas i laga skifte. Den torde böra rörande afskiljande från stamhemmanet af mindre områden, ägnade att bereda jordbruk åt mindre bemedlade, meddela helt andra föreskrifter än som tarfvades, om fråga vore att införa ägostyckning allenast såsom ett sätt att dela jorden. Den synes ej böra ovillkorligen föreskrifva mantalssättning å afskildt område eller fordra rågångsutstakning omkring stamhemmanet, åtminstone ej till större del än som omedelbart berör det afskilda området. Den synes vidare i regeln ej böra fordra upprättande af karta med beskrifning öfver mera än det afskilda området och torde slutligen ej böra tillägga detta område någon annan rätt till hemmanets öfriga till-

hörigheter, såsom andel i samfälligheter, häradsallmänningar, afgäld från afsöndrade lägenheter, augmentsräntor, ersättning för rustning och rotering m. m., än som kan vara genom upplåtelseaftalet uttryckligen medgifvet.

En författning motsvarande behofvet och ändamålet i dessa hänseenden torde väl föranleda ökadt besvär och arbete vid jordeböckernas förande samt öfriga de kamerala tjänstemännen och ämbetsverken aliggande göromål, men en sådan olägenhet lärer ej mycket böra komma i betraktande, om blott ändamålet vinnes.

Då föreliggande förslag emellertid, såsom förut framhållits, i många afseenden kommer att lända till nytta och gagn, anser jag mig ej ega skäl afstyrka detsammas antagande, ehuru af de grunder här ofvan anförts det, efter min åsikt, endast i ringa mån kommer att befrämja det ändamål, som här åsyftats.

Det synes mig slutligen förtjäna påpekas, att förslaget ej undanröjer det länge öfverklagade hinder, var skifteslagstiftning ansetts uppställa för en jordägare att genom hemmansklyfning på förhand få sitt hemman uppdeladt i särskilda, för framtida försäljning eller annat ändamål bekvämliga lotter.»

Justitierådet *Herslow* utlät sig vid samma tillfälle:

»Innan jag öfvergår till granskningen af förevarande lagförslags detaljbestämmelser, anser jag det icke vara ur vägen att för undvikande af missförstånd erinra, att det föreslagna nya jorddelningsinstitutet ingalunda kan alldeles ersätta det slags förfarande för delning af jord, som under benämningen af hemmansklyfning redan äger hemul i vår lag. Äfven med införande af s. k. ägostyckning kommer i alla de fall, då två eller flera personer äga allenast kvotdelar af ett och samma hemman, för dessa kvotdelars utläggande i skilda lotter något annat förfarande än hemmansklyfning fortfarande såsom hittills icke att stå till buds. Ägare af sådana kvotdelar blifva icke berättigade att genom öfverenskommelse sinsemellan med gällande verkan bestämma, hvilka ägor skola höra till hvardera delen.

Det gagn, som det ifrågasatta nya rättsinstitutet är afsedt att medföra, skulle väsentligen bestå däri, att den, som tillhandlade sig en viss till läge och gränser bestämd del af ett hemmans område, vunne säkerhet att få behålla just de ägor, hvarom han med säljaren aftalat. En sådan säkerhet kan köparen icke vinna enligt vår nu gällande lag. Vare sig kontrahenterna afsett, att det köpta området skulle bilda en i kameralt hänseende självständig egendom, eller köpet tagit formen af s. k. jordafsöndring, riskerar alltid köparen att framdeles blifva indragen i en klyfningsförrättning å hemmanet, hvarvid han är underkastad möjligheten att vårda rubbad i besittningen af den jord, han köpt och hvilken måhända är den enda som fullt motsvarar ändamålet med köpet, samt därjämte måste deltaga i kostnader, hvilka åtminstone för honom ofta äro utan motsvarande nytta. Uppenbart är, att en dylik eventualitet skall för köparen blifva desto kännbarare, ju svagare hans ekonomiska ställning är; och häraf framgår tydligen sammanhanget emellan förevarande lagförslag och det af riksdagen i skrifvelsen den

14 maj 1891 angifna syftemal att bereda obemedlade och mindre bemedlade tillfälle att pa lämpliga villkor bilda egna jordbruk. Skall detta syftemal verksamt främjas genom ägostyckningsförfarandet, erfordras dock, att samma förfarande ordnas sa, att det hvarken pa enskildes rätt att förfoga öfver sin egendom eller pa deras frihet att med hvarandra träffa gällande aftal lägger trängre band, än hänsynen till allmän rätt och ordning nödvändigt kräfver, eller medför större kostnader, än som äro alldeles oundgängliga. Att den föreslagna anordningen icke i alla delar fyller sagda villkor, är en anmärkning, som jag far tillfälle att framställa vid den följande granskningen af de särskilda bestämmelserna i förslaget.»

Beträffande hufvudgrunderna för den *kungl. propositionen* anförde *chefen för justitiedepartementet:*

I fraga om *hemmansklyfning* innehaller nu gällande förordning om hemmansklyfning och jordafsöndring allenast ett medgifvande, att sa väl under enskild äganderätt varande som under stadgad aborätt upplatna hemman, med vissa undantag, ma klyfvas till hvad hemmantal som helst, dock med iakttagande af hvad allmänna lagen stadgar rörande klyfning vid arftäkt. Reglerna för klyfnings verkställande aterfinnas däremot i skiftesstadgan (94 §). Härutinnan innehaller förevarande förslag ej nagon ändring.

Med de föreslagna bestämmelserna om *ägostyckning* har afsetts att i lagstiftningen införa ett nytt institut, hvarigenom delning af ett hemman eller en skattlagd lägenhet i särskilda hvar för sig fullt självständiga fastigheter skall kunna försiggå med större frihet och med mindre kostnad än genom skifte eller hemmansklyfning. Därvid skall sa tillga, att fastigheten delas i särskilda af ägaren till gränserna a marken bestämda områden, hvarefter, om fastigheten är i mantal satt jord, dess mantal fördelas mellan de särskilda lotterna, och, om det är en lägenhet, bestämmelse meddelas angaende det inbördes förhallande, efter hvilket lotterna skola deltaga i utgörandet af lägenhetens allmänna utskylder och besvär. Enligt det först remitterade förslaget skulle denna delning försiggå pa hufvudsakligen samma sätt, som da enligt 13 § i gällande förordning angaende hemmansklyfning och jordafsöndring en afsöndrad lägenhet af större rymd än tillatet är asättes mantal. Pa sätt högsta domstolens samtliga ledamöter vid granskningen af nämnda förslag ansett, har det emellertid, för att reda och säkerhet i äganderättsförhallandena ej ma äfventyras samt delningen ma blifva ändamalsenlig och dess framtida bestånd betryggadt, befunnits nödvändigt att nagot annorlunda reglera sättet för delningens verkställighet. I sådant afseende har ägostyckningen inskränkts till sådana under enskild äganderätt varande hemman eller lägenheter, som i regeln ej kunna utan ägarens samtycke med annan fastighet intagas i skifte. Själfva förrättningen har utvidgats till en verklig landtmäteriförrättning med för framtiden rättsligt bindande verkan. Föreskrifter hafva meddelats, att innan själfva delningen verkställes utredning skall ske angaende fastighetens gränser, samt att ägostyckningen skall omfatta allt hvad till hemmanet hörer. Vidare hafva införts be-

stämmelser huru många skiften må läggas till hvarje lott och hvad i öfrigt för åstadkommande af en ändamålsenlig delning bör i afseende å skiftesläggningen iakttagas, huru jord eller lägenhet må såsom gemensam för de särskilda lotterna afsättas samt besvär eller last till förman för en lott läggas å annan lott, huru sättet för styckningens verkställighet skall bestämmas, huru delningen skall på marken och å karta utmärkas samt beskrifning däröfver upprättas, samt huru mantalets fördelning å de särskilda lotterna eller, där fastigheten utgöres af en lägenhet, motsvarande åtgärd skall försigga. Förbud har stadgats för meddelande vid ägostyckning af bestämmelse till inskränkande af den hvarje lott tillkommande rätt till andel uti fastighetens särskilda rättigheter och förmåner eller uti fastighetens andel med annan fastighet vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, eller ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning afsatts såsom gemensam. För det fall, som under vissa omständigheter kan förekomma, att till fastighet hör, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annan fastighets mark eller som blifvit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i regeln ej må rubbas utan ägarens samtycke, tillika andel med annat hemman i ägor, som ej undergått dylik delning, har medgifvits undantag från den förut omförmälda regeln och ägostyckning jämväl å sådan fastighet tillåtits, med föreskrift dock, att hvad som stadgats angående egornas fördelning skall tillämpas allenast å de fastigheten tillhörande egor, som ej må mot ägarens bestridande intagas i skifte, hvaremot beträffande andelen med annan fastighet i öfriga ägor skall gälla hvad nyss sagts angående fastighets särskilda rättigheter och förmåner. Slutligen hafva intagits föreskrifter om förrättningens afslutande med mera samt huru klander mot förrättningen må föras och huru, därest densamma lämnas oklandrad, den må fastställas.

Vid grauskningen inom högsta domstolen af förslaget till lag om ägostyckning har en ledamot emot detsamma framställt vissa allmänna anmärkningar ur synpunkten, att de föreslagna bestämmelserna endast i ringa man vore ägnade att främja det i riksdagens förut omförmälda skrifvelse angifna syftemålet att bereda tillfälle för obemedlade och mindre bemedlade att förvärfva egna jordbruk. I sådant afseende har till en början anförts, att genom förbudet mot ägostyckning å andra hemman än sådana, som i regeln ej kunde komma att utan ägarens samtycke intagas i skifte, utan nödtvång en väsentlig del af Sveriges jord uteslötes från ägostyckningsförfarandet. Då vidare ägostyckning, därigenom jordbruk kunde beredas mindre bemedlade, hufvudsakligen eller åtminstone ganska ofta måste komma att bestå däri, att från en större fastighet afskildes ett jämförelsevis litet område, och detta område kunde i förhållande till stamhemmanet vara så obetydligt, att det blefve synnerligen både besvärligt och olämpligt att åsätta det afskilda området särskildt mantal, vore det icke nödigt föreskrifva, att under alla förhållanden mantal skulle åsättas de styckade lotterna, utan borde det i regeln lämnas stamhemmanets ägare fritt att bestämma, huruvida så skulle ske eller i stället det afskilda området, utan att erhålla visst mantal, allenast åläggas utgörande af viss del af hemmanets efter man-

tal utgående utskylder och besvär, med motsvarande minskning för stamhemmanet i samma bördor. Slutligen vore atskilliga af de föreslagna bestämmelserna angående förfarandet vid ägostyckning af beskaffenhet att dels medföra afsevärda kostnader och besvär och dels i strid emot grundtanken för ägostyckningen pålägga jordägaren ett alltför stort tvang i dispositionsrätten öfver hans fastighet. I sistnämnda afseende framhöllos särskildt sasom synnerligen ägnade att motverka ändamålet med förevarande lagstiftning de nu i 16 och 17 §§ (12 och 13 §§ i lagen) intagna stadgandena, enligt hvilka hvarje hemmanslott skall erhålla andel i de särskilda rättigheter och förmåner, som tillhöra hemmanet, samt i samfällighet, hvari hemmanet har del. Jämväl andra af högsta domstolens ledamöter framställde vissa principiella anmärkningar mot förslaget.* En ledamot biträdde förstbemälde ledamots hemställan därom, att vid ägostyckning icke hvarje lott skulle behöfva asättas mantal, utan ägaren medgifvas rätt att bestämma, att allenast behörig del af hemmanets allmänna utskylder och besvär skulle aläggas viss lott, med hvilken da ej skulle följa andel i hemmanets särskilda rättigheter och förmåner eller i samfällighet, hvari hemmanet ägde del. Beträffande det förut omförmälda i 17 § upptagna särskilda fall ansågo tre ledamöter, att något större frihet än hvad nämnda paragraf medgifver borde tillstädjas jordägaren; och föreslogo två ledamöter i sadant afseende, att ägostyckning skulle kunna äga rum på det sätt, att hemmanets andel i samfälligheten komme att utgöra en särskild lott och hemmanets mantal sålunda fördelas mellan denna lott och den eller de lottor, hvari hemmanets öfriga ägor kunde komma att läggas.

Emot hvad sålunda anmärkts tillåter jag mig till en början erinra, att ägostyckning ingalunda är afsedd att utgöra det enda eller ens det hufvudsakliga medlet för uppnående af ändamålet att åt obemedlade eller mindre bemedlade bereda tillfälle till bildande af egna jordbruk. Hvad som närmast afsågs med riksdagens skrifvelse den 14 maj 1891 och därför äfven skulle utgöra främsta föremålet för ofvannämnda komitterades undersökning var frågan, huruvida smärre jordbruksläge-heter skulle kunna på billiga vilkor upplåtas å den kronan tillhöriga jorden, framför allt å dithörande stora odlingsbara utmarker. Denna fråga har äfven af kommitterade i ett särskildt betänkande vidlyftigt behandlats och därefter af Eders kungl. maj:t på finansdepartementets föredragning förelagts 1894 års riksdag, som jämväl därom fattat beslut. Det var på grund af det kommitterade jämväl lämnade uppdrag att taga i öfvervägande, huruvida det af riksdagen angifna syftemål kunde genom ändring i gällande lagstiftning befrämjas, som kommitterade, i ändamål att i allmänhet underlätta delning af den i enskild besittning varande jorden, väckte fråga om införande i lagstiftningen af ägostyckningsinstitutet och i sammanhang därmed om förändrade bestämmelser angående hemmansklyfning och jordafsöndring. Genom den omarbetning, som stadgandena angående ägostyckning i följd af högsta domstolens vid granskningen af det först remitterade förslaget framställda erinringar undergått, har väl, på sätt nu anmärkts, dels ägostyckningens

* Se nedan vid 12 och 13 §§.

omfattning något inskränkts, dels jordägarens frihet att bestämma grunderna för delningen i någon mån begränsats, dels ock själfva förrättningen gjorts mera omfattande och mahända därigenom något fördyrats. Men af skäl, som af mig nyss antydts samt så väl inom högsta domstolen vid granskningen af det ursprungliga förslaget som ock vid remissen till högsta domstolen af förslaget till lag om ägostyckning af dåvarande föredragande departementschefen utförligt angifvits, synas de klandrade bestämmelserna vara i hufvudsak nödvändiga, då fråga är om sådan jorddelning, som med ägostyckning afses. Hvad särskildt angår föreskriften, att ägostyckning ej må företagas å annan fastighet än sådan, som i regeln ej kan utan ägarens samtycke indragas i skifte, lärer det vara uppenbart, på sätt redan inom högsta domstolen framhållits, att, endast under villkor att man sålunda möjliggör ägostyckningens orubblighet, densamma kan tänkas komma till användning för bildande af lägenheter för mindre bemedlade. Förslaget att tillåta sådan delning af hemman, att ett visst område frånskiljes hemmanet och får sig ålagd viss del af hemmanets utskylder och besvär, utan att sådan lott åsättes mantal eller tillägges rätt till del i hemmanets särskilda rättigheter och förmåner eller i möjligen förefintliga samfälligheter, synes icke vara antagligt. Den ifrågasatta anordningen skulle innebära tillskapandet af ett nytt slag af fastigheter, nämligen från hemman afskilda lägenheter med omedelbar skattskyldighet till det allmänna, hvarjämte i afseende å stamhemmanet den oegentligheten uppstode, att detsamma komme att hafva annan skattskyldighet än dess skattetal utmärkte. Härigenom skulle vart fastighetsväsen blifva ytterligare invecklad och olägenheter uppstå jämväl i många andra hänseenden än det kamerala. Jag tillåter mig här påpeka, att det nu anförda ingalunda gäller om den ägostyckning, som enligt 28 § i förslaget (29 § i lagen) kan verkställas å i jordeboken såsom självständig upptagen lägenhet. Sådan ägostyckning skall nämligen enligt förslaget tillgå alldeles på samma sätt som ägostyckning å hemman, endast med den skillnad, att, enär något visst mantal till utmärkande af fastighetens skattskyldighet ej finnes densamma åsatt, förrättningsmännen hafva att, i stället för att fördela mantalet mellan de särskilda lotterna, bestämma huru stor kvotdel af lägenhetens allmänna utskylder skall åligga hvarje lott eller, hvilket är detsamma, huru stor kvotdel af lägenheten hvarje lott skall anses utgöra; och följer med hvarje lott i förhållande till det densamma åsatta kvottal andel i lägenhetens särskilda rättigheter och förmåner jämte möjligen förefintliga samfälligheter. De omförmälda bestämmelserna i 16 och 17 §§, emot hvilka anmärkningar framställts, äro ett uttryck för den enligt mitt förmenande för upprätthållande af reda och ordning i äganderättsförhållandena synnerligen viktiga principen, att tillskapande af mantal med olika mantalsrättigheter ej hör tillåtas. Att medgifva en sådan delning af ett hemman, att en särskild lott kommer att utgöras af hemmanets andel i en oskift samfällighet, medan öfriga lotter tilläggas hvar sina områden af de hemmanet enskildt tillhöriga ägor, en delning som i öfrigt endast mycket oegentligt skulle kunna hänföras till ägostyckning, synes vara en synnerligen betänklig afvikelse från denna princip. Därigenom skulle den eller de lotter, som erhölle de hemmanet enskildt tillhöriga ägorna, komma

att sakna sådan andel i den oskifta samfälligheten, som tillkomme öfriga hemman inom samma skiftesslag, hvaremot den återstående lotten skulle utgöras allenast af en ideell andel i samfäld jord och därtill en helt annan andel i samfälligheten, än dess mantal utmärkte. Huru lätt därigenom vid framtida delning af den oskiftade marken misstag om delägarnes rätt i samfälligheten och däraf följande rättsförluster skulle kunna uppkomma, framgår redan af det utaf ledamöter i högsta domstolen omförmälda rättsfall. Härtill kommer, att med hänsyn till den omfattning, hvari laga skifte numera öfvergått jämväl de nordligaste länen, en anordning i den asyftade riktningen svårligen kan anses vara af behofvet pakallad.

De nu omförmälda anmärkningarna hafva sålunda icke föranledt någon ändring i hufvudgrunderna för bestämmelserna om ägostyckning. Emellertid lärer ägostyckningen, sådan den nu föreslagits, detta oaktadt blifva betydligt enklare och mindre kostsam än en skiftesförrättning. Därjämte kvarstår alltid den stora fördelen, att vid ägostyckning fastighetsägaren i det stora hela fritt får bestämma, hvilka ägor skola läggas till de särskilda lotterna, och således därvid kan taga hänsyn till sitt speciella ändamål med styckningen, utan att såsom vid skifte vara bunden af bestämmelsen, att hvarje lott skall hafva sin tillbörliga del i fastighetens särskilda ägoslag. Införandet här i landet af en dylik utväg att lättare och bekvämare verkställa delning af hemman i fullt självständiga lotter med andel efter deras uppskattade storlek i både rättigheter och skyldigheter, hvilket helt visst ur många andra synpunkter kommer att fylla ett verkligt behof, skall naturligtvis alltid underlätta den fortgående jorddelningen och för ty åtminstone medelbart verka jämväl till beredande af tillfälle för mindre bemedlade att förvärfva smärre jordbrukslägenheter. Men äfven omedelbart torde ägostyckningen komma att för sagda ändamål finnas fullt tjänlig, särskildt då fråga uppstår om delning af den stora mängden af mindre hemman. En stor del af anmärkningarna mot förslaget träffa i själfva verket allenast det fallet, att från en större egendom skall afskiljas ett synnerligen litet område. Med afseende å detta fall tillåter jag mig anmärka, att jämte ägostyckning äfven jordafsöndring skall vara tillåten, samt att, för att jämväl denna form af jorddelning, som otvifvelaktigt bättre än ägostyckning lämpar sig för upplåtelse till tomter och dylika lägenheter, må finna ökad användning, bestämmelser föreslagits, som afse att väsentligen underlätta jordafsöndring.

Under den föregående behandlingen af frågan om lagstiftning rörande ägostyckning har ifrågasatts, att ägostyckning å ett hemman skulle kunna äga rum, ej blott medan hela hemmanet äges af en person och i ändamål att förbereda föryttring af någon genom ägostyckningen till läge, gränser och mantal bestämd del, utan äfven sedan föryttring af visst till läge och gränser bestämdt område redan ägt rum och då i syfte att fördela hemmanets mantal mellan de till äganderätten skilda områdena samt i öfrigt reglera förhållandena dem emellan. Medan i förra fallet det är ägaren, som bestämmer, ej blott att ägostyckning skall ske, utan äfven huru den skall verkställas, skulle åter, i fall föryttring redan förut ägt rum, enhvar af ägarne till de särskilda områdena kunna

pakalla ägostyckning och det rörande upplatelsen träffade aftalet tjäna till efterrättelse vid styckningen. Da emellertid de för ägostycknings verkställande i förra fallet uppställda normerande föreskrifter uppenbarligen måste gälla jämväl för det senare fallet, uppsta, på sätt äfven af flera bland de inom högsta domstolen framställda anmärkningar framgar, atskilliga svårigheter. Särskildt torde det blifva ytterst vanskligt att afgöra, huru det civilrättsliga förhallandet mellan parterna skall gestalta sig för den händelse ägostyckning maste vägras, emedan villkoren för upplatelsen icke öfverensstämma med de allmänna reglerna för ägostycknings verkställighet. På grund häraf hafva alla bestämmelser, som afse ägostyckning på grund af redan förut skedd upplatelse, ur förslaget uteslutits.[1]

I afseende å *jordafsöndring* gäller nu, att från hemman eller självständig lägenhet i allmänhet ej må vare sig för alltid eller för begränsad tid afsöndras mera än en femtedel af fastighetens ägovidd, samt att a jord, som afsöndras, skall läggas årlig afgäld att till stamhemmanets ägare betalas, hvilken afgäld ej må vara mindre, än att den motsvarar hvad af hela fastighetens allmänna utskylder belöper a den afsöndrade jorden; och skall afhandlingen rörande jordafsöndring ingifvas till konungens befallningshafvande, som har att tillse, huruvida afhamllingen öfverensstämmer med gifna föreskrifter, samt pröfva afgälden och, om den finnes tillräcklig, fastställa densamma men eljest bestämma högre lämplig afgäld. I det först remitterade förslaget hade föreskriften om afgälds åsättande bibehållits beträffande afsöndring för alltid, men däremot, i afseende å afsöndring för begränsad tid, icke någon bestämmelse om afgäld intagits. Sedan i följd af åtskilliga på senare åren vidtagna ändringar i vårt skatteväsende, särskildt beslutet om grundskatternas samt rustnings- och roteringsbesvärens afskrifning, betydelsen af de efter mantalet utgående allmänna bördorna högst väsentligt inskränkts, synes mig, på sätt jämväl högsta domstolens samtliga ledamöter ansett, afgäldstvångets bibehållande icke vidare vara ur synpunkten af det allmännas fiskaliska intresse erforderligt. I ändamål att förhindra, ej mindre att viss jord för framtiden alldeles fritages från vissa publika skyldigheter, som åligga den öfriga jorden, eller oproportionerligt lågt betungas, än äfven att för framtiden gällande oproportionerligt höga afgälder tillskapas, hafva fyra justitieråd föreslagit,[2] att i afseende å jordafsöndring för alltid skulle införas föreskrift, att, därest parterna därom enades eller ock vare sig stamhemmanet eller afsöndringen kommit i ny ägares hand, offentlig myndighets åtgärd skulle kunna påkallas för bestämmande af lämplig afgäld å afsöndringen, utan afseende å hvad det ursprungliga aftalet därom innehållit. En sådan anordning synes icke vara behöflig. Den ojämnhet i de offentliga bördornas fördelning, som kan uppkomma genom att afsöndrade lägenheter fritagas från skattskyldighet, lärer ej kunna blifva mera betydande än den, som förefinnes i afseende å fastigheter af olika jordnatur, och utplånas likasom denna alltmer i den mån mantalet upphör att vara grundeu för allmänna bördors utgörande.

---

[1] Bestämmelser i sist omförmälda hänseende infördes åter af riksdagen.
[2] Se nedan vid § 21.

Å andra sidan kommer, därest afgäldstvånget alldeles afskaffas, möjligen förekommande aftal om afgäld att få en uteslutande privaträttslig karaktär. Någon särskild anledning att tillerkänna sådant aftal i afseende å jordafsöndring mindre giltighet, än som tillkommer ett dylikt aftal beträffande annan fastighet, synes ej förefinnas. Af dessa skäl hafva alla bestämmelser om afgäld ur förslaget uteslutits. Vid sådant förhållande har det, för att betrygga utgåendet af de ännu efter mantalet bestämda allmänna bördorna, blifvit så mycket mera nödvändigt att bibehålla bestämmelsen att i regeln ej mera än en femtedel af hemmans ägovidd må för alltid därifrån afsöndras. På sätt redan kommitterade i sitt förslag hemställt, har åter beträffande afsöndring för viss tid eller lifstid, som icke synes skilja sig från vanliga nyttjanderättsaftal, någon föreskrift om afsöndrings inskränkning till viss del af ägovidden ej intagits.

Enligt nu gällande bestämmelser har, när mera än en femtedel af hemmans ägovidd blifvit utan behörigt tillstånd för alltid afsöndradt, innehafvaren af den afsöndrade jorden rätt att behålla denna jord mot villkor att i särskildt stadgad ordning mantal åsättes densamma.* I det först remitterade förslaget var denna rättighet bibehållen, med föreskrift att vid mantalssättningen skulle förfaras såsom om ägostyckning stadgades. Då emellertid, såsom vid redogörelsen för bestämmelserna angående ägostyckning blifvit närmare angifvet, hvarje med särskildt mantal betecknad del af ett hemman bör i förhållande till sitt mantal äga andel i hemmanets särskilda rättigheter och förmåner med mera, men sådan andel ej kan tillkomma en genom jordafsöndring öfverlåten lott, synes det, på sätt jämväl af tre ledamöter inom högsta domstolen anmärkts, ej vara lämpligt bibehålla denna rättighet, helst därigenom skulle öppnas en bekväm utväg att kringgå föreskrifterna om ägostyckning. Att, såsom bemälda ledamöter ifrågasatt, i stället medgifva, att å det afsöndrade området finge öfverflyttas en del af hemmanets skattskyldighet till det allmänna, utan att området åsattes mantal, kan på de af mig förut angifna skäl ej heller förordas. Det torde alltså, när större del af hemmanets ägovidd än tillåtet är afsöndrats, böra gälla detsamma som då upplåtelsen i andra hänseenden är stridande mot lagens föreskrifter, eller att, därest afsöndringen ej kan genom jämkning bringas i öfverensstämmelse med sagda föreskrifter, den afsöndrade lägenheten skall mot skälig lösen återgå till stamhemmanet, när fråga därom väckes.

De i gällande förordning upptagna stadganden om afsöndring från boställen och vissa andra publika hemman, som ej med åborätt besittas, hafva, såsom ej tillhörande civillagstiftningen, ur förslaget uteslutits.

I ändamål att undanröja de oegentligheter, som uppkommit därigenom, att en gång bestämda afgälder blifvit alltför höga i jämförelse med stamhemmanets sedermera förminskade skattebördor, medgaf det först remitterade förslaget en allmän rätt för ägare af för alltid afsöndrad lägenhet att få lägenheten förvandlad till hemman med särskildt mantal, hvarvid hemmanets ägare skulle erhålla skadestånd för det fall, att aftalad afgäld skulle befinnas vara större, än att den vid tiden för upplåtelsen motsvarat hvad å den afsöndrade lägenheten belöpte af hem-

* Se *K. F. d. 6 aug. 1881*, § 13.

manets allmänna utskylder. Obestridligt synes vara, att bestämmelser till allägsnande af berörda oegentligheter äro af behofvet pakallade. Af skäl, som i annat sammanhang anförts, lärer dock den behöfliga regleringen lämpligen ej kunna verkställas så, att den afsöndrade lägenheten förvandlas till självständigt hemman, utan torde någon annan utväg böra anlitas. Därest afgäldstvånget nu vårder afskaffadt, kommer emellertid en reglering att vårda behöflig endast i afseende å afsöndringar, som skett enligt äldre lag. Vid sådant förhållande synes lämpligast, att denna fråga, hvars lösning, på sätt högsta domstolens utlåtande gifver vid handen, ur många synpunkter möter betydande svårigheter, göres till föremål för särskild behandling. På grund häraf hafva i förevarande lagförslag icke intagits några bestämmelser i det antydda syftet.»

Lag
om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring;

gifven Stockholms slott den 27 Juni 1896.

Vi OSCAR, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes konung, göre veterligt: att Vi, med riksdagen, funnit godt i nåder stadga och förordna som följer:

1 KAP.

Om hemmansklyfning.

1 §. Alla under enskild äganderätt varande så ock under stadgad åborätt upplåtna hemman få, i den ordning gällande skiftesstadga föreskrifver,[1] klyfvas till hvad mantal som helst, dock utan ändring af hvad 12 kap. 7 § ärfdabalken innehåller om klyfning vid arftäkt af säteri eller annan jord.[2]

[1] *Skiftesstadgans* 94 § stadgar rörande hemmansklyfning: Skall hemman eller hemmansdel, som undergått laga skifte, klyfvas, då böra därvid samma grunder, som för ägoskiften i allmänhet i denna stadga äro föreskrifna, iakttagas, dock att underställning till ägodelningsrätt i fråga om skiftesantalet icke må äga rum, utan så är, att skiftesmannen och gode männen anse nödigt tilldela någon delägare ett större antal skiften, än hemmanet vid laga skiftet erhållit, och detta antal därjämte öfverstiger det, som enligt 87 § högst tillåtes. Har hemman eller hemmansdel, som hörer till ett större skifteslag, kommit i flere gemensamma ägo, och vill någon delägare, utan att söka laga skifte å hela skifteslaget, erhålla sin ägolott i den mindre samfälligheten från öfriga delägares utbruten, vare han därtill berättigad; och äge, där utbrytningen blifvit af landtmätare efter mätning och ägornas gradering verkställd, den med förrättningen missnöjde att däruti hos ägodelningsrätten söka rättelse i den för andra ägoskiften bestämda ordning; dock skall sådan hemmansklyfning ej ligga i vägen för sedermera sökt laga skifte, och må för ty någon fastställelse därå af ägodelningsrätten icke meddelas.

[2] *ÄB.* 12:7 lyder enligt lagen d. 16 maj 1890: Nu få flere del i sätesgård, eller annan jord; kan den ej väl delas eller klyfvas: hafve då den rätt, som större delen äger, att, efter laga värdering, lösa de andra ut, antingen med penningar eller jämngod ränta, hvilketdera den helst vill, som lösen taga skall. Hafva alla lika del, och sämjas de ej, hvilkendera lösa skall; då skola de därom sig emellan lotta.

Hvad om hemman i denna § sägs, gäller jämväl om hemmansdelar samt vissa lägenheter, se 29 §.

Ang. särkilda stadganden i fråga om vissa slag af hemman se 30 §.

Ang. de under åborätt upplåtna hemman se *K. Br. d. 5* och *kam. koll. kung. d. 29 febr. 1808* m. fl. författningar.

Förevarande § har under ärendets föregående behandling allenast undergått vissa redaktionsjämkningar, hvaribland här må anmärkas, att det i kommitteförslaget begagnade uttrycket »hemmantal» utbytts mot »mantal» på yrkande af *kammarkollegium och domänstyrelsen*, som i fråga om detta uttryck anförde: »Da efter kammarkollegii cirkulär den 28 januari 1870 angående upprättande af nya jordeböcker mantalet är den för hela riket gemensamma hemmansbeteckningen, torde 'hemmantal' utbytas mot 'mantal'.

Den af landtmäteristyrelsen föreslagna förändringen, att i stället för mantal uttrycket skattetal skulle användas, emedan skattegrunden för hemman i atskilliga län vore en annan än mantal, torde ej vara af behofvet påkallad. För Kopparbergs län utom Västerbergslagen har visserligen ny jordebok ej upprättats, hvarför mantalet där ännu, såsom af gammalt, angifves allenast för socknen i dess helhet, under det hemmanen i allmänhet betecknas endast med de i hvarje ort brukliga skatte- eller jordatalen. Men hvarje hemman därstädes kan likväl sägas vara mantalssatt, emedan, när man känner dess skatte- eller jordatal, jämfördt med hela socknens, man på samma gång kan angifva, huru stor del af socknens mantal, som bör falla på detsamma. Öfver hela riket i öfrigt har i de nya jordeböckerna för hvarje hemman upptagits dess mantal, äfven om därjämte för detsamma finnes ett annat skatte- eller jordatal.»

Chefen för justitiedepartementet yttrade vid föredragningen af förslaget till *k. propositionen:* »Hvad 1 § i förslaget till lag om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring innehåller om hemmansklyfning är, såsom förut antydts, i materiellt hänseende öfverenstämmande med nu gällande bestämmelser. I redaktionen har sådan ändring vidtagits, att hänvisningen till de för vissa slag af hemman gällande särskilda föreskrifter, som innefatta hinder för klyfning af sådana hemman, flyttats till en särskild paragraf (30) samt att en erinran tillagts däröm, att de närmare bestämmelserna huru hemmansklyfning verkställes återfinnas i skiftesstadgan.»

2 KAP.

Om ägostyckning.

2 §. Den, som under enskild äganderätt innehar hemman, som får klyfvas, vare berättigad att i den ordning nedan sägs få hemmanet styckadt i två eller flera lotter sålunda, att viss till gränserna bestämd ägovidd utlägges till hvarje lott och hemmanets mantal därefter mellan lotterna fördelas.

Sådan ägostyckning vare dock tillåten allenast å hemman, hvilket antingen icke legat i samfällighet med annat hemman eller ock blifvit ur samfällighet utbrutet genom sådan delning, att hemmanets ägor icke må utan ägarens samtycke med annan mark intagas i skifte i annat fall, än som omförmäles i 3 § 3 mom. af skiftesstadgan.[1]

Ang. det fall af ägostyckning, då föryttring af visst ägoområde redan skett, se 3 §.

Ang. hvilka hemman få klyfvas, se 1 §, jämförd med 30 §.

Ang. särskilda bestämmelser rörande hemman, om hvilka hvad i 2:dra stycket af förevarande § sägs endast delvis gäller, se 13 §.

Ang. bestämmandet hurn ägostyckning enligt 2 § skall verkställas, se 14 §.

Att hvad om hemman stadgas i fråga om ägostyckning tillämpas jämväl å hemmansdelar och vissa lägenheter, se 29 §.

Motsvarande (1) § i *justitiedepartementets förslag 1895* lydde sålunda:

Den, som under enskild äganderätt innehar hemman, hvilket, enligt hvad särskildt är stadgadt, får klyfvas och hvilket antingen icke legat i samfällighet med annan fastighet eller ock blifvit ur samfällighet utbrutet genom sådant skifte, att hemmanets ägor icke må utan ägarens samtycke med annan mark intagas i nytt skifte i annat fall, än som omförmäles i 3 § 3 mom. skiftesstadgan, vare berättigad att i den ordning nedan sägs få hemmanet styckadt i två eller flera delar sålunda, att viss till gränserna bestämd ägovidd utlägges till hvarje del och särskilda mantal därefter åsättas delarna. Har hemman undergått ägostyckning, som blifvit faställd, må enhvar af de därvid uppkomna hemmansdelarna vidare styckas.

Äges hemman af flere gemensamt, må ägostyckning ej ske, därest icke de alla äro om styckningen ense.

Chefen för justitiedepartementet yttrade vid föredragning af nyssnämnda förslag: »Enligt såväl kommittéens som civildepartementets förslag kunde ägostyckning, i likhet med hvad nu är stadgadt angående hemmansklyfning, äga rum ej mindre å hemman under enskild äganderätt än äfven å sådana allmänna hemman, som äro under stadgad åborätt upplåtna till enskilde. Det torde emellertid af flera skäl vara betänkligt att tillåta den, som allenast med dylik besittningsrätt innehar hemman, att dela detsamma enligt grunderna för ägostyckning. För ifrågavarande hemman gälla allmänna lagens stadgandeu om byggnadsskyldighet,[2] men med afseende å den frihet, som vederbörande vid ägostyckning skulle äga att efter godtycke fördela ägorna på de olika hemmanslotterna utan hänsyn till olika ägoslag, skulle stadgandena om byggnadsskyldigheten, hvilken är bestämd efter mantalet och under förutsättning, att alla hemman äro jordbrukshemman, i många fall svårligen kunna tillämpas beträffande vid ägostyckning utbrutna hemmansdelar. Vidare förekommer, att enligt gällande förordning angående hushållningen med de allmänna skogarna

[1] Ang. innehållet af 3 § skiftesstadgan se lag, införd sidd. 74—77 i denna artikel.

[2] Se 2 och 27 kap. *B. B.*

i riket äbo å sådant hemman i regeln icke äger använda hemmanets skog annorledes än till husbehof,[1] vid hvilket förhållande det ej skulle vara lämpligt att tillåta en sådan delning af dylikt hemman, att en eller flera hemmansdelar komme att bestå uteslutande eller till största delen af skogsmark. Ej heller lärer en tillåtelse till styckning af abohemman, hvilken styckning ju hufvudsakligen skulle äga betydelse för en tilltänkt eller skedd öfverlåtelse af en del af hemmanets ägor, stå väl tillsammans med den eventuella rätt till hemmanet, som tillkommer vissa af abons släktingar.[2] Af dessa skäl har i förslaget såsom föremål för ägostyckning upptagits allenast hemman under enskild äganderätt.

Ägostyckning kan uppenbarligen ej ifrågakomma å hemman, som tillhör samfällighet, förrän hemmanets ägor blifvit på något sätt ur samfälligheten utbrutna. Sådan utbrytning kan hafva skett antingen genom öfverenskommelse mellan delägarne (s. k. sämjedelning) eller genom någon af de olika former af skifte, som inom vår lagstiftning aflöst hvarandra. Af dessa olika sätt för samfälligheters delning är det enligt regeln endast enskifte och laga skifte, som medföra den verkan, att hemmanets ägor därefter ej kunna mot ägarens vilja intagas i nytt skifte, ehuru numera äfven sådana skiften kunna, oaktadt bestridande af någon delägare, i vissa undantagsfall undergå rubbning. Lika verkan med laga skifte och enskifte kan i vissa fall tillkomma äfven storskifte[3]. De föregående förslagen innehålla icke några särskilda bestämmelser, som göra rätten till ägostyckning beroende af huruvida hemman, som tillhört samfällighet, fått sina ägor utbrutna på det ena eller det andra sättet. Kommittéen anförde i sina motiv rörande denna fråga, att likasom 94 § skiftesstadgan för den händelse, att hemman, som hörde till ett större skifteslag, kommit i flere ägo och någon af dessa, utan att söka skifte å hela skifteslaget, ville erhålla sin ägolott i den mindre samfälligheten utbruten, tillåte detta, utan att sådan hemmansklyfning finge utgöra hinder för sedermera sökt skifte å den större samfälligheten, funne kommittéen ägostyckning å dylikt hemman under enahanda förbehåll kunna äga rum, men att, då sådant läge i sakens natur, någon uttrycklig föreskrift härom icke ansetts erforderlig. Denna åsikt vann emellertid icke bifall af högsta domstolens flesta ledamöter. Ett justitieråd, hvars mening i hufvudsak delades af tre andra justitieråd, yttrade härom: *att* det med ägostyckning afsedda ändamål att bereda gällande och bestånde kraft åt köpeaftal om viss till läge och gränser bestämd del af ett hemmans område endast i det fall uppnåddes, att det hemman, som på berörda sätt styckades, icke låge i samfällighet med annan jordägares mark utan antingen utgjorde ett skifteslag för sig eller ock fått sitt område skildt från skifteslagets öfriga egendom genom sådan delning, som enligt gällande skiftesstadga icke finge rubbas, med mindre alla rättsägande därom åsämdes; *att* det eljest icke kunde förhindras, att, genom påkallande af laga skifte från någon skiftesdelägares sida, den gjorda ägodelningen när som

[1] Se *K. F. d. 26 jan. 1894.* kap VI.
[2] Se *K. Br. d. 5 och kam. koll. kung. d. 29 febr. 1808* m. fl. författningar.
[3] Se härom *skiftesstadgan* §§ 3, 78, 85, 89 äfvensom beträffande Gefleborgs län *K. Br. d. 19 mars 1839* och beträffande Kopparbergs län *K. K. d. 18 febr. 1859.*

helst häfdes och därigenom den, som köpt vissa ägor, tvingades att i utbyte mot dessa, hvilka mahända vore de enda, som motsvarade hans afsikt med köpet, taga icke allenast annan mark utan äfven mark af annat ägoslag: *samt att* det föreslagna ägostyckningsförfarandet därföre icke borde tillåtas inom andra hemman än dem, hvilkas ägor vore vederbörligen skilda från angränsande fastigheter. Till hvad sålunda inom högsta domstolen yttrats kommer ytterligare den omständigheten, att, när skifte komme att öfverga den samfällighet, till hvilket styckadt hemman hörde, det ofta kunde inträffa, att till det styckade hemmanet maste utläggas ägor, som efter uppskattning icke motsvarade hvad till hemmanet förut häfdats eller som innehölle inrösnings- och afrösningsjord i annan proportion än de ägor hemmanet förut innehaft. Häraf blefve åter en följd, att de genom ägostyckningen bildade hemmansdelarna hvar för sig icke ens efter uppskattning kunde bekomma ägor, som motsvarade hvad vid styckningen varit afsedt, eller maste mottaga olika ägoslag i annan proportion än de till grund för ägostyckningen liggande bestämmelser förmadde, hvilket jämväl kunde föranleda därtill, att de särskilda delarnas ägovälden komme att mindre noggrant motsvara de mantal, som vid ägostyckningen åsatts dem. På dessa grunder och då i öfrigt, enligt hvad landtmäteristyrelsens ämbetsberättelse för 1893 utvisar, skiftesverket jämväl i de norrländska länen numera framskridit så långt, att endast en jämförelsevis mindre del af den mark, som öfverhufvud kan förväntas komma att göras till föremål för skifte, ännu är oskiftad, har förslaget så affattats, att ägostyckning i regeln må äga rum allenast å sådant hemman, som antingen icke legat i samfällighet med annan fastighet eller ock blifvit ur samfällighet utbrutet genom sådant skifte, som i regeln är orubbligt. Angående de hemman, som allenast till en del hafva sina ägor på detta orubbliga sätt bestämda, meddelas särskild föreskrift i 13 § (motsvarande 13 § i lagen).

Då den genom fastställd ägostyckning verkställda delningen af ett hemman skulle tilläggas samma orubblighet som laga skifte,* möter uppenbarligen intet hinder att tillåta ytterligare styckning af de vid sådan ägostyckning uppkomma hemmansdelarna. Stadgande härom har därföre i 1 § inrymts.

Denna §, jämte det den innehåller de allmänna villkoren för ägostyckning, åtser för öfrigt särskildt det fall, att ägostyckning sker, medan ännu hela hemmanet äges af en person eller af flera gemensamt och i ändamål att förbereda föryttring af någon genom ägostyckningen till läge och gränser närmare bestämd del däraf. Därvid tillkommer det naturligen ägaren eller ägarne att påkalla ägostyckning, likasom det af ägostyckningens natur att vara en efter ägarens godtycke företagen delning af hemmanet lärer följa, hvad ock särskildt i 1 § uttalats, att, om ägarne äro flera, ägostyckning ej kan få äga rum, med mindre samtliga ägarne äro därom ense.»

Inom *högsta domstolen* ansågo justitieråden *Ahlgren*, *Abergsson*, *Herslow*, *Norberg*, *Hammarskjöld* och *Carlson* redaktionen af första stycket böra så ändras, att genom första punktens delning i flera eller

* Se härom 3 § 6 mom. *skiftesstadgan* enligt lag, införd här nedan.

annorledes föreskrifterna blefve på enklare och lättfattligare sätt uttryckta, äfvensom att det tydligen utmärktes, att den mantalssättning, som vid ägostyckningen skulle förekomma, endast utgjorde en fördelning af hemmanets mantal å de särskilda lotterna.

Beträffande andra stycket förenade sig justitieraden *Abergsson*, *Hersloe* och *Carlson* om följande yttrande: »Med stadgandet i detta stycke torde icke afses annat än att uttala den regeln, att, om ett hemman äges af flere gemensamt, icke någon af delägarne må ensam kunna utverka ägostyckning å hemmanet. Då emellertid detta vore en klar följd af de allmänna reglerna för samäganderätt i fastighet, samt stadgandet lätt skulle kunna missförstås därhän, att meningen vore, det ett hemman skulle kunna genom ägostyckning delas mellan flera samägare så, att enhvar finge hvad på hans kvotdel belöpte, ansåges lämpligast, att stadgandet utginge.»

Ang. justitieradet *Skarins* anmärkningar i afseende å stadgandena i förevarande § se ofvan.

I *k. propositionen* fördelades ifrågavarande stadganden på två §§, så lydande:

2 §. Under enskild äganderätt varande hemman, som får klyfvas, må ock styckas i två eller flera lotter sålunda, — — — fördelas.

Sådan — — — skiftesstadgan.

3 §. Rätt att påkalla ägostyckning tillkommer hemmans ägare.

Chefen för justitiedepartementet anförde härom: »Föreskrifterna i 2 och 3 §§, hvilka motsvara 1 § i förslaget till lag om ägostyckning och innehalla de allmänna bestämmelserna om villkoren för ägostyckning, hafva i enlighet med högsta domstolens hemställan till vinnande af större enkelhet och lättfattlighet erhållit förändrad uppställning samt däri jämväl i öfrigt något omredigerats. Därvid har det i förslaget till lag om ägostyckning särskildt upptagna stadgandet, att enhvar af de vid fastställd ägostyckning uppkommna hemmanslotterna må vidare styckas, kunnat utelämnas, till följd däraf att i den bestämmelse, som upptagits i senare stycket af 2 §, ordet skifte på ett ställe utbytts mot delning, hvilket senare uttryck omfattar jämväl ägostyckning. Äfven bestämmelsen, att, därest hemman äges af flere gemensamt, ägostyckning ej må ske, därest icke de alla äro därom ense, har enligt hemställan af tre justitierad uteslutits såsom öfverflödig och möjligen vilseledande.»

Sin nuvarande lydelse erhöll 2 § af *riksdagen*. Omredigeringen föranleddes af intagandet i lagen af stadgandet i 3 §.

3 §. Har ägare af sådant hemman, som i 2 § omförmäles, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, och möter ej uti det rörande upplåtelsen träffade aftal hinder för ägostyckningens verkställande i öfverensstämmelse med hvad nedan stadgas, må ock, på begäran af någon af delägarne, ägostyckning ske.

Om grunden för verkställighet af ägostyckning enligt 3 § se 15 §. Jfr i öfrigt 2 § med där förekommande hänvisningar.

Motsv. (2) § i *justitiedepartementets förslag 1895* lydde:

Har — — — i 1 § — — att ägas med omedelbar skattskyldighet till det allmänna, och — — ske.»

Chefen för justitiedepartementet yttrade: «I 2 § behandlas det fall, att en hemmansägare redan till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att ägas med omedelbar skattskyldighet till det allmänna, i hvilket fall det rörande upplåtelsen träffade aftalet blir den bestämmande normen för ägostyckningen. För att styckning i sådan ordning skall kunna äga rum, maste, utöfver de i 1 (2) § uppställda allmänna villkor, ytterligare fordras, att berörda aftal icke innehåller bestämmelse, som strider mot någon af de i följande §§ för ägostyckning verkställighet uppställda regler, eller att detsamma, i händelse dylik stridighet skulle företinnas, underkastas sådan ändring, att det bringas i öfverensstämmelse med berörda stadganden.

Rätt att påkalla ägostyckning i detta fall bör uppenbarligen tillkomma envar af delägarne.»

På ofvan angifna grunder uteslötos ur *k. propositionen* alla bestämmelser om det fall af ägostyckning, som i denna § afses.

Riksdagen yttrade i sin skrifvelse: «I 3 § har riksdagen inryckt bestämmelse om rätt till ägostyckning äfven i det fall, att förytting af ett till gränserna bestämdt område redan ägt rum. Det vill nämligen synas riksdagen, som om just denna rättighet att från hemman stycka ett område, hvilket redan funnit köpare, i hög grad skulle bidraga till ökad användning af ägostyckningsinstitutet och därmed medelbart gynna ett af syftena med nämnda institut: att bereda tillfälle för obemedlade eller mindre bemedlade att bilda egna jordbruk. Ej heller kunna enligt riksdagens mening några större svårigheter häraf blifva följden, enär det väl må antagas, att i de flesta fall dylika områden äro så beskaffade till sin form, att hinder häruti inan ej möter för tillämpning af ägostyckningsförfarandet, samt att upplåtelseaftalen i öfrigt äro af sådant innehåll, att desamma stå i öfverensstämmelse med de regler, som för ägostyckning verkställande äro stadgade. I alla händelser kunna de möjligen uppkommande olägenheterna ej uppväga den fördel, som åstadkommes därigenom, att ägostyckning behöfver verkställas först sedan hemmanets ägare fått visshet därom, att köpare finnes till just sådana områden, som blifva från hemmanet styckade.

På hemman, som ligga i närheten af städer eller större industriella anläggningar, kunde ägaren, äfven om föregående köpeaftal ej upprättats, kanske utan risk företaga en ägostyckning äfven i ganska många lotter, men helt olika är förhållandet med hemman, som ligga fjärran från dylika orter.

I allmänhet torde enligt riksdagens mening ägostyckning oftare komma att ifrågasättas för det fall, att ett bestämdt område af ett hemman redan blifvit saldt, än då en ägare vill på förhand utan bestämda köpeanbud stycka sitt hemman i flera lotter.»

4 §. Ägostyckning verkställes af landtmätare, och skola därvid skiftesstadgans föreskrifter rörande annan landtmäteriförrättning än laga skifte lända till efterrättelse, så vida icke i denna lag annorlunda stadgas.

I följd af förevarande stadgande blifva följande §§ i skiftesstadgan att tillämpa i ägostyckning, nämligen: i fråga om rättighet att söka och erhålla landtmäteriförrättning §§ 11 och 12, i fråga om landtmätares förordnande till landtmäteriförrättning och om gode mans utväljande §§ 13 (med undantag af hvad denna § innehåller särskildt om skifte), 15 (med samma undantag), 16, 17, 19, 20 och 21; i fråga om huru landtmäteriförrättning kungöras och börjas skall, om uppskof däri samt om jäf mot landtmätare och god man §§ 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32 (med undantag af hvad denna § innehåller särskildt om skifte), 33 och 34; i fråga huru beslut åvägabringas i fall af stridiga meningar emellan landtmätaren och gode männen § 55; i fråga om huru kostnad till landtmäteriförrättning fördelas skall § 110 (sista punkten); samt i fråga om protokoll vid landtmäteriförrättning och om aflämnande af handlingar §§ 114 och 116.

5 §. Vid förrättningen skall landtmätaren biträdas af gode män, därest sakägare sådant begärkar eller landtmätaren finner det nödigt.

Bestämmes under förrättningens fortgång, att gode män skola tillkallas, må det ej verka rubbning af åtgärd, som därförinnan vidtagits.

Jfr i fråga om landmäteriförrättning i allmänhet *skiftesstadgan*, § 18.
Att, då rågångsförrättning i sammanhang med ägostyckning ifrågakommer, gode män alltid skola biträda, se 6 §.
Ang. sakägarnes och förrättningsmännens beslutanderätt se 14—18 §§.

Förevarande § är med undantag af en oväsentlig redaktionsjämkning lika lydande med motsvarande (4) § i *justitiedepartementets förslag 1895*, hvaremot i kungl. propositionen, till följd af 3 §:ns uteslutning, i förevarande § ordet »sakägare» utbytts mot »hemmanets ägare».

Chefen för justitiedepartementet yttrade vid remissen af 1895 års förslag: »Enligt skiftesstadgans 18 § skall landtmätaren vid alla förrättningar, därvid annans rätt än sökandens är i fråga, biträdas af två gode män. Då gode mäns biträde vid ägostyckning, med afseende därå, att sådan förrättning oftast blir af synnerligen enkel beskaffenhet, i regeln torde kunna undvaras, men sådant biträde någon gång kan vara önskligt, äfven då blott en sakägare finnes, har nämnda föreskrift, likasom i de föregående förslagen, modifierats sålunda, att gode män skola vid ägostyckning biträda, därest sakägare sådant påyrkar eller landtmätaren finner det nödigt.

På sätt landtmäteristyrelsen anfört, kan det hända, att under förrättningens fortgång behof uppstår af gode mäns biträde, ehuru sådant

vid förrättningens början icke ansetts nödigt. Då det skäligen icke synes böra förvägras sakägare att, om han efter förrättningens början finner sådant behof hafva uppstått, få gode män tillkallade, har någon bestämmelse ej meddelats om någon viss tid, inom hvilken sakägare bör göra framställning om att landtmätaren skall biträdas af gode män, utan allenast föreskrifvits, att, därest beslut därom fattats under förrättningens fortgång, sådant ej får verka till rubbning af hvad som förut utgjorts.»

6 §. Angående bestämmande af gränserna omkring ägor, som skola styckas, gälle hvad i skiftesstadgan sägs om rågångar, då laga skifte är i fråga; skolande, därest sammanträde med rågrannarne erfordras, gode män därvid biträda.

Ang. gode mäns biträde vid ägostyckning i allmänhet se 5 §.
Ang. bestämmande af rågångar vid laga skifte se *skiftesstadgan* §§ 44—52.

Chefen för justitiedepartementet yttrade vid motsvarande (5) § af 1895 års förslag: »På sätt inom högsta domstolen erinrats, är det i rättssäkerhetens intresse af vikt, att man, innan ägostyckning verkställes, förvissar sig om hvilka ägor tillhöra det hemman, som skall styckas. I sådant afseende har i 5 § intagits föreskrift, att angående bestämmande af gränserna omkring de ägor, som skola styckas, skall gälla hvad i skiftesstadgan sägs om rågångar, då laga skifte är i fråga.»

Inom *högsta domstolen* utät sig justitieråd *Hersleb:* »I det fall, att en hemmansägare säljer endast viss till gränserna bestämd del af sitt hemman och behåller återstoden, torde det mången gång, i synnerhet då den försålda delen utgör en obetydlighet i förhållande till hemmanets öfriga ägor, blifva för köparen oskäligt och onödigt betungande, om frågan angående samtliga rågångarna kring hemmanet ovillkorligen skulle göras till föremål för undersökning och behandling enligt skiftesstadgan. Om den försålda delen är belägen i utkanten af hemmanets område, kan yttre rågången, så långt sagda del sträcker sig, vara behörigen bestämd och tydlig, under det att rågången på öfriga sträckan är oklar och stridig. Det är också tänkbart, att det föryttrade området icke på något ställe stöter till hemmanets yttre rågång utan på alla sidor omgifves af dess öfriga ägor. Att i sådant fall en köpare, hvars rätt till det köpta området vore tydlig och obestridd, skulle mot sin vilja tvingas att deltaga i förhandlingar och möjligen äfven rättegångar, hvilka allenast i afseende å fördelningen af mantalet kunde äga någon inverkan på hans rätt, men ofta skulle ådraga honom både besvär och kostnad i icke ringa mån, synes mig hvarken lämpligt eller billigt. Jag hemställer därför om den ändring i hvad i förevarande § stadgats, att skiftesstadgans föreskrifter om rågångar förklaras skola i det i 2 (3) § omförmälta fall vid ägostyckning iakktagas endast i afseende å så stor del af hemmanets yttre rågång, som berör det föryttrade området, därest icke köparen påyrkar, att frågan om hemmanets rågång äfven i öfrigt tages under behandling.»

Ang. justitierådet *Skarins* anmärkningar mot förevarande § se ofvan.

Vid föredragning af *k. propositionen* yttrade *chefen för justitiedepartementet:* Hvad af tva justitierad anmärkts mot den i 6 § upptagna föreskriften angaende bestämmande af gränserna omkring ägor, som skola styckas, torde hufvudsakligen hafva afseende på ägostyckning, som skulle äga rum till följd af redan förut gjord upplatelse, och alltsa, efter det detta fall numera uteslutits, kunna anses förfalla. I alla händelser synes det ej tillradligt att eftergifva nagot på den fordringen, att, innan ägostyckning får verkställas, hemmanets ägoomrade skall vara fullt bestämdt. Da ägostyckning enligt 2 § ej får ske a hemman, som kan indragas i skifte, och ägostyckning sålunda i de flesta fall förutsätter, att hemmanet blifvit genom skifte utbrutet, lärer det för öfrigt endast sällan komma att inträffa, att särskild förrättning för bestämmande af gränserna är af nöden.»

7 §. Ägostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark, så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer.

Ang. undantag af jord eller lägenhet såsom gemensam för de särskilda lotterna se 10 och 11 §§.

Ang. det fall, då till hemmanet hörer andel i ej slutligen skiftade ägor, se 13 §.

Jfr beträffande skifte *skiftesstadgan*, §§ 4 (i fråga om vattenfall, fiske eller dylik lägenhet) och 78 (i fråga om jord).

Motsvarande (6) § i *justitiedepartementets förslag 1895* lydde sålunda:

»Ägostyckning — — — mark.»

Inom *högsta domstolen* yttrade justitierådet *Herslow:* »Då ett hemman styckas i två eller flera delar, måste styckningen eller delningen, vare sig den sker enligt 1 (2) eller 2 (3) §, alltid omfatta all hemmanets mark, lika visst som det hela omfattar alla sina delar tillsammans. Så till vida är stadgandet i förevarande § öfverflödigt. Skulle man åter i detta stadgande, hvilket synes vara hämtadt från 78 § skiftesstadgan och där väl försvara sin plats, vilja inlägga den betydelse, att ägostyckning icke må ske på sådant sätt, att någon viss del af hemmanets område lämnas samfäld för de särskilda lotterna eller eljest från delningen utesluts, så torde endast behöfva påpekas, att stadgandet, så uppfattadt, står i uppenbar strid mot bestämmelserna i förslagets 12 och 13 §§ (samma paragrafnummer i lagen). Jag hemställer, att hvad ifrågavarande § innehåller måtte ur förslaget utgå.»

Ang. justitierådet *Skarins* yttrande rörande förevarande § se ofvan.

I *k. propositionen* fick denna § följande lydelse:

»Ägostyckning — — mark, så ock fiske — — — hörer.»

Chefen för justitiedepartementet anförde: »Då bestämmelsen i 7 §, att ägostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark, hvilken bestämmelse tydligen blott innebär, att all hemmanets mark

skall antingen läggas till någon af de särskilda hemmanslotterna eller ock, i den man sådant enligt efterföljande bestämmelser är tillåtet, afsättas såsom för de olika hemmanslotterna gemensam, är en nödvändig konsekvens däraf, att ägostyckning skall utgöra en fullständig delning af hemmanet, har hvad emot denna bestämmelse af två ledamöter inom högsta domstolen anmärkts ej kunnat föranleda ändring. Däremot har det funnits nödigt att tydligt utmärka, att samma regel skall gälla jämväl om till hemmanet hörande fiske eller annan dylik lägenhet, hvarom uttrycklig föreskrift i föreslaget till lag om ägostyckning saknats.»

Riksdagen, som insatte ordet »vattenfall», yttrade härom: »I flera af förslagets paragrafer förekommer sammanställningen 'fiske eller annan dylik lägenhet'. Riksdagen har ansett lämpligt att före ordet 'fiske' inskjuta ordet 'vattenfall', enär lägenheter af detta slag torde vara både de värderikaste och oftast förekommande, samt i nu gällande förordning om jordafsöndring vattenfall särskildt omnämnas.»

8 §. Ej må till någon hemmanslott läggas flera än tre skiften, utan så är att till hemmanet hör större antal skiften, i hvilket fall till hvarje hemmanslott må läggas lika många skiften, som tillhöra hemmanet.

I öfrigt bör vid ägornas fördelning iakttagas, att, så vidt ägornas beskaffenhet och belägenhet samt det med ägostyckningen afsedda ändamål det medgifva, skiftena blifva reguliära och skillnadslinierna till afhägnad bekväma.

Ang. beslutanderätten i dessa frågor se 14 och 15 §§.
Jfr i fråga om skifte *skiftesstadgan*, §§ 87, 88 och 91.

I *justitiedepartementets förslag 1895* hade motsvarande (7) § denna lydelse:

»Ej — — — hemmanet.

I öfrigt skall vid ägornas fördelning iakttagas, att skiftena, så vidt ägornas beskaffenhet och belägenhet medgifva, erhålla former, som äro lämpliga för det med ägostyckningen afsedda ändamål och blifva för afhägnad bekväma.»

Chefen för justitiedepartementet utlät sig härom: »Såsom förut omförmälts, har af ledamöter i högsta domstolen blifvit hemställdt, att den i civildepartementets förslag intagna bestämmelsen, att, om någon af de delar, hvari hemman vid ägostyckning skulle läggas, bestode af flera till läget skillda områden, hvarje sådant område skulle sättas i mantal, måtte uthytas mot föreskrifter, som vore ägnade att förekomma skadlig ägoblandning. På grund häraf har i förslaget intagits samma stadgande, som gäller såsom regel beträffande laga skifte, nämligen att ej flera än tre skiften må läggas till hvarje hemmansdel. Då emellertid denna regel för det fall, att hemmanet förut består af

flera skiften, kan komma att innebära ett skadligt band, t. ex. om ägaren till ett hemman med fem skiften vill afhända sig allenast ett af dessa skiften eller en del däraf eller om en lämplig delning i följd af ägornas beskaffenhet ej kan åstadkommas, utan att hvarje delägare får lott i alla skiftena, har för nämnda fall det undantag stadgats, att till hvarje hemmansdel må läggas lika många skiften, som tillhöra hemmanet.

Till förekommande af olämpliga och planlösa styckningar torde jämväl erfordras någon föreskrift om skiftenas form. Då emellertid, såsom landtmäteristyrelsen anfört, ägostyckningsändamål kan vara af olika art, såsom beredande af jordbrukslägenheter, bostadplatser, handels- och fabrikslägenheter m. m., samt då berg, vattendrag eller sanka marker stundom begränsa de områden, som skola utläggas till de särskilda lotterna, torde i detta hänseende lämpligen icke böra föreskrifvas mera än att vid ägornas fördelning skall iakttagas, att skiftena, så vidt ägornas beskaffenhet och belägenhet medgifva, skola erhålla former, som äro lämpliga för det med styckningen afsedda ändamål och blifva för afhägnad bekväma.»

Högsta domstolen: Justitieradet *Hammarskjöld*, med hvilken justitieradet *Herslow* var ense, anförde: »I nu gällande lagstiftning om jordafsöndring finnes ej någon föreskrift om jordafsöndringars form. Då denna form bestämmes af jordägaren, ej såsom vid laga skifte af förrättningsmännen, har föreskrift i ämnet antagligen ansetts öfverflödig och kanske mera till skada än gagn. I fråga om ägostyckning torde ej heller kunna anföras tillräckliga skäl, hvarför jordägares uppfattning om skiftenas lämpliga form skall underkastas kontroll af ämbetsmyndigheter. Äfven om vid något tillfälle en jordägare skulle därutinnan fatta oförståndiga beslut, synes skadan däraf för samhället ej vara nog stor för att till förhindrande däraf föranleda ett förmynderskap från statens sida med däraf följande olägenheter. Jag hemställer, att andra stycket må utgå. Emot ordalagen däruti kan äfven anmärkas, att deras befallande form ej rätt lämpar sig för att, såsom väl meningen är, uttrycka en begränsning i jordägares frihet att efter eget godtfinnande bestämma om sin jords fördelning i flera hemmansdelar.»

Justitieradet *Abergsson* hemstälde, att lydelsen af andra stycket måtte förändras sålunda, att stadgandet komme att afse, att landtmätareu i öfrigt bör, utan att väsentligen rubba den af jordägaren för styckningen föreslagna plan, tillse, att skiftena, så vidt ägornas beskaffenhet och belägenhet medgifva, erhålla sådan form, att de blifva för afhägnad bekväma och för det med ägostyckning afsedda ändamål lämpliga.»

Sin nuvarande affattning erhöll förevarande stadgande i *k. propositionen.*

9 och 10 §§.

9 §. Ägostyckning skall så verkställas, att hvarje hemmanslott kommer att äga rätt till nödiga vägar.

10 §. Vid ägostyckning må, i den mån sådant är vid laga skifte tillåtet, jord eller lägenhet undantagas för

gemensamt behof samt besvär eller last till förmån för viss hemmanslott läggas å annan sådan lott.

Att alla till hemmanet hörande ägor och lägenheter skola i styckningen ingå, se 7 §.

Ang. ytterligare fall, då utsättning af jord eller lägenhet såsom gemensam för de särskilda lotterna må ske, se 11 §.

Ang. beslutanderätten i förevarande frågor se 14 och 15 §§.

Ang. undantag af mark för gemensamt behof vid skifte se *skiftesstadgan*, §§ 66 och 67. Rörande besvär eller last jfr *skiftesstadgan*, § 81, samt *K. F. ang. inteckning i fast egendom*, § 58 enligt dess lydelse i lag införd å sid. 80 i denna artikel.

I *justitiedepartementets förslag 1895* lydde den mot förevarande §§ svarande (8) § sålunda:

»Af hemmanets ostyckade område skall utmål för nödiga vägar till hvarje hemmansdel tagas; och må jämväl till gemensamt begagnande för öfriga ändamål, som i 10 kap. skiftesstadgan omförmälas, undantagas behöfligt utrymme.

Erfordras för brukningen af hemmansdel, som vid styckningen uppkommer, att till förmån för densamma lägges besvär eller last å annan sådan del, må det ske.»

Chefen för justitiedepartementet yttrade vid denna §: »Högsta domstolen har erinrat, att det för en ändamålsenlig delning vore nödigt att vid ägostyckning, likasom vid skifte, finge undantagas mark för delägarnes gemensamma behof; och hafva flera af högsta domstolens ledamöter hemställt om ovillkorlig föreskrift, att, därest behöfliga vägar till de särskilda hemmansdelarna ej förut funnes, mark därtill alltid skulle undantagas. I enlighet härmed har stadgandet i första stycket af 8 § formulerats.

Vid ägostyckning, likasom vid skifte, kan ofta blifva nödigt, att, på det en därvid utbruten hemmansdel må kunna brukas för det ändamål, som med utbrytningen afses, ägaren tillerkännes rätt att å ägorna till annan sådan del hämta vatten, sten eller grus, begagna väg, verkställa uppdämning och så vidare, och bör uppenbarligen i dylika fall bildande af servituter vid ägostyckningsförrättningen medgifvas. Det har ock ansetts lämpligt att i lagen tydligt uttala att så må ske.»

Inom *högsta domstolen* utlät sig justitierådet *Carlson*: »Då rätt till väg för hemmansdel, som vid ägostyckning uppkommer, kan beredas icke allenast genom undantag af utmål för väg af oskifto utan äfven genom servitut lagd å annan hemmansdel, synes föreskriften i första delen af första stycket böra något modifieras; och torde till följd häraf stadgandena i denna paragraf kunna sammanfattas till det innehåll, att vid ägostyckning mark eller lägenhet må undantagas för hemmansdelarnas allmänna behof och besvär eller last läggas å viss hemmansdel till förmån för annan, allt i den mån sådant kan ske vid laga skifte, samt att ägostyckning icke må ske på sådant sätt, att någon hemmansdel kommer att sakna rätt till nödiga vägar.»

Justitierådet *Hammarskjöld* yttrade: »Då vid ägostyckning frågorna både *om* och *huru* delning skall ske bero af vederbörande jordägares beslut, kan lagen väl innehålla begränsningar i deras rätt att dela, men att lagen gifver dem befallningar därom, synes mindre egent-

ligt. Därföre, samt af det af justitieradet Carlson angifna skäl, synes bestämmelsen om nödiga vägar lämpligen böra uttryckas i den af justitieradet Carlson föreslagna riktning samt första stycket i öfrigt böra underga däraf föranledd jämkning.»

Justitieradet *Norberg* förmälte, att äfven justitieradet ansage det i första punkten föreslagna stadgandet, enligt hvars ordalydelse utmal för nödiga vägar till hvarje hemmansdel ovillkorligen skulle tagas af hemmanets ostyckade område, böra för undvikande af misstydning ändras i den riktning, justitieradet Carlson antydt.

Justitieradet *Herslow* ansag, att af hvad denna § innehölle icke mera borde bibehållas än en föreskrift i den riktning, att ägostyckning icke finge ske på sådant sätt, att någon af hemmansdelarna saknade rätt till nödiga vägar.

Justitieradet *Abergsson* anförde: »I skiftesstadgan föreskrifves, att nödigt utmål till vägar hör af oskifto tagas. Detta stadgande har emellertid icke hindrat, att i många fall sådant icke skett, utan i stället öfverenskommits, att delägarne, i synnerhet i skog och utmark, skola få fritt färdas öfver hvarandras ägor. Med all aktning för jordägarnes självbestämmande rätt och riksdagens syfte att åstadkomma ett för ohemedlade passande jorddelningsförfarande, anser jag mig icke kunna förorda, att man söker uppnå dessa syften på bekostnad af reda och ordning eller på ett sätt, som kan föranleda framtida tvister och rättsosäkerhet. Likasom vid skifte bör vid ägostyckning landtmätaren tillse, att de utstyckade hemmansdelarna erhålla nödiga utfartsvägar. Endast i andra rummet böra servituter tillskapas för uppnåendet af samma ändamål. På grund häraf har jag mot denna § icke något annat att anmärka, än att, till öfverensstämmelse med skiftesstadgan, ordet 'skall' i första punkten torde utbytas mot ordet 'bör'.»

I *k. propositionen* fingo förevarande §§ sin nuvarande lydelse; och yttrade *chefen för justitiedepartementet:* »I öfverenstämmelse med hvad ett flertal af högsta domstolens ledamöter yrkat, har bestämmelsen angående nödiga vägar, upptagen i 9 §, jämkats därhän, att undantag af mark härför ej är nödvändigt, därest ändamålet kan vinnas på annat sätt, t. ex. genom upprättande af servitut. Tillika har i 10 §, som innehåller öfriga bestämmelser om undantag för gemensamt behof och om servituter, genom hänvisning jämväl beträffande servituter till hvad som gäller om skifte, rätten att vid ägostyckning bilda sådana erhållit nödig begränsning.»

11 §. Hörer till hemman, som styckas, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, eller har från hemmanet viss jord blifvit för alltid afsöndrad, må sådan lägenhet eller jord kunna afsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam.

Att alla till hemmanet hörande ägor och lägenheter skola i styckningen ingå se 7 §.

Ang. ytterligare afsättning för de särskilda hemmansdelarnas gemensamma räkning se 10 §.
Ang. beslutanderätten i förevarande frågor se 14 och 15 §§.
Jfr *skiftesstadgan* §§ 4, 66 och 67.

Denna § infördes först i den *k. propositionen*; och yttrade *chefen för justitiedepartementet* härom: »Sasom vid 7 § omförmälts, har det ansetts nödigt att där utmärka, att vid ägostyckning bestämmelse äfven bör träffas angaende fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer. Da sadan lägenhet emellertid, i likhet med hvad som enligt 4 § skiftesstadgan vid skifte är medgifvet, bör kunna bibehallas sasom för de särskilda hemmanslotterna gemensam, har det funnits nödigt att härom lämna föreskrift. Jämväl fran hemman för alltid afsöndrad jord synes, såsom inom högsta domstolen vid 12 § i förslaget till lag om ägostyckning (se anm. vid 12 § i denna lag) blifvit framhållet, böra kunna efter hemmansägarens godtfinnande antingen afsättas sasom gemensam för de särskilda lotterna eller läggas till någon af dem. Den ena eller andra ordningen har sin egentliga betydelse i afseende å rätten att uppbära afgäld, som kan vara asatt den afsöndrade jorden. Enligt 16 (12) § skall nämligen, därest sådan jord bibehålles såsom gemensam, denna rätt tillkomma ägarne af de särskilda hemmanslotterna efter deras mantal, hvaremot, om jorden lägges under någon viss hemmanslott, afgälden skall tillhöra denna lott. Stadgande i nu omförmälta afseenden har intagits i 11 §.»

Riksdagen insatte ordet »vattenfall».

12 och 13 §§.

12 §. Vid ägostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande af den hvarje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner, såsom rätt till väg och grustäkt, del i allmänning, augmentsränta samt ersättning för rustning och rotering, eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i afgäld från för alltid afsöndrad lägenhet.

Däremot må hemmanets andel i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en af dessa lotter.

13 §. Hörer till hemman, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blifvit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i 2 § omförmäles, tillika andel med annat hemman i ägor, som icke undergått dylik delning, vare den omständighet ej hinder för ägostyckning; och vare beträffande sådan andel lag som i andra stycket af 12 § sägs.

Därest dylik andel i ägor bibehålles såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam, skall därå ej tillämpas hvad ofvan stadgats angående ägors fördelning.

Ang. beslutanderätten i förevarande frågor se 14 och 15 §§.

Ang. uppskattning för mantalsfördelningen af de viss hemmansdel enligt förevarande §§ tillagda särskilda förmåner se 18 §.

Jfr ang. afgäld af från hemmanet afsöndrad lägenhet anm. vid 11 §.

Om allmänningar se *B. B.* kap. 16 och i fråga om häradsallmänningar *K. F. d. 26 jan. 1894* kap. 2. Om augmentsranta se *K. F. d. 23 juli 1869*. Om ersättning för rustning och rotering se *Lag d. 2 dec. 1892*. Om afgäld för afsöndrad lägenhet se *K. F. d. 6 aug. 1881*, § 4. Om afsättning af lägenhet såsom gemensam för flera hemman se *skiftesstadgan*, §§ 66 och 67, samt *denna lag*, §§ 10 och 11.

Motsvarande §§ i *justitiedepartementets förslag 1895* voro af följande lydelse:

12 §. Har hemman, som styckas, med annat hemman andel i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning undantagits för delägarnes allmänna behof, tillkommer hvarje vid styckningen uppkommande hemmanslott del däri efter det mantal, som vid styckningen åsättes densamma. Samma lag vare om de särskilda rättigheter och förmåner, som tillhöra hemmanet, såsom del i häradsallmänning, afgäld af afsöndrad lägenhet, augmentsränta samt ersättning för rustning och rotering.

13 §. Hörer till hemman, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blifvit ur samfällighet utbrutna genom sådant skifte, som i 1 § omförmäles, jemväl andel med annat hemman i jord eller lägenhet, som icke undergått dylikt skifte, må äfven å sådant hemman ägostyckning ske. Därvid skall hvad ofvan stadgats angående ägornas fördelning tillämpas allenast å förstnämnda ägor; och gälle beträffande hvad i öfrigt tillhör hemmanet detsamma, som i 12 § sägs om hemmans andel i viss jord eller lägenhet.

Chefen för justitiedepartementet anförde,

vid *12 §:* »Enligt civildepartementets förslag skulle i följd af aftal utstyckad hemmansdel, så vida ej annorlunda vore bestämdt, ej undfå delaktighet i de stamhemmanets tillhörigheter och förmåner, hvilka tillkomma detsamma efter mantal. Härigenom skulle emellertid, på sätt ock inom högsta domstolen anmärkts, tillskapas mantal utan mantals-

rättigheter eller med inskränkta sådana i mångfaldiga modifikationer, hvilket skulle vara ägnadt att bringa oreda i vårt fastighetsväsen och osäkerhet i äganderätten. I anledning häraf har i 12 § intagits föreskrift, att hvarje hemmansdel skall efter sitt mantal erhålla del i dylika rättigheter»;

och vid *13 §:* »I 1 (2) § är, såsom villkor för att ägostyckning å hemman må kunna ske, stadgadt, att hemmanet antingen icke tillhört samfällighet eller ock fått sina ägor utbrutna ur samfällighet genom sådant skifte, som enligt regeln ej kan utan ägarens samtycke rubbas. Det kan emellertid hända, att detta gäller om blott en del af hvad som tillhör ett hemman. Om t. ex. två hemman stå till hvarandra i det förhållande, som betecknas med benämningarna bolby och afgärda by,[1] så har hvart och ett af dessa hemman sina särskilda inägor, medan de utgöra ett skifteslag i afseende å utägorna. Vidare kan laga skifte eller enskifte hafva öfvergått allenast en del af ägorna till ett skifteslag, under det den öfriga marken är samfäld eller delad allenast på sådant sätt, att enhvar af delägarne kan påkalla laga skifte.[2] Jämväl å sådana hemman bör ägostyckning kunna äga rum, därvid dock enligt de grundsatser, som funnit sitt uttryck i 1 (2) och 12 §§, allenast de ägor, med hvilka ägaren ej är skyldig att inga i laga skifte, böra emellan de särskilda hemmansdelarna fördelas i vissa till läge och gränser bestämda områden, medan hvarje hemmansdel uti öfriga ägor bekommer en ideell andel i förhållande till storleken af dess lott i förstnämnda ägor.»

För de inom *högsta domstolen* af justitierådet *Skarin* framställda anmärkningar i afseende å förevarande §§ är förut redogjordt.

Justitierådet *Carlson* hemställde, att, då af 12 §:ns affattning ej tydligt framginge hvad meningen uppenbarligen vore, eller att mot paragrafens stadgande stridande bestämmelse ej finge vid ägostyckning meddelas, uttrycklig föreskrift härom borde i paragrafen intagas; och yttrade justitierådet vidare:

»Enligt förslaget skulle jord eller lägenhet, däri hemman äger del, som icke blifvit genom laga skifte eller därmed jämförlig åtgärd utbruten, icke kunna ingå i ägostyckning på annat sätt, än att enhvar af hemmansdelarna erhåller sin ideella andel däri i mån af det mantal, som åsättes densamma. För min del anser jag, att en större frihet i detta afseende borde kunna medgifvas, så att t. ex. hemmanets andel i ett vattenfall af värde eller i skogsmark, som på grund af 78 § 5 punkten skiftesstadgan vid skifte lämnats oskiftad, kunde ensam eller tillsammans med visst område af den hemmanet enskildt tillhöriga jorden utläggas till en hemmansdel.»

Justitierådet *Hammarskjöld* anförde,

i afseende å *12 §:* »Att, när ett hemman styckas i flera delar, hvarje i mantal satt del har sin rätt uti hvad i paragrafen upptages, torde icke behöfva utsägas, lika litet som i författningen om hemmans-

---

[1] Se härom 19 kap. *B. B.*

[2] Ang. sådana fall vid laga skifte se *skiftesstadgan*, § 78 mom. 2 och 5 samt i fråga om Kopparbergs län *K. K. d. 18 febr. 1859*, mom. 2 b.

klyfning det ansetts nödigt utsäga sådant om de nya hemmansdelar, som genom klyfning uppkomma. Huru stor denna rätt är, torde äfven vara öfverflödigt att här utsäga, da därom annorstädes finnas fullständigare bestämmelser. Emot paragrafens affattning kan anmärkas, att det ej är klart, hvaruti hvarje vid styckningen uppkommande hemmanslott har del, om uti jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning undantagits, uti häradsallmänning, augmentsränta m. m., eller uti den andel däruti, som tillhör hemmanet, som styckas. Den förra tolkningen skulle emellertid leda till alldeles oriktiga resultat i fall, där oförmedladt mantal, rotemantal o. d. har betydelse i förhållandet mellan olika hemman. Anmärkas kan äfven, att i fråga om jord eller lägenhet, afsatt för gemensamt behof, mantalets storlek i allmänhet icke har betydelse för de särskilda delarnas rätt i jorden eller lägenheten, så länge denna lämnas odelad, utan får sådan först i händelse delning däraf skall ske. Intill dess bestämmes hvarje hemmansdels rätt att begagna jorden eller lägenheten i regeln ej efter storleken af dess mantal utan efter helt andra grunder.

Lika med justitierådet Carlson finner jag af ordalagen ej tydligt framgå, hvad väl torde vara meningen — och hvilket är det enda, som i min tanke behöfver och bör utsägas, — att vid ägostyckning ej får meddelas bestämmelse till borttagande eller inskränkande af hemmansdels rätt uti andel i sådant, som i paragrafen omförmäles. Denna regel bör gälla äfven för det fall, att en jordafsöndring skett ej uteslutande från den hemmansdel, som styckas, utan från denna jämte en eller flera andra, så att ej hela afgälden från afsöndringen utan blott del däraf ingår till den förra hemmansdelen.

Ej fullt klart är emellertid, om ej paragrafens regel är afsedd att gälla äfven för det fall, att afsöndringen skett blott från den hemmansdel, som styckas. I sistnämnda fall är emellertid det naturliga, att afsöndringen räknas tillhöra den nya hemmansdel, med hvars ägor den ligger i närmaste sammanhang och inräknas i dess mantal. Så torde väl ock i regeln blifva förhållandet, om jordägaren får fritt ordna saken utan att bindas af något lagens förbud. De oegentligheter, som § 12 antagligen vill förebygga, att en hemmansdel skulle i vissa samfälligheter hafva större rätt än efter sitt mantal och annan hemmansdel däruti hafva ingen rätt eller mindre än mot dess mantal svarar, inträffa ej här. Ej heller bör här uppkomma någon ohillighet, då hemmansdelens ägare i afgälden har ersättning för den del af hemmansdelens skatter och onera, som svara emot afsöndringen. Att låta lägenheten lyda under alla de nya hemmansdelarna är särskildt olämpligt, när afsöndring skett på viss tid eller lifstid. Då sådan afsöndring återfaller, skulle ju uppstå det emot förslagets öfriga åskådningssätt stridande förhållande, att en gemensam mark skulle finnas för delarna af det styckade hemmanet, utan att denna mark vore afsedd för gemensamt begagnande enligt 10 kap. skiftesstadgan»*;

och i afseende å *13 §:* »Ett af de ändamål, som med förslaget afsetts, har, som bekant, varit att, särskildt i de norra provinserna,

* Jfr 11 § med anm. därvid.

möjliggöra för jordägare att afstycka mer eller mindre af sitt hemmans skog med bibehållande af hemmanets öfriga ägor. Förslagets affattning och framför allt den 13 § skulle emellertid i alla de fall, där enligt 78 § skiftesstadgan skog lämnats oskiftad, tvinga jordägaren att genomgå en ofta langsam och dyr lagaskiftesförrättning a skogen, innan afstyckning af hans rätt i skogen skulle kunna äga rum, detta till och med om alla delägarne i skifteslaget ville samtidigt och till samma köpare sälja sina andelar i densamma. Sadant skulle naturligtvis i hög grad skada lagens användbarhet för ofvan angifna syfte. Det torde icke vara nagon omöjlighet att — sasom redan nu under åberopande af 13 § i förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring skett, när kronan salt hemman med undantagande af hemmanets rätt i skog, som ej i laga skifte ingatt, — afstycka en hemmansdels ideella rätt i skogen med bestämmande af den del af hemmanets gamla mantal, hvartill denna skogsrätt skulle sättas. Ett sadant fall finnes omförmäldt i Hlolm. Juridiskt Arkiv, 1894, referatet n:r 147. Huru lätt afstyckningen kan verkställas, framgar af de i kammarkollegium befintliga handlingarna om mantalets fördelning i detta mal mellan de ägor, kronan salt, och den skogsrätt, som kronan behallit. Den oegentlighet, som utan tvifvel ligger däruti, att ett hemman om t. ex. $^1/_4$ mantal skulle utgöras af t. ex. 1 helt mantals ideella andel i en oskift skog, skulle ju vara af öfvergaende beskaffenhet och försvinna, sa snart antingen laga skifte a skogen skett eller alla de ideella andelarna förenats i en band. Att i sistnämnda fall den afstyckade skogskomplexens hela mantal skulle kunna utgöra en sammansättning af flera brakdelar, tillhörande olika hemmansnummer, är ett förhallande, hvartill redan nu icke saknas motsvarighet vid nybildade egendomskomplexer, utan att några praktiska olägenheter däraf torde förmärkts. Om i det skattläggningsmål, som ofvan omförmälts, den afstyckade rätten i skogen åsattes nytt hemmansnummer, hade detta uppenbarligen sin orsak däruti, att den af kronan behållna skogsrätten och de från kronan bortsalda öfriga ägorna skulle utgöra hemman af olika hemmansnaturer, ett fall som ej inträffar, när styckning sker af hemman under enskild äganderätt.»

Justitierådet *Norberg* utlät sig: »Hvad § 12 innehaller därom, att del uti de särskilda rättigheter och förmaner, som tillhöra hemmanet, tillkommer hvarje vid styckningen uppkommande hemmanslott efter det mantal, som vid styckningen åsättes densamma, lärer innefatta förbud mot hvarje sådant aftal, hvarigenom annorlunda kunde bestämmas rörande dylik rättighet eller förmån. Häraf skulle da exempelvis följa att, i fall från hemman, till hvars ägare utgar afgäld för därifrån afsöndrad lägenhet, medelst ägostyckning afskiljes en mängd smärre områden för att begagnas till byggnadstomter eller andra för jordbruket möjligen alldeles främmande ändamal, samma afgäld nödvändigt skall efter mantal fördelas och rätten att uppbära densamma utstyckas på de särskilda små områdena, utan att hemmanets ägare, eller de, hvilka ägostyckningen angår, äga utväg att i sammanhang därmed fa saken ordnad på ett enklare och efter förhållandena bättre lämpadt sätt. Antagligen

skulle härigenom i praktiskt hänseende uppstå olägenheter af ej mindre betänklig art än de man genom det nu ifrågasatta förbudet velat förebygga[1].»

Justitieradet *Hersleb* anförde,

beträffande *12 §:* »Med justitieradet Skarin är jag ense om olämpligheten af de här meddelade bestämmelser, så vidt de innefatta förbud mot ägostyckning verställande på sådant sätt, att någon af hemmansdelarna uteslutes från delaktighet i sådan jord eller lägenhet, förman eller rättighet, som i förevarande paragraf omförmäles. Detta förbud är uppenbarligen föranledt af den visserligen fullt berättigade omsorgen att förebygga uppkomsten af mantal med olika rättigheter; men för uppnående af berörda ändamål är ett så radikalt medel som det ifrågasatta förbudet ingalunda af nöden. Där på grund af ägarens vilja eller af honom gjord upplåtelse ett hemman skulle styckas så, att någondera hemmansdelen blefve utesluten från delaktighet i hvad i denna paragraf förmäles, borde afvikelse från den allmänna regeln om mantals asättande äga rum i så matto, att denna nya hemmansdel icke erhölle särskildt mantal, hvaremot öfriga delen eller delarna skulle behålla hela gamla mantalet; hvarjämte, efter det uträkning skett, huru stor kvotdel af hela hemmanets efter mantal utgående utskylder och besvär belöpte å hvardera hemmansdelen, den sålunda vunna fördelningsgrunden i afseende å skattskyldigheten till det allmänna borde fastställas att gälla emellan hemmansdelarna och anteckning därom ske i jordeboken. Rörande detta ämne tillåter jag mig att hänvisa till hvad jag vid granskning i högsta domstolen d. 1 nov. 1893 af ett inom civildepartementet upprättadt förslag till lag angående hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring yttrat särskildt i afseende å 12 § af samma förslag[2];

samt beträffande *13 §:* »Genom bestämmelserna i förevarande paragraf har man velat utsträcka ägostyckningsinstitutets användbarhet äfven till sådana hemman, som endast i afseende å en del af sina ägor uppfylla de i 1 (2) § angifna villkor för samma instituts tillämplighet. Utsträckningen har vunnits på bekostnad af just det, som bildar ägostyckningens egentliga företräde framför hemmansklyfningen. Möjligheten för den enskilde att afhända sig eller förvärfva just den mark, som han själf vill, hvarken mer eller mindre, är nämligen i förevarande fall uppgifven. Vinsten af utsträckningen synes mig vid sådant förhållande vara klen.

I det fall, hvarom ifrågavarande paragraf handlar, skulle hemmanet icke få undergå ägostyckning på sådant sätt, att dess ideella andel i det för detta och annat hemman gemensamma området, t. ex. en skogstrakt, komme att bilda en i kameralt hänseende självständig fastighet. Då nu gällande skiftesstadga icke bereder någon utväg för andelens utbrytande till en sådan självständig egendom, och en ideell andel icke heller lagligen kan blifva föremål för jordafsöndring, skulle således hemmansägaren fortfarande såsom hittills sakna all möjlighet att med gällande verkan särskildt föryttra vare sig andelen i samfälligheten eller hemmanets

---

[1] Jfr 11 § med anm. därvid.
[2] Se nedan vid § 25.

öfriga ägor. I rikets norra län, där ett betydligt antal af sådana hemman förefinnes, är så väl för jordbruket som skogshushållningen, särskildt om tillbörligt afseende fästes vid det af riksdagen i dess skrifvelse d. 14 maj 1891 angifna ändamål, behofvet af en utväg för den odlade och odlingsbara jordens föryttrande utan sammanhang med den egentliga skogsmarken synnerligen stort och verkligen trängande. Enligt min uppfattning möta hardt när oöfvervinnerliga hinder för afhjälpande af detta behof genom ägostyckningsförfarandet. Jag föranledes därför att å nyo fästa uppmärksamheten vid den utväg, som jag i detta afseende anvisat i mitt i högsta domstolen d. 1 nov. 1893 afgifna yttrande vid granskning af förut nämnda lagförslags 2 och 3 §§.»

Justitieradet *Abergsson* yttrade: »Vidhållande hvad vid granskning år 1893 af det inom civildepartementet utarbetade förslag i ämnet i högsta domstolen yttrats därom, att styckning icke bör tillåtas i afseende å annan fastighet, än den, hvilken, på sätt i 1 § af nu föreliggande förslag angifves, äger ett orubbligen fastställdt område, kan jag icke förneka, att ägostyckningens användbarhet skulle, till skada i synnerhet för de norra länen, i hög grad motverkas, därest icke något sätt kan uttänkas att ordna saken så, att styckning af ett hemmans sålunda bestämda område må kunna med fördel äga rum äfven i det fall, att hemmanet tillsammans med annat eller andra hemman äger del i oskift jord eller lägenhet. Justitieradet Hammarskjöld har i sitt utlåtande rörande 13 § anvisat en enkel och praktisk utväg att underlätta ägostyckning, äfven då hemmanet jämlikt 78 § skiftesstadgan endast delvis undergått sådant skifte, som i 1 § af förslaget (2 § i lagen) afses, en utväg, som på sätt justitieradet Carlson antydt, jämväl bör kunna användas, då det hemman, som styckas, i andra fall äger del med annat hemman i jord eller lägenhet, såsom kvarnfall med mera; i sammanhang hvarmed jag hemställer, att i lagen matte upptagas bestämmelse, huru vid styckning af ett hemman bör förhållas med särskild lägenhet eller rättighet, som tillhör det ifrågavarande hemmanet utan samfälligbet med annat hemman.

Jag ansluter mig därför till justitieradet Hammarskjölds förslag, hvilket med den af mig åsyftade utsträckning däraf skulle komma att innebära följande grundtankar:

1:o) Om hemmanet ensamt äger ett kvarnfall, malmbrott eller dylikt eller särskild rättighet och förmån, som icke lämpligen bör lämnas sasom samfällighet för de styckade delarna, kan jordägaren antingen själf eller genom aftal med den, till hvilken han upplåter ett område för att från hemmanet utstyckas, bestämma, att lägenheten eller rättigheten skall vid mantalets fördelning sättas i särskildt mantal efter dess värde i förhållande till hela hemmanets. Det därefter återstående mantalet fördelas på de utstyckade lotterna. Intet hinder bör möta för bestämmande, att den sålunda mantalssatta lägenheten eller rättigheten förenas med en af de utstyckade lotterna. Tvärtom synes detta vara nödvändigt, åtminstone då det gäller rätt eller förmån, som sättes i mantal.

2:o) Äger hemmanet med annat eller andra hemman ideell andel i jord eller lägenhet, såsom kvarnfall med mera dylikt eller skogsmark, som enligt 78 § skiftesstadgan lämnats odelad och ännu icke undergått

skifte, skattlägges hemmanets berörda ideella andel efter dess värde i förhållande till hemmanets värde i dess helhet. Återstoden af hemmanets mantal fördelas på de ägolotter, hvaraf hemmanets orubbligt fastställda område skulle efter styckning bestå. I detta fall, då det är fråga om hemmanets ideella andel i jord, som icke tillhör hemmanets lagliga styckningsområde, synes det icke vara lämpligt utan snarare ländа till oreda för framtiden, därest det tillätes att sammanlägga den ideella andelen jämte dess vid styckningsförrättningen åsatta mantal med en af de med bestämdt område utstyckade lotterna. Så väl de utstyckade områdena som den mantalssatta andelen i oskift mark böra hvar för sig i styckningsbeskrifningen såsom skilda egendomar under hvar sin littera upptagas, hvilket ju icke hindrar, att ett utstyckadt område kan med den mantalssatta andelen i oskift mark förenas i en persons hand.

För undvikande i framtiden af sådana misstag som det, hvilket begicks vid bestämmande af delningsgrunden uti den oskifta marken i det af justitieråadet Hammarskjöld anmärkta rättsfall (Holms Juridiska Arkiv 1894, referatet n:r 147), bör landtmätaren i ägostyckningsbeskrifningen upptaga den mantalssatta ideella andelen exempelvis sålunda:

Litt. E 1/4 mantal, ägare N. N., motsvarar hemmanets rätt till andel för 1 mantal i det kvarnfall (den skog), som enligt bestämmelse vid laga skifte (eller annat skifte) år 18... utgör samfällighet för N. N. by (eller för hemmanen NN, NN...).»

Justitieråadet *Ahlgren* instämde i den af justitieråadet Carlson gjorda erinran i fråga om affattningen af 12 §.

I *k. propositionen* hade motsvarande §§ följande lydelse:

16 §. Vid ägostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande af den hvarje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i lägenhet, som på grund af 4 § af skiftesstadgan ej ingått i skifte, eller ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam.

17 §. Hörer till hemman, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blifvit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i 2 § omförmäles, tillika andel med annat hemman i ägor, som icke undergått dylik delning, vare den omständighet ej hinder för ägostyckning. I ty fall skall hvad ofvan stadgats angående ägornas fördelning tillämpas allenast å förstnämnda ägor; och vare beträffande hemmanets andel med annat hemman i öfriga ägor lag som i 16 § sägs.

Chefen för justitiedepartementet anförde vid dessa §§: »På sätt förut omförmälts har hvad inom högsta domstolen anmärkts emot hufvudgrunderna för 16 och 17 §§ icke föranledt någon ändring. Däremot har 16 §, i anledning af jämväl inom högsta domstolen framställd anmärkning, omredigerats för att tydligt utmärka, att bestämmelse ej må vid ägostyckning meddelas till förringande af hvarje lotts delaktighet uti hemmanets ifrågavarande tillhörigheter, hvarjämte 16 § jämväl i öfrigt för tydligare uttryckande af meningen undergått någon jämkning.»

Enligt *lagutskottets* första förslag hade 12 § följande lydelse:

Vid ägostyckning etc. (se nuvarande lydelsen) — — sasom nyttjanderätt till — — — lägenhet.

Däremot — — — så ock i jord eller lägenhet, som vid skifte — — — lotter.

13 § var däremot lika lydande med samma § i den antagna lagen. *Lagutskottet* yttrade: »Utskottet hyllar visserligen i likhet med chefen för justitiedepartementet den princip, att tillskapande af mantal med olika mantalsrättigheter bör förhindras, men utskottet anser denna princip ej lägga hinder i vägen för en modifikation af de föreslagna bestämmelserna uti ifrågavarande bada paragrafer. Afsevärda olägenheter skulle nämligen i många fall uppstå därigenom, att fördelning af hemmanets andelar uti sådana lägenheter som vattenfall eller fiske eller uti oskiftad skogsmark med nödvändighet skulle ske mellan de ofta många lotter, hvari hemmanet ägostyckas. 'Andel i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning afsatts sasom för de särskilda hemmanen gemensam' skulle i flera fall genom en dylik fördelning förlora större delen af sitt värde; och det lärer ej kunna förnekas, att de faktiska förhållandena mången gång betinga, att andelen bör förblifva odelad. Utskottet har af sådan anledning vidtagit ändringar i propositionens 16 och 17 §§.»

Efter återremiss fick 12 § sin nuvarande lydelse; och yttrade *lagutskottet* härom: »Kamrarnes återremiss af 12 § i utskottets förslag till lag om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring är, enligt hvad af diskussionen inom kamrarne framgår, hufvudsakligen föranledd däraf, att man dels ansett det i första stycket använda uttrycket 'nyttjanderätt till väg och grustäkt' mindre exakt angifva den rätt, som därmed afses, dels ansett bestämmelsen angående berörda rätt delvis stridande mot stadgandet i andra stycket af paragrafen, rörande 'jord eller lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning afsatts sasom för de särskilda hemmanen gemensam'. Det har nämligen i detta afseende erinrats, hurusom bland dylik 'jord' ofta ingingo just sådan, som afsäges till 'väg och grustägt'. Utskottet, som medgifver befogenheten af de framställda anmärkningarna, har i anledning däraf företagit jämkning af paragrafen i fraga dels genom utbytande af ordet 'nyttjanderätt' mot 'rätt', dels därutinnan, att uttrycket 'jord eller lägenhet' ersatts med termen 'vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet'.»

14 och 15 §§.

14 §. Sker ägostyckning jämlikt 2 §, bestämme hemmanets ägare, med iakttagande af hvad i denna lag är föreskrifvet, huru styckningen skall verkställas.

Kunna, då hemmanet äges af flera gemensamt, dessa ej förena sig om sättet för styckningens verkställande,

eller finner landtmätaren eller, där han af gode män biträdes, förrättningsmännen, hvad af hemmanets ägare blifvit bestämdt vara stridande mot denna lag, varde beslut meddeladt, att styckningen ej kan äga rum.

15 §. Sker ägostyckning jämlikt 3 §, lände det därom träffade aftal till efterrättelse.

Träffa delägare utöfver hvad sagda aftal innehåller öfverenskommelse i ämne, som förrättningen angår, såsom att jord eller lägenhet skall undantagas för gemensamt behof, eller besvär och last läggas å någondera hemmanslotten, skall därom upprättas skriftlig förening, som underskrifves af samtlige delägarne och bestyrkes af gode männen eller, där sådane ej vid förrättningen biträda, af landtmätaren.

Uppkommer emellan delägarne tvist om den rätt i hemmanet, som enligt aftalet tillkommer enhvar af dem, hänvisas de att vid vederbörlig domstol utföra sin talan; och hvile emellertid förrättningen.

Förekommer ej sådan tvist, eller har den blifvit genom laga kraft ägande beslut afgjord, undersöke landtmätaren eller, där han af gode män biträdes, förrättningsmännen, huruvida hvad af delägarne kan vara aftaladt eller bestämdt eller hvad berörda beslut innehåller utgör hinder för ägostycknings verkställande i enlighet med denna lag, samt meddele i sådant fall beslut, att styckningen icke kan verkställas.

Angående de föreskrifter, från hvilka afvikande bestämmelser ej må meddelas, se 7—13 §§.
Ang. undantag för gemensamt behof samt åläggande af besvär och last, se 10 §.
Ang. klander mot förrättningsmännens beslut, se 19 §.
I fråga om förening jämför *skiftesstadgan*, § 54.

Mot dessa paragrafers innehåll svarande bestämmelser voro i *justitiedepartementets förslag 1895* intagna i 9 §, som hade följande lydelse:

Har sådan upplåtelse, som i 2 (3) § omförmäles, icke ägt rum, bestämme ägaren, med iakttagande af hvad nu är föreskrifvet, huru styckningen skall verkställas.

Sker styckningen på grund af sådan upplåtelse, som nyss är sagd, lände det därom träffade aftal till efterrättelse. Skall, utöfver hvad sagda aftal innehåller, mark undantagas för gemensamt behof eller besvär och last läggas å någon hemmansdel, skall därom upprättas skriftlig förening, som underskrifves af samtlige delägarne och bestyrkes af gode männen eller, där sådana ej vid förrättningen biträda, af landtmätaren. Uppkommer mellan delägarne tvist om den rätt i hemmanet, som enligt aftalet tillkommer enhvar af dem, hänvises de att vid vederbörlig domstol utföra sin talan; och hvile emellertid förrättningen.

Kunna, då hemmanet äges af flera gemensamt, dessa ej förena sig om sättet för styckningens verkställande, eller finna landtmätaren eller, där han af gode män biträdes, förrättningsmännen hvad af sakägare blifvit bestämdt eller aftaladt vara stridande mot denna lag, meddeles beslut, att styckningen icke kan verkställas.

Chefen för justitiedepartementet yttrade: Å motsats mot hvad som gäller beträffande laga skifte, tillkommer det enligt grunderna för ägostyckningsförfarandet vederbörande sakägare själfva att besluta om det sätt, hvarpå hemmanets ägor och lägenheter skola emellan de särskilda hemmansdelarna fördelas, om undantag af mark för gemensamt behof och om bildande af servituter, därvid de äro bundna allenast af de i 6, 7 och 8 §§ (nu 7—13 §§) gifna reglerna. I detta afseende måste emellertid skiljas på det fall, då ägostyckning sker medan hela hemmanet ännu tillhör en person eller flera gemensamt, och det fall, då styckningen äger rum emellan flera personer, som på grund af aftal redan äga hvar sina till gränserna bestämda områden.

I förra fallet behöfva bestämmelserna om sättet för styckningens verkställande tydligen icke lämnas förrän under förrättningens gång, hvilket medför den fördelen, att ägaren har tillfälle att med landtmätaren därom samråda.

I fall åter styckningen sker på grund af förut ingånget styckningsaftal, skall detta aftal uti ifrågavarande hänseende lända till efterrättelse. Någon ändring i aftalet kan ej ske utan bägge kontrahenternas samtycke. Öfverenskomma delägarne om sådan ändring, måste den uppenbarligen ske enligt de för upplåtelse af jord i allmän lag stadgade regler. Om emellertid under förrättningen yppas behof af att aftalet blir kompletteradt genom bestämmelser om undantag af mark för gemensamt behof eller om bildande af servituter, synes detta kunna ske genom skriftlig förening, upprättad på sätt i skiftesstadgan är föreskrifvet om föreningar vid laga skifte. Skulle emellan delägarne uppkomma tvist angående aftalets innehåll i fråga om hvarderas rätt i hemmanet, bör denna tvist uppenbarligen icke göras till föremål för bedömande i ägostyckningsärendet utan hänvisas till allmän domstol.

Därest hemmanet äges af flera gemensamt, kan det inträffa, att det emellan delägarne uppstar stridiga meningar om huru styckningen skall verkställas. Landtmäteristyrelsen har ansett, att i sådant fall landtmätaren borde få meddela erforderliga bestämmelser. Detta skulle emellertid alldeles strida emot de för ägostyckning angifna grunder; och lärer i ty fall, då enighet ej kan uppnås, ej återstå annan utväg än

att inställa förrättningen. Det kan vidare hända, att landtmätaren eller förrättningsmännen finna af vederbörande sakägare meddelade bestämmelser eller träffadt aftal vara stridande mot lagens föreskrifter. I sådant fall torde ofta nödig rättelse kunna genom paminnelser under hand astadkommas, därvid naturligtvis, för den händelse ägostyckning sker på grund af redan träffadt aftal, detta aftal måste ändras eller kompletteras, på sätt nyss är antydt. Om emellertid sakägarne ej fästa afseende vid sådana paminnelser, uppstår fråga hur förrättningsmännen i sådant fall böra förfara. Någon befogenhet att rätta eller komplettera sakägarnes beslut kan uppenbarligen icke medgifvas dem. Landtmäteristyrelsen har ansett det tillräckligt, om landtmätaren, genom att i protokollet anföra sin mening, fäste ägodelningsrättens ordförandes uppmärksamhet på förhållandet. Styrelsens mening synes vara, att, sedan en dylik protest blifvit till protokollet afgifven, lantmätaren skulle hafva att verkställa styckningen enligt de sålunda af honom själf för olagliga ansedda bestämmelserna. Ett sådant förfaringssätt lärer dock icke kunna tillåtas, utan böra förrättningsmännen jämväl i detta fall allenast meddela sakägarne beslut om att styckningen icke kan på det af dem föreskrifna sätt verkställas; och har stadgande härom i paragrafen influtit. Om klander öfver sådant beslut gäller naturligtvis hvad om klander emot förrättningen i allmänhet är stadgadt.»

Inom *högsta domstolen* hemställde justitierådet *Carlson*, att, till underlättande af uppfattningen utaf föreskrifterna i denna paragraf, densamma måtte delas i tvenne paragrafer, af hvilka den förra skulle innehålla reglerna för sådan styckning, som afsages i 1 (2) §, och den senare för sådan styckning, som afsåges i 2 (3) §, hvarjämte justitierådet yttrade:

»Stadgandet i andra punkten af andra stycket är synnerligen dunkelt affattadt. Meningen torde vara att, ehuru i allmänhet det om upplåtelsen träffade aftal skall lända till efterrättelse i fråga om sättet för styckningens verkställande, aftalet dock kan genom förening vid förrättningen ändras så till vida, att mark, som enligt aftalet skulle tillkomma den ena af hemmansdelarna, i stället må afsättas för gemensamt behof, samt att servitut må läggas å ena hemmansdelen till förmån för den andra; allt dock endast i den omfattning 8 § medgifver. Genom att åt parterna inrymma en sådan rätt att rubba aftalet synes man hafva velat bereda möjlighet att rätta vissa vid aftalets uppgörande begångna fel mot lagens föreskrifter, så att den skedda delningen af hemmanet därefter må kunna godkännas såsom ägostyckning. Detta mål finner jag vara eftersträfvansvärdt, men jag tror icke, att den föreslagna vägen att söka vinna detsamma är den rätta. Vissa fel mot lagens föreskrifter kunna icke rättas på angifna sättet, såsom t. ex. om endera hemmansdelen erhållit flera skiften än lagen medgifver; om åt ett eller flera skiften gifvits olämplig form; om mark undantagits för gemensamt behof, då så ej bort ske; om endera hemmansdelen tillagts större andel i samfällighet än som finnes på dess mantal belöpa etc. Vidare synes det vara betänkligt att medgifva, att aftalet må kunna ändras till förfång för endera hemmansdelen, sedan lagfart å upplåtelsen sökts och tilläfventyrs inteckning blifvit sökt i

endera hemmansdelen. Om åter lagfart å upplåtelsen ännu icke blifvit sökt, då ägostyckningsförrättningen hålles, torde det stå parterna fritt att under förrättningen genom nytt aftal i behörig form rätta det förra och därefter låta förrättningen verkställas i öfverensstämmelse med det senare aftalet, hvadan det föreslagna stadgandet för detta fall är obehöfligt. Slutligen är det att befara, att ett försök att åstadkomma förening emellan parterna uti ifrågavarande syfte i många fall skulle misslyckas i följd af endera partens omedgörlighet. Enligt min uppfattning bör därför det föreslagna stadgandet utbytas mot ett annat af ungefär det innehåll, att, därest aftalet om upplåtelsen finnes i något afseende stridande mot lagen, nödig jämkning bör ske genom utbyte af jord, andel i gemensam mark eller annan förman mot jämngodt sådant, så vida parterna därom enas eller endera parten det yrkar och det finnes kunna ske utan skada för andra parten.»

Justitieråd*et Hammarskjöld* instämde med justitieråd*et* Carlson beträffande den föreslagna deluingen af förevarande paragraf samt anförde vidare:

»Meningen med andra punkten i andra stycket är antagligen att bestämma de former, delägare hafva att iakttaga för att vid landtmätarens förrättning afseende skall kunna fästas vid öfverenskommelse mellan delägarne att, utöfver hvad upplåtelseaftalet innehåller, mark skall undantagas för gemensamt behof eller besvär och last läggas å någon hemmansdel. De i förslaget använda ordalag gifva emellertid det säkerligen icke afsedda intryck, som skulle delägarne kunna aläggas träffa förening i ämnet.»

Justitieråd*et Norberg* var ense med justitieråd*et* Hammarskjöld.

Justitieråd*et Herslow*, med hvilken justitieråden *Ahlgren* och *Abergsson* förenade sig, yttrade, att justitieråd*et*, anslutande sig till hvad justitieråd*et* Hammarskjöld anmärkt mot ordalagen i andra punkten af andra stycket, ansåge sig böra hemställa, att samma punkt måtte affattas ungefär sålunda:

Öfverenskomma delägarne, utöfver hvad sagda aftal innehåller, att mark skall undantagas för gemensamt behof eller besvär och last läggas å nagondera hemmansdelen, skall därom upprättas skriftlig förening etc.

I *k. propositionen* upptogos, på sätt förut nämnts, icke några bestämmelser angående det fall af ägostyckning, som afses i 3 §. Föreskrifter i nu förevarande afseende beträffande det fall, som afses i 2 §, upptogos i 12 §, som till ordalydelsen öfverensstämde med lagens 14 §, med undantag af början, som lydde sålunda: Hemmanets ägare bestämma, med iakttagande etc.

Riksdagen, som gaf 14 och 15 §§ deras nuvarande lydelse, yttrade beträffande 15 §: »Rörande innehållet i den tillagda paragrafen vill riksdagen erinra, att upplåtelseaftalet helt naturligt måste i främsta rummet ländа till efterrättelse. Liksom vid hvarje annat fritt aftal, kan den ene kontrahenten ej tvingas att underkasta sig något mot aftalet stridande, och ägostyckningsförfarandet måste därför, därest ej sakägarne annorledes besluta, ske i öfverensstämmelse med upplåtelseaftalet.

För att emellertid en brist i upplåtelseaftalet ej må utgöra ovillkorligt hinder för ägostyckning, har det föreslagits, att jämkningar i

nämnda aftal må äga rum, därest sakägarne därom öfverenskomma, börande likväl sådan öfverenskommelse affattas i form af skriftlig förening.

Öfriga i den nya paragrafen intagna bestämmelser äro affattade i analogi med föreskrifterna i propositionens 12 §.

16 och 17 §§.

16 §. Sedan, i enlighet med hvad i 14 och 15 §§ sägs, blifvit bestämdt, huru styckningen skall verkställas, åligge landtmätaren att utmärka densamma å karta, hvilken, därest ej sakägare begär upprättande af fullständig karta eller sådant varder för verkställande af föreskrifven uppskattning erforderligt, skall upptaga allenast hvad som finnes nödigt för att tydligt utmärka läget och gränserna för de särskilda hemmanslotternas ägoområden jämte den mark, som undantagits för gemensamt behof eller eljest afsatts såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam. Upprätte ock, med hänvisning till kartan, tydlig beskrifning, huru styckningen blifvit verkställd.

17 §. Landtmätaren åligge att å marken utstaka och rörlägga skillnadslinierna, på sätt i 104 § af skiftesstadgan föreskrifves om skillnadslinier vid laga skifte, äfvensom att häröfver upprätta fullständig och noggrann beskrifning, i enlighet med hvad i 52 § af skiftesstadgan sägs om rågångs- och rösebeskrifning.

Ang. den för mantalsfördelningens verkställande föreskrifna uppskattningen se 18 §.
Ang. afsättning af gemensamma områden se 10 och 11 §§.
Ang. kartas utlämnande till sakägarne se 19 §.
Jfr i fråga om ägors mätning, uträkning och beskrifning i allmänhet *skiftesstadgan*. 4 kap., äfvensom *landtmäteriinstruktionen* och i fråga om skiftes utläggning å karta *skiftesstadgan*, § 103.

Den mot dessa §§ svarande (10) § i *justitiedepartementets förslag 1895* hade följande lydelse:

Sedan, i enlighet med hvad nu är sagdt, blifvit bestämdt huru styckningen skall verkställas, åligger det landtmätaren att å karta till läge och gränser tydligt utmärka de särskilda lotternas ägoområden jämte de områden, som undantagits för gemensamt behof, samt häröfver upprätta fullständig och noggrann beskrifning; utstake

ock å marken samt rörlägge skillnadslinierna, på sätt i skiftesstadgan föreskrifves om skillnadslinier vid laga skifte.

Finnes duglig karta med beskrifning öfver hemmanet och afses med ägostyckningen att från hemmanet afskilja någon mindre del af dess ägor eller ett särskildt för sig beläget skifte, vare dock tillåtet, att karta och beskrifning upprättas allenast öfver den del, som sålunda afskiljes, därest det finnes lämpligen kunna ske. Väckes fråga härom, meddele landtmätaren, sedan han hört sakägarne äfvensom gode männen, därest sådana vid förrättningen biträda, beslut i frågan. Anmäler sakägare missnöje mot beslutet, skall landtmätaren ofördröjligen underställa ärendet landtmäteristyrelsens pröfning; och bör vid dess beslut förblifva.

Chefen för justitiedepartementet anförde vid sagda §: »I ändamål att för framtiden åstadkomma nödig säkerhet om hvad som tillhör enhvar af de genom ägostyckning uppkomna hemmansdelarna, har i 10 § intagits föreskrift, att den skedda delningen skall å karta utmärkas och beskrifning däröfver upprättas samt skilnadslinierna å marken utstakas.

Ehuru det i allmänhet för bevarande af allmän och enskild rätt torde vara nödvändigt, att karta och beskrifning upprättas öfver hela det hemman, som undergår ägostyckning, synes dock, på sätt landtmäteristyrelsen anfört, sådan karta icke ovillkorligen erfordras, i det fall, att duglig karta med beskrifning redan finnes, och styckningen sker så, att allenast någon jämförelsevis liten del af hemmanet eller något särskildt för sig beläget skifte afskiljes från hemmanets öfriga ägor. För detta fall har alltså medgifvits, att karta och beskrifning må upprättas allenast öfver den del, som sålunda afskiljes från hemmanet, så vida sådant finnes lämpligen kunna ske. I likhet med hvad som i skiftesstadgan är föreskrifvet beträffande beslut i vissa tekniska frågor, torde frågan härom böra afgöras af landtmätaren, med rätt för sakägare att, därest han är missnöjd med landtmätarens beslut, få detsamma underställdt landtmäteristyrelsens pröfning.»

De inom *högsta domstolen* af justitierådet *Skarin* i afseende å förevarande stadgande framställda anmärkningar äro ofvan intagna.

Justitierådet *Carlson* anförde: »Upprättandet af en fullständig karta öfver ett hemman torde i allmänhet vara förenadt med rätt afsevärda kostnader, äfven om kartan i åstadkommas genom kopiering af redan befintlig sådan. Det är därför af vikt att tillse, i hvad mån det kan vara nödigt, att sådan karta upprättas vid ägostyckning.

I regeln har det hemman, som skall undergå ägostyckning, blifvit utbrutet vid sådant skifte, som omförmäles i 1 (2) §. Öfver hemmanet finnes sålunda redan karta, däraf ett exemplar bör vara att tillgå vid förrättningen och ett eller flera andra förvaras i landtmäteriarkiven. I protokollet och beskrifningen öfver ägostyckningen torde kunna hänvisas till denna karta så väl beträffande hemmanets rågångar som i fråga om ägornas uppdelning i ägofigurer. Därest rågångarnas sträckning skulle finnas vara i någon del oriktigt angifven å skifteskartan eller någon del af ägorna vid förrättningen undergår ny gradering eller uppskattning, som icke kan i beskrifningen åskådliggöras genom hänvisning till samma karta, bör dock ny karta uppgöras öfver

denna del af rågångarna eller ägorna. I öfrigt torde icke vara af nöden, att ny karta upprättas i vidare man, än som erfordras för utmärkande af skillnadslinierna emellan hemmansdelarna och gränserna för de områden, hvilka undantagas för gemensamt behof. Därest ägostyckningen sker på sådant sätt, att en hemmansdel erhåller ett af hemmanets ägoskiften och en annan de öfriga, skulle sålunda i lyckligaste fall ny karta kunna helt och hållet undvaras.

Om åter hemmanet icke ingått i sådant skifte, som omförmäles i 1 (2) §, torde vid ägostyckningen böra upprättas karta öfver hemmanet af samma fullständighet som en skifteskarta, allenast med den skiljaktighet, att antalet ägofigurer i allmänhet lärer kunna inskränkas.»

Justitieradet *Hammarskjöld*, med hvilken justitieradet *Herslow* instämde, utlät sig: »Den karta, som enligt paragrafen skall upprättas, synes vara nödvändig endast för att för framtiden tydligt utmärka gränserna för de nya hemmansdelarna så väl i förhållande till angränsande hemman som till hvarandra. Det skulle i många fall leda till högst betydlig minskning i kostnaderna för ägostyckning och därför i icke ringa mån öka det nya institutets användbarhet, om föreskriften om karta inskränktes därtill, att, åtminstone där icke ny karta redan måst upprättas för ny gradering, a den karta, som i 10 § omförmäles, skulle, om ej vederbörande jordägare begärde annorlunda, upptagas allenast hvad som finnes nödigt för att tydliggöra gränserna för de särskilda skiftena samt för de områden, som undantagits för gemensamt behof, hvarvid om beskrifning öfver kartan borde i tillämpliga delar gälla hvad i 52 § skiftesstadgan är föreskrifvet, för att ingen tvetydighet må finnas om rastenars och andra märkens rätta läge å marken. I andra stycket borde då såsom första villkor fordras allenast, att hemmanets rågångar redan vore a fastställd karta upptagna, samt stycket i öfrigt undergå den förändring, att den karta och beskrifning, som skola upprättas, behöfde upptaga blott skiljelinier för den del, som afskiljes.»

Justitieradet *Abergson* afgaf följande yttrande: »Mot bestämmelsen i första stycket, att landtmätaren skall a karta till läge och gränser tydligt utmärka de särskilda lotternas ägoområden jämte de områden, som undantagits för gemensamt behof, har jag icke något att anmärka, då detta stadgande, i sig självt oundgängligen nödvändigt, icke innebär rättighet eller skyldighet för landtmätaren att göra kartan vidlyftigare, än som nödigt är för att utmärka de styckade lotternas och de undantagna utmålens yttre gränser så i rågång mot angränsande hemman som i skiljelinierna mot angränsande utstyckningsområden. Om det blir regel, att kartorna inrättas på detta enkla sätt, hvaröfver landtmäteristyrelsen, på grund af det styrelsen enligt instruktion åliggande allmänna öfverinseende öfver landtmätarne, har att vaka, torde den föreslagna föreskriften i andra stycket, att, då utstyckning verkställes af allenast en mindre del af hemmanets ägor eller af ett särskildt för sig beläget skifte, kartan behöfver upptaga allenast det sålunda afskilda området, knappt vara erforderlig. Denna föreskrift skulle, synes det mig, i flera fall verka skadligt, emedan af kartan icke kunde bestämmas det utstyckade områdets läge i förhållande till hemmanets öfriga ägor.

Någon fara, att kartan skall komma att medföra dryga kostnader, synes mig saledes icke vara för handen. I de flesta fall torde kopia af förut fastställd karta komma att användas vid ägostyckningen.

Hvad beträffar förslagets bestämmelse i första stycket, att landtmätaren skall öfver kartan upprätta fullständig och noggrann beskrifning, betarar jag, att en sadan bestämmelse kommer att missförstas sa, som om darmed afsages hvad vid laga skifte kallas ägobeskrifning, hvilken tydning jämväl kan leda till missuppfattning i fraga om lagens fordringar i afseende a kartans fullständighet. En fullständig och noggrann ägobeskrifning forutsätter ovillkorligen, att a kartan utmärkes jordens olika art, aker, äng, skog m. m. och att marken efter dess beskaffenhet indelas i mindre ägofigurer, nagot som i allmänhet icke torde vara af nöden vid ägostyckning. Hvad som i allmänhet erfordras är allenast en beskrifning, huru jorden blifvit styckad, saledes en beskrifning öfver ragangar och skillnadslinier jämte uppgift pa hvarje lotts a kartan utsatta littera och mantal samt de särskilda skiftenas areal.

Da karte- eller rättare styckningsbeskrifningen, ehuru rätteligen motsvarande delningsbeskrifningen vid laga skifte, dock i de flesta fall kunde inskränkas till en ragangs- och skiljeliniebeskrifning, instämmer jag med justitieradet Hammarskjöld däruti, att i afseende a omförmälda beskrifning bör i tillämpliga delar gälla hvad i 52 § skiftesstadgan finnes föreskrifvet för undvikande af tvetydighet om rastenars och andra märkens rätta läge å marken; hvarom bestämmelse saledes bör i den nu föreslagna lagen inflyta.

Vid ägostyckning torde böra skiljas mellan den af mig ofvan åsyftade beskrifning öfver själfva jordstyckningen, hvilken, pa sätt jag antydt, i allmänhet torde kunna, lika med kartan, göras ganska enkel, samt de stundom rätt vidlyftiga kalkyler, som läggas till grund för mantalets fördelning på de utstyckade områdena. Dessa kalkyler böra icke hopblandas med förenämnda karte- och styckningsbeskrifning, utan torde lämpligast införas i en särskild handling, som borde, för undvikande af sammanblandning med de sedan gammalt brukade skiftestermerna: 'ägobeskrifning' och 'delningsbeskrifning', gifvas ett särskildt namn, exempelvis: 'uträkning ill grund för mantalets fördelning'. Huru denna handling skall inrattas torde kunna öfverlämnas åt landtmäteristyrelsen, som enligt dess instruktion har att utfärda nödiga formulär till landtmätarnes efterrättelse. Jag hemställer, att förevarande § samt, med afseende å nyssnämnda 'uträkning', äfven 11 (18) § måtte omarbetas i öfverensstämmelse med de åsikter, jag nu uttalat.»

I anledning af högsta domstolens anmärkningar blef i *k. propositionen* förslaget i denna del ändradt, hvarvid, då kostnaden för upprättande af sådan karta, som nu föreskrifvits, icke i något fall syntes kunna blifva synnerligen betungande, det i andra stycket af 1895 års förslag intagna stadgande uteslöts.

Af *riksdagen* vidtogos endast smärre jämkningar, som voro en följd af ändringar i andra paragrafer.

18 §. Landtmätaren eller, där han af gode män biträdes, förrättningsmännen hafva att, med hänsyn till ägornas efter vidd och godhet beräknade värde, fördela hemmanets mantal mellan de särskilda lotterna, därvid sådan uppskattning af ägorna bör verkställas, som i hvarje fall anses för ändamålet erforderlig. Dock skall, därest, vid förut verkställd landtmäteriförrättning, å ägorna skett gradering, som af sakägarne godkännes, denna gradering lända till efterrättelse vid mantalets fördelning.

Har någon hemmanslott tillagts vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller jord, som blifvit för alltid afsöndrad, skall jämväl värdet af den lägenhet och den jord vid mantalets bestämmande tagas i beräkning.

Lag samma vare, där någon hemmanslott jämlikt 12 § tillagts andel i jord eller lägenhet, eller jämlikt 13 § i ägor, hvilka icke undergått sådan delning, som i 2 § omförmäles.

Mantalen skola jämkas till så bekväma tal ske kan.

Ang. gradering vid landtmäteriförrättning i allmänhet, se *skiftesstadgan*, kap. 9.

Ang. vattenfall eller dylik lägenhet äfvensom afsöndrad jord, se 7 och 11 §§.

I fråga om mantal se 1 § jämte där intagna yttrande af kammarkollegium och domänstyrelsen.

Motsvarande (11) § i *justitiedepartementets förslag 1895* var af följande lydelse:

Landtmätaren eller, där han af gode män biträdes, förrättningsmännen hafva att, med hänsyn till ägornas efter vidd och godhet uppskattade värde, bestämma mantal å de särskilda lotterna; och skall därvid, i händelse vid förut verkställd landtmäteriförrättning gradering å ägorna skett, denna gradering lända till efterrättelse, så vidt den finnes fortfarande användbar, men eljest antingen ny gradering företagas enligt skiftesstadgans föreskrifter, dock utan att ägorna särskiljas i inrösnings- och afrösningsjord, eller ock sådan uppskattning verkställas, som i hvarje fall anses erforderlig. Har någon hemmansdel tillagts fiske, vattenfall, stenbrott, grustäkt eller annan dylik lägenhet, skall jämväl värdet af den lägenhet vid mantalssättningen tagas i beräkning. Mantalen skola uttryckas i så lämpliga brak ske kan.

Chefen för justitiedepartementet yttrade vid sagda paragraf: »Den mantalssättning, som vid ägostyckning verkställes, består däruti, att hemmanets mantal fördelas på de särskilda till läge och gränser

bestämda lotterna efter dessa lotters storlek och godhet. Då, på sätt inom högsta domstolen anförts, det icke kan anses vara en för de myndigheter, som handlägga skiftesmål, främmande uppgift att verkställa denna fördelning, har i 11 § befogenhet att verkställa mantalssättningen, som enligt de föregående förslagen tillkom kungl. majits befallningshafvande, tillagts landtmätaren eller förrättningsmännen.

Det tillförlitligaste sättet att utröna det rätta förhållandet emellan de särskilda lotterna torde i allmänhet vara att företaga en ordentlig gradering af alla ägorna enligt bestämmelserna i skiftesstadgan. Ett ovillkorligt påbud om sådan gradering skulle dock i många fall föranleda alltför dryga kostnader, särskildt när ägostyckning företages i ändamål att från ett större hemman skilja allenast en ringa del af dess område. Det torde ej häller för det afsedda ändamålet eller bestämmande af mantalen å de särskilda lotterna vara nödvändigt, äfven om hänsyn tages därtill, att mantalssättningen inverkar ej blott på de särskilda lotternas skattskyldighet utan äfven, såsom af 12 och 13 §§ framgår, på deras andel i hemmanets rättigheter och förmåner. Har vid hemmanets utbrytande ur samfällighet eller vid annan landtmäteriförrättning gradering af ägorna skett, bör denna gradering, därest ej alltför lång tid sedan den verkställdes förflutit, i regeln kunna utgöra en tillförlitlig jämförelsegrund för bedömande af de olika lotternas inbördes förhållande. Äfven då sådan gradering ej ägt rum eller verkställd sådan befinnes ej längre motsvara de vid ägostyckningens företagande bestående förhållandena, torde oftast en tillräckligt noggrann mantalssättning kunna erhållas genom en af förrättningsmännen mera fritt företagen uppskattning. Af dessa skäl har gradering af ägorna icke ovillkorligen påbjudits, utan medgifvits, att mantalssättningen må ske antingen på grund af förut verkställd gradering eller sådan uppskattning, som i hvarje fall anses erforderlig. Om till hemmansdel hör särskild lägenhet, å hvars värde afseende ej fästats vid den å jorden företagna graderingen eller uppskattningen, bör detta värde vid mantalssättningen tagas i beräkning.

Om mantalen bestämdes med matematisk noggrannhet efter gradering eller uppskattning, skulle ofta särdeles svårhandterliga bråk uppstå. Då i de flesta fall genom en ringa jämkning mera bekväma tal torde kunna erhållas, utan att sakägarne däraf komma att lida någon, praktiskt sedt, märkbar rättsförlust, har i denna § upptagits den jämväl i civildepartementets förslag förekommande bestämmelsen, att mantalen skola uttryckas i så lämpliga bråk ske kan.»

Inom *högsta domstolen* förenade sig justitieråden *Ahlgren*, *Abergson*, *Herslow*, *Norberg* och *Hammarskjöld* om följande yttrande: »Enligt förslaget skulle det i hvarje fall tillkomma landtmätaren eller förrättningsmännen att pröfva, huruvida förut verkställd gradering kunde för mantalssättningen användas och, därest den befunnes oduglig, verkställa ny gradering eller sådan uppskattning, som ansåges erforderlig. Då emellertid, för den händelse alla sakägare vore ense om att förut verkställd gradering finge läggas till grund för mantalssättningen, det icke syntes förefinnas tillräckligt skäl att ur synpunkten af det allmännas rätt framtvinga ny gradering eller särskild uppskattning, hemställes om sådan ändring i denna paragraf, att, därest gradering

a ägorna förut skett och icke någon sakägare påyrkade ny gradering eller särskild uppskattning, den förra graderingen skulle lända till efterrättelse vid mantalssättningen.»

Vidare ansågo justitieraden *Ahlgren*, *Abergsson*, *Herslow*, *Hammarskjöld* och *Carlson*, att föreskriften om mantalens uttryckande i så lämpliga brak ske kunde borde, till bättre återgifvande af meningen, utbytas mot en bestämmelse, att mantalen skola jämkas till så lämpliga brak ske kan.

I denna senare fråga anförde justitieradet *Norberg*, att justitieradet endast ville erinra, att jordegendom, som blefve föremål för ägostyckning, till äfventyrs kunde hesta af två eller flera hela mantal, samt att följaktligen vid dessas fördelning å de vid ägostyckningen uppkommande lotterna bråktal ej ovillkorligen måste uppstå; till följd hvaraf föreskriften i dess nuvarande form ej syntes fullt egentlig.

I öfrigt utlät sig justitieradet *Abergsson*: »Med hänvisning till hvad jag anmärkt vid 1 (2) § och för undvikande af den misstydning, att landtmätaren skulle hafva rätt att bestämma mantal å de särskilda lotterna på annat sätt, än så, att summan af de särskilda mantalen motsvarar hela hemmanets mantal, hemställer jag, att orden 'bestämma mantal' ersättas med orden 'fördela hemmanets mantal'.»

I *k. prop.* hade motsvarande (15) § följande lydelse:

Landtmätaren etc. (se lagen) — — — erforderlig. Dock — — af hemmanets ägare godkännes — — — fördelning.

Har — — — tillagts fiske eller annan dylik lägenhet, skall jämväl värdet af den lägenhet vid — — — beräkning.

Mantalen — — — kan.

Vid denna § anförde *chefen för justitiedepartementet*: »I 15 § återfinnas bestämmelser huru mantalets fördelning mellan de särskilda lotterna skall verkställas. I afseende härå har, i enlighet med högsta domstolens hemställan, den ändring vidtagits att, i stället för att enligt förslaget till lag om ägostyckning landtmätaren eller förrättningsmännen i hvarje fall skulle äga att bestämma huruvida ny uppskattning skulle verkställas eller ej, nu föreslagits, att förut vid landtmäteriförrättning verkställd gradering, som af hemmanets ägare godkännes, skall lända till efterrättelse vid mantalets fördelning. För att vidare förebygga den uppfattningen, att, då mantalsfördelningen ej skall byggas på sådan förut verkställd gradering, ny gradering enligt skiftesstadgans föreskrifter företrädesvis skulle äga rum, har stadgandet om uppskattningen inskränkts därhän, att sådan uppskattning skall verkställas, som i hvarje fall anses för ändamålet behöflig.»

De af *riksdagen* i förevarande paragraf vidtagna ändringar äro en följd af de ändrade bestämmelserna i (lagens) 3, 12 och 13 §§.

19 §. Hvad i skiftesstadgan föreskrifves om skiftes afslutande, hänvisning till besvär, utgifvande af handlingar och karta samt rättegång i skiftesmål gälle i tillämpliga delar äfven i fråga om ägostyckning; dock att, därest

klander emot ägostyckning ej inom föreskrifven tid anmälts, landtmätaren skall ofördröjligen för pröfning och fastställelse insända karta och handlingar till ägodelningsrättens ordförande, som har att, där anledning ej förekommer till annat än att förrättningen är lagligen beskaffad, fastställa densamma och därom teckna bevis å kartan, men eljest hänskjuta frågan till ägodelningsrätten; skolande ärende, som sålunda hos ägodelningsrättens ordförande anmäles, antecknas uti den i 137 § af skiftesstadgan omförmälda dagbok samt ordförandens i dessa ärenden förda protokoll till vederbörande hofrätt insändas, på sätt i 138 § af skiftesstadgan om ägodelningsrätts dombok är föreskrifvet.

Se ang. skiftes afslutande, hänvisning till besvär samt afgifvande af handlingar och karta *skiftesstadgan*, §§ 105, 106 och 115, samt ang. rättegång i skiftesmål samma stadga, kap. 18.

Mot föreskrifterna i denna § svarande stadganden voro i *justitiedepartementets förslag 1895* intagna i 15 och 17 §§, sa lydande:

15 §. Hvad i skiftesstadgan sägs om skiftes afslutande, hänvisning till besvär samt utgifvande af handlingar och karta gälle ock i fråga om ägostyckning.

17 §. Hvad i skiftesstadgan föreskrifves om rättegång i skiftesmål gälle i tillämpliga delar äfven i fraga om ägostyckningsmal; dock att, därest klander emot ägostyckning ej anmälts, laudtmätaren skall ofördröjligen för pröfning och fastställelse insända karta och handlingar till ägodelningsrättens ordförande, som har att, om förrättningen finnes vara lagligen beskaffad, fastställa densamma och därom teckna bevis å kartan men eljest hänskjuta frågan till ägodelningsrätten.

Chefen för justitiedepartementet yttrade

vid *15 §:* »Med afseende därå, att sakägare tillerkänts rätt att öfverklaga ägostyckning, hafva bestämmelser påkallats om förrättningens afslutande, meddelande af besvärshänvisning och utlämnande af handlingar, hvilket skett genom hänvisning till skiftesstadgans därutinnan gällande stadganden. Då i skiftesstadgan ej finnes någon föreskrift om skyldighet för landtmätaren att till delägarne utlämna karta öfver annan landtmäteriförrättning än skifte och rågångsutstakning, men sadan karta är för delägarne lika behöflig vid ägostyckning, har jämväl i afseende bära bestämmelsen angående skifte förklarats böra tillämpas å ägostyckning»;

och vid *17 §:* »Med afseende å den större omfattning och betydelse, förslaget gifvit åt styckningsförrättningen, samt för att betrygga beståndet af den därvid verkställda delningen, är det, på sätt högsta

domstolen erinrat, nödvändigt ej blott att medgifva sakägarne rätt att klandra förrättningen i dess helhet, utan äfven att, därest klander ej förekommer, göra förrättningen, likaledes i dess helhet, till föremål för pröfning och fastställelse af öfverordnad myndighet. I likhet med högsta domstolens flesta ledamöter har jag funnit pröfning af ägostyckningsförrättning, vare sig den är föranledd af klander eller ej, lämpligast kunna anförtros at ägodelningsrätt; därvid jag dock, då denna pröfning, i fall klander ej anmälts, är af öfvervägande formell natur, ansett att, på sätt jämväl inom högsta domstolen ifrågasatts, i sådant fall ordföranden i ägodelningsrätten må äga att, där han finner hinder ej möta, meddela fastställelse. Härigenom skulle i regeln fastställelse kunna erhållas snabbare och med mindre kostnad än om frågan alltid skulle hänskjutas till ägodelningsrätten. Att hvad i 137 och 138 §§ skiftesstadgan föreskrifves om antecknande i dagbok af de till ägodelningsrättens åtgärd anmälda ärenden och renovation af ägodelningsrättens dombok skall gälla jämväl om de hos ordföranden i ägodelningsrätten anmälda ärenden angående fastställelse af ägostyckningar äfvensom de af ordföranden i sådana ärenden förda protokoll torde utan särskildt stadgande vara uppenbart.»

I *k. propositionen* sammandrogos i fråga varande stadganden till en § (18), därvid, med anledning af en inom *högsta domstolen* framställd erinran, till förebyggande af missförstånd uttrycklig föreskrift ang. tillämpningen af 137 och 138 §§ skiftesstadgan intogs.

3 KAP.

Om jordafsöndring.

20 §. 1 mom. Ägare af hemman, hvilket får klyfvas, hafve rätt att af hemmanets ägovälde för alltid afsöndra till och med en femtedel af ägovidden i en eller flera delar.

2 mom. Ägare af hemman, hvarom i nästföregående mom. sägs, vare ock berättigad att antingen till besittning på viss tid, dock med iakttagande af hvad angående tiden för nyttjanderättsaftals bestånd är i lag stadgadt, eller ock till besittning på lifstid från hemmanet afsöndra jord af huru stor vidd som helst.

3 mom. Afsöndring från de under stadgad åborätt upplåtna hemman vare jämväl tillåten, dock ej med annan

rätt, än författningarna för besittningen af stamhemmanet föreskrifva.

4 mom. Afsöndring från jord af fideikommissegenskap må icke annorlunda gälla, än så vidt med lag och fideikommissbref öfverensstämmer.

5 mom. Afsöndring må icke ske från nyhemman eller nybyggen å kronans mark, så länge frihetsår därför åtnjutas eller desamma icke erhållit bestämda områden i skog och mark.

Ang. hvilka hemman få klyfvas, se 1 §, jämförd med 30 §.
Ang. tillämplighet af de om hemman i denna lag meddelade föreskrifter jämväl å hemmansdelar och lägenheter, se 29 §.
Att med konungens befallningshafvandes medgifvande mera än en femtedel af hemmans ägoområde kan afsöndras, se 22 §.
Ang. afsöndring af vattenfall, fiske eller dylik lägenhet, se 23 §.
Ang. tiden för nyttjanderättsaftals bestånd, se *Lag d. 25 april 1889.*
Ang. besittningsrätt till kronohemman, se *K. Br. d. 5* och *Kam.-koll. kung. d. 29 febr. 1808* m. fl. författningar.
Ang. krononybyggen, se *K. kung. d. 4 april 1770* m. fl. författningar.

Ang. afsöndring af jord från boställen eller vissa andra publika hemman eller lägenheter, som icke under stadgad åborätt besittas, är förordnadt: Vill innehafvare af boställe eller annat publikt hemman eller lägenhet, som icke under stadgad åborätt besittes — kungs- och kungsladugårdar samt öfriga under kronans omedelbara dispositionsrätt varande hemman eller lägenheter likväl undantagna — afsöndra jord på viss tid eller på lifstid i enlighet med de grunder, som i lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring af denna dag äro stadgade, göre ansökning därom hos det ämbetsverk, under hvars allmänna vård och inseende bostället, hemmanet eller lägenheten lyder, hvilket ämbetsverk efter vederbörandes hörande, med afseende å boställets, hemmanets eller lägenhetens framtida nytta och förkofran, äger att, då skäl därtill föreligger, sådant tillåta och villkoren bestämma. De afsöndringar af jord under äganderätt, som enligt förra enskiftesförfattningar i behörig ordning skett från boställen, äga framtida bestånd. *K. K. d. 27 juni 1896*, hvilken kung. träder i kraft den 1 januari 1897.

Den mot 20 § svarande (4) § i civildepartementets förslag hade följande lydelse:

1 mom. Ägare — — hvilket enligt hvad förut är sagdt får klyfvas eller styckas, ha — — — ägovälde med de undantag och villkor, som här nedan stadgas, för alltid — — delar. Från sålunda afsöndrad lägenhet vare ytterligare afsöndring tillåten utan inskränkning till viss ägovidd.

2 mom. Ägare — — för beståndet af aftal om nyttjanderätt är — — — helst, endast med den inskränkning, att dylik upplå-

telse af jord, hvilken hufvudsakligen består af skogsmark, ej må afse mera än en femtedel af ägoområdet.

3 mom. Afsöndring — — dock att sådan afsöndrig icke förlänar annan rätt — — föreskrifva.

4 mom. Afsöndring — — — öfverensstämmer.

5 mom. Sådana afsöndringar, som nu nämnda äro, må icke — — — mark.

Inom *högsta domstolen* ansåg justitierådet *Claëson*, att, äfven om 2 § (i civildepartementets förslag, innefattande de hufvudsakliga bestämmelserna om ägostyckning) komme att bibehållas oförändrad, de i 4 §, 1 mom. befintliga orden »eller styckas» kunde såsom öfverflödiga utgå. Blefve åter 2 § omredigerad i den af justitierådet angifna riktning (nämligen så att ägostyckning ej finge ske å andra hemman än sådana, hvilkas ägare ej kunde tillförbindas att med hemmanet inga i skifte), vore det nödvändigt att utesluta nämnda båda ord för att undvika missförstånd.

Beträffande 2 mom. ansåg justitierådet *Claëson*, att det vore obehöfligt att, såsom i förslaget skett, stadga den inskränkning, att temporär upplåtelse af jord, som hufvudsakligen bestode af skogsmark, ej finge afse mera än en femtedel af ägoområdet.

Justitieråden *Hermansson*, *Aberg*, *Herslow* och *Hammarskjöld* ansågo jämväl, att orden »eller styckas» i mom. 1 borde utgå, samt instämde beträffande mom. 2 med justitieradet Claëson.

I den *kungl. propositionen* fick det mot 20 § svarande stadgande (19 §) sin nuvarande lydelse.

Chefen för justitiedepartementet anförde vid denna §: »Innehållet af 19 §, som utgör grundstadgandet angående jordafsöndring, är öfverensstämmande med gällande förordning, utom därutinnan, att, såsom förut omförmälts, afsöndring på begränsad tid medgifvits utan inskränkning i afseende å ägovidden.* Ett under ärendets föregående behandling ifrågasatt undantag från denna regel, afseende att, där fråga vore om afsöndring af jord, som hufvudsakligen bestode af skogsmark, afsöndringen ej skulle få omfatta mera än en femtedel af hemmanets ägoområde, har i öfverensstämmelse med högsta domstolens flesta ledamöters åsikt uteslutits. Hänvisningen till de rörande vissa slag af hemman gällande speciella föreskrifter har flyttats till de särskilda bestämmelserna (30 §). Till samma afdelning hafva jämväl hänförts stadgandena om afsöndring från lägenheter (29 §).»

21 §. Afhandling rörande jordafsöndring för alltid, hvilken handling skall innehålla så noggrann beskrifning å den afsöndrade jordens storlek, läge och gränser, att någon osäkerhet därom ej kan uppstå, skall ingifvas till konungens befallningshafvande, som har att, därest afhandlingen så väl med hänsyn till afsöndringens storlek

* Jfr departementschefens ofvan intagna yttrande ang. de allmänna grunderna.

som ock i öfriga afseenden är med denna lag öfverensstämmande, meddela fastställelse å afsöndringen samt åsätta lägenheten särskildt namn och nummer.

Innan ärendet af konungens befallningshafvande afgöres, må, där så nödigt finnes, yttrande af landtmätare inhämtas.

Ang. påföljden, då afsöndring skett i strid mot lagens föreskrifter, se § 25.
Ang. anteckning i jordebok om afsöndring se § 26.
Ang. fullföljd af talan mot K. B. beslut se § 28.
Att lagfart å afsöndring ej må beviljas, förrän K. B. meddelat fastställelse, se K. F. ang. lagfart, § 6 enligt dess lydelse i lag, inf. å sid. 78 i denna artikel.

K. M. har anbefallt, att, när vid handläggning af fråga angående fastställelse enligt förevarande lag af jordafsöndring erfordras upplysning eller yttrande från annan ämbetsmyndighet, K. B. har att å ämbetets vägnar infordra dylika upplysningar eller yttranden; hvilka det i följd häraf åligger vederbörande ämbetsmyndighet att utan lösen K. B. tillhandahålla. *K. Cirk. d. 27 juni 1896.*

Emot stadgandena i 21 § svarande bestämmelser voro i *civildepartementets förslag* upptagna i 5 §, som hade följande lydelse:

1 mom. Jord, som för alltid från hemman afsöndras, skall af behörigen förordnad landtmätare å karta till läge och gränser tydligt utmärkas. Å sådan jord skall ock läggas årlig afgäld i penningar eller lämplig räntepersedel. Den afgäld må ej vara mindre, än att den motsvarar hvad af hemmanets grundskatt samt öfriga allmänna utskylder och besvär, så vidt de ej utgöras af eller grunda sig å bevillning, vid jämförelse af ägornas storlek och beskaffenhet finnes belöpa sig å den afsöndrade lägenheten.

2 mom. Afhandling rörande jordafsöndring för alltid skall innehålla noggrann beskrifning å den afsöndrade jordens storlek, läge och gränser samt jämte den öfver jorden upprättade karta ingifvas till konungens befallningshafvande, som har att tillse, huruvida afhandlingen så väl med hänsyn till afsöndringens storlek som ock i öfriga afseenden är med denna lag öfverensstämmande, samt att pröfva den föreslagna afgälden och densamma, där den finnes tillräcklig, fastställa, men i annat fall bestämma den högre afgäld, som rätteligen belöper sig på den afsöndrade lägenheten; så ock att åsätta lägenheten särskildt namn och nummer.

Varder afgälden fastställd att utgå med belopp, som stamhemmanets ägare betingat, skall i det därom meddelade beslut införas bestämmelse, att, därest mantalssättning å lägenheten i enlighet med stadgandet i 13 §* skulle framdeles ifrågasättas, stamhemmanets dåvarande innebafvare icke skall äga rätt att mot lägenhetens innehafvare göra gällande anspråk å sådant skadestånd, som i samma § omförmäles.

3 mom. Innan ärendet af konungens befallningshafvande afgöres, må icke allenast, där så nödigt finnes, kronobetjäningen höras,

* Sådant stadgande är ej i lagen intaget.

utan äfven yttrande af landtmätare inhämtas, om sådant med hänsyn till afsöndringens betydenhet eller andra förhållanden pröfvas vara af behofvet pakalladt.

I *högsta domstolen* yttrade justitierådet *Claëson:* »I nu gällande förordning angående hemmansklyfning och jordafsöndring finnes icke föreskrifvet, att karta skall upprättas öfver jord, som för alltid afsöndras. Saknaden af en sådan föreskrift har icke, så vidt mig kändt är, vållat någon oreda eller föranledt tvistigheter. Redan detta synes mig tala emot att införa en ovillkorlig bestämmelse, att jord, som för alltid afsöndras, skall å karta utmärkas. De icke oväsentliga kostnader, en sådan kartläggning medför, innebära efter mitt omdöme ett ytterligare skäl att hemställa, att den nya bestämmelsen om karta må ur förslaget utgå.

Föreskriften om en årlig afgäld till stamhemmanet må hafva varit behöflig på den tid, då hemmanets utskylder hufvudsakligen bestodo af grundskatter och sådana oncra, som beräknades efter mantal. Men efter de under sista årtiondet skedda förändringar i skatteväsendet och då grundskatterna komma att i en nära framtid upphöra, torde det från statens synpunkt ej vara erforderligt att betrygga stamhemmanets innehafvare att genom en årlig afgäld få bidrag till skatternas utgörande. Jag tillstyrker följaktligen, att allt hvad lagförslaget innehåller i fråga om läggande af årlig afgäld å jord, som för alltid afsöndras, må uteslutas.

Det i 5 § 2 mom. nyttjade uttrycket 'afhandling', hvilket jämväl återfinnes i nu gällande förordning, synes innebära, att ett aftal om jordafsöndringen skall vara träffadt och skriftlig handling därom uppgjord. Då det ej sällan, i synnerhet vid indelning af tomter nära järnvägsstationer m. m., torde förekomma, att hemmanets ägare vill föranstalta om jordafsöndringar, fastän köpare till de särskilda lägenheterna ännu icke afhörts, och något hinder härför ej torde böra läggas, hemställer jag, att en ändring af ordalagen i detta moment må äga rum.

Borttages föreskriften om årlig afgäld, skulle konungens befallningshafvandes pröfning kunna inskränkas till att granska, om jordafsöndringen, sådan den för konungens befallningshafvande i ansökning eller afhandling eller annorledes beskrifvits, är till storlek och i öfriga afseenden med lagen öfverensstämmande. Befinnas vid denna granskning lagens stadganden vara iakttagna, har konungens befallningshafvande att, med fastställande af jordafsöndringen, åsätta lägenheten särskildt namn och nummer.»

Justitierådet *Carlson* anförde: »I likhet med justitierådet Claëson anser jag, att stadgandena om afgäld å lägenhet, som hädanefter afsöndras, böra ur förslaget uteslutas.

Men om så sker, torde ock föreskriften om lägenhets antecknande i jordeboken kunna utgå.

Därest det anses nödigt, att karta upprättas öfver lägenhet, som afsöndras för alltid, torde sådana föreskrifter böra meddelas, att kartan kommer att äga vitsord åtminstone i fråga om gränserna lägenheten och stamhemmanet emellan.

Vid omarbetning af stadgandena om ägostyckning bör tagas under ompröfning, huruvida icke vid ägostyckning delar af hemmanet, hvilka

tillsamman och i förening med förut gjorda afsöndringar icke omfatta mer än en femtedel af hemmanets areal, ma kunna lämnas utan mantal. Dessa delar af hemmanet kunde benämnas lägenheter men borde vara likställda med de mantalssatta hemmanslotterna utom däri, att de icke deltoge i sadana hemmanets skyldigheter, hvilka fördelas efter mantal. Pa sadant sätt skulle särskild lagstiftning om jordafsöndring för alltid blifva öfverflödig. I hvilket fall som helst torde, till undvikande af onödig omgång och kostnad för parterna, pröfning af afsöndringens laglighet och bestämmandet af namn a lägenheten böra — hvad angar hemman som innehafvas under äganderätt — ske i lagfartsärendet. En förutsättning härför är dock, att konungens befallningshafvande till vederbörande domare öfverlämnar eller låter i länskungörelserna intaga förteckning öfver hittills fastställda afsöndringar, med uppgift, så vidt möjligt, om hvarje lägenhets ägovidd.»

Justitierådet *Hammarskjöld* utlät sig: »I fråga om afsöndrings utmärkande a karta instämmer jag med justitierådet Carlson.

Genom besluten om grundskatternas afskrifvande och om ersättning för rustnings- och roteringsbesvären så väl som genom åtskilliga andra i senare tid utkomna författningar, genom hvilka mantalet upphört ligga till grund för vissa offentliga skyldigheter, hafva de skäl, som föranledt hittillsvarande bestämmelser om fastställelse genom konungens befallningshafvande af afgäld att utgå af jordafsöndringar, förlorat en stor del af sin betydelse. Äfven sedan grundskatteafskrifningen blifvit fullbordad, skulle väl kvarstå några fall, där mantalet har betydelse i fråga om offentliga skyldigheter, t. ex. i afseende å delaktigheten inom samma berustade eller roterade hemman i ansvaret för rustningens eller roteringens utgörande; i afseende å kungs- och kronoskjuts samt under vissa förutsättningar i skjutsningsbesväret öfver hufvud; i afseende å prästerskapets aflöning, i ty att genom löningsresolutioner blifvit för många församlingar bestämdt, att vissa belopp skola utgå af den i mantal satta jorden i förhållande till mantalet. Hvad som återstår är emellertid icke af den betydelse, att staten från synpunkten af tryggheten för offentliga bördors utgörande synes behöfva kontrollera afgäldernas belopp utan kunde från den synpunkten äfven i afseende å afsöndringar för alltid frågan om afsöndringarnas deltagande i stamhemmanets efter mantal utgående bördor öfverlämnas at öfverenskommelser emellan vederbörande själfva. Det är emellertid tvenne missförhållanden, som lagstiftningen synes böra förhindra. Det bör ej tillstädjas, att viss jord för all framtid fritages från vissa skyldigheter, som åligga den öfriga, eller att den oproportionerligt lågt betungas. Eljest skulle man ju öppna porten för nya ojämnheter i offentliga bördor, just då man söker borttaga de gamla. Men det bör ej heller tillstädjas, att det tillskapas för framtiden gällande oproportionerligt höga afgälder, hvarigenom med tiden skulle uppstå krafvet på en ny reglering, sådan den i förslagets 13 §* föreslagna. Båda dessa missförhållanden förhindras, om det stadgas, att träffade öfverenskommelser i ämnet, i hvad de ej afse frihetsår enligt förslagets 6 §,* ej skulle vara bindande för ny ägare, vare sig af stamhemmanet

* Motsvarande bestämmelse är ej intagen i lagen.

eller afsöndringen. Kan sedan ej ny öfverenskommelse träffas, skulle på begäran af endera ske bestämmande genom offentlig myndighet af det förhållande, hvarefter afsöndringen skulle med stamhemmanet deltaga i utgörande af nu omhandlade skyldigheter. Då här ej vore fråga om någon kartläggning eller gränsutstakning, borde förfaringssättet kunna göras synnerligen enkelt. Naturligtvis borde hinder icke möta att, där så önskades, erhålla dylikt bestämmande redan vid afsöndringens upplåtande, eller eljest när båda parterna förenade sig i begäran därom.

I afseende å konungens befallningshafvandes befattning i öfrigt med jordafsöndringsfrågor instämmer jag med justitierådet Claëson.»

Justitieråden *Abergsson* och *Herslow* voro ense med justitierådet Claëson i afseende å bestämmelsen om den afsöndrade jordens utmärkande å karta samt instämde i öfrigt i hvad justitierådet Hammarskjöld i fråga om denna § anfört och hemställt.

Justitierådet *Hernmarck* förenade sig med justitierådet *Hammarskjöld*.

I *k. propositionen* erhöll motsvarande (20) § den nuvarande lydelsen.

Chefen för justitiedepartementet anförde därvid:* »Föreskrifterna i 20 § om fastställelse hafva undergått sådan ändring, som betingats däraf, att afgäldstvånget afskaffats. På grund af hvad högsta domstolens ledamöter anfört, har en vid ärendets föregående behandling ifrågasatt föreskrift om upprättande af karta öfver afsöndrad lägenhet ej upptagits, men till ersättning en viss skärpning införts i afseende å bestämmelserna om beskaffenheten af den beskrifning öfver lägenhets storlek, läge och gränser, som redan enligt gällande förordning skall i afhandlingen inflyta.»

22 §. Åstundar innehafvare af hemman, hvarifrån afsöndring får ske, att därifrån för alltid afsöndra mark, som, ensam eller tillsammans med hvad redan kan vara från hemmanet för alltid afsöndradt, utgör mera än en femtedel af dess ägoområde, ankomme på konungens befallningshafvande att, där omständigheterna därtill föranleda, sådant tillåta.

Ang. fullföljd af talan mot K. B:s beslut se 28 §.

Motsvarande (7) § i *civildepartementets förslag* hade denna lydelse: Åstundar — — — ägoområde, må han sådant anmäla hos konungens befallningshafvande, som äger att, där omständigheterna därtill föranleda, lämna bifall till ansökningen och i ty fall med ärendet förfara, så som i 5 § sägs.

Högsta domstolen: Enär genom ägostyckningsförfarandet huru stor del som helst kunde styckas från stamhemmanet, ansåg justitierådet

* Jfr departementschefens ofvan intagna yttrande rörande de allmänna grunderna (sidd. 24, 25).

Claeson icke erforderligt eller ens lämpligt, att det från nu gällande författning hämtade, i denna § införda undantagsstadgande blefve bibehållet.

Häri instämde justitieråden *Hermarck*, *Abergsson* och *Carlson*.

I *k. propositionen* erhöll det mot förevarande § svarande, i 21 § intagna stadgande den nuvarande lydelsen.

Chefen för justitiedepartementet utlät sig vid denna §: »Den från gällande förordning hämtade, i 21 § intagna föreskrift, enligt hvilken konungens befallningshafvande kan, där omständigheterna det föranleda, tillåta afsöndring för alltid af mera än en femtedel af hemmanets ägovidd, hafva fyra af högsta domstolens ledamöter ansett obehöflig och olämplig, då genom ägostyckning huru stor del som helst kunde styckas från hemman. Nämnda undantagsstadgande kan emellertid komma ifråga att tillämpas, ej blott då en tilltänkt afsöndring ensam för sig utgör mera än en femtedel af hemmanets ägovidd, i hvilket fall ägostyckning i allmänhet torde böra lämpligast användas, utan äfven då hemmansägaren, sedan en femtedel af ägovidden redan är för alltid afsöndrad, vill ytterligare från hemmanet skilja ett helt obetydligt område, som lämpligen ej bör erhålla särskildt mantal. Då afsöndring i sådant fall stundom lärer kunna medgifvas, utan att därigenom någon fara uppstår, att hvad af hemmanet återstår ej skall kunna fullgöra de å hemmanet hvilande utskylderna, har ifrågavarande undantagsbestämmelse bibehållits.»

23 §. Från hemman, hvarifrån jordafsöndring får ske, må ock afsöndras vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet; och gälle om sådan afsöndring i tillämpliga delar hvad här ofvan i fråga om jordafsöndring är föreskrifvet.

Hvad sålunda är stadgadt kommer dock icke att göra någon ändring uti det, som rörande strömfall å kronohemmans område är särskildt förordnadt.

Jfr 20 och 21 §§.
Ang. strömfall å kronohemmans område se *K. Br. d. 28 dec. 1822* och *kam.koll. kung. d. 24 jan. 1823.*

24 §. Ej må innehafvare af lägenhet, som blifvit på viss tid eller lifstid från hemman afsöndrad, densamma på annan öfverlåta utan tillstånd af stamhemmanets innehafvare. Sker det, gånge lägenheten, om stamhemmanets innehafvare så yrkar, till honom åter mot skälig lösen. Dör innehafvare af afsöndrad lägenhet förrän besittningstid ute är, äge änka och arfvingar rätt att behålla lägenheten under de villkor, som blifvit tingade vid upplåtelsen. Vid besittningstidens slut återfaller lägenheten till

stamhemmanet utan ersättning eller lösen, ehvad förbehåll därom kan vid upplåtelsen vara gjordt eller icke; och vare lägenhetens innehafvare eller, då densamma varit på lifstid upplåten, hans arfvingar obetaget att därifrån afflytta honom eller dem tillhörig åbyggnad eller stängsel, där ej stamhemmanets innehafvare vill den lösa.

I *civildepartementets förslag* hade motsvarande (11) § följande lydelse: Ej må — — — innehafvare. Sker det, — — — lösen. Dör — — — upplåtelsen. Vid — — — eller icke, dock att panteskilling för jord, som enligt 9 kap. 1 § jordabalken är upplåten, skall återbäras; och vare — — — vill lösa den.

Kommittéen, som (i 12 §) föreslagit ett stadgande af enahanda innehåll som civildepartementets förslag, anförde härom: »9 kap. 1 § jordabalken tillåter pantsättning af jord för reda penningar eller varor, hvilka i ty fall till visst pris i penningar räknas skola, samt stadgar, att den pantsatta jorden å den bestämda förfallodagen skall lösas åter efter föreskrifning. Vid sådant förhållande och då det ej lärer vara ovanligt, att dylik pantsättning afser endast en viss bestämd del af ett hemmans ägor, har kommittéen, för undvikande af missförstånd om tydningen af bestämmelsen uti denna §, att afsöndrad jord vid besittningstidens slut skall utan ersättning eller lösen återfalla till den egendom, hvarifrån den afsöndrats, ansett lämpligt här påpeka, att denna bestämmelse icke kan afse sådan pantsättning af jord, som ägt rum enligt 9 kap. 1 § jordabalken.»

Då bestämmelsen »dock att panteskilling — — — skall återbäras» enligt högsta domstolens uppfattning hvarken öfverensstämde med hittills gällande lag eller vore lämplig, hemställde *högsta domstolen*, att densamma måtte ur förslaget utgå.

I följd af denna anmärkning fick det mot förevarande § i *k. propositionen* svarande stadgande (§ 23) sin nuvarande lydelse.

25 §. Är lägenhet på annat sätt eller under andra villkor afsöndrad än tillåtet är, varde sådan afsöndring, när påstående af vederbörande väckes, efter därom för hvarje fall gifna föreskrifter rättad och jämkad samt äge sedan bestånd, där den i öfrigt pröfvas laglig och gällande: och njute den, som däraf lider, skäligt skadestånd. Åtnöjes icke innehafvaren af den afsöndrade lägenheten med sådan rättelse och jämkning, eller kan den icke ske, gånge då lägenheten emot skälig lösen åter till den egendom, hvarifrån afsöndringen skett.

Motsvarande (12) § i *civildepartementets förslag* lydde sålunda: Är lägenhet — — — fall stadgade föreskrifter — — —

skadestånd. Ätnöjes — — — skett, där ej lägenheten utgöres af jord, som till större vidd än en femtedel af stamhemmanets ägoområde blifvit utan behörigt tillstånd för alltid afsöndrad, och innehafvaren vill den jord behålla, i hvilket fall skall förfaras på sätt i 3 § om ägostyckning finnes stadgadt.

Inom *högsta domstolen* yttrade justitierådet *Hersloe*, med hvilken justitieråden *Hernmarck* och *Abergsson* voro ense: »I det i slutet af denna § omförmälda särskilda fall, att från ett hemman utan behörigt tillstånd för alltid afsöndrats större jordrymd än en femtedel af hemmanets ägoområde, skulle enligt förslaget lägenhetens innehafvare, i likhet med hvad som för närvarande är stadgadt, äfven för framtiden vara berättigad att, när klander å afsöndringen väcktes, få mantal satt å den afsöndrade jorden. Då mantalssättningen icke utgör något laga fång och följaktligen ej heller kan för afsöndringsinnehafvaren medföra delaktighet i stamhemmanets tillhörigheter och förmåner utöfver hvad enligt fångeshandlingen tillkommer honom, skulle således i ifrågavarande fall äfven framdeles kunna uppkomma sådana oegentligheter, som vid 3 § framhållits. Enligt min åsikt bör mantalssättning icke ifrågakomma, där det åsatta mantalet skulle utgöra fördelningsgrund allenast för skyldigheter, helst det med mantalssättningen i detta fall afsedda ändamål, nämligen afsöndringens upphöjande till självständig fastighet i kameralt hänseende, kan på annat lämpligare sätt vinnas, t. ex. sålunda att vederbörande myndighet efter att hafva pröfvat och fastställt, huru stor del af stamhemmanets efter mantal utgående utskylder och onera afsöndringen för framtiden skulle vidkännas, förordnade, att anteckning därom skulle göras i jordeboken och afsöndringen därefter benämnas skattlagd lägenhet eller skattelägenhet eller något dylikt. Stamhemmanet finge då behålla sitt ursprungliga mantal; men dess skattskyldighet skulle minskas med hvad som belöpte på lägenheten, hvilken för framtiden blefve därför ensam ansvarig.»

I *k. propositionen* gafs motsvarande stadgande (24 §) den nuvarande lydelsen.

Härom se *chefens för justitiedepartementet* yttrande i fråga om de allmänna grunderna (sid. 25).

26 §. Från hemman för alltid afsöndrad lägenhet skall, på sätt särskildt är föreskrifvet, antecknas i kronans jordebok.

Enär, på sätt särskildt finnes föreskrifvet, för alltid afsöndrad jord eller lägenhet skall i kronans jordebok antecknas, har K. M. funnit godt i nåder förordna, att det skall åligga K. M:s befallningshafvande icke allenast att om verkställighet häraf uti de å lands- och häradsskrifvarekontoren förvarade exemplar af jordeboken föranstalta, utan ock att till K. M:s och rikets kammarkollegium förhållandet inberätta. *K. K. d. 27 juni 1896*, som skall träda i kraft den 1 jan. 1897.

27 §. Med jord eller annan lägenhet, som under äganderätt afsöndras efter hvad ofvan sägs, skall lagfaras,

såsom om fast egendom i allmänhet finnes föreskrifvet. Har afsöndring på viss tid eller lifstid skett från hemman under enskild äganderätt, må afhandlingen intecknas.

Med afhandlingar om afsöndring af lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna hemman förfares på samma sätt, som då åborätt å sådana hemman öfverlåtes.

Ang. lagfart och inteckning af fast egendom se *kungl. förordningarna d. 16 juni 1875.* Jfr särskildt 6 § af lagfartslagen efter dess lydelse enligt lag, införd å sid. 78 i denna artikel.

I fråga om öfverlåtelse af åborätt till kronohemman se *K. Br. d. 5 febr.* och *kam.koll. kung. d. 29 febr. 1808* m. fl. författningar.

28 §. Tvister rörande afsöndring af lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna hemman skola upptagas och fullföljas på enahanda sätt som tvister angående dylika afsöndringar från frälse- och skattehemman.

Öfver konungens befallningshafvandes beslut i fråga, som i 21 eller 22 § omförmäles, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

De i första stycket omförmälda tvister upptagas af allmänna domstolarna. Se *R.B.* 10 kap. 14 §.

Öfver K. B:s beslut uti de i andra stycket omförmälda fall fullföljes talan hos kam.koll. och därifrån hos K. M. i civildepartementet. Se *K. instr. för kam.koll. d. 14 nov. 1879.* I fråga om tid och sätt för klagans förande se *K. F. d. 14 dec. 1866* och *K. F. d. 10 jan. 1759.*

4 KAP.

Särskilda bestämmelser.

29 §. Hvad i denna lag är stadgadt om hemman gälle äfven om hemmansdel, som genom hemmansklyfning eller ägostyckning tillkommit, så ock i tillämpliga delar om hvarje under särskildt nummer i jordeboken upptagen lägenhet, som ej tillkommit genom afsöndring; dock att vid ägostyckning å sådan lägenhet skall, i stället för att mantal åsättes hvarje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter hvilket lotterna skola deltaga i utgörandet af lägenhetens allmänna utskylder och besvär.

I fråga om jordafsöndring skall hvad om hemman är sagdt jämväl tillämpas å för alltid afsöndrad lägenhet; dock att från sådan lägenhet ytterligare afsöndring för alltid må ske utan inskränkning till viss del af ägovidden.

Ang. mantalssättning vid ägostyckning se 18 §.
Ang. huru stor del af hemmans ägovidd må afsöndras se 20 §.

I *k. propositionen* hade motsvarande (28) § följande lydelse: Hvad — — — hemman gälle ock i tillämpliga delar om hvarje — — — besvär.

I fråga — — — ägovidden.

Riksdagen ändrade lydelsen för att däraf måtte tydligen framgå, att de om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring gällande bestämmelser äro tillämpliga äfven å sådan hemmansdel, som tillkommit genom hemmansklyfning eller ägostyckning.

30 §. Genom denna lag göres ej ändring i hvad om lotshemman af krono- eller skattenatur, så ock om sådana hemman, som enligt kungörelsen den 4 februari 1811 äro oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda, är särskildt stadgadt.

Enl. *K. F. ang. lotshemman och boningsplatser för lotsar d. 9 juli 1862*, § 2 mom. 6, få kronolotshemman och lägenheter icke klyfvas och ej heller mindre delar och tillhörigheter därifrån afsöndras. Genom *K. Br. d. 19 aug. 1823* och *Förord. af Sjöärendena saml. kam.koll:s kung. d. 15 sept. 1823* stadgades, att kronolotshemman kunde få till skatte försäljas, under villkor, bland andra, att ifrågavarande hemman eller lägenheter icke finge klyfvas eller mindre delar och tillhörigheter därifrån afsöndras. I *K. K. ang. användandet af de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar d. 4 febr. 1811* föreskrefs, att ifrågavarande hemman skulle få till skatte säljas; och skulle i de skattebref, som kammarkollegium hade att utfärda, det förbehåll intagas, att hemmanen alltid skulle blifva oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lydde.

31 §. Genom denna lag upphäfves förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 augusti 1881; skolande dock denna förordnings bestämmelser fortfarande tillämpas i afseende å afsöndring, som skett innan denna lag trädt i kraft.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1897.
Det alla, som etc.

Ur NJA II 1896.

6.

Det nya jorddelningsinstitutet, ägostyckning.

Af

Justitierådet E. Herslow.

Den lag om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring, som blifvit utfärdad den 27 juni 1896 och träder i kraft med påföljande års början, är i flera afseenden af icke ringa betydelse för landtmannanäringen och tillmötesgår ett ganska allmänt behof, som företrädesvis gjort sig kändt dels i rikets sydligaste trakter med deras på senare tiden i hög grad utvecklade jordbruk dels ock i de norra, hufvudsakligen skogbärande landsdelarna. Ju kraftigare odlingen fortskridit, ju mångsidigare och mera olikartad landtmannanäringen gestaltat sig, desto starkare har krafvet blifvit på möjlighet för den enskilde att förvärfva och orubbligen få besitta just så mycken, så beskaffad och så belägen jord, som han finner bäst lämpa sig för hans särskilda förmåga att draga nytta af jorden. Den frihet, som i nämnda hänseende varit Sveriges inbyggare beskärd, har förut icke varit så synnerligen stor. Hittills gällande lagstiftning medgaf icke, att ett hemman delades annorledes än i kvotdelar af hemmanets skattetal. En hemmansägare kunde således icke med beståndande verkan utstycka och till skilda personer föryttra sitt hemman i vissa af honom till läge och gränser på förhand bestämda lotter: ty hvad emellan honom och köparne härom aftalades kunde rubbas genom en i behörig ordning påkallad delningsförrättning å hemmanet. En sådan förrättning — hemmansklyfning — hvilken verkställes af landtmätare med gode män, får icke äga rum, med mindre hemmanet tillhör två eller flera ägare. Hemmansklyfningen har till ändamål att, efter uppmätning och uppskattning

af hemmanets samtliga ägor, med ledning af viss delningsgrund uträkna och bestämma, hvilka ägor skola tillfalla hvarje särskild delägare i hemmanet, hvarvid förrättningsmännen i fråga om läget för de olika hemmansdelarna icke äro bundna af hvad i detta afseende öfverenskommits vid något köpslut. Icke heller var det förut tillåtet, att ett hemman delades så, att t. ex. en del kom att bestå af allenast skogsmark och en annan del af uteslutande åker eller äng; utan hvarje särskild del skulle erhålla proportionerlig lott i hemmanets olika ägoslag. Väl ägde en hemmansägare rätt att från sitt hemman afsöndra och föryttra något visst mindre område, om hvars läge och gränser han förut med sin köpare öfverenskommit: men äfven i detta fall var ägaren af det afsöndrade området utsatt för äfventyret att framdeles varda indragen i en klyfningsförrättning, därvid han var underkastad möjligheten att, visserligen mot vederlag, rubbas från den jord, hvaraf han på grund af köpeaftalet kommit i besittning. En sålunda afsöndrad lägenhet kunde dessutom i regeln icke erhålla egenskapen af en i kameralt hänseende fristående fastighet. Den afsöndrade jorden kom nämligen icke, såsom eljest i afseende å hvarje särskild hemmansdel var förhållandet, att stå i direkt skattskyldighet till det allmänna, utan betraktades i kameralt afseende fortfarande såsom en integrerande del af det hemman, hvarifrån den afsöndrats. Hvad af detta stamhemmans räntor och öfriga utskylder belöpte å afsöndringen var dennas ägare pliktig att i form af en för all framtid fixerad årlig afgäld erlägga till stamhemmanets ägare, hvilken däremot äfven för den afsöndrade lägenheten var omedelbart skattskyldig till staten.

De inskränkningar, som rätten att dela jord å landet sålunda varit underkastad, hafva visat sig medföra åtskilliga icke obetydliga olägenheter för så väl de enskilde som det allmänna. I rikets norra provinser hafva de stora sågverksbolagen, hvilka, enligt hvad erfarenheten ådagalagt, bäst äro ägnade att befordra en rationell skötsel af skogen, mäst för drifvande af sin rörelse inköpa icke blott de skogssträckor, de för detta ändamål haft af nöden, utan ock en mängd för dem alldeles obehöfliga ängar och åkertegar, hvilka därefter af bolagen under nyttjanderätt upplåtits åt den jordbruksidkande befolkningen. Att den härigenom uppkommande minskningen i antalet af självägande jordbrukare, så framt den ohejdadt fått fortgå, icke kunnat annat än vara af skadlig inverkan ej mindre för jordens ändamålsenliga skötande än äfven för samhällslifvets sunda utveckling, är uppenbart. I de

svdliga landsdelarna har saknaden af möjlighet för en och hvar att efter eget urval på ett fullt betryggande sätt blifva ägare af just den jord, som i afseende å ytvidd, beskaffenhet och läge bäst motsvarade hans önskningar och tillgångar, länge känts såsom ett obehörigt och tryckande band på den enskilda företagsamheten: och därför har man också, särskildt i Skåne, i stor utsträckning företagit sig att kringgå lagen, såsom vanligen plägar ske, då en lag visar sig vara olämplig och opraktisk. Köp af särskilda till läge och gränser noga bestämda jordområden med hemmantal, som köpare och säljare godtyckligt åsatt, hafva där ofta förekommit och äfven blifvit af domstolarna i så måtto legaliserade, att lagfart å köpen beviljats. Ehuru tidtals gjorda försök att genom skenbara hemmansklyfningsförrättningar få förhållandet lagligen regleradt därigenom, att mantalet å den sålunda köpta jorden behörigen uträknades och officiellt bestämdes, blifvit afvisade af Högsta domstolen, så ofta någon så beskaffad förrättning kommit under dess pröfning, har dock berörda i strid mot lagen införda praxis alltjämt fortfarit, spridande oreda i fastighetsväsendet samt framkallande täta, ofta svårlösta rättegångar.

Hvad särskildt beträffar jordafsöndringsförfarandet, har detta medfört den oegentlighet, att den skattelindring och afskrifning, som genom senare riksdagars beslut beviljats det hemman, hvaraf afsöndringen utgör en del, i regeln icke kommer ägaren af den afsöndrade jorden utan endast stamhemmanets ägare till godo.

Till förebyggande af sådana olägenheter för framtiden, som blifvit en följd däraf, att vår lag hittills icke känt mer än de två ofvannämnda sätten för delning af ett hemmans område, hemmansklyfning och jordafsöndring, har lagstiftaren, med bibehållande af dessa båda delningssätt, genom den förutnämnda nya lagen infört ett tredje jorddelningsförfarande, kalladt ägostyckning. Detta nya rättsinstitut, hvilket äger tillämplighet å — utom vissa lägenheter — allenast sådana under enskild äganderätt varande hemman, som i regeln ej kunna utan ägarens medgifvande med annan fastighet intagas i laga skifte, medgifver hemmansägaren rätt att, medan han ännu är ensam ägare af hemmanet, få detsammas område styckadt i två eller flera självständiga delar och inrymmer därvid åt hemmansägaren så vidsträckt frihet att bestämma om styckningen och därmed sammanhängande omständigheter, som låter förena sig med angelägenheten att förebygga en skadlig ägoblandning, onödigt oformlig skiftesläggning och öfver hufvud oreda

i fastighetsväsendet, samt har i öfrigt till ändamål att åt den, som af ett hemmans tillhörigheter tillhandlar sig viss äga eller vissa ägor att besittas såsom en självständig hemmansdel, bereda största möjliga trygghet att fortfarande få behålla just det ägoområde, hvarom han med sin säljare aftalat. Ägostyckningsförfarandet kan komma till användning *dels* vid delning af hemman, som tillhör en och samma person eller ock flera gemensamt, *dels ock* i det fall, att hemmansägaren af sitt hemman föryttrat viss till gränserna bestämd areal att ägas såsom en fristående hemmansdel: och det särskildt utmärkande för sagda förfarande består däri, att delningen, hvilken utföres af landtmätare med eller utan biträde af gode män, verkställes i förra fallet i enlighet med de föreskrifter om läget och gränserna för hvarje särskild hemmansdel m. m., som af hemmanets ägare meddelas, och i det senare fallet i öfverensstämmelse med kontrahenternas aftal. Ägostyckningen må dock icke gå i verkställighet, med mindre vissa i lagen meddelade bestämmelser, såsom att hvarje särskild hemmansdel icke må tilläggas mer än ett visst antal skiften, att skiftena, så vidt möjligt, skola vara reguliara, att hvarje hemmansdel skall äga rätt till nödiga vägar, m. m. behörigen iakttagas. Där ägostyckningen är anordnad i enlighet med dessa bestämmelser samt hemmanets rågång är behörigen bestämd, har landtmätaren vid ägostyckningens utförande i det stora hela intet annat att göra än att upprätta karta och beskrifning öfver delningen, utstaka, rörlägga och beskrifva skillnadslinjerna å marken samt med hänsyn till ägornas efter vidd och godhet beräknade värde fördela hemmanets mantal emellan de särskilda lotterna. Har klander mot ägostyckningen icke blifvit inom föreskrifven tid och i stadgad ordning anmäldt, har landtmätaren att ofördröjligen för pröfning och fastställelse insända kartan och handlingarna till ägodelningsrättens ordförande, som, därest anledning ej förekommer till annat än att förrättningen är lagligen beskaffad, fastställer densamma men eljest hänskjuter frågan till ägodelningsrätten.

Såsom i det föregående redan blifvit antydt, kan den delägare i ett hemman, hvars fångeshandling lyder blott och bart å viss kvotdel af hemmanet, icke för utbrytning af denna sin del begagna sig af ägostyckningsförfarandet, utan måste han för sagda ändamål fortfarande såsom hittills anlita hemmansklyfningsmetoden. Likaledes är, i händelse två eller flera personer äga ett hemman gemensamt och någon af dessa samägare vill få sin andel i hem-

manet behörigen utbruten från den eller de andras, endast hemmansklyfningsförfarandet användbart. Visserligen kunna samägarne få det dem samfäldt tillhöriga hemmanet genom ägostyckning deladt i två eller flera självständiga hemmansdelar, därest de äro ense om sättet för styckningens verkställande; men hvarken ägostyckningslagen eller någon annan lag förlänar samägarne, af hvilka hvardera förvärfvat endast viss kvotdel af hemmanet, rätt att med gällande verkan besluta, att någon viss bland de genom ägostyckningen utlagda lotter skall tillfalla viss samägare, äfven om ägostyckningen anordnats så, att samma lott noggrant motsvarar denne samägares kvotdel. Rätten för delägare i hemman att få sin andel utbruten genom ägostyckning förutsätter ovillkorligen laga fång till visst till gränserna bestämdt område.

Möjligen torde det någon gång inträffa, att en fångeshandling, som lyder å visst bestämdt jordområde och är afsedd att läggas till grund för ägostyckning, innehåller sådana mot ifrågavarande lags föreskrifter stridande bestämmelser, att ägostyckningen förklaras icke kunna äga rum. Uppenbarligen skulle det föranleda oreda och oordning i äganderättsförhållandena, om ett dylikt fång kunde genom lagfart befästas, oaktadt den därmed afsedda ägostyckningen icke finge försiggå. Också har det genom en samtidigt med ägostyckningslagen utfärdad särskild lag blifvit stadgadt, att, i händelse ägare af hemman till annan upplåtit del däraf med viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, lagfart å upplåtelsen ej må beviljas, förrän ägostyckning å hemmanet blifvit fastställd. Förklaras den åsyftade ägostyckningen icke kunna komma till stånd, måste enhvar af kontrahenterna anses berättigad att påkalla återgång af den upplåtelse, som sålunda befunnits vara olaglig och för ty sakna gällande verkan.

Från jordafsöndringsinstitutet, hvilket, såsom redan är påpekadt, medför betydligt mindre trygghet för besittningen af det upplåtna jordområdet än ägostyckningsförfarandet, skiljer sig ägostyckningen dessutom väsentligen däri, att hvarje utstyckad del har sitt särskilda skattetal och utgör således en självständig fastighet, hvaremot en afsöndrad lägenhet inbegripes i stamhemmanets skattetal. Härvid är dock att märka, att genom förutnämnda lag införts, bland annat, den väsentliga förändring i afsöndringsinstitutet, att i anseende till den synnerligt inskrankta betydelse, som mantalet numera äger såsom beräkning-grund för

allmänna bördor och utskylder, tvånget att åsätta afsöndrad lägenhet viss afgäld, som årligen skulle i ersättning för den å lägenheten belöpande andel af hela hemmanets räntor och skatter utgå till stamhemmanets ägare, blifvit afskaffadt i afseende å afsöndring, som sker efter sagda lags trädande i kraft.

1(10)

Bilaga anvisningar

1897. BIHANG TILL SVENSK FÖRFATTNINGS-SAMLING. Nr 32.

(Detta nummer har från trycket utkommit den 24 April 1897.)

Kongl. Landtmäteristyrelsens cirkulär N:r 19 (ny följd)

till tjenstemännen vid landtmäteristaten med formulär till beskrifning öfver egostyckning m. m.;

gifvet i Stockholm den 14 April 1897.

Kongl. Landtmäteristyrelsen har fastställt bifogade formulär att tjena till efterrättelse vid upprättande af sådan beskrifning öfver egostyckning, som omförmäles i 16 § af lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 Juni 1896; i sammanhang hvarmed Styrelsen velat till iakttagande vid verkställande af egostyckning meddela följande föreskrifter och erinringar.

1.

När vid egostyckning fullständig karta icke upprättas, utan allenast karta af sådan enklare beskaffenhet, som i 16 § af ofvannämnda lag sägs, skola vid kartans upprättande Landtmäteristyrelsens cirkulär N:r 11 (ny följd) af den 15 December 1884 och den dervid fogade modell lända till efterrättelse i de delar, som för sådant fall äro tillämpliga, eller dels i afseende å sättet för utmärkande å kartan af rämärken samt rågångar och andra skilnadslinier jemte hvad i öfrigt må vara nödigt att å kartan upptaga för att tydligt utmärka läget och gränserna för de särskilda lotternas egoområden jemte den mark, som undantagits för gemensamt behof eller eljest afsatts såsom för de särskilda lotterna gemensam, dels i afseende å rubrik, kringskrifning, stilprof, skalmått, norrstreck och ramar, dels ock i afseende å de ämnen, hvarom första stycket af punkten 2 samt punkterna 5, 6 och 9 af berörda cirkulär handla.

Hvad nu är sagdt gäller ock i afseende å utdrag, som för verkställande af egostyckning göres af äldre karta, när icke fullständig kopia af kartan af sakegare begäres eller sådan erfordras för verkställande af föreskrifven uppskattning.

2.

Såväl å den karta, som vid egostyckning upprättas eller begagnas — ehvad denna är en fullständig karta eller en karta af sådan enklare beskaffenhet, som ofvan är

nämnd — som ock i beskrifningen öfver egostyckningen skall hvarje lott samt hvarje å kartan upptaget särskildt område, som icke lägges till viss lott, betecknas med littera, hvarjemte, der en lott erhållit flera skiften eller andra särskilda områden, hvarje skifte eller annat dylikt område tillika utmärkes med en arabisk siffra, hvarom allt formuläret till beskrifning öfver egostyckning gifver närmare anvisning.

3.

Den i 17 § af ofvannämnda lag omförmälda beskrifning öfver skilnadsliniernas utstakning och rörläggning upprättas med ledning af gällande formulär till rågångs- och rösebeskrifning.

4.

I förrättningsprotokollet eller i särskild handling, som bilägges protokollet, skall landtmätaren redogöra för den uppskattning, som för mantalets fördelning mellan de särskilda hemmanslotterna eller, der egostyckning sker å lägenhet, för bestämmande af det inbördes förhållande, efter hvilket lotterna skola deltaga i utgörandet af lägenhetens allmänna utskylder och besvär, verkstälts af egor och af hvad öfrigt, enligt andra och tredje styckena af 18 § i ofvannämnda lag, härvid skall tagas i beräkning. Om dervid gradering, som vid förut verkstäld landtmäteriförrättning skett å egorna, skall lända till efterrättelse, upptages i protokollet eller i nämnda bilaga dertill för hvarje lott summariskt det genom graderingen utrönta uppskattningsinnehållet af de egor, som lotten tilldelats.

Vidare uträknas för hvarje lott och antecknas i protokollet eller i bilagan dertill det mantal eller, der lägenhet styckas, den qvotdel af lägenheten, som matematiskt noggrant motsvarar lottens genom uppskattningen eller graderingen utrönta värde i förhållande till samtliga lotternas värde, hvarefter, der de sålunda funna talen, enligt sista punkten af 18 § i lagen, jemkas, de tal, som sålunda slutligen bestämmas för de särskilda lotterna, antecknas; och skall, äfven då omförmälda uträkningar och anteckningar icke göras i sjelfva protokollet, deretädes i allt fall antecknas det mantal, som hvarje hemmanslott åsatts, eller, der egostyckningen afser lägenhet, den qvotdel af lägenhetens allmänna utskylder och besvär, som hvarje lott skall utgöra.

5.

Slutligen anser sig Styrelsen böra erinra, att äfven då egorna uppskattas i penningar, hvilket blifver nödvändigt, då deras värde skall jemföras med värdet af vattenfall, fiske eller annat, som i andra och tredje styckena af 18 § i ofvannämnda lag afses, vid egornas värdering hänsyn endast får tagas till deras vidd och godhet, och att följaktligen sådana förhållanden som egors vanhäfdade skick, deras belägenhet i närheten af jernvägsstation och dylikt dervid icke få komma i betraktande.

Af detta cirkulär öfversändes nödigt antal exemplar till samtlige förste landtmätare för utdelning till icke allenast alla landtmätarne inom länet utan äfven deras tjenstemedhjelpare.

Stockholm i rikets Generallandtmäterikontor den 14 April 1897.

HUGO MARTIN.

H. Wetterström.

(Formulär till beskrifning öfver egostyckning.)

Beskrifning öfver egostyckning å ½ mantal kronoskatte Södergården N:o 2 af Krontorps by i N. N. socken, N. N. härad och N. N. län; upprättad år 1897.

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Qvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kappland.
15	**I. Hemmanets egoområde m. m.**	9	6	6	9	9
	Vid år 1871 förrättadt laga skifte i Krontorps by erhöll hemmanet ½ mantal Södergården N:o 2 i tre skiften under litt. B en egovidd af tillsammans . . .	43	83	80	88	25.7
	hvarjemte till ett hemmanet enskildt tillhörande stenbrott utlades ett å kartan öfver laga skiftet med n betecknadt utmål om	1	63	—	3	9.6
	Derjemte höra till hemmanet den före laga skiftet för alltid afsöndrade lägenheten Ekbacken, hvars egoområde, å kartan öfver laga skiftet betecknadt med f, enligt beskrifningen öfver detta skifte utgör	—	72	60	1	15.1
	samt den likaledes före skiftet för alltid afsöndrade lägenheten Björknäs, å samma karta utmärkt med g, med en egovidd, enligt nämnda beskrifning, af . . .	—	98	20	1	31.7
	Summa	47	17	60	95	18.1
	Vid år 1889 verkställdt egoutbyte har hemmanet till Saxnäs by afstått en areal af 61 ar 30 qvadratmeter, men af sistnämnda by bekommit en areal af 59 ar 10 qvadratmeter, hvadan arealen af ½ mantal Södergården minskats med	—	2	20	—	1.4
	Hemmanets areal utgör sålunda nu	47	15	40	95	16.7
	Oberäknadt denna areal finnas inom hemmanets gränser *dels* följande vid skiftet gjorda undantag för delegarnes allmänna behof, nemligen:					
a	1) en lertägt,					
b	2) del af en utfartsväg och					
c	3) del af ett afloppsdike,					

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Qvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kappland.
	dels ock					
d	4) ett Saxnäs by tillhörigt grustag.					
	På grund af år 1880 verkställdt skifte af fisket i Fjellsjön eger Södergården fisket inom en viss del af denna sjö.					
	Dessutom eger Södergården andel med Krontorps bys öfriga hemman *dels* i byns utskog vid Mosjön, hvilken utskog vid det byn öfvergångna laga skiftet lemnades oskiftad, *dels* i fisket i sistnämnda sjö, *dels ock* i ett vattenfall i Saxån, hvilket vid laga skiftet afsattes såsom gemensamt för hemmanen i byn.					
	II. Egostyckningen.					
	Hemmanet har styckats i tre lotter, litt. Ba, Bb och Bc.					
	För alla hemmanslotternas gemensamma behof hafva undantagits:					
e	1) vattenställe vid Fjellsjön	—	15	60	—	10.1
f	2) väg, 4 meter bred, till detta vattenställe.	—	48	—	—	31.1
g	3) sandtägt	—	47	30	—	30.7
	med rätt för hemmanslotterna litt. Ba och Bc att för färder till och från denna sandtägt begagna väg öfver litt. Bb:s tredje skifte;					
h	4) afloppsdike, 2 meter bredt.	—	12	30	—	8.0
	Dessutom hafva såsom gemensamma för samtliga hemmanslotterna afsatts:					
i	1) den ofvannämnda lägenheten Björknäs	—	98	20	1	31.7
k	2) en enligt afhandling af den 27 Oktober 1877 från hemmanet för alltid afsöndrad lägenhet, benämnd Fjellstugan	1	12	80	2	9.1
	3) det hemmanet tillhörande fiske i Fjellsjön;					
	4) hemmanets andel i vattenfallet i Saxån.					
	Summa för alla hemmanslotterna gemensam areal	3	34	20	6	24.7
	Södergården N:o 2 litt. Ba, som eges af Nils Andersson, har bekommit följande två, å kartan med motstående littera utmärkta skiften:					
Ba1	Första skiftet	3	86	20	7	26.4
Ba2	Andra skiftet	9	60	40	19	14.5
	Öfverföres	13	46	60	27	8.9

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Qvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kappland.
	Öfverfördt	13	46	60	27	8.9
	I första skiftet ingår en enligt afhandling den 4 Maj 1876 från hemmanet för alltid afsöndrad lägenhet, benämnd Eketorp.					
	Summa areal	13	46	60	27	8.9
	Oberäknadt denna areal finnas inom denna hemmanslotts gränser *dels* den ofvan nämnda lägenheten Fjellstugan (k), *dels* ofvannämnda stenbrott, å kartan betecknadt med Bb4, *dels ock* följande vid laga skiftet eller vid egostyckningen för gemensamt behof undantagna områden, nemligen lertägten a, vattenstället e samt vägen dertill f, äfvensom en del af utfartsvägen b. Hemmanslotten litt. Bb eger rätt att begagna väg till ofvannämnda stenbrott öfver litt. Ba:s andra skifte. Hemmanslotten litt. Ba har vid egostyckningen åsatts ett åttondedels ($^1/_8$) mantal.					
	Södergården N:o 2 litt. Bb, som eges af Nils Andersson, har bekommit följande tre, å kartan med motstående littera betecknade skiften:					
Bb1	Första skiftet	4	61	50	9	11.2
Bb2	Andra skiftet	6	53	80	13	7.8
Bb3	Tredje skiftet	10	51	50	21	9.6
	Härjemte har denna hemmanslott tilldelats:					
Bb4	1) ofvannämnda, hemmanet tillhörande stenbrott med ett utmål af	1	63	—	3	9.6
Bb5	2) ofvannämnda från hemmanet för alltid afsöndrade lägenhet Ekbacken	—	72	60	1	15.1
	3) hemmanets andel *dels* i Krontorps bys utskog vid Mosjön, *dels ock* i fisket i denna sjö. Denna hemmanslott eger rätt att begagna väg till nyssnämnda stenbrott öfver litt. Ba:s andra skifte.					
	Summa areal	24	02	40	48	21.3
	Oberäknadt denna areal finnas inom denna hemmanslotts gränser *dels* ofvannämnda Saxnäs by tillhöriga grustag (d), *dels ock* följande vid laga skiftet eller vid egostyckningen för gemensamt behof undantagna områden, nemligen en del af utfartsvägen b samt sandtägten g och afloppsdiket h.					

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Qvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kappland.
	Hemmanslotterna litt. Ba och Bc ega för ändamål, som ofvan är sagdt, rätt att begagna väg öfver litt. Bb:s tredje skifte.					
	Hemmanslotten litt. Bb har vid egostyckningen åsatts tjuguen sextiofjerdedels ($^{21}/_{64}$) mantal.					
Bc	*Södergården N:o 2 litt. Bc*, som eges af Handlanden Johan Svensson, har bekommit ett skifte, som å kartan betecknats med motstående littera	6	32	20	12	25.8
	Summa areal	6	32	20	12	25.8
	Oberäknadt denna areal finnes inom denna hemmanslotts gränser den med c å kartan utmärkta del af ett vid laga skiftet för allmänt behof undantaget afloppsdike.					
	Denna hemmanslott har vid egostyckningen åsatts tre sextiofjerdedels ($^{3}/_{64}$) mantal.					
	III. Sammandrag.					
	För alla hemmanslotterna gemensam areal . . .	3	34	20	6	24.7
	$^{1}/_{8}$ mantal Södergården N:o 2 litt. Ba	13	46	60	27	8.9
	$^{21}/_{64}$ » Södergården N:o 2 litt. Bb	24	02	40	48	21.3
	$^{3}/_{64}$ » Södergården N:o 2 litt. Bc	6	32	20	12	25.8
	$^{1}/_{2}$ mantal Summa areal	47	15	40	95	16.7

N. N. den .....

På embetets vägnar:

N. N.

(Tjenstegrad.)

Underrättelser.*)

1.

Beskrifningen bör upprättas å godt och fast skrifpapper af ungefär samma storlek och beskaffenhet som »Lessebo bikupa n:r 2 prima».

Hvarje kolumns bredd finnes i formuläret under kolumnens rubrik angifven i millimeter med små siffror, hvilka landtmätaren likväl icke är skyldig att i beskrifuingen anteckna; dock att, om i kolumnerna för hektar och tunnland måste införas flere än tre siffror på samma rad, bredden af dessa kolumner må ökas med 3 millimeter för hvarje siffra utöfver tre.

Landtmätaren är likväl oförhindrad att göra en kolumn bredare och en annan smalare än formuläret visar, allenast alla kolumnernas sammanlagda bredd enligt formuläret derigenom icke öfverskrides.

2.

Afd. I »Hemmanets egoområde m. m.» skall innnehålla en kortfattad, men fullständig uppgift å alla de hemmanets tillhörigheter, angående hvilka, enligt lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, bestämmelse skall vid förrättningen meddelas huruvida de skola tilldelas viss hemmanslott eller afsättas såsom gemensamma för alla hemmanslotterna, och hvilka följaktligen skola redovisas i afd. II »Egostyckningen». I förstnämnda afd. skola alltså uppgifter meddelas *dels* å hemmanets egovidd, arealen af från hemmanet gjorda afsöndringar deruti inberäknad, *dels* å hemmanet tillhörande vattenfall, fisken och andra dylika lägenheter (11 §), *dels* å hemmanet tillhörig andel i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, samt i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller förut verkstäld egostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam (andra stycket af 12 §), *dels ock* å hemmanet tillhörig andel med annat hemman i egor, som icke undergått sådan delning, som i 2 § af lagen omförmäles (13 §).

Derjemte böra, på det att hvarje del af det egoområde, som upptages å kartan öfver egostyckningen, äfven må återfinnas i beskrifningen, sådana vid förut verkstäld landtmäteriförrättning gjorda undantag för gemensamt behof samt sådana annan by eller hemman tillhörande lägenheter, som äro belägna inom hemmanets å kartan utmärkta gränser, antecknas i afd. I, dock utan angifvande af arealen.

Deremot antecknas icke sådana före egostyckningen gjorda undantag för gemensamt behof, hvilka äro belägna utom hemmanets gränser, icke heller andra sådana hemmanet tillhörande rättigheter och förmåner, som afses i första stycket af 12 § i ofvan-

*) De i dessa underrättelser inom parentes förekommande hänvisningar afse lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring.

nämnda lag, eller hemmanets lott med annat hemman i sådana rättigheter och förmåner eller i afgäld från för alltid afsöndrad lägenhet, enär enligt nämnda lagrum någon bestämmelse icke får vid egostyckningen meddelas till inskränkande af hvarje hemmanslotts rätt till andel i dessa hemmanets tillhörigheter och desamma följaktligen icke utgöra föremål för åtgärd vid egostyckningen.

3.

I afd. II »Egostyckningen» antecknas först och främst det antal lotter, hvari hemmanet styckats, och de littera, hvarmed de särskilda lotterna betecknas.

Härefter antecknas *dels* de undantag för hemmanslotternas gemensamma behof, hvilka gjorts vid egostyckningen (10 §), *dels* besvär eller last, som dervid å viss hemmanslott lagts till förmån vare sig för alla de öfriga lotterna eller för flere af dem (10 §), såvida icke anteckning derom i stället göres under hvarje särskild hemmanslott, till hvars förmån servituten upprättats, *dels ock* hvad enligt 11 §, andra stycket af 12 § samt 13 § i ofvannämnda lag afsatts såsom gemensamt för de särskilda hemmanslotterna. För hvarje för gemensamt behof undantaget eller eljest såsom gemensamt afsatt område angifves dess areal, hvarefter summan af den sålunda för alla hemmanslotterna gemensamma arealen utsättes.

För hvarje hemmanslott angifves derefter antalet till lotten lagda skiften samt hvarje skiftes areal, hvarvid, derest i ett skifte är inräknad från hemmanet för alltid afsöndrad jord, sådant anmärkes. Härefter skall, derest hemmanslotten tilldelats hemmanet tillhörigt vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller, utöfver dess skiften, jord, som för alltid från hemmanet afsöndrats (11 §), eller hemmanets andel i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, eller i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller förut verkstäld egostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam (andra stycket af 12 §), eller i egor, som icke undergått sådan delning, som i 2 § af lagen omförmäles (13 §), sådant angifvas, med iakttagande att för hvarje *område*, som sålunda lotten tilldelats, dess areal utsättes. Har till förmån för hemmanslotten besvär eller last vid egostyckningen lagts å annan lott, antecknas jemväl sådant, såvida anteckning derom icke är gjord i den del af afd. II, der undantag för gemensamt behof böra angifvas.

Sedan härefter summan af den hemmanslotten tillagda areal angifvits, antecknas *dels* de inom hemmanslottens gränser befintliga områden, som före eller vid egostyckningen undantagits för gemensamt behof eller vid förrättningen eljest afsatts såsom gemensamma för hemmanslotterna eller som tillhöra annan by, hemman eller hemmanslott, dock utan utsättande af arealen och utan att deras littera antecknas annat än i sjelfva texten, *dels ock* besvär eller last, som vid förrättningen lagts å hemmanslotten till förmån för annan eller andra lotter.

Slutligen antecknas det mantal, som vid egostyckningen blifvit hemmanslotten åsatt.

Såsom af det föregående framgår, skall besvär eller last, som vid egostyckningen lagts å viss hemmanslott till förmån för annan eller andra lotter, alltid antecknas under den hemmanslott, som är sålunda besvärad, efter summan af hemmanslottens areal, samt derjemte antingen under hvarje hemmanslott, till hvars förmån servituten är upprättad, före summan af lottens areal, eller, dock endast då servituten är upprättad till förmån för flere än *en* lott, i den del af afd. II, der undantag för gemensamt behof böra antecknas.

Anteckning om de särskilda hemmanslotternas egare behöfver icke göras i annat fall än att, såsom i det exempel, formuläret innehåller, är antaget beträffande lotten Bc, hemmanets egare enligt 3 § af lagen till annan upplåtit viss till gränserna bestämd egovidd att såsom hemmansdel egas.

4.

I afd. III »Sammandrag» antecknas summan af den för alla lotterna gemensamma arealen samt för hvarje lott summan af den lotten tillagda areal samt det lotten åsatta mantal, allt sådana dessa tal förekomma i afd. II, hvarefter ej mindre lotternas mantal än äfven arealen nedsummeras.

5.

På grund af § 54 af Kongl. förordningen om mått och vigt den 9 Oktober 1885 skall, der vederbörande sakegare så önskar, i de två sista kolumnerna arealen införas, uttryckt i qvadratref och qvadratstänger i stället för i tunnland och kappland.

6.

Äfven då vid egostyckning fullständig karta och egobeskrifning upprättas, affattas beskrifningen öfver egostyckningen i enlighet med det nu fastställda formuläret.

7.

När den fastighet, som styckas, icke är helt hemman, såsom i det exempel, formuläret innehåller, och i underrättelserna till formuläret blifvit antaget, utan hemmansdel, som genom hemmansklyfning eller egostyckning tillkommit, eller under särskildt nummer i jordeboken upptagen lägenhet, som ej tillkommit genom afsöndring (29 §), göras vid beskrifningens upprättande de ändringar i formuläret, som deraf föranledas, hvarvid iakttages *dels* att vid egostyckning å dylik lägenhet i beskrifningen utsättes, i stället för mantal, den qvotdel af lägenhetens allmänna utskylder och besvär, som hvarje lott skall utgöra, *dels ock* att i öfrigt hvad i dessa underrättelser blifvit sagdt om hemman eller lott deraf i tillämpliga delar äfven gäller om dylik lägenhet och hemmansdel eller lott deraf.

Bihang N:r 32, 1¼ ark. Stockholm 1897. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

Bilaga Anvisningar

Ur Hj. Westring 1911, Lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

Kungl. landtmäteristyrelsens cirkulär n:r 19 (ny följd) till tjänstemännen vid landtmäteristaten med formulär till beskrifning öfver ägostyckning m. m.;

gifvet i Stockholm den 14 april 1897.

Kungl. landtmäteristyrelsen har fastställt bifogade formulär att tjäna till efterrättelse vid upprättande af sådan beskrifning öfver ägostyckning, som omförmäles i 16 § af lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896; i sammanhang hvarmed styrelsen velat till iakttagande vid verkställande af ägostyckning meddela följande föreskrifter och erinringar

1.

När vid ägostyckning fullständig karta icke upprättas, utan allenast karta af sådan enklare beskaffenhet, som i 16 § af ofvannämnda lag sägs, skola vid kartans upprättande landtmäteristyrelsens cirkulär n:r 11 (ny följd) af den 15 dec. 1884 och den därvid fogade modell lända till efterrättelse i de delar, som för sådant fall äro tillämpliga, eller dels i afseende å sättet för utmärkande å kartan af råmärken samt rågångar och andra skillnadslinjer jämte hvad i öfrigt må vara nödigt att å kartan upptaga för att tydligt utmärka läget och gränserna för de särskilda lotternas ägoområden jämte den mark, som undantagits för gemensamt behof eller

eljest afsatts såsom för de särskilda lotterna gemensam, dels i afseende å rubrik, kringskrifning, stilprof, skalmatt, norrstreck och ramar, dels ock i afseende å de ämnen, hvarom första stycket af punkten 2 samt punkterna 5, 6 och 9 af berörda cirkulär handla.

Hvad nu är sagdt gäller ock i afseende å utdrag, som för verkställande af ägostyckning göres af äldre karta, när icke fullständig kopia af kartan af sakägare begäres eller sådan erfordras för verkställande af föreskrifven uppskattning.

2.

Så väl å den karta, som vid ägostyckning upprättas eller begagnas — ehvad denna är en fullständig karta eller en karta af sådan enklare beskaffenhet, som ofvan är nämnd — som ock i beskrifningen öfver ägostyckningen skall hvarje lott samt hvarje å kartan upptaget särskildt område, som icke lägges till viss lott, betecknas med littera, hvarjämte, där en lott erhållit flera skiften eller andra särskilda områden, hvarje skifte eller annat dylikt område tillika utmärkes med en arabisk siffra, hvarom allt formuläret till beskrifning öfver ägostyckning gifver närmare anvisning.

3.

Den i 17 § af ofvannämnda lag omförmälda beskrifning öfver skillnadslinjernas utstakning och rörläggning upprättas med ledning af gällande formulär till rågångs- och rösebeskrifning.

4.

I förrättningsprotokollet eller i särskild handling, som bilägges protokollet, skall landtmätaren redogöra för den uppskattning, som för mantalets fördelning mellan de särskilda hemmanslotterna eller, där ägostyckning sker å lägenhet, för bestämmande af det inbördes förhållande, efter hvilket lotterna skola deltaga i utgörandet af lägenhetens allmänna utskylder och besvär, verkställts af ägor och af hvad

öfrigt, enligt andra och tredje styckena af 18 § i ofvannämn
da lag, härvid skall tagas i beräkning. Om därvid graderin
som vid förut verkställd landtmäteriförrättning skett å ägo
na, skall lända till efterrättelse, upptages i protokollet ell
i nämnda bilaga därtill för hvarje lott summariskt det g
nom graderingen utrönta uppskattningsinnehållet af de ägo
som lotten tilldelats.

Vidare uträknas för hvarje lott och antecknas i prot
kollet eller i bilagan därtill det mantal eller, där lägenh
styckas, den kvotdel af lägenheten, som matematiskt no
grant motsvarar lottens genom uppskattningen eller gr
deringen utrönta värde i förhållande till samtliga lotterna
värde, hvarefter, där de sålunda funna talen, enligt sis
punkten af 18 § i lagen, jämkas, de tal, som sålunda slu
ligen bestämmas för de särskilda lotterna, antecknas; oc
skall, äfven då omförmälda uträkningar och anteckning
icke göras i själfva protokollet, därstädes i allt fall antecl
nas det mantal, som hvarje hemmanslott åsatts, eller, dä
ägostyckningen afser lägenhet, den kvotdel af lägenheter
allmänna utskylder och besvär, som hvarje lott skall utgör

5.

Slutligen anser sig styrelsen böra erinra, att äfven c
ägorna uppskattas i penningar, hvilket blifver nödvändig
då deras värde skall jämföras med värdet af vattenfall, fisk
eller annat, som i andra och tredje styckena af 18 § i ofvar
nämnda lag afses, vid ägornas värdering hänsyn endast fä
tagas till deras vidd och godhet, och att följaktligen sådar
förhållanden som ägors vanhäfdade skick, deras belägenh
i närheten af järnvägsstation och dylikt därvid icke få kon
ma i betraktande.

(Formulär till beskrifning öfver ägostyckning.)

Beskrifning öfver ägostyckning å ½ mantal kronoskatte Södergården n:r 2 af Krontorps by i N. N. socken, N. N. härad och N. N. län; upprättad år 1897.

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Kvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kuppland.
15	I. Hemmanets ägoområde m. m.	9	6	6	9	9
	Vid år 1871 förrättadt laga skifte i Krontorps by erhöll hemmanet ½ mantal Södergården n:r 2 i tre skiften under litt. B en ägovidd af tillsamman	43	83	80	88	25.7
	hvarjämte till ett hemmanet enskildt tillhörande stenbrott utlades ett å kartan öfver laga skiftet med n betecknadt utmål om . .	1	63	—	3	9.6
	Därjämte höra till hemmanet den före laga skiftet för alltid afsöndrade lägenheten Ekbacken, hvars ägoområde, å kartan öfver laga skiftet betecknadt med f, enligt beskrifningen öfver detta skifte utgör	—	72	60	1	15.1
	samt den likaledes före skiftet för alltid afsöndrade lägenheten Björknäs, å samma karta utmärkt med g, med en ägovidd. enligt nämnda beskrifning af	—	98	20	1	31.7
	Summa	47	17	60	95	18.1
	Vid år 1889 verkställdt ägoutbyte har hemmanet till Saxnäs by afstått en areal af 61 ar 30 kvadratmeter. men af sistnämnda					
	Öfverföres	47	17	60	95	18.1

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Kvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kappland.
	Öfverfördt	47	17	60	75	18.1
	by bekommit en areal af 59 ar 10 kvadratmeter, hvadan arealen af ½ mantal Södergården minskats med	—	2	20	—	1.4
	Hemmanets areal utgör sålunda nu	47	15	40	95	16.7

Oberäknadt denna areal finnas inom hemmanets granser *dels* följande vid skiftet gjorda undantag för delägarnes allmänna behof, nämligen:

a 1) en lertäkt,
b 2) del af en utfartsväg och
c 3) del af ett afloppsdike,
dels och
d 4) ett Saxnäs by tillhörigt grustag.

På grund af år 1880 verkställdt skifte af fisket i Fjällsjön äger Södergården fisket inom en viss del af denna sjö.

Dessutom äger Södergården andel med Krontorps bys öfriga hemman *dels* i byns utskog vid Mosjön, hvilken utskog vid det byn öfvergångna laga skiftet lämnades oskiftad, *dels* i fisket i sistnämnda sjö, *dels och* i ett vattenfall i Saxån, hvilket vid laga skiftet afsattes såsom gemen samt för hemmanen i byn.

II. Ägostyckningen.

Hemmanet har styckats i tre lotter, litt. Ba, Bb och Bc.

För alla hemmanslotternas gemensamma behof hafva undantagits:

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Kvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland	Kappland
e	1) vattenställe vid Fjällsjön . .	—	15	60	—	10.1
f	2) väg, 4 meter bred till detta vattenställe	—	48	—	—	31.1
g	3) sandtäkt . . . . . med rätt för hemmanslotterna litt. Ba och Bc att för färder till och från denna sandtäkt begagna väg öfver litt. Bb:s tredje skifte:	—	47	30	—	30.7
h	4) afloppsdike, 2 meter bredt . . Dessutom hafva såsom gemensamma för samtliga hemmanslotterna afsatts:	—	12	30	—	8.0
i	1) den ofvannämnda lägenheten Björknäs	—	98	20	1	31.7
k	2) en enligt afhandling af den 27 okt. 1877 från hemmanet för alltid afsöndrad lägenhet, benämnd Fjällstugan	1	12	80	2	9.1
	3) det hemmanet tillhörande fiske i Fjällsjön:					
	4) hemmanets andel i vattenfallet i Saxån.					
	Summa för alla hemmanslotterna gemensam areal	3	34	20	6	24.7
	Södergården nr 2 litt. Ba, som äges af Nils Andersson, har bekommit följande två, å kartan med motstående littera utmärkta skiften:					
Ba 1	Första skiftet	3	86	20	7	26.4
Ba 2	Andra skiftet . . . . . I första skiftet ingår en enligt afhandling den 4 maj 1876 från hemmanet för alltid afsöndrad lägenhet, benämnd Eketorp.	9	60	40	19	14.5
	Summa areal	13	46	60	27	8.9

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Kvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kappland.
	Oberäknadt denna areal finnas inom denna hemmanslotts gränser *dels* den ofvannämnda lägenheten Fjällstugan (k), *dels* ofvannämnda stenbrott, å kartan betecknadt med Bb4, *dels ock* följande vid laga skiftet eller vid ägostyckningen för gemensamt behof undantagna områden, nämligen lertäkten a, vattenstället e samt vägen därtill f, äfvensom en del af utfartsvägen b.					
	Hemmanslotten litt. Bb äger rätt att begagna väg till ofvannämnda stenbrott öfver litt. Ba:s andra skifte.					
	Hemmanslotten litt. Ba har vid ägostyckningen åsatts ett åttondedels (1/8) mantal.					
	Södergården n:r 2 litt. Bb, som äges af Nils Andersson, har bekommit följande tre, å kartan med motstående littera betecknade skiften:					
Bb1	Första skiftet	4	61	50	9	11.2
Bb2	Andra skiftet	6	53	80	13	7.8
Bb3	Tredje skiftet	10	51	50	21	9.6
	Härjämte har denna hemmanslott tilldelats:					
Bb4	1) ofvannämnda, hemmanet tillhörande stenbrott med ett utmål af	1	63	—	3	9.6
Bb5	2) ofvannämnda, från hemmanet för alltid afsöndrade lägenhet Ekbacken	—	72	60	1	15.1
	3) hemmanets andel *dels* i Kronotorps bys utskog vid Mosjön, *dels ock* i fisket i denna sjö.					

Littera å kartan.		Areal. Hektar.	Ar.	Kvadratmeter.	Motsvarande areal i Tunnland.	Kappland.
	Denna hemmanslott äger rätt att begagna väg till nyssnämnda stenbrott öfver litt. Ba:s andra skifte.					
	Summa areal	24	02	40	48	21.8
	Oberäknadt denna areal finnas inom denna hemmanslotts gränser *dels* ofvannämnda Saxnäs by tillhöriga grustag (d), *dels och* följande vid laga skiftet eller vid ägostyckningen för gemensamt behof undantagna områden, nämligen en del af utfartsvägen b samt sandtäkten g och afloppsdiket h. Hemmanslotterna litt. Ba och Bc äga för ändamål, som ofvan är sagdt, rätt att begagna väg öfver litt. Bb:s tredje skifte. Hemmanslotten litt. Bb har vid ägostyckningen åsatts tjugoen sextiofjärdedels ($^{21}/_{64}$) mantal.					
Bc	*Södergården n:r 2 litt. Bc*, som äges af handlanden Johan Svensson, har bekommit ett skifte, som å kartan betecknats med motstående littera	6	32	20	12	25.8
	Summa areal	6	32	20	12	25.8
	Oberäknadt denna areal finnes inom denna hemmanslotts gränser den med c å kartan utmärkta del af ett vid laga skiftet för allmänt behof undantaget afloppsdike.					

Littera å kartan.		Areal.			Motsvarande areal i	
		Hektar.	Ar.	Kvadratmeter.	Tunnland	Kappland.
	Denna hemmanslott har vid ägostyckningen åsatts tre sextiofjärdedels ($^{3}/_{64}$) mantal.					
	III. Sammandrag.					
	För alla hemmanslotterna gemensam areal	3	34	20	6	24.7
	$^{1}/_{8}$ mtl Södergården n:r 2 litt. Ba	13	46	60	27	8.9
	$^{21}/_{64}$ » Södergården n:r 2 litt. Bb	24	02	40	48	21.3
	$^{3}/_{64}$ » Södergården n:r 2 litt. Bc	6	32	20	12	25.8
	$^{1}/_{2}$ mtl Summa areal	47	15	40	95	16.7

N. N. den.....

På ämbetets vägnar:

N. N.

(Tjänstegrad.)

Underrättelser. [1]

1.

Beskrifningen bör upprättas a godt och fast skrifpapper af ungefär samma storlek och beskaffenhet som »Lessebo bikupa n:r 2 prima».[2]

Hvarje kolumns bredd finnes i formuläret under kolumnens rubrik angifven i millimeter med sma siffror, hvilka landtmätaren likväl icke är skyldig att i beskrifningen anteckna; dock att, om i kolumnerna för hektar och tunnland måste införas flera än tre siffror på samma rad, bredden af dessa kolumner må ökas med tre millimeter för hvarje siffra utöfver tre.

Landtmätaren är likväl oförhindrad att göra en kolumn bredare och en annan smalare än formuläret visar, allenast alla kolumnernas sammanlagda bredd enligt formuläret därigenom icke öfverskrides.

2.

Afd. I »Hemmanets ägoområde m. m.» skall innehålla en kortfattad, men fullständig uppgift å alla de hemmanets tillhörigheter, angående hvilka, enligt lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring, bestämmelse skall vid förrättningen meddelas huruvida de skola tilldelas viss hemmanslott eller afsättas såsom gemensamma för alla hemmanslotterna, och hvilka följaktligen skola redovisas i afd. II »Ägostyckningen». I förstnämnda afd. skola alltså uppgifter

[1] De i dessa underrättelser inom parentes förekommande hänvisningar afse lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring.

[2] Ang. papper se nu *K. F. d. 12 juli 1907*, ändr. genom *K. F. d. 22 maj 1908*, samt *Statskont.s kung. d. 20 okt. 1916*.

meddelas *dels* å hemmanets ägovidd, arealen af från hemmanet gjorda afsöndringar däruti inberäknad, *dels* å hemmanet tillhörande vattenfall, fisken och andra dylika lägenheter (11 §), *dels* å hemmanet tillhörig andel i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, samt i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller förut verkställd ägostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam (andra stycket af 12 §), *dels och* å hemmanet tillhörig andel med annat hemman i ägor, som icke undergått sådan delning, som i 2 § af lagen omförmäles (13 §).

Därjämte böra, på det att hvarje del af det ägoområde, som upptages å kartan öfver ägostyckningen, äfven må återfinnas i beskrifningen, sådana vid förut verkställd landtmäteriförrättning gjorda undantag för gemensamt behof samt sådana annan by eller hemman tillhörande lägenheter, som äro belägna inom hemmanets å kartan utmärkta gränser, antecknas i afd. I, dock utan angifvande af arealen.

Däremot antecknas icke sådana före ägostyckningen gjorda undantag för gemensamt behof, hvilka äro belägna utom hemmanets gränser, icke heller andra sådana hemmanet tillhörande rättigheter och förmåner, som afses i första stycket af 12 § i ofvannämnda lag, eller hemmanets lott med annat hemman i sådana rättigheter och förmåner eller i afgäld från för alltid afsöndrad lägenhet, enär enligt nämnda lagrum någon bestämmelse icke får vid ägostyckningen meddelas till inskränkande af hvarje hemmanslotts rätt till andel i dessa hemmanets tillhörigheter och desamma följaktligen icke utgöra föremål för åtgärd vid ägostyckningen.

3.

I afd. II »Ägostyckningen» antecknas först och främst det antal lotter, hvari hemmanet styckats, och de littera, hvarmed de särskilda lotterna betecknas.

Härefter antecknas *dels* de undantag för hemmanslotternas gemensamma behof, hvilka gjorts vid ägostyckningen (10 §), *dels* besvär eller last, som därvid å viss hemmanslott lagts till förmån vare sig för alla de öfriga lotterna eller för flera

af dem (10 §), så vida icke anteckning därom i stället göres under hvarje särskild hemmanslott, till hvars förmån servituten upprättats, *dels ock* hvad enligt 11 §, andra stycket af 12 § samt 13 § i ofvannämnda lag afsatts såsom gemensamt för de särskilda hemmanslotterna. För hvarje för gemensamt behof undantaget eller eljest såsom gemensamt afsatt område angifves dess areal, hvarefter summan af den sålunda för alla hemmanslotterna gemensamma arealen utsättes.

För hvarje hemmanslott angifves därefter antalet till lotten lagda skiften samt hvarje skiftes areal, hvarvid, därest i ett skifte är inräknad från hemmanet för alltid afsöndrad jord, sådant anmärkes. Härefter skall, därest hemmanslotten tilldelats hemmanet tillhörigt vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller, utöfver dess skiften, jord, som för alltid från hemmanet afsöndrats (11 §), eller hemmanets andel i lägenhet, som på grund af 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, eller i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller förut verkställd ägostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam (andra stycket af 12 §), eller i ägor, som icke undergått sådan delning, som i 2 § af lagen omförmäles (13 §), sådant angifvas, med iakttagande att för hvarje *område*, som sålunda lotten tilldelats, dess areal utsättes. Har till förmån för hemmanslotten besvär eller last vid ägostyckningen lagts å annan lott, antecknas jämväl sådant, så vida anteckning därom icke är gjord i den del af afd. II, där undantag för gemensamt behof böra angifvas.

Sedan härefter summan af den hemmanslotten tillagda areal angifvits, antecknas *dels* de inom hemmanslottens gränser befintliga områden, som före eller vid ägostyckningen undantagits för gemensamt behof eller vid förrättningen eljest afsatts såsom gemensamma för hemmanslotterna eller som tillhöra annan by, hemman eller hemmanslott, dock utan utsättande af arealen och utan att deras littera antecknas annat än i själfva texten, *dels ock* besvär eller last, som vid förrättningen lagts å hemmanslotten till förmån för annan eller andra lotter.

Slutligen antecknas det mantal, som vid ägostyckningen blifvit hemmanslotten åsatt.

Såsom af det föregående framgår, skall besvär eller last, som vid ägostyckningen lagts å viss hemmanslott till förmån för annan eller andra lotter, alltid antecknas under den hemmanslott, som är sålunda besvärad, efter summan af hemmanslottens areal, samt därjämte antingen under hvarje hemmanslott, till hvars förmån servituten är upprättad, före summan af lottens areal, eller, dock endast då servituten är upprättad till förmån för flera än *en* lott, i den del af afd. II, där undantag för gemensamt behof böra antecknas.

Anteckning om de särskilda hemmanslotternas ägare behöfver icke göras i annat fall än att, såsom i det exempel, formuläret innehåller, är antaget beträffande lotten Bc, hemmanets ägare enligt 3 § af lagen till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas.

4.

I afd. III »Sammandrag» antecknas summan af den för alla lotterna gemensamma arealen samt för hvarje lott summan af den lotten tillagda areal samt det lotten åsatta mantal, allt sådana dessa tal förekomma i afd. II, hvarefter ej mindre lotternas mantal än äfven arealen nedsummeras.

5.

På grund af § 54 af Kungl. förordningen om mått och vikt den 9 okt. 1885 skall, där vederbörande sakägare så önskar, i de två sista kolumnerna arealen införas, uttryckt i kvadratref och kvadratstänger i stället för i tunnland och kappland.*

6.

Äfven då vid ägostyckning fullständig karta och ägobeskrifning upprättas, affattas beskrifningen öfver ägostyckningen i enlighet med det nu fastställda formuläret.

* Se nu *K. K. d. 21 mars 1902.*

7.

När den fastighet, som styckas, icke är helt hemman, såsom i det exempel, formuläret innehaller, och i underrättelserna till formuläret blifvit antaget, utan hemmansdel, som genom hemmansklyfning eller ägostyckning tillkommit, eller under särskildt nummer i jordeboken upptagen lägenhet, som ej tillkommit genom afsöndring (29 §), göras vid beskrifningens upprättande de ändringar i formuläret, som däraf föranledas, hvarvid iakttages *dels* att vid ägostyckning å dylik lägenhet i beskrifningen utsättes, i stället för mantal, den kvotdel af lägenhetens allmänna utskylder och besvär, som hvarje lott skall utgöra, *dels ock* att i öfrigt hvad i dessa underrättelser blifvit sagdt om hemman eller lott däraf i tillämpliga delar äfven gäller om dylik lägenhet och hemmansdel eller lott däraf.

Kungl. landtmäteristyrelsens cirkulär n:r 30 (ny följd) till tjänstemännen vid landtmäteristaten med föreskrift att i protokoll öfver ägostyckning meddela upplysning, huruvida förrättningen afser ägostyckning enligt 2 § eller enligt 3 § i lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring, m. m.

gifvet i Stockholm den 4 december 1903.

Af förekommen anledning har kungl. landtmäteristyrelsen härigenom velat till iakttagande förordna, att i protokoll öfver ägostyckning skall meddelas upplysning, huruvida ägostyckningen skall äga rum

enligt 2 § i lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896, hvilken § asyftar det fall, att hemmanet, som skall styckas, äges af *en* person, hvilken vid förrättningen meddelar bestämmelser om hemmanets fördelning i särskilda lotter, utan att någon af dessa blifvit till annan upplåten,

eller enligt samma lags 3 §, som afser det fall, att ägaren af hemmanet, som skall styckas, till annan upplåtit viss, till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, så att i hemmanet alltså finnas minst två delägare, emellan hvilka hemmanet skall vid förrättningen delas.

När ägostyckning efter 3 § äger rum, skall vid ägostyckningshandlingarna fogas bestyrkt afskrift af den afhandling, som ligger till grund för styckningen, eller innehållet af samma afhandling noggrant omförmälas i förrättningsprotokollet.

Om ägostyckningshandlingarna icke innehålla upplysning om dylik upplåtelsehandlings innehåll, anses denna omständighet, på sätt af Kungl. Maj:t meddeladt utslag gifver vid handen, utgöra hinder för ägostyckningens fastställande.

Kungl. landtmäteristyrelsens cirkulär n:r 39 (ny följd) till tjänstemännen vid landtmäteristaten med föreskrift att ägostyckning å särskilda fastigheter skall handläggas såsom särskilda förrättningar:

gifvet i Stockholm den 25 maj 1906.

Då i *samma* ansökan förordnande begärts för landtmätare att verkställa ägostyckning å särskilda intill hvarandra gränsande hemman eller hemmansdelar, hvilka blifvit vid

ıstställda ägodelningar utbrutna såsom särskilda ägolotter, ›rekommer ej sällan, att sådan ägostyckning handlägges i t sammanhang såsom en enda förrättning.

Emedan sådant förfarande, äfven om rubbning därvid göres af förut fastställda ägoskillnader, dels icke står i ſverensstämmelse med gällande lag, dels kan föranleda ore- ı och otydlighet i fastighetsförhållandena och dels försvå- ır möjligheten att erhålla önskvärd öfverskådlighet öfver ›n fortskridande jorddelningen inom särskilda jordeboks- ıheter, har kungl. styrelsen härigenom velat förordna, att rostyckning å särskilda hemman eller hemmansdelar icke ıå handläggas såsom *en* förrättning utan bör verkställas ge- om särskilda förrättningar utan sammanblandning med varandra.

Lantmäteriet
Överlantmätarmyndigheten
Jämtlands län

Bilaga Rättsfall

Version 2

1979-05-09
1980-07-15

Kronologisk förteckning över rättsfall i NJA avseende ägostyckning med angivande av den § den de §§ i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring (ägostyckningslagen) rättsfall närmast rör. Förteckningen upptar även tre domar av hovrätt.

Valfrid Larsson

Valfrid Larsson
f d överlantmätare

8

Postadress
Box 410
831 01 ÖSTERSUND

Gatuadress
Museiplan

Telefon
063 - 11 20 89

Kronologisk förteckning över rättsfall i NJA avseende ägostyckning med angivande av den § eller de §§ i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring (ägostyckningslagen) rättsfall närmast rör. Förteckningen upptar även tre domar av hovrätt.

N. län. Hishult.

1. 1899 19 okt. 1899 s. 443. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i samfällt vattenfall med utmål (12§ 2 st) men ej hemmanets andel i samfällda sandtäkt, flygsandsallmänning, tvättplats och vattningsställe (12§ 1 st).

Z län. Ede.

2. 1900 13 aug. 1900 s. 365. Överlåtelse av ägovidd att såsom hemmansdel ägas, som skett före lagens ikraftträdande, kunde läggas till grund för ägostyckning (3§).

T län. Välanda.

3. 1901 9 maj 1901 s. 344. Ägostyckning som konstaterats vara verkställd enligt 3§ ägostyckningslagen kunde ej fastställas, då uppgifter inte förelåg om överlåtelseavtal (3§).

Z län. Smedsåsen.

4. 1902 20 jan. 1902 s. 9. Till endast en hemmanslott kunde inte läggas hemmanets andel i samfällda upplagsplats samt såg- och kvarnplats (12§ 1 st).

Y län. Edsta.

5. 1902 5 maj 1902 s. 320. Servitut avseende rätt till mulbete och skogsfång kunde inte bildas vid ägostyckning (10§).

T län. Väng.

6. 1902 25 sept. 1902 s. 413. Ägostyckning för bestämmande av mantal på jordområden, som inte blivit överlåtna att såsom hemmansdelar ägas utan utgjordes av avsöndrade lägenheter, kunde

lagligen inte ske. (Av referatet i NJA framgår även att lagfart var meddelad på de avsöndrade lägenheterna.) (3§).

Y län. Boltjärn.

7. 1903 6 nov. 1903 s. 468. Till endast en hemmanslott kunde inte läggas hemmanets andel i samfällda myrtag, husbehovssåg och kvarnplats (men väl hemmanets andel i samfällt ålfiske). Hemmanslott kunde ej uteslutas från andel i byns övriga samfälligheter, och därigenom inte tilläggas någon andel i samfälligheter. (12§).

Y län. Västerhångsta.

8. 1903 28 okt. 1903 s. 474. En genom avhandling den 12 januari 1891 såld avsöndrad lägenhet kunde ej utläggas såsom hemmanslott (3§, 11§)

L län. Yxenhult.

9. 1904 21 mars 1904 s. 155. Ägostyckning som konstaterats vara verkställd enligt 3§ ägostyckningslagen kunde ej fastställas, då uppgifter inte förelåg om överlåtelseavtal (3§).

N län. Kumleryd.

10. 1904 22 aug. 1904 s. 287. Ägostyckning som verkställts enligt 3§ ägostyckningslagen kunde ej fastställas, då uppgifter inte förelåg om överlåtelseavtal (3§).

AC län. Västerteg.

11. 1904 26 sept. 1904 s. 322. Till hemmanslott får inte läggas avsöndrad jord av större omfattning än 1/5 av hela hemmanslotten (11§).

Z län. Gisselås.

12. 1905 2 febr. 1905 s. 86. Vid försäljning av hemman den 26 november 1899 undantogs inägorna och bestämdes, att säljaren skulle till köparna i årlig avgäld eller grundränta betala

25 % av hemmanets alla utskylder, till dess inägorna blivit lagligen utbrutna och skattlagda. Då parterna var ense om att inägorna förbehållits att såsom hemmansdel ägas och detta ej motsades av innehållet i köpehandlingen, kunde nämnda ägor utläggas såsom hemmanslott. (3§).

Hemmanets andel i en från detsamma jämte annat hemman avsöndrad lägenhet kunde läggas till en av lotterna (12§). (Detta fall bör dock vara ett undantag, se 12§ 1 st!)

Z län. Hede kyrkby.

13. 1906 23 maj — 1906 s. 308. Avsöndrad lägenhet kunde inte åsättas särskild andel av hemmanets skattetal (3§, 11§).

U län. Kungsör.

14. 1906 17 okt. — 1906 s. 467. Från hemman avsöndrad lägenhet kunde läggas till en hemmanslott (11§).

N län. Kumleryd.

15. 1906 29 okt. — 1906 s. 488. Från hemman hade sålts till gränserna bestämda områden, varvid även vissa mantal hade utsatts för områdena. Lagfart hade meddelats på mantalen. Områdena kunde utläggas såsom hemmanslotter (3§).

U län. Skarp Rebro.

16. 1907 13 febr. — 1907 s. 91. Vid ägostyckning kunde mantal inte åsättas från hemmanet jämte andra hemman avsöndrade lägenheter (3§,11§).

T län. Hällebrottet.

17. 1908 (6 aug.) — 1908 s. 352. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i ett samfällt stenbrott (12§ 2 st).

X län. Sörfly.

18. 1909 10 nov. — 1909 s. 597. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i vid laga skifte på skogsmark för gemensamt bete undantagna myrar (12§ 2 st).

X län. Sörfly.

19. 1910 10 aug. 1910 s. 432. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i vid laga skifte på skogsmark för gemensamt bete undantagna eller såsom oskiftade lämnade myrar, även om de ingick i ett större skifteslag (sockenskifteslag) än det skifteslag vari hemmanet ingick (byskifteslag) (12§ 2 st, 13§ 1 st).

X län. Viken.

20. 1912 12 dec. 1912 s. 554. En avsöndrad lägenhet, varå lagfart meddelats, kunde inte utläggas såsom hemmanslott. (Av referatet i NJA framgår att lägenheten sålts genom avhandling den 29 augusti 1888 och lagfarits samma år.) (3§, 11§).

Y län. Kroksta.

21. 1913 1 aug. 1913 s. 373. Hemman, från vilket utan tillstånd för alltid avsöndrats mer än 1/5 av ägovidden, kunde inte undergå ägostyckning (11§).

Y län. Barsta.

22. 1913 11 dec. 1913 s. 575. Tio jordområden, som genom särskilda åren 1876-1901 upprättade avhandlingar för alltid avsöndrats från hemman, jämte jord som tillagts områdena i vederlag för genom avhandlingarna upplåtna rättigheter till skogsfång, kunde ej utläggas såsom särskilda hemmanslotter. Mellan hemmansägaren och lägenhetsägarna hade träffats särskilda avtal, enligt vilka dessa i stället skulle vara ägare till de mot lägenheterna svarande hemmanslotterna. Lagfart hade meddelats på fyra av de avsöndrade lägenheterna. (3§).

F län. Åtterås Södra Norrby.

23. 1914 16 maj 1914 s. 223. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i ett samfällt soldattorp (12§ 2 st).

X län. Björktjära.

24. 1914 12 juni — 1914 s. 267. Sedan från hemman avsöndrad jord åsatts mantal enligt 13§ Kungl. förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring kunde ägostyckning verkställas enbart på hemmanets återstående ägor (2§).

X län. Tenskog.

25. 1915 23 mars — 1915 s. 131. Genom ägostyckning avsågs att sätta mantal på två genom avhandlingar den 8 februari 1892 och 18 mars 1895 från hemman avsöndrade lägenheter, varvid den ena avsöndrade lägenheten enligt särskild skriftlig förening tillfördes mark såsom vederlag för servitut avseende rätt till skogsfång och mulbete.

Vid ägostyckning kunde inte verkställas utbrytning av område såsom vederlag för rätt till skogsfång och mulbete. Genom ägostyckning kunde inte från hemman avsöndrade lägenheter åsättas mantal. I rubriken: Avsöndrad lägenhet får ej utläggas såsom ägostyckningslott. (3§, 11§).

Z län. Västanede.

26. 1916 2 maj. — 1916 s. 136. Till hemmanslott fick ej läggas avsöndrad jord av större omfattning än 1/5 av hela hemmanslotten (11§).

U län. Forsbo.

27. 1917 18 maj — 1917 s. 269. Tvist om bättre rätt till vattenområde. I handlingarna till ägostyckning enligt JS omnämndes ej och redovisades ej ett hemmanet tillhörande vattenområde med strömfall i angränsande älv. Någon bestämmelse att strömfallet skulle avsättas såsom gemensamt för de särskilda hemmanslotterna meddelades inte. Ej heller avsattes något samfällt utmål för fallets nyttjande. Omtvistat vattenområde i älven med strömfall vid hemmanslott, som erhållit strand vid älven, ansågs genom ägostyckningen ha

tillfallit denna hemmanslott(7§,11§).

X län. Häggesta.

28. 1917 22 dec. 1917 s. 585. Till hemmanslott fick ej läggas avsöndrad jord av större omfattning än 1/5 av hela hemmanslotten (11§).

P län. Kinna.

29. 1918 4 maj 1918 s. 213. Till endast en hemmanslott kunde läggas hemmanets andel i samfälld kvarn med utmål och vattenfall (12§ 2 st). Det hade uppgivits att vattenfallet var det väsentliga i samfälligheten.

P län. Asketveten.

30. 1918 31 okt. 1918 s. 423. Servitut avseende rätt till mulbete kunde inte bildas vid ägostyckning (10§).

L län. Farstorp.

31. 1918 14 nov. 1918 s. 439. Sedan från hemman genom två köpekontrakt sålts vissa områden, undergick hemmanet ägostyckning, varvid tre hemmanslotter utlades. Hemmanets andel i en samfälld fädrift omnämndes inte vare sig i köpekontrakten eller vid ägostyckningen. Sedan företogs delning av den samfällda fädriften. Emedan de till grund för ägostyckningen liggande köpehandlingarna inte innehöll några bestämmelser rörande de försålda hemmanslotternas rätt i fråga om fädriften och sådana bestämmelser ej heller meddelats vid ägostyckningen, skulle hemmanets andel i fädriften tillhöra de tre hemmanslotterna efter deras vid ägostyckningen åsatta mantal (3§, 12§).

Y län. Österalnäs.

32. 1919 8 mars 1919 s. 67. Hemman, från vilket utan tillstånd avsöndrats mer än 1/5 av ägovidden, kunde inte undergå ägostyckning (11§).

Z län. Torvalla.

33. 1919 20 nov. 1919 s. 437. Vid försäljning av hemman undantogs två såsom "lägenheter" betecknade områden, vilka dock ej var några tidigare avsöndrade lägenheter. Vid ägostyckning på hemmanet utlades dessa två områden såsom särskilda hemmanslotter. Efter ägostyckningens avslutande upplyste sakägarna i en särskild skriftlig handling, att det varit deras avsikt att de undantagna områdena skulle ägas såsom hemmansdelar. Ägostyckningen kunde fastställas. (3§).

Y län. Elva.

34. 1920 31 jan. 1920 s. 8. Vid ägostyckning på hemman skall därifrån avsöndrad jord tagas i beräkning (7§, 11§, ~~12§~~).

Z län. Näverede.

35. 1922 7 nov. 1922 s. 466. Ägostyckning kunde verkställas på fastighet som ursprungligen (1891) sålts och lagfarits såsom en avsöndrad lägenhet men sedermera (1893, 1894) vid fastställd hemmansklyvning, med bibehållna ägor, utlagts såsom hemmansdel med visst åsatt skattetal och såsom sådan fastighet redovisats i jordregistret (2§).

X län. Hamre.

36. 1922 13 dec. 1922 s. 543. Sedan (år 1890) från ett hemman sålts ett område såsom avsöndrad lägenhet och lagfart meddelats på fånget, har hemmanets och avsöndringens ägare (år 1913) träffat bevittnad skriftlig överenskommelse, att avsöndringen skulle ägas såsom hemmansdel och åsättas mantal genom ägostyckning. Eftersom området utgjordes av en från hemmanet avsöndrad lägenhet, därå lagfart meddelats, kunde området vid ägostyckning inte utläggas såsom hemmanslott. (3§).

Avsöndrad lägenhet som tillagts viss hemmanslott behövde inte till läge och gränser utmärkas på kartan (16§).

K län. Tararp.

37. 1922 12 dec. 1922 s. 546. Genom köpekontrakt den 20 januari 1921 såldes från ett hemman ett såsom "lägenhet" betecknat område med viss angiven areal i enlighet med upprättad karta. Den 17 oktober 1921 verkställdes ägostyckning varvid, sedan sakägarna förklarat att det sålda området var avsett att ägas såsom hemmansdel, området utlades såsom hemmanslott. Vid ansökning om lagfart var köpekontraktet försett med ett den 3 januari 1922 dagtecknat tillägg av innehåll, att lägenheten vid ägostyckningen utbytts mot nämnda hemmanslott. Enär av vad sålunda förekommit ansågs framgå, att med köpeavtalet avsetts att överlåta det försålda området såsom hemmansdel, kunde detsamma utläggas såsom hemmanslott. (3§).

Z län. Krångede.

38. 1924 6 mars 1924 s. 40. Sedan från ett hemman år 1894 sålts ett område såsom avsöndrad lägenhet har den avsöndrade jorden åsatts mantal (enligt 13§ Kungl. förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring). Den sålunda till hemmansdel förändrade avsöndrade lägenheten kunde genom ägostyckning uppdelas i hemmanslotter. (2§, 29§ 1 mom).

AC län. Bergnäs.

39. 1924 8 nov. 1924 s. 487. Servitut avseende rätt till dämning, flottning och upplagsplats för virke samt till timmervägar kunde bildas vid ägostyckning (10§).

R län. Vedum.

40. 1924 8 nov. 1924 s. 493. Från hemman hade sålts visst mantal, varvid angivits att den sålda hemmansdelen utgjordes av ett av köparen tidigare nyttjat jordområde. Lagfart meddelades på mantalet. Från samma hemman hade därefter till samma köpare sålts ytterligare visst mantal, varvid angivits att den sålda hemmansdelen utgjordes av ett visst

närmare angivet jordområde invid det förut sålda området. Lagfart meddelades på mantalet. Delägarna i hemmanet var ense om att med vart och ett av köpeavtalen avsetts visst bestämt område att ägas såsom hemmansdel. De överlåtna områdena kunde utläggas såsom hemmanslotter och det utan hinder av att lagfart meddelats på visst mantal och att vid ägostyckningen bestämt mantal inte överensstämde med det i köpeavtal angivna. Eftersom lagfart meddelats på grund av köpeavtalen skulle särskild hemmanslott utläggas för varje område. (3§).

W län. Knås.

41. 1925 10 dec. 1925 s. 544. Hemmans andel i besparingsskog (i Dalarna) var att jämställa med "del i allmänning" enligt 12§ 1 st, så att bestämmelse ej fick meddelas till inskränkande av hemmanslotts rätt till besparingsskogen, och inte med andel i oskiftad mark enligt 13§ 1 st, så att andelen kunde läggas till endast en hemmanslott (12§ 1 st, 13§ 1 st).

BD län. Baktsjaur.

41½. 1927 28 okt. 1927 A 404. Vid laga skifte på Baktsjaurs by undantogs sjön Baktsjaur såsom gemensam utgrävningslägenhet. Genom köpebrev 21.1.1903 såldes från lagaskifteslotten 1/32 mtl Baktsjaur nr 1 litt E Storbäcksskiftet ej gränsande mot sjön. Köpebrevet innehöll inte någon föreskrift om andelen i den samfällda sjön. Vid ägostyckning redovisades det sålda ägoskiftet såsom hemmanslotten 1/192 mtl Baktsjaur nr 1 litt Eb; någon bestämmelse om andelen i sjön meddelade inte. Den till styckningshemmanet hörande andelen i sjön ansågs vara vid ägostyckningen bibehållen såsom för de särskilda ägostyckningslotterna gemensam med andelar efter de vid ägostyckningen åsatta mantalen (3§, 12§).

O län. Hult.

42. 1927
16 dec.

1927 s. 587. Hemmanen Krokegården nr 2 om 1 mtl och Mellangården nr 4 om ½ mtl ingår (ingick) i Hults by i Askims socken. Vid ett år 1854 fastställt laga skifte på byn utlades bl.a. för 1/4 mtl av Krokegården nr 1 en ägolott litt QI med en areal av 34 tld 8,1 kpld varav ett utmarksskifte 28 tld 4 kpld samt för 3/16 mtl av Mellangården nr 4 en ägolott litt QII med en areal av 17 tld 23,4 kpld varav ett utmarksskifte 12 tld 14,9 kpld. Den s.k. Marholmen om 3 tld 22 kpld undantogs för delägarnas gemensamma behov såsom strandplats. Marholmen delades genom en år 1901 fastställd delning, varvid utlades bl.a. en ägolott litt A om 0,2500 ha för hela Mellangården nr 4 om ½ mtl (4 ägare) och en ägolott litt C om 0,1590 ha för 71/220 mtl av Krokegården nr 1 (2 ägare), i vilket senare mantal mot litt QI svarande 1/4 mtl ingick. Till det mot ägolotten litt QI svarande 1/4 mtl av Krokegården nr 1 hörde således andel i ägolotten litt C; till det mot ägolotten litt QII svarande 3/16 mtl av Mellangården nr 4 hörde andel i ägolotten litt A. Vissa vägar undantogs för delägarnas gemensamma behov.

Ägarna till 1/4 mtl Krokegården litt QI och 3/16 mtl Mellangården litt QII sålde genom köpekontrakt den 24 februari 1918 de till dessa hemmansdelar hörande utmarksskiftena "med allt vad till samma fastighet hörer eller lagligen tillvinnas kan" mot en köpeskilling av 110 000 kr. I kontraktet stadgades, att "alla för ägostyckning, lagfart och gravationsbevis erforderliga kostnader betalas av köparen". Någon bestämmelse om säljarnas hemmansdelars andelar i lotterna litt A och litt C på Marholmen eller i annan samfälld mark fanns inte i kontraktet. Sedan köpekontraktet överlåtits på Göteborgs stad påbörjades den 31 januari 1922 två förrättningar för att genom ägostyckning utbryta de sålda utmarksskiftena från säljarnas hemmansdelar litt QI och litt QII. Säljarna och staden var därvid ense om att vid köpet avsetts att skiftena skulle

ägas såsom hemmansdelar. Däremot var tvistigt, huruvida i köpet ingått andelarna i lotterna litt A och litt C på Marholmen. Staden påstod, att bestämmelserna i köpekontraktet att försäljningen avsåg utmarksskiftena med allt vad därtill hörde och lagligen tillvinnas kunde måste anses innebära, att med skiftena skulle följa andelar efter blivande mantal i alla de samfälligheter, vari hemmansdelarna litt QI och litt QII ägde del, d.v.s. — förutom vägar, grus- och lertag m.m. dyl. — torvmosse, båtsmanstorp och strandplatsen Marholmen. Säljarna påstod, att de vid försäljningen uttryckligen förklarat, att de inte avhände sig någon andel i Marholmen. Tvistefrågan hänvisades till domstols avgörande (15§ ägostyckningslagen).

Staden, kärande, anförde hos Askims, västra och östra Hisings samt Sävedals häradsrätt bl.a. följande. Utmarksskiftena var för stora för att kunna avsöndras. Det var uppenbart att vid köpet avsetts att skiftena skulle utbrytas genom ägostyckning. Då något förbehåll beträffande Marholmen inte gjorts, hade på skiftena belöpande andelar däri ingått i försäljningen. Staden hade genom köpekontrakt med alldeles enahanda avfattning som det förevarande köpt områden av flera andra hemmansdelar i Hults by. Vid därpå följande ägostyckningar hade säljarna inte framställt någon invändning mot att de köpta områdena vid ägostyckningarna erhållit andelar i Marholmen efter de åsatta skattetalen. Vidare framhöll staden, att Marholmen visserligen, sedan den undergått delning, inte längre var ett samfällt undantag för skifteslaget i dess helhet (Hults by), men att i stället de särskilda vid delningen utlagda lotterna i holmen fick betraktas såsom för samfällt behov avsatta strandplatser för de hemmansdelar som däri ägde del. Och vid sådant förhållande kunde inte vid ägostyckning på sådan hemmansdel dess andel i Marholmen, mot 12§ 1 st. ägostyckningslagen, till-

läggas en enda styckningslott. Staden yrkade, att den måtte förklaras ha genom köpet av utmarksskiftena förvärvat andelar i Marholmen efter storleken av de mantal som kunde komma att åsättas skiftena såsom styckningslotter.

Den ursprunglige köparen medgav bifall till stadens talan och förnekade, att säljarna vid köpet gjort något förbehåll beträffande Marholmen. Säljarna, svarande, bestred stadens talan och vidhöll sitt påstående om dylikt förbehåll vid köpet. De anförde vidare: De hade avsett att utmarksskiftena skulle utbrytas genom avsöndring och inte genom ägostyckning. Vid försäljningen hade de inte varit på det klara med den rätta innebörden av dessa båda begrepp. I allt fall hade de enligt köpekontraktets ordalydelse sålt endast nämnda skiften. Om meningen varit, att köpet skulle omfatta något mera, borde detta ha uttryckligen angivits i kontraktet. – Svarandena gjorde gällande, att Marholmen genom delningen helt och hållet förlorat sin egenskap av samfällt undantag och att följaktligen lotterna i holmen utgjorde sådana ägor som avsågs i 13§ ägostyckningslagen.

Häradsrätten prövade i utslag den 16 december 1924, på närmare anförda skäl, lagligt ogilla den mot säljarna i målet förda talan.

Staden sökte ändring hos Göta hovrätt och anförde: Köpekontraktet borde lända till efterrättelse; och däri fanns intet undantag beträffande Marholmen. I allt fall ålåg det säljarna att styrka, att vid köpet skett förbehåll därutinnan. Denna bevisskyldighet hade säljarna ej fullgjort.

Värdet av de på utmarksskiftena belöpande andelarna i Marholmen uppskattades av staden till 932 kr och av säljarna till 2739 kr.

Hovrätten fann i dom den 30 december 1925, på närmare angivna skäl, staden sakna laglig rätt till andel i berörda lotter i Marholmen och prövade lagligt fastställa det slut, vartill häradsrätten kommit i målet. (Hovrätten yttrade bl.a, att de utlagada lotterna i Marholmen ej var att hänföra till sådana särskilda rättigheter och förmåner som omförmäldes i 12§ 1 st. ägostyckningslagen.)

Staden sökte revision.
Nedre revisionen hemställde, på närmare anförda skäl, att Högsta domstolen måtte pröva rättvist att, med ändring av hovrättens dom, förklara, att på grund av köpeavtalet förvärvats rätt till andel i de vid delningen av Marholmen utlagda lotterna litt A och litt C efter de mantal, som vid ägostyckningar på ifrågavarande hemmansdelar blev åsatta de från respektive hemmansdelar sålda utmarksskiftena. (Nedre revisionen yttrade bl.a, att det måste ha avsetts att de vid den år 1901 fastställda delningen av Marholmen utbrutna lotterna skulle bibehållas såsom samfällda undantag för de delägare åt vilka de särskilda lotterna utlagts.)

Högsta domstolen (enhällig) i dom den 16 december 1927:
Enär genom ifrågavarande köpekontrakt de till 1/4 mtl Krokegården litt QI och 3/16 mtl Mellangården litt QII hörande utmarksskiften sålts att genom ägostyckning utbrytas såsom hemmansdelar, samt med hänsyn till vad köpekontraktet sålunda och i övrigt innehåller ävensom i målet förekomna omständigheter försäljningen måste anses ha omfattat jämväl andel i de vid delningen av samfälligheten Marholmen för 1/4 mtl Krokegården litt QI och 3/16 mtl Mellangården litt QII jämte vissa andra hemmansdelar utlagda gemensamma ägolotter, gillar Högsta domstolen det slut, varom Nedre revisionen hemställt. (JS. 13§, 15§).

Y län. Tängsta.

43. 1930 4 juni — 1930 s. 252II. Se 1933 s. 193.

X län. Mörtsjö.

44. 1930 15 okt. — 1930 s. 524. Vid ett år 1851 fastställt laga skifte på skogsmarken till Arbrå sockens östra skifteslag i Gävleborgs län avsattes under litt N vid fäbodvallen Nyvallen, utgörande inägor, en samfällighet med en areal av omkring 38 tld åt 5 öresland Mörtsjö nr sub 1 litt B jämte 4 andra hemman. Samfälligheten skulle täcka nämnda fäbodvalls behov av stängsel, vedbrand och byggnadsvirke. Genom en år 1892 fastställd klyvning delades hemmanet Mörtsjö nr sub 1 i 2 öres- 12 penningland litt Ba, 1 öresland litt Bb och 1 öres- 12 penningsland till Bc. Vid ägostyckningar, fastställda åren 1904, 1910, 1900 och 1907, styckades dels litt Ba i 1:11 och 1:12 dels litt Bb i 1:18 och 1:19 dels litt Bc jämte 2 öres- 21 penningland Mörtsjö nr 1 litt Ab i 1:9 och 1:10 dels ock 1:9 i 1:14 och 1:15.

Långrörs aktiebolag (Långrör) ägde 1:12, 1:19 och 1:15. Dessa fastigheter (hemmanslotter) hade vid 1904, 1910 och 1907 årens ägostyckningar utlagts åt Vallsta ångsågsaktiebolag (Vallsta), som enligt köpehandlingar den 22 december 1903, den 16 oktober 1909 och den 31 december 1906 av ägarna till litt Ba, litt Bb och 1:9 köpt vissa skogsskiften (enligt varje köpehandling ett skifte på Nyvallsmarken och enligt 1906 års köpehandling dessutom ett par skiften förut lydande under litt Ab). Dessa 3 köpehandlingar hade väsentligen lika innehåll. Sålunda såldes genom 1903 års avhandling från hemmanet nr sub 1 Mörtsjö om 2 öres- 12 penningland, att såsom självständig hemmansdel brukas och besittas, hela det till nämnda hemman och skattetal hörande skogsskiftet på Nyvallsmarken med en areal enligt skifteshandlingar (= handlingarna

till den förut nämnda klyvningen) av 39,1026 ha eller i gamla ytmåttet 76 tld 6,8 kpld, såsom det i skiftes-handlingar med därtill hörande karta till innehåll och gränser fanns angivet, med det skattetal som skiftet komme att åsättas vid blivande ägostyckning,

Varken i de 3 köpehandlingarna eller i handlingarna till de 4 ägostyckningarna fanns samfälligheten vid Nyvallen på något sätt omnämnd. Att samfälligheten avglömdes vid ägostyckningarna — med påföljd att hänsyn till densamma ej blev tagen vid fördelningen av styckningsobjektens skattetal — berodde (enligt referatet i NJA) på att samfälligheten inte fanns omnämnd i klyvningshandlingarna, vilka (i enlighet med särskild bestämmelse i köpehandlingarna) lades till grund för ägostyckningarna.

Laga skifte på samfälligheten vid Nyvallen började den 19 augusti 1927. Förrättningslantmätaren antecknade därvid i protokollet, att han med hänsyn till innehållet i omförmälda köpe- och ägostyckningshandlingar fann det uppenbart, att samfälligheten, såsom fallande utom gränserna för de till Vallsta sålda skogstrakterna och deras arealer, inte till någon del tillkom Långrör såsom innehavare av Vallstas rätt. Långrör yrkade att såsom delägare i hemmanet Mörtsjö nr sub 1, vilket för 5 öresland hade andel i samfälligheten, erhålla del i denna för 1:12, 1:19 och 1:15. Yrkandet bestreds av andra delägare i hemmanet. Förrättningsmännen avgav den 19 oktober 1927 utlåtande av innehåll, att nämnda andel i samfälligheten för 5 öresland skulle tilläggas 1:11, 1:18 och 1:14.

Sedan förrättningen avslutats anförde Långrör besvär över densamma hos Västra Hälsingslands domsagas ägodelningsrätt. Överlantmätaren i länet yttrade bl.a att samfälligheten inte torde vara att hänföra till sådana rättigheter och förmåner som omförmäldes i 12§ 1 st. ägo-

styckningslagen. Långrör åberopade 13§ samma lag och anförde: Den omständigheten att i köpehandlingarna utsatts vissa arealer hindrade inte, att de sålda skogstrakterna skulle äga del i samfälligheten efter de dem åsatta skattetalen; skogstrakterna hade ju sålts att ägas såsom hemmansdelar. Vid ägostyckningarna hade det inte bestämts, att ifrågavarande lotter skulle vara uteslutna från delaktighet i samfälligheten. Ej heller i köpehandlingarna fanns någon bestämmelse i sådant hänseende. Ägodelningsnämndemännen upplyste, att det var gängse uppfattning i orten att om ett trävarubolag köpte ett skogsområde köpet avsåg endast detta område utan att bolaget förvärvade rätt till oskiftad mark; sådan fanns i stor utsträckning. Förrättningslantmätaren instämde i detta uttalande.

Ägodelningsrätten i utslag den 15 maj 1929: Enär, med hänsyn till avfattningen av de i förrättningshandlingarna intagna köpehandlingarna den 22 december 1903, den 16 oktober 1909 och den 31 december 1906 jämte vad i övrigt förekommit i målet, köpehandlingarna måste så förstås, att Vallsta inte genom desamma förvärvat del i förevarande skogsallmänning, - - - - prövade ägodelningsrätten, med ogillande av Långrörs besvär, lagligt fastställa förrättningen.

Långrör fullföljde talan och anförde: In dubio måste alla styckningslotter anses äga andel efter skattetalet i en vid ägostyckningen ej omnämnd tillgång. Här var ju ej fråga om jordavsöndring.

Högsta domstolen i utslag den 15 oktober 1930 efter hemställan av föredraganden: Ej ändring i överklagade utslaget. (38, 12§ , 15 §)

(Jämför NJA 1970 s. 42 och 1930 A 106)

AB län. Ålsta.

45. 1931 11 febr. 1931 A 22. Vid ägostyckning av ett hemman hade för samtliga hemmanslotters gemensamma behov avsatts en väg som på ena sidan gränsade mot en sjö. Rörande vattenområdet i sjön gavs ej några bestämmelser vid ägostyckningen. Vattenområdet utanför vägen (men ej i övrigt) förklarades vara samfällt för samtliga vid ägostyckningen utlagda hemmanslotter.

X län. Bogården.

46. 1933 12 apr. 1933 s. 193. En med skogsfångsservitut belastad fastighet har varit föremål för ägostyckning år 1927, varvid utlagts några mindre jordbrukslotter med skogsmark tillräcklig allenast för lotternas eget behov, under det att hela den övriga skogsmarken tillagts annan ägolott (skogsfastighet). Vid utbrytning av servitut har ansetts, att skogsfastigheten borde vidkännas hela vederlaget och jordbrukslotterna således (i förhållande till sistnämnda fastighet) vara fria från ansvar för servitutet.

Y län. Tängsta.

43. 1930 4 juni Samma utgång i NJA 1930 s. 252 II beträffande en vid ägostyckning år 1909 utbruten hemmanslott till vilken lagts hemmanets alla inägor jämte en obetydlig areal skogsmark (omkring 12 ha, "stödskog i den utsträckning att ägostyckning kunde tillåtas enligt norrlandslagen").

AC län.

47-49. 1934 15 juni 1934 A 195, 196 och 197. Västertegs, Östertegs och Öns byar i Umeå socken utgjorde tillsammans ett skifteslag, Tegs och Öns skifteslag, med hemägorna belägna på båda sidor om Umeälven och på Ön i älven. I samband med avvittringen erhöll byarna för utrönt ägobrist fyllnadsmark inom Umeå, Vännäs och Degerfors socknar. Vid ett den 22 maj 1885 fastställt laga skifte på skifteslaget, varvid skattetalet var delningsgrund, synes varje hemman (hemmansdel) ha fått sin tillbörliga andel i hemägorna

för sig och i fyllnadsmark för sig. Såsom samfällda undantag belägna i hemägorna avsattes — förutom vägar, upplagsplatser, båtplatser, grus-, sand- och lertäkter, myrtäkt och soldattorp — bl.a., för hela skifteslaget skoltomt, stenbrott, fäbod- och fiskeplatser och, till gemensamt bete, Sandskären (Stor-Sandskär och Lill-Sandskär) i Umeälven, för Västertegs och Östertegs byar fiskeplats och för Öns by fiskeplats, plats för sjöbodar, fäbodplatser och stränder. En del vattenområden, bl.a. det till skifteslaget hörande vattenområdet i Tavlesjön, redovisades såsom samfällda. Det till skifteslaget hörande vattenområdet i Umeälven redovisades inte. Fisket i skifteslagets vattenområden redovisades inte och förblev alltså enligt rättspraxis oskiftat. Till skifteslaget eller hemman därinom hör andel i Bergsboda och Sandskärs skattelaxfisken (skattefisken), vilka — osäkert om helt eller delvis — synes vara belägna i den nedre delen av skifteslagets vattenområde i Umeälven.

47. 1934 A 195. Vid laga skiftet utlades för 1/8 mtl Västerteg nr 2 en ägolott litt Bab med ägor i 3 skiften varav 2 skiften i hemägorna och 1 skifte i fyllnadsmark inom Degerfors socken beläget cirka 4 mil från hemägorna. Genom en den 26 november 1901 fastställd ägostyckning enligt 2§ ägostyckningslagen delades detta hemman, ägare Sandviks ångsågs aktiebolag, i 3 hemmanslotter, nämligen litt Baba om 1/16 mtl utgörande hemskiftet i hemägorna, litt Babb om 3/128 mtl utgörande ett skogsskifte i hemägorna och litt Babc om 5/128 mtl utgörande hemmanets skifte i fyllnadsmark. Till hemmanslotten litt Baba om 1/16 mtl (hemskiftet) lades enligt bestämmelse i protokollet och redovisning i beskrivningen hemmanets fiskerätt i Umeälven. I övrigt gavs inte några bestämmelser om dispositionen av hemmanets andelar i samfälligheter. Några nya samfälligheter avsattes inte. Genom köpeavhandling den 22 och 28 maj 1902 överlät bolaget sist-

nämnda hemmanslott litt Baba om 1/16 mtl till 2 personer. Genom en därefter verkställd ägostyckning delades samma hemmanslott i 2 hemmanslotter betecknade litt Baba 1 och litt Baba 2 en var om 1/32 mtl.

48. 1934 A 196.

Vid laga skiftet utlades för 1/12 mtl Västerteg nr 13 en ägolott litt Mc med ägor i 3 skiften varav 2 skiften i hemägorna och 1 skifte i fyllnadsmark inom Umeå socken (invid gränsen mot Vännäs socken) beläget cirka 3 mil från hemägorna. Genom köpebrev den 11 juni 1898 sålde hemmanets ägare till Sandviks ångsågs aktiebolag den till hemmanet hörande fyllnadsmarken, med viss angiven areal enligt laga skifteshandlingarna och med närmare angivna gränser, att ägas såsom hemmansdel. Några särskilda bestämmelser om samfälligheter fanns inte i köpebrevet. Genom en den 5 februari 1900 fastställd ägostyckning enligt 3§ ägostyckningslagen delades detta hemman i 2 hemmanslotter, nämligen litt Mca om 3/48 mtl (säljarens lott) utgörande de 2 i hemägorna belägna skiftena och litt Mcb om 1/48 mtl (köparens lott) som utgjordes av skiftet i fyllnadsmarken. Till hemmanslotten litt Mca om 3/48 mtl (säljarens lott) lades enligt delägarnas i protokollet intagna yrkande och redovisning i beskrivningen hemmanets andelar i Bergsboda och Sandskärs skattelaxfisken (skattefisken). I övrigt gavs inte några bestämmelser om dispositionen av hemmanets andelar i samfälligheter. Några nya samfälligheter avsattes inte. Sistnämnda hemmanslott litt Mca delades genom en den 1 september 1923 fastställd hemmansklyvning i 2 klyvningslotter betecknade litt Mcaa och litt Mcab en var om 1/32 mtl.

Vid laga skiftet utlades för 1/8 mtl Österteg nr 1 en ägolott litt Pe med ägor i 4 skiften varav 3 skiften i hemägorna och 1 skifte i fyllnadsmark inom Umeå socken

beläget cirka 3 mil från hemägorna. Genom köpeavhandling den 7 november 1898 sålde hemmanets ägare till Sandviks ångsågs aktiebolag den till hemmanet hörande fyllnadsmarken, med viss angiven areal enligt laga skifteshandlingarna och med närmare angivna gränser, att ägas såsom hemmansdel. Några särskilda bestämmelser om samfälligheter fanns inte i köpeavhandlingen. Genom en den 30 april 1901 fastställd ägostyckning enligt 3§ ägostyckningslagen delades detta hemman i 2 hemmanslotter, nämligen litt Pea om 3/32 mtl (säljarens lott) utgörande de 3 i hemägorna belägna skiftena och litt Peb om 1/32 mtl (köparens lott) som utgjordes av skiftet i fyllnadsmarken. Till hemmanslotten litt Pea om 3/32 mtl (säljarens lott) lades enligt sakägarnas i protokollet intagna yrkande och redovisning i beskrivningen hemmanets andel i skifteslagets samfällda fisken. I övrigt gavs inte några bestämmelser om hemmanets andelar i samfälligheter. Några nya samfälligheter avsattes inte.

49. 1934 A 197. Vid laga skiftet utlades för 13/32 mtl Österteg nr 4 en ägolott litt S med ägor i 3 skiften varav 2 skiften i hemägorna och 1 skifte i fyllnadsmark inom Degerfors socken beläget cirka 4 mil från hemägorna. Genom köpeavhandling den 1 och den 2 mars 1898 sålde hemmanets ägare till Sandviks ångsågs aktiebolag den till hemmanet hörande fyllnadsmarken, med viss angiven areal enligt laga skifteshandlingarna och med närmare angivna gränser, att ägas såsom hemmansdel. Några särskilda bestämmelser om samfälligheter gavs inte i köpeavhandlingen. Genom en den 7 februari 1900 fastställd ägostyckning enligt 3§ ägostyckningslagen delades detta hemman i 2 hemmanslotter, nämligen litt Sa om 5/16 mtl (säljarnas lott) utgörande de 2 i hemägorna belägna skiftena och litt Sb om 3/32 mtl (köparens lott) som utgjordes av skiftet i fyllnadsmarken. Till hemmanslotten litt Sa om 5/16 mtl (säljarnas lott) lades enligt delägarnas i pro-

tokollet intagna yrkande och redovisning i beskrivningen hemmanets andel i Sandskärs skattefiske. I övrigt gavs inte några bestämmelser om dispositionen av hemmanets andelar i samfälligheter. Några nya samfälligheter avsattes inte. Sistnämnda hemmanslott litt Sa delades genom en den 20 februari 1924 fastställd hemmansklyvning i 2 klyvningslotter betecknade litt Saa och litt Sab en var om 5/32 mtl.

47-49. 1934 A 195, 196 och 197.
Tvist mellan Sandviks ångsågs aktiebolag såsom ägare till en del vid ägostyckning utbrutna hemmanslotter i fyllnadsmark och ägare till hemmanslotter i hemägorna om förstnämnda hemmanslotters rätt till andelar i samfälligheter.

47. 1934 A 195. Umeå domsagas häradsrätt i utslag den 8 juni 1931: Vid ägostyckningen på hemmanet 1/8 mtl Västerteg nr 2 litt Bab hade lotten litt Baba om 1/16 mtl tilldelats hemmanets andel i skifteslagets fiskerätt i Ume älv, men inga bestämmelser hade meddelats om ägostyckningslotternas rätt i fråga om övriga samfälligheter som varit för hemmanet gemensamma med övriga hemman i skifteslaget. Den köpehandling av den 22 och den 28 maj 1902, varigenom bolaget försålt lotten litt Baba om 1/16 mtl, innehöll inte någon bestämmelse, som kunde betaga lotterna litt Babb om 3/128 mtl och litt Babc om 5/128 mtl rätt till nämnda samfälligheter. Vid sådana förhållanden måste jämväl sistnämnda två lotter anses äga del efter mantal i samfälligheterna med undantag av fisket i Ume älv. Bolaget såsom ägare till 3/128 mtl litt Babb och 5/128 mtl litt Babc av hemmanet Västerteg nr 2 förklarades äga andel efter mantal i de samfälligheter, som varit för 1/8 mtl litt Bab gemensamma med övriga hemman i skifteslaget, dock med undantag för fisket i Ume älv.

Jämlikt häradsrättens utslag hörde således även till den i fyllnadsmark belägna hemmanslotten 5/128 mtl Västerteg nr 2 litt Babc andel efter mantal i samtliga de vid laga skiftet redovisade eller eljest förefintliga samfälligheter inom hemägorna, vari det ägostyckade hemmanet hade del, utom fisket i Umeälven, således i exempelvis fisket i övrigt, Sandskären, stenbrott samt fäbod- och fiskeplatser.

48. 1934 A 196. Umeå domsagas häradsrätt i utslag den 8 juni 1931: Varken den köpehandling av den 11 juni 1898, varigenom dåvarande ägaren till hemmanet 1/12 mtl Västerteg nr 13 litt Mc till bolaget sålt viss del av nämnda hemman att såsom hemmansdel ägas, eller den köpehandling av den 7 november samma år, varigenom bolaget från hemmanet 1/8 mtl Österteg nr 1 litt Pe köpt viss del likaledes att såsom hemmansdel ägas, innehöll några bestämmelser om försåld ägolotts rätt till de samfälligheter som varit för stamhemmanet [1] gemensamma med övriga hemman i skifteslaget. Vid den ägostyckning, som på grund av köpehandlingen den 11 juni 1898 verkställts på 1/12 mtl Västerteg nr 13 litt Mc och vid vilken hemmanet delats i lotterna litt Mca om 3/48 mtl och litt Mcb om 1/48 mtl, hade ej heller bestämmelser om ägostyckningslotternas rätt ifråga om samfälligheterna meddelats i vidare mån än att lotten litt Mca om 3/48 mtl tilldelats hemmanets andel i Bergsboda och Sandskärs skattefisken. Vid ägostyckningen på 1/8 mtl Österteg nr 1 litt Pe på grund av köpehandlingen den 7 november 1898, varvid hemmanet delats i lotterna litt Pea om 3/32 mtl och litt Peb om 1/32 mtl, hade hemmanets andel av skifteslagets samfällda fisken tilldelats lotten litt Pea om 3/32 mtl men inga bestämmelser hade meddelats om övriga samfälligheter. Vid sådana förhållanden måste såväl lotten 1/48 mtl Västerteg nr 1 litt Mcb som lotten 1/32 mtl Österteg nr 1 litt Peb anses äga del efter mantal i samfälligheterna med undan-

tag av dels vad i ägostyckningshandlingarna bestämts såsom allenast tillhörande lotterna litt Mca om 3/48 mtl och litt Pea om 3/32 mtl (dels ock i fråga om lotten litt Peb det till Österteg hörande soldattorpet, från andel vari bolaget i målet förklarat sig avstå). Bolaget såsom ägare till 1/48 mtl Västerteg nr 13 litt Mcb och 1/32 mtl Österteg nr 1 litt Peb förklarades äga andel efter mantal i de samfälligheter, som varit för stamhemmanen [1] gemensamma med övriga hemman i skifteslaget, dock med undantag av dels, ifråga om lotten litt Mcb om 1/48 mtl, Bergsboda och Sandskärs skattefisken dels, ifråga om lotten litt Peb om 1/32 mtl, skifteslagets samfällda fisken (ävensom det till Österteg hörande soldattorpet).

1) Med stamhemman avses här det eller de hemman som delats genom ägostyckning.

Jämlikt häradsrättens utslag hörde således även till den i fyllnadsmark belägna hemmanslotten 1/48 mtl Västerteg nr 13 litt Mcb andel efter mantal i samtliga de vid laga skiftet redovisade eller eljest förefintliga samfälligheter inom hemägorna, vari det ägostyckade hemmanet hade del, utom Bergsboda och Sandskärs skattelaxfisken, således i exempelvis fisket i övrigt, Sandskären, stenbrott samt fäbod- och fiskeplatser, och hörde även till den i fyllnadsmark belägna hemmanslotten 1/32 mtl Österteg nr 1 litt Peb andel efter mantal i samtliga de vid laga skiftet redovisade eller eljest förefintliga samfälligheter inom hemägorna, vari det ägostyckade hemmanet hade del, utom fisket (och soldattorp), således i exempelvis Sandskären, stenbrott, fäbod- och fiskeplatser och stränder.

49. 1934 A 197. Umeå domsagas häradsrätt i utslag den 8 juni 1931: Den köpehandling av den 1 och den 2 mars 1898, varigenom dåvarande ägarna till hemmanet 13/32 mtl Österteg nr 4 litt S till bolaget sålt viss del av nämnda fastighet att såsom hemmansdel ägas, innehöll inga bestäm-

melser om den försålda ägolottens rätt till de samfälligheter som varit för hemmanet gemensamma med övriga hemman i skifteslaget. Vid den ägostyckning, som på grund av köpehandlingen verkställts och varvid 13/32 mtl litt S delats i lotterna litt Sa om 5/16 mtl och litt Sb om 3/32 mtl, hade ej heller bestämmelser om lotternas rätt ifråga om samfälligheterna meddelats i vidare mån än att lotten litt Sa om 5/16 mtl tilldelats hemmanets andel i Sandskärs skattefiske. Vid sådana förhållanden måste jämväl lotten litt Sb om 3/32 mtl anses äga del efter mantal i samfälligheter, dock med undantag av dels nämnda skattefiske (dels ock det till Österteg hörande soldattorpet, från andel vari bolaget i målet förklarat sig avstå). Bolaget såsom ägare till 3/32 mtl Österteg nr 4 litt Sb förklarades äga andel efter mantal i de samfälligheter, som varit för 13/32 mtl litt S gemensamma med övriga hemman i skifteslaget, dock med undantag av dels Sandskärs skattefiske (dels ock det till Österteg hörande soldattorpet).

Jämlikt häradsrättens utslag hörde således även till den i fyllnadsmark belägna hemmanslotten 3/32 mtl Österteg nr 4 litt Sb andel efter mantal i samtliga de vid laga skiftet redovisade eller eljest förefintliga samfälligheter inom hemägorna, vari det ägostyckade hemmanet hade del, utom Sandskärs skattefiske (och soldattorp), således i exempelvis fisket i övrigt, Sandskären, stenbrott, fäbod- och fiskeplatser och stränder.

47-49. <u>1934 A 195, 196 och 197</u>.

15 juni. Svea hovrätt i tre skilda domar den 11 mars 1932, så vitt angår det som förut återgivits: Ingen ändring.

Högsta domstolen i tre skilda utslag den 15 juni 1934: Hovrättens domar fastställdes.
(~~38~~, 12§).

Y län. Knölsta.

50. 1935
13 nov.

1935 s. 503. I köpeavhandling redovisades vissa bestämda ägor. Vid ägostyckning utlades åt köparen en hemmanslott i enlighet med köpeavhandlingen. För säljaren redovisades en hemmanslott. Ett till hemmanet hörande ägoskifte redovisades ej och omnämndes ej vid ägostyckningen. Detta ägoskifte förklarades tillhöra säljarens hemmanslott. Ägoskiftet kunde inte - mot innebörden av köpeavhandlingen - ha blivit en gemensam tillhörighet för de båda hemmanslotterna. (15 §)

K län. Ebbamåla.

51. 1940
28 dec.

1940 B 1030. Tvist om rätt till vattenområde. Föredraganden i Högsta domstolen: Vad angår ägostyckningen på lagaskifteslotten litt A utvisar förrättningsprotokollet, att enligt en av delägarna träffad förening några undantag av oskifto ej skulle ske. I den vid förrättningsprotokollet fogade ägobeskrivningen har emellertid antecknats, att till envar av styckningslotterna hörde andel, efter lottens mantal, i styckningsfastighetens andel i vatten och fiske i Mörrumsån.

Högsta domstolen: Vad angår ägostyckningen på lagaskifteslotten litt A så har den i styckningsbeskrivningen verkställda anteckningen därom att till envar av styckningslotterna hörde andel efter mantal i styckningsfastighetens andel i vatten och fiske i Mörrumsån - vilken anteckning, enligt vad i målet får anses upplyst, tillkommit efter själva förrättningen och utan delägarnas hörande eller tillskyndan - således grundats allenast på förrättningsmannens oriktiga uppfattning, att det till hemmanet hörande vattentäckta området i ån vid laga skiftet lämnats odelat. Anteckningen saknar därför betydelse. Och då eljest anledning ej föreligger till antagande, att det vattenområde, som enligt det förut anförda tillhörde styckningsfastigheten, vid ägostyckningen lämnats odelat, måste detta vattenområde anses ha vid ägostyckningen delats med stranden enligt bestämmelserna i 12 kap 4§ (äldre) jordabalken. (11 §)

S län. Näs.

51½. 1941
18 juni

1941 s 361. Vid ägostyckning, utan föregående överlåtelser, av kronohemman, tidigare militieboställe, redovisades fem hemmanslotter. Därefter såldes fyra hemmanslotter till enskilda. Den största hemmanslotten ställdes under skogsstaten för att förvaltas såsom kronopark. Sedan utrönts att en till hemmanet hörande utskog som sedan år 1888 förvaltats särskilt för sig såsom kronopark ej redovisats vid ägostyckningen, gjordes ansökning om resning i fastställelsebeslutet rörande ägostyckningen. HD fann ej skäl att bevilja den sökta resningen; kronan obetaget att hos lantmäteristyrelsen göra framställning om nämnda kronoparks upptagande i jordregistret i enlighet med stadgandena i § 34 jordregisterförordningen.

Kommentarer. I enlighet med rättsfallet NJA 1935 s. 503 – vari vid ägostyckning, efter föregående överlåtelse, ett vid ägostyckningen ej redovisat ägoskifte förklarats tillhöra säljarens hemmanslott – borde i detta fall den ej redovisade utskogen ha kunnat anses tillhöra den vid ägostyckningen redovisade största hemmanslotten som ej var avsedd att säljas.

F län. Fägrida.

52. 1941
27 sept.

1941 B 643. Vid ägostyckning av hemman, till vilket enskilt hörde vattenområden och enskilt fisket däri, tilldelades vattenområdena vissa hemmanslotter. Någon bestämmelse om fisket meddelades inte. Fisket förklarades vara gemensamt för de vid ägostyckningen utlagda hemmanslotterna. (Detta ansågs ha varit avsett vid ägostyckningen. Föredraganden i HD: Åtskilliga omständigheter synes i stället giva vid handen att sådan delning, d.v.s. med vattnet, av fisket icke varit avsedd; sålunda lärer det näppeligen kunna antagas ha varit åsyftat att fisket i Kroksjön, vars vattenområde inräknades i ägovidden för Fägrida 1:5, skulle i sin helhet tilldelas denna fastighet, vilken beträffande sina ägor på land nästan uteslu-

tande utgjordes av skogsmark, medan rätt till fiske i sjön icke skulle tillkomma övriga utlagda fastigheter, ehuru flertalet av dem var bebyggda jordbruksegendomar.) (11§).

Y län. Klärke.

53. 1944 20 mars — 1944 s. 155. Tvist om rätt till vattenområde. Till hemman i by hörde efter ett år 1849 fastställd laga skifte vattenområde i älv enligt 12 kap. 4§ äldre jordabalken och andel i det oskiftade fisket i de till byn hörande vattenområdena. Vid en år 1906 fastställd ägostyckning, enligt 2§ ägostyckningslagen, erhöll en hemmanslott hemmanets hela strandområde vid älven. I protokollet antecknades, att "hemmanets andel i befintligt fiskevatten" skulle avsättas såsom gemensam för alla hemmanslotterna. I beskrivningen över ägostyckningen antecknades dels, att hemmanet ägde andel med byns övriga hemman uti fisket i dess (byns) "samfällda fiskevatten", och dels, att såsom gemensam för hemmanslotterna avsatts "hemmanets andel i fisket". Den vid älven belägna hemmanslotten förklarades ensam äga rätt till vattenområdet i älven utanför dess strand. (11§).

BD län.

54. 1946 6 maj — Hovrättens för Övre Norrland dom den 6 maj 1946. Sandön i Norrbottens län. Jordebokslägenheten Sandön nr 1 består av ön Sandön i skärgården i Bottniska viken jämte två holmar. Till lägenheten hör enskilt vattenområde och enskilt fiske däri. Vid en år 1903 fastställd ägostyckning på Sandön nr 1 enligt 2§ ägostyckningslagen nämndes ingenting om delning av vare sig vatten eller fiske. Vattenområdet förklarades vara ostridigt delat med stranden. Enär fisket efter ägostyckningen tillgodogjorts av varje delägare i det honom tillhöriga vattenområdet antogs, att vid ägostyckningen varit avsett att dela fisket och att därför till varje styckningslott hörde fisket i lottens vattenområde. (11§).

Z län.

55. 1947 17 okt. 1947 A 169. Ragundabotten i Jämtlands län. Jordebokslägenheten Ragundabotten nr 1 består av landvinningsjord utmed Indalsälven samt – förutom en del andra vattenområden med fisket däri – vattenområdena i Indalsälven utanför lägenhetens stränder med fisket däri. I ett sådant vattenområde i Indalsälven ingår Hammarforsen. Vid ett år 1896 fastställt laga skifte på lägenheten avsattes såsom samfällda för skifteslotterna bl.a. vattenområden, däribland vattenområdena i Indalsälven, med fisket däri, och landområden invid Hammarforsen. Sedan från fastighet (tillkommen genom klyvning av skifteslott) sålts, att genom ägostyckning utbrytas, ett område om 0,01 ha samt den fastigheten tillhöriga andelen i två vid Hammarforsen belägna marksamfälligheter och fastigheten tillhörande grund, fiske och vatten i Indalsälven med Hammarforsen mellan två närmare angivna tvärlinjer över älven, belägna den ena uppströms forsen och den andra nedströms, verkställdes ägostyckning enligt 3§ ägostyckningslagen. Därvid lades, i enlighet med innehållet i köpehandlingen, till köparens lott fastighetens hela andel dels i nämnda två vid Hammarforsen belägna marksamfälligheter dels i oskiftat fiske, grund och vatten i Indalsälven (med Hammarforsen) mellan de i köpehandlingen angivna tvärlinjerna. I övrigt redovisades inte vid ägostyckningen några andelar i marksamfälligheter, vatten och fiske. Vid säljarnas lott redovisades således inte att därtill lagts några sådana andelar. Vid tvist om styckningsfastighetens andel i de samfällda vattenområden med fisket däri, som var belägna utanför det område av Indalsälven med Hammarforsen vari andelen vid ägostyckningen lagts till köparens lott, förklarades att den omtvistade andelen helt tillhörde säljarens lott.

Ur innehållet i Svea hovrätts dom den 22 januari 1946 som fastställdes av Högsta domstolen i dom den 17 oktober

1947: Köpehandlingen måste så förstås, att köparen inte genom densamma förvärvat del i andra samfälligheter än de i köpehandlingen nämnda. Det förhållandet att vid ägostyckningen de till styckningsfastigheten hörande andelarna i övriga samfälligheter under Ragundabotten nr 1 icke redovisats till säljarens lott kan icke medföra att andelarna i skifteslagets (Ragundabottens) samtliga vattenområden och fisket däri med undantag av Indalsälven inom de i köpehandlingen angivna begränsningslinjerna och fisket inom dessa blivit gemensam tillhörighet för båda styckningslotterna.
(3§, 12§ 2 st , 15§)

Z län. Ragundabotten.

56. 1950 20 april — 1950 A 17. Liknande fråga med samma utgång som i målet 1947 A 169.

Z län.

57. 1950 20 sept. — 1950 s. 371. Svensta i Jämtlands län. Tvist om rätt till vattenområde. Till enstaka hemmanet Svensta nr 1 (areal cirka 1850 ha) hör vattenområde i angränsande Undersåkersälven, Kallströmmen (Järpströmmen) och den i anslutning till dessa vattendrag liggande sjön Liten, vilket vattenområde är avgränsat enligt reglerna i 12 kap 4§ äldre jordabalken, samt enskilt fisket i detta vattenområde. Från hemmanet såldes genom köpekontrakt den 20 april 1903 att såsom hemmansdel ägas del av hemmanets inägor inom närmare angivna gränser, bland vilka sist redovisades: "samt i övrigt med Undersåkersälven och inägorna till Hårsta hemman (angränsande) såsom gränser". (Det sålunda sålda markområdet hade en areal av cirka 49 ha.) En enligt 3§ ägostyckningslagen företagen ägostyckning verkställdes och fastställdes år 1904. Varken i köpekontraktet eller i ägostyckningshandlingarna fanns någon bestämmelse om att något till hemmanet hörande vattenområde eller fiske skulle avsättas såsom gemen-

samt för hemmanslotterna, eller att något vattenområde i Undersåkersälven skulle läggas till köparnas hemmanslott eller att (frånsett en enbart i köpekontraktet intagen bestämmelse om rätt för köparna till husbehovsfiske i hemmanets vattendrag) något fiske skulle läggas till samma hemmanslott. Någon areal för hemmanets vattenområde i Undersåkersälven redovisades inte i handlingarna. På ägostyckningskartan är strandlinjen mot Undersåkersälven inom köparnas hemmanslott belagd med röd kantfärg.

Köparnas hemmanslott förklarades ensam äga rätt till vatten och grund i Undersåkersälven utanför lottens strand enligt reglerna i 12 kap. 4§ (äldre) jordabalken. (11 §). (I NJA hänvisas till 1917 s 269, 1931 A 22, 1936 s. 408, ägoutbyte, 1940 B 1030 och 1944 s. 155).

D län.

58. 1951 12 dec. Svea hovrätts utslag den 12 december 1951. Grinda m.fl. i Södermanlands län. Fisket i sjön Nedingen förklarades ha vid ett år 1912 fastställt laga skifte och samma år verkställda ägostyckningar på hemmanen Grinda nr 3, Hannäs och Mokulla delats med vattenområdena.

Grinda nr 3 var jämte Grinda nr 2 bolbyhemman; Hannäs och Mokulla var jämte Fornebo, Hökkärr och Ålkärr avgärdahemman. Ur hovrättens domskäl anföres följande.

Avgärda by och bolby är med avseende på de enskilda ägorna särskilda skifteslag med gemensamhet i fråga om utmark. Vid utmarksdelning mellan ursprungliga skifteslag är jämte vattenområdet jämväl fisket att anse såsom delat mellan dessa skifteslag, därest inte annat föranledes av uttryckligt beslut eller särskilda omständigheter.

- -

Hela skifteslaget (alla berörda hemman tillsammans) synes ha ägts av ett konsortium, som avsåg att stycka skif-

teslaget i fråga. Då ägostyckning inte fick ske på flera hemman gemensamt, måste de särskilda hemmanen först brytas ut genom en delning av laga skiftes karaktär. Till sitt ändamål framstår denna delning såsom en förtäckt ägostyckning. Det kan därför starkt ifrågasättas om inte vid bedömning av frågan om äganderätten till fisket de regler bör tillämpas, som skulle ha gällt, om delningen skett genom ägostyckning. Bestämmelsen i 2 kap 11§ lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, jämförd med stadgandet i 7§ samma kapitel, ger vid handen att vid ägostyckning ett avsättande av fiske för gemensamt behov inte kan anses ha kommit till stånd utan att uttrycklig föreskrift därom meddelats eller särskilda omständigheter talar därför. Någon föreskrift av dylikt innehåll har inte meddelats vid skiftet och ej heller föreligger sådana särskilda omständigheter som nyss sagts.

Vid ägostyckningarna på Grinda nr 3, Hannäs och Mokulla, vilka jämte Fornebo vid laga skiftet tilldelats allt skifteslagets vatten i sjön Nedingen, har vattenområdena inte omnämnts, varför dessa måste anses delade med stranden enligt bestämmelserna i 12 kap. 4§ (äldre) jordabalken. I handlingarna till dessa förekommer intet som talar för en avsikt att avsätta fisket såsom samfällt för styckningslotterna.

På grund av det anförda och då en uppdelning av fisket på de särskilda lotterna synes ganska väl överensstämma med vad i målet upplysts om hävden efter skiftet och ägostyckningarna, finner hovrätten övervägande skäl tala för att en sådan uppdelning ägt rum vid laga skiftet och följaktligen även vid ägostyckningarna på Grinda nr 3, Hannäs och Mokulla. *(11§).*

AC län. Åbyn.

59. 1960 13 april — 1960 s. 169. Efter försäljning av två vid ägostyckning, enligt 2§ ägostyckningslagen, utlagda hemmanslotter blev i äganderättstvist, som uppkom i samband med gränsbestämning, utrett att ett område som vid ägostyckningen, enligt karta och beskrivning, förts till den ena av lotterna, ingått i överlåtelsen av den andra lotten, och därefter innehafts av dennas ägare. Ägaren av den sistnämnda lotten förklarades ha bättre rätt till området än ägaren av den förstnämnda lotten. Detta kunde emellertid inte rubba den genom ägostyckningen (enligt kartan och beskrivningen) tillkomna fastighetsindelningen.

X län. Boda.

60. 1970 28 jan. — 1970 s. 42. Hänvisning härtill har gjorts vid 1930 s. 524 (nr 44).

G län.

61. 1972 13 juni — 1972 s. 280. Väderlanda och Ulvsåkra i Kronobergs län. Tvist om rätt till fiske. Högsta domstolens utslag den 13 juni 1972 (enhälligt) meddelades i enlighet med föredragandens betänkande. Detta var av följande lydelse.

Vid laga skiftet å Väderlanda by, fastställt d. 26 febr. 1844, gavs ej någon bestämmelse rörande till skifteslaget hörande vatten och fiske.

Vid laga skiftet å utägorna till Ulvsåkra by och Ulvsåkraholms säteri, fastställt d. 23 febr. 1843, bestämdes: "Fiskewattnet uti de till skifteslaget hörande sjöar anses gemensamt att begagna efter vanlig häfd, eller med andel räknad efter hwarjes egande hemmantal."

Såsom domstolarna funnit skall genom laga skiftena och i samband därmed företagna åbodelningar å Väderlanda nr 1, 3 och 11 samt Ulvsåkra nr 3 de till skifteslagen hö-

rande vattenområdena anses delade med stranden enligt 12 kap. 4§ JB i 1734 års lag, medan det till ettvart av skifteslagen hörande fisket skall anses samfällt för de då mantalssatta fastigheterna i skifteslaget.

Av de fastigheter som utlades vid laga skiftet å Väderlanda by och i samband därmed verkställda åbodelningar hade Väderlanda 8:1, 11:3, 11:4, 12:1 och 13:1 (de bägge sistnämnda hade gemensam ägovidd och åsattes sedermera registerbeteckningen 15:1) mark vid sjön Rottnen. 8:1 hade även strand vid Lilla Finnsjön. 5:1 hade ägor vid Mörtsjön. De övriga mantalssatta fastigheterna i skifteslaget, Väderlanda 1:2, 1:3, 1:4, 2:1, 3:2, 3:3, 4:1, 6:1, 9:1, 10:1 och 11:2, hade icke strandområden.

Efter laga skiftet å Ulvsåkra skifteslag och i samband därmed skedda åbodelningar hade samtliga mantalssatta fastigheter, Ulvsåkra 1:1, 2:1, 3:2, 3:3, 3:4 och 4:1 samt Ulvsåkraholm 1:1, ägor vid Rottnen, Ulvsåkra 1:1 hade även strand vid Mörtsjön samt Ulvsåkra 2:1 och 3:3 mark vid Tomtsjön.

Genom en år 1913 fastställd ägostyckning delades Ulvsåkra 3:4 i lotterna 3:5 och 3:6, varvid 3:5 tillades "styckningshemmanets andel af fisket i sjön Rottnen".

Vid tiden för de i målet ifrågavarande ägostyckningsförrättningarna ägde bolaget alla mantalssatta fastigheter i de båda skifteslagen utom Väderlanda 1:2, 1:3, 1:4 och 5:1 samt Ulvsåkra 3:6. Därigenom ägde bolaget alla fastigheter med strand inom skifteslagen med undantag av Väderlanda 5:1.

Ägostyckningarna avsåg samtliga bolagets mantalssatta fastigheter inom skifteslagen utom Väderlanda 11:2. Förrättningarna verkställdes i ett sammanhang inom varje

skifteslag med början i Väderlanda i maj 1927 och i Ulvsåkra i nov. s. å.

Kartor och handlingar rörande laga skiftena var tillgängliga vid förrättningarna och vissa uppgifter därur antecknades i förrättningsprotokollen. Vid förrättningarna inom Väderlanda antecknade förrättningsmannen sålunda beträffande styckningsfastigheterna med strand, att dessa ägde "andel i sjön Rottnen" — 8:1 även i Lilla Finnsjön. I protokollen rörande ägostyckningarna å fastigheterna utan strand gjordes icke någon anteckning om vatten och fiske. Vid förrättningarna inom Ulvsåkra skifteslag antecknade förrättningsmannen att styckningsfastigheten ägde "andel med övriga hemman inom skifteslaget i sjön Rottnen"; Ulvsåkra 1:1 angavs äga andel även i Mörtsjön samt Ulvsåkra 2:1 och 3:3 även i Tomtsjön.

Vid ägostyckningarna utlades inom varje styckningsfastighet en lott, "Skogen", omfattanden större delen av fastighetens skogsinnehav. Övriga styckningslotter utgjordes av inägor och smärre områden. Inom styckningsfastigheterna med strand omfattade lotten "Skogen" styckningsfastighetens hela strand; undantag härvidlag gjordes endast inom Ulvsåkra 1:1, där ytterligare en lott (1:6) erhöll strand vid Rottnen. Den "andel i sjö" som antecknats tillhöra styckningsfastigheten tilldelades i samtliga fall lotten "Skogen" (Väderlanda 8:4, 11:5, 11:9 och 15:2, Ulvsåkra 1:2, 2:2, 3:7, 3:9, 3:15 och 4:2 samt Ulvsåkraholm 1:2). I fråga om styckningsfastigheterna utan strand i Väderlanda gjordes icke något uttalande om rätt till vatten eller fiske för styckningslotten "Skogen" (Väderlanda 2:2, 3:4, 3:7, 4:3, 6:2, 9:2 och 10:3).

Bolaget, som i samband med ägostyckningarna sålde flertalet ägostyckningslotter, behöll av varje styckningsfastighet lotten "Skogen".

Mot bakgrunden av vad sålunda upptagits är följande att beakta vid tolkningen av förrättningshandlingarnas innehåll.

Bolaget får anses ha givit stöd för sitt påstående, att bolaget för att förebygga skadeståndskrav på grund av vattenregleringar och flottning haft intresse av att i största möjliga utsträckning tillförsäkra sig ej endast rätten till vattenområdena utan även fiskerätten inom skifteslagen. Vad i målet förekommit rörande försäljningen av ägostyckningslotter och det fiske som utövats av vissa köpare av ägostyckningslotter ger ej skäl antaga, att bolaget avstått från att tillgodose detta intresse.

Det måste därför anses uteslutet att frågan om fiskerätten skulle ha förbisetts eller avsiktligen lämnats utan reglering vid ägostyckningarna. Angivna omständigheter talar för att uttrycket "andel i sjön" avsetts innefatta fiskerätten. Ett särskilt stöd för denna uppfattning vinnes av vad som förekommit vid ägostyckningen å Ulvsåkra 3:5. Denna fastighet, vilken vid sin tillkomst — såsom ovan upptagits — tillagts "styckningshemmanets andel af fisket i sjön Rottnen", angavs vid den nu ifrågavarande ägostyckningen äga "andel i sjön Rottnen".

Denna bedömning av innebörden av uttrycket "andel i sjön" kan synas mindre väl förenlig med det förhållandet att vid ägostyckningarna å fastigheter utan strand intet nämnts angående fisket. Det måste nämligen anses helt osannolikt, att fiskerätten skulle ha reglerats olika beroende på om styckningsfastigheten ägde strand eller ej, och såsom helt uteslutet framstår att bolagets mening skulle ha varit att med avseende på fiskerätten särskilt gynna sådana för avyttring avsedda lotter som härrörde från styckningsfastigheter utan strand. Förklaringen till motsägelsen i förrättningshandlingarnas avfattning kan

emellertid vara att finna i en uppfattning rörande fiskets anknytning till vattenområdet som avvikit från den i rättstillämpningen vedertagna. Enär vid laga skiftet å Väderlanda by icke givits någon bestämmelse rörande vatten och fiske, har — såsom förrättningsmannen uppenbarligen också funnit — vattenområdena tillkommit strandfastigheterna. Därest förrättningsmannen haft uppfattningen, att fiskerätten var förenad med rätten till vattenområdet, har det varit följdriktigt att icke upptaga någon fiskerätt till styckningsfastigheterna utan strand. Denna tolkning av förrättningsmannens handlingssätt vinner stöd av i målet åberopade uttalanden av lantmätare, enligt vilka den angivna meningen ännu vid tiden för ifrågavarande förrättningar varit företrädd bland lantmätare och jordägare. Det saknas anledning antaga annat än att förrättningsmannen och bolaget haft samma uppfattning i förevarande fråga. Det kan tilläggas att denna uppfattning rörande fiskerätten torde ha inneburit att bolaget antagits äga allt fiske inom skifteslagen utom till Väderlanda 5:1 hörande fiskerätt i Mörtsjön.

Vid angivna förhållanden måste övervägande skäl anses tala för att styckningsfastigheterna utan strand i Väderlanda antagits icke äga fiskerätt samt att all till styckningsfastigheterna hörande fiskerätt avsetts bli reglerad vid ägostyckningarna därigenom att den jämte rätten till vatten såsom "andel i sjön" inom envar av de styckningsfastigheter som ägde strand tillagts styckningslotten "Skogen". Den fiskerätt som rätteligen tillkommit styckningsfastigheterna utan strand i Väderlanda bör därför — i enlighet med den ådagalagda avsikten att förbehålla fiskerätten åt de lotter bolaget skulle behålla — anses efter ägostyckningarna tillkomma de inom ifrågavarande styckningsfastigheter utlagda lotterna "Skogen".

Andel i det samfällda fisket inom Väderlanda by äger jämväl Väderlanda 1:2, 1:3, 1:4, 5:1 (efter sammanläggning ingående i 5:5) och 11:2.

Jag hemställer att KM förty måtte, med ändring av HovR:ns utslag, såvitt nu är i fråga, förklara dels att det inom Väderlanda bys skifteslag samfällda fisket tillkommer Väderlanda 1:2, 1:3, 1:4, 2:2, 3:4, 3:7, 4:3, 5:5, 6:2, 8:4, 9:2, 10:3, 11:2, 11:5, 11:9 och 15:2 samfällt, dels att det inom Ulvsåkra skifteslag samfällda fisket tillkommer Ulvsåkra 1:2, 2:2, 3:7, 3:9, 3:15 och 4:2 samt Ulvsåkraholm 1:2 samfällt, dels ock att övriga mantalssatta fastigheter inom skifteslagen icke äger del i fisket.(12 § 2 st).

R län. Tunarp.

62. 1975
3 januari

Göta hovrätts utslag den 3 jan. 1975. (Rättsfallsregister för lantmäteriet. Kompl nr 1178.) Kammarkollegiet förordnade den 12 augusti 1926 att skattesäterierna Almesbäck nr 1 och Tunarp nr 1, frälsehemmanen Hökared nr 1, Olofstorp nr 1, Sibbarp Övergården nr 1 och Sibbarp Nedergården nr 2 samt Tyskahemmet nr 1, alla i Sandhems socken, skulle i jordeboken sammanföras till en enhet, benämnd Tunarp nr 3, om 5 mantal. Om denna sålunda bildade enhet förelåg uppgift bl.a, att de däri ingående hemmanen med sina inägor inte ingått i något skifte och att enheten borde betraktas som ett primärt skifteslag med mark, vatten och till vattnet bundet fiske inom rågångarna.

Inom Tunarp ligger delar av ån Tidan, av sjöarna Stråken och Björsjön och av Svartån med Parkdammen och Kvarndammen.

Sedan från Tunarp nr 3 (3:1) avsöndrats två lägenheter, Tunarp 3:2 och 3:3, uppdelades hemmanet genom en åren 1926 och 1927 verkställd och den 10 november sistnämnda år fastställd ägostyckning jämlikt 2§ lagen den 27 juni 1896 om

hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring i tjugo hemmanslotter, Tunarp 3:4 - 3:23. Enligt anteckning i förrättningsprotokollet skulle inte avsättas några samfälligheter utom vägar. Om dispositionen vid ägostyckningen av till hemmanet hörande vattenområden med fiske nämndes ingenting i förrättningshandlingarna.

Från hemmanslotten Tunarp 3:9 avstyckades genom en den 26 maj 1934 fastställd avstyckningsförrättning bl.a. fastigheten Tunarp 3:38 som därvid tillades vattenområde i Tidan utanför stranden. Några bestämmelser om fiske meddelades inte vid denna förrättning.

Förrättning för laga skifte på fiske inom Tunarp nr 3 började den 29 november 1968. Vid förrättningen rådde enighet om att de till Tunarp nr 3 hörande vattenområdena genom 1927 års ägostyckning delats med stranden mellan de därvid utlagda hemmanslotterna enligt reglerna i 12 kap. 4§ (äldre) jordabalken. I frågan huruvida fisket i det till Tunarp 3:38 hörande vattenområdet i Tidan tillhörde denna fastighet eller efter 1927 års ägostyckning var samfällt uppkom tvist, vilken tvist underställdes ägodelningsrättens i Falköpings domsaga prövning.

Ur Falköpings domsagas ägodelningsrätts utslag den 30 juni 1971:

Vad i målet förekommit får anses ge vid handen att de till Tunarp nr 3 sammanförda fastigheterna tillsammans utgör ett skifteslag och att såväl vatten som fiske inom hemmanet hör till Tunarp nr 3 enskilt.

Av avgörande betydelse för prövningen av den underställda frågan är vad som förekom vid den 1927 fastställda ägostyckningen. Denna verkställdes enligt 2§ lagen 27.6.1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring. Enligt 14§ samma lag tillkom det hemmanets ägare att med

iakttagande av lagens föreskrifter bestämma hur styckningen skulle göras. Eftersom förrättningshandlingarna ej innehåller uppgifter om fiske och vattenområde är rätten hänvisad till att med ledning av vad som i övrigt förekom vid ägostyckningen eller vad som därefter hänt bedöma vad ägaren av Tunarp nr 3 må ha bestämt vad gäller fisket. En sådan bedömning leder närmast till slutsatsen att vatten och grund inom de vattenområden som hör till Tunarp nr 3 vid ägostyckningen delats med stranden och att även fisket ingått i denna delning.

Till den från Tunarp 3:9 avstyckade fastigheten Tunarp 3:38 hör vattenområdet i Tidan utanför fastighetens strand. Vid avstyckningsförrättningen meddelades ej några bestämmelser om fiske. Genom förrättning enligt jorddelningslagen är ej möjligt att avskilja en med äganderätten till vattenområde förbunden rätt till fiske och lägga denna till annan fastighet. Rätten till fiske inom det till Tunarp 3:38 hörande vattenområdet får därför anses ha följt med äganderätten till samma område och tillhör följaktligen Tunarp 3:38.

Ägodelningsrätten förklarade att rätten till fiske inom det till Tunarp 3:38 hörande vattenområdet tillhörde denna fastighet enskilt.

Ur Göta hovrätts utslag den 3 januari 1975:

Hovrätten finner lika med ägodelningsrätten att de till Tunarp nr 3 sammanförda fastigheterna tillsammans utgör ett skifteslag och att såväl vatten som fiske inom hemmanet hört till Tunarp nr 3 enskilt.

Beträffande frågan vilken innebörd 1927 års ägostyckning. haft i avseende å vattenområdena inom hemmanet föreligger ej anledning till annat antagande än att dessa delats med stranden.

Vad så angår fisket gällde enligt 7§ lagen 27.6.1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring att ägostyckning skulle omfatta - utom till hemmanet hörande mark - även fisket. Bestämmelserna i 11§ samma lag medgav emellertid att fisket kunde få avsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensamt. Som ägodelningsrätten anmärkt tillkom det i förevarande fall hemmanets ägare att med iakttagande av lagens föreskrifter bestämma, hur styckningen skulle verkställas.

I ägostyckningshandlingarna har icke upptagits några föreskrifter om fiske. Däremot skulle enligt anteckning i förrättningsprotokollet icke avsättas några samfälligheter utom vissa angivna vägar. Det kan alltså fastslås att intet i ägostyckningshandlingarna talar för att jordägaren skulle haft avsikt att avsätta fisket som samfällt för ägostyckningslotterna.

Hovrätten övergår härefter till frågan huruvida en sådan avsikt kan utläsas ur andra föreliggande särskilda omständigheter. Ägostyckningshandlingarna innehåller icke några uppgifter om styckningslotternas sammansättning och för vilket ändamål de bildades. Även om det finns omständigheter som tyder på att vissa av dem var jordbrukslotter och att andra disponerats för bostadsändamål ger vad som i detta hänseende framkommit icke underlag för slutsats i fråga om jordägarens avsikt rörande fisket.

Under åren efter ägostyckningen har från Tunarp nr 3 skett ett stort antal avstyckningar. År 1937 avstyckades från ägostyckningslotten Tunarp 3:8 fem fastigheter, vid vilka förrättningar fisket ansågs vara samfällt för ägostyckningslotterna. Med hänsyn till att den angivna uppfattningen kommit till uttryck först lång tid efter ägostyckningen kan enbart därav icke dragas någon avgörande slutsats om jordägarens avsikter med fisket vid ägostyckningen. Icke heller av övriga avstyckningar synes kunna utläsas

någon säker tradition från ägostyckningen om att fisket därvid skulle ha blivit avsatt som samfällt.

Att en uppdelning företagits av fisket på de särskilda ägostyckningslotterna synes däremot tämligen väl överensstämma med vad i målet genom ägare av ägostyckningslotter blivit upplyst om hävden under tiden närmast efter ägostyckningen.

På nu anförda grunder finner hovrätten i likhet med ägodelningsrätten att fisket vid ägostyckningen skall anses ha blivit delat med vattnet.

Vid sådant förhållande hör till avstyckningar som tilldelats vattenområde även fisket däri, även om fisket ej omnämnts vid ägostyckningen. Detta är fallet med den i målet aktuella avstyckningsfastigheten Tunarp 3:38.

Hovrätten fastställer ägodelningsrättens utslag. (11 §).

63. 1979
20 sept.

X län. Ljusdals sockens södra fjärdings skifteslag. 1979 s 570. Ägostyckningar enligt 3§ lagen den 27 juni 1896. Tvist om hemmanslotters andelar enligt ägostyckningarna i samfällt vattenområde och fiske i Ljusnan inom skifteslaget.

Rubrik. Vid ägostyckningar, som skett på grundval av upprättade överlåtelsehandlingar, har varken avtalen eller förrättningshandlingarna angett hur det skulle förfaras med styckade hemmans andelar i samfällt vatten och fiske. Eftersom inte annat klart framgick av omständigheterna, har styckat hemmans andel ansetts uppdelad på styckningslotterna efter skattetal.

Gävle tingsrätts, fastighetsdomstolens, utslag den 16 februari 1976 fastställdes av Hovrätten för Nedre Norrland

i utslag den 11 januari 1977. I utslag den 20 september 1979 fastställde HD det slut, vartill HovR:n kommit.

Högsta domstolens utslag den 20 september 1979 (enhälligt):

Skäl. Tvisten rör frågan, om vid ägostyckningar som skett på grundval av upprättade överlåtelseavtal varje styckat hemmans andel i samfällt vatten och fiske har fördelats mellan de särskilda styckningslotterna efter skattetal eller tilldelats viss lott.

Varken överlåtelseavtalen eller förrättningshandlingarna anger, hur det skulle förfaras med andelarna i fråga. Såsom domstolarna funnit bör under dessa förhållanden, om inte något annat klart framgår av omständigheterna, ett styckat hemmans andel anses uppdelad på styckningslotterna efter skattetal.

Vad klagandena invänt mot en sådan uppdelning - främst att överlåtelserna avsett skogslotter belägna på avsevärt avstånd från det omtvistade vattenområdet - utgör inte tillräckliga skäl att frångå den angivna huvudregeln.

Vid angivna förhållande och på de skäl tingsrätten i övrigt anfört beträffande de särskilda fastigheter varom nu är fråga skall det slut vartill hovrätten kommit fastställas.

Slut. Högsta domstolen fastställer det slut, vartill hovrätten kommit. (12 § 2 st).

Ur Gävle tingsrätts utslag den 16 februari 1976:

I den till ägostyckningen hörande beskrivningen (16§)

skulle enligt lantmäteristyrelsens cirkulär den 14 april 1897 medtagas ej blott hemmanet enskilt tillhöriga ägor och lägenheter (nyttigheter) utan också sådan hemmanet tillkommande andel i samfälligheter, varom olika dispositioner kunde göras (12§ 2 st, 13§ - exempelvis kunde hemmanets andel i samfällt fiske antingen bibehållas såsom gemensam för samtliga lotter eller också tilldelas en av dem). Däremot behövde ej i beskrivningen upptagas sådana hemmanet tillkommande rättigheter och förmåner, vari varje hemmansdel enligt lagen alltid skulle bekomma därå belöpande andel (12§ 1 st).

Då hemmanet ägdes av en person bestämde denne hemmanets fördelning i särskilda lotter (2§). Då vissa bestämda ägor av hemmanet redan försålts bestämdes sättet för ägofördelningen genom överlåtelsehandlingen (3§).

Om ägostyckningen skedde efter överlåtelsen, måste dispositionen av andelarna i samfälligheterna ske i överensstämmelse med avtalet, eventuellt med däri genom förening gjord jämkning. Synnerligen ofta förekommer emellertid att i avtalet icke intagits några föreskrifter rörande andel i hemmanets samfälligheter och att ej heller vid ägostyckningen meddelats några bestämmelser därom. Med avseende å de samfälligheter, vilka enligt lagens föreskrifter skulle fördelas mellan lotterna (12§ 1 st), måste dock överlåtelsen alltid anses ha innefattat även del i sådana samfälligheter och ägostyckningen ha medfört att varje lott erhållit andel i dessa efter sitt skattetal. Dylika samfälligheter får också vid ägostyckning enligt 2§ anses ha blivit fördelade mellan lotterna även om något härom icke utsagts i handlingarna. Med avseende å hemmanets andel i andra samfälligheter (12§ 2 st, 13§), däribland andel i samfällt fiske, synes i de fall då bestämmelser saknas angående dispositionen av samfälligheterna, lotternas andel däri böra bedömas med utgångspunkt från att ägo-

styckningen utgjorde den form för hemmansdelning, varigenom ett till hemmanet hörande bestämt ägoområde, som, antingen det försålts eller ej, avskildes med den verkan, att området kom att utgöra en särskild hemmansdel. Med hänsyn härtill synes man då intet nämnts om samfälligheterna böra utgå från att det varit avsett att vid förrättningen, vare sig denna skett enligt 2 eller 3§, fördela stamhemmanets andel i samfälligheterna mellan de särskilda hemmanslotterna efter skattetalet. Särskilt med avseende på det samfällda fisket torde, då delningen avsett bildande av hemmanslotter för jordbruk, anledning saknas till annat antagande än att fiskerätten uppdelats på lotterna. Det kan emellertid, ehuru uttryckliga bestämmelser härom icke meddelats i avtal eller förrättning, ändå på annat sätt framgå, att det icke varit avsett att låta samtliga hemmanslotter få del i ifrågavarande samfälligheter. Om exempelvis värdet av andelen medtagits i beräkningen av skattetalet för en lott, tyder detta på avsikten att den lotten skulle tilldelas andelen.

I förevarande fall saknas bestämmelser i avtal och ägostyckningshandlingar om dispositionen av andelarna i samfälligheter. Inte heller eljest i handlingarna eller i övrigt har förekommit särskilda omständigheter som kan anses ge anledning till att annan fördelning av andelarna än efter skattetalet avsetts.

<u>Ur lantmäteriverkets utlåtande den 4 april 1979 till Högsta domstolen</u>:

Ägostyckning skulle omfatta, förutom hemmanets enskilda mark, dess samtliga enskilda rättigheter samt andelar i samfällda områden och rättigheter. Därvid fick inte göras några inskränkningar i de nya hemmanslotternas rätt till andel i vissa samfälligheter såsom vägar och grustäkter (12§ 1 st). Däremot fick styckningshemmanets andel i bl a samfällt vattenfall eller fiske antingen bibehållas gemensamt för de nya hemmanslotterna med andel efter skattetal

eller tilldelas en av lotterna (12§ 2 st).

Styckningshemmanets skattetal skulle fördelas vid ägostyckningen mellan de nybildade hemmanslotterna. Vid fördelningen skulle hänsyn tas till ägornas värde beräknat efter areal och godhet. Om någon hemmanslott ensam tilldelats styckningshemmanets hela andel i samfällighet som avsågs i 12§ 2 st skulle värdet av andelen tas med i skattetalsberäkningen (18§).

Resultatet av ägostyckningen skulle framgå av kartan och beskrivningen över ägostyckningen (16§). Lantmäteristyrelsen gav den 14 april 1897 ut ett cirkulär med formulär till beskrivning över ägostyckning m.m. Enligt cirkuläret behövde inte de samfälligheter vari varje ägostyckningslott enligt 12§ 1 st alltid skulle ha del tas upp i beskrivningen. Däremot skulle särskilt antecknas sådana samfälligheter beträffande vilka hemmanets andel antingen kunde bibehållas som gemensam för hemmanslotterna eller tilldelas en av lotterna.

- -

Mot bakgrund av ordalydelsen i 12§ och förarbetena får regeln i 2 st karaktär av undantagsregel i förhållande till bestämmelserna i 1 st. Man bör därför enligt lantmäteriverkets uppfattning kräva uttrycklig redovisning i beskrivningen om man vill hävda att det har skett fördelning av delaktighet i samfälligheter efter annan grund än de skattetal som åsatts ägostyckningslotterna. I de fall beskrivningen inte innehåller några upplysningar om fördelning av delaktighet i samfälligheter enligt 12§ 2 st bör man kunna presumera att skattetalen återspeglar fördelningsgrunden. Denna princip synes också ha varit vägledande i flera avgöranden i HD (NJA 1918 s 439, 1927 s 587 samt 1934 notiserna A 195-197). I rättsfallet NJA 1930 s 524 gjordes en annan bedömning. Denna synes emellertid ha grundats på speciella förhållanden.

- -

Till det sagda bör fogas att det ibland förekommer att disposition av andel i samfälligheter enligt 12§ 2 st inte redovisas i beskrivningen men att protokollet eller skattetalsfördelningen klart redovisar att hemmanets andel i sådana samfälligheter avsetts att föras till en av styckningslotterna. Det kan också förekomma att överlåtelsehandlingen innehåller uppgift om disposition av andel i samfällighet av nyss nämnda typ. Vid bedömning av frågan om fördelning av andel i samfällighet enligt 12§ 2 st i sådana fall kan det finnas anledning att beakta syftet med ägostyckningen och den uppfattning beträffande fastighetsindelningen som kan antas ha förelegat vid tiden för ägostyckningar (jfr NJA 1972 s 280).

- -

Eftersom det i de nu aktuella ägostyckningar inte framgår av beskrivningarna, överlåtelsehandlingarna eller på annat sätt av ägostyckningshandlingarna att styckningshemmanens andelar i samfällt vatten och fiske i Ljusnan skulle ha disponerats särskilt, anser lantmäteriverket på förut anförda grunder i likhet med domstolarna att ägostyckningshandlingarna bör tolkas så att varje lott tilldelats andel i nämnda vatten och fiske efter skattetal.

Bilaga Lagedition 1927

B 366 (B 381)

Lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, given Stockholms slott d. 27 juni 1896.

KM:t har, med Riksdagen, funnit gott i nåder stadga och förordna som följer:

I Lag 18 juni 1926, som skall träda i kraft den dag Konungen förordnar, stadgas att förevarande lag upphäves.

1 kap. Om hemmansklyvning.

1 §. Alla under enskild äganderätt varande så ock under stadgad åborätt upplåtna hemman få, i den ordning gällande skiftesstadga föreskriver, klyvas till vad mantal som helst, dock utan ändring av vad 12 kap. 7 § ärvdabalken innehåller om klyvning vid arvtäkt av säteri eller annan jord.

Undantag se § 30.

Jfr Skiftesstadgan 9 nov. 1866, § 94; — Lag 30 sept. 1904 om samäganderätt, 7 §. Bih.

2 kap. Om ägostyckning.

2 §. Den, som under enskild äganderätt innehar hemman, som får klyvas, vare berättigad att i den ordning nedan sägs få hemmanet styckat i två eller flera lotter sålunda, att viss till gränserna bestämd ägovidd utlägges till varje lott och hemmanets mantal därefter mellan lotterna fördelas.

Sådan ägostyckning vare dock tillåten allenast å hemman, vilket antingen icke legat i samfällighet med annat hemman eller ock blivit ur samfällighet utbrutet genom sådan delning, att hemmanets ägor icke må utan ägarens samtycke med annan mark intagas i skifte i annat fall, än som omförmäles i 3 § 3 mom. av skiftesstadgan.

Sedan KM:t förordnat om ägostyckning enligt denna lag av en kronan tillhörig jordlägenhet, ansågs fastställelse å ägostyckningsförrättningen kunna av ägodelningsrätt meddelas. **H 1898:519.** — Ägostyckning ansågs icke kunna äga rum vare sig å flera för delar i särskilda hemmansnummer utlagda lotter samfällt. **H 1901:356**; eller å flera för delar i samma hemmansnummer utlagda lotter samtalt. **H 1901:347; 1904:459; 1905:94, 131; 1906:100**; ej heller å ägolott, som vid skifte i ett sammanhang utlagts för flera hemmansnummer eller för delar i särskilda sådana. **H 1900:506; 1903:78.** — Hinder fanns ej mot styckning av kungsladugård, som betecknades med n:r 1—6 men som enligt upplysning av kammarkollegium i kameralt hänseende var att anse såsom en enda fastighet. **H 1903:188.** — Ang. fråga om ägostyckning å hemman, efter det därifrån avsöndrad lägenhet åsatts mantal. **H 1914:267; 1924:10.** — Ägostyckning fick verkställas å en fastighet, som med visst till gränserna bestämt område frånsålts en hemmansdel och vid därefter hemmansdelen övergången klyvning åsatts visst skattetal. **H 1922:166.** — Hemman, som beträffande ingorna av ålder varit enstaka men som i avseende å skogsmarken utbrutits ur samfällighet allenast genom storskifte, fick ägostyckas, och därvid jämväl andelen i skogsmarken uppdelas på de särskilda styckningslotterna. **H 1914:437.** — Hemman utlagt vid storskifte, därvid varje lott fick blott ett skifte, fick ägostyckas. **H 1921:213.**

Lag 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

KM:t har, med Riksdagen, funnit gott förordna som följer:

1 §. I Stockholms, Uppsala, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt i de delar av Kopparbergs län, varå lagen om ägostyckning inom vissa delar av nämnda län d. 25 april 1924 (nedan) icke äger tillämpning, må ej ägostyckning ske eller förordnande för lantmätare att verkställa ägostyckning meddelas, med mindre tillstånd till ägostyckningen lämnats på sätt nedan sägs. Lag 4 juli 1924, som trätt i kraft 6 juni s. å. men som ej skall äga tillämpning med avseende å ägostyckning, som dessförinnan blivit sökt eller som sökes på grund av avhandling, upprättad före nämnda dag.

Se **H 1916:249.**

2 §. Ansökning om tillstånd till ägostyckning ingives till KB i det län, där fastigheten är belägen, samt skall vara åtföljd ej mindre av karta, utvisande, huru fastigheten är avsedd att styckas, än även av de handlingar eller intyg sökanden kan akta nödigt förete till utredning om att styckningen instämmer med vad i 3 § stadgas.

3 §. Hemmanslott, som vid ägostyckningen erhåller inägojord, skall med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som tillhör lotten, vara tjänlig för jordbruk. Består hemmanslott huvudsakligen av skogsmark, må, om att lotten icke varder tjänlig för jordbruk, dit läggas mindre del av inägojorden, där sådant av särskilda omständigheter påkallas och hemmanets jordbruk icke därigenom märkligen försvagas. Om styckas inägojorden till olika hemmanslotter och finnes ej å hemmanet tillräcklig skogs- och betesmark för att bereda samtliga lotter erforderliga anslag i sådan mark, må tilldelningen därefter ordnas.

För egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål må hemman styckas annorledes än nu är sagt.

Till inägojord, varom ovan sägs, räknas ej slåttermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är av mindre värde.

Se Lag 22 juni 1921, nedan.
Se R 1909:135; 1912:201; 1913:242, 310.

4 §. Innan ärendet prövas, må KB, där så finnes lämpligt, över ansökningen höra nämnd eller myndighet, som kan antagas äga kännedom om förhållandena, såsom hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller egnahemsnämnd eller kommunalnämnden eller kronobetjäningen i orten.

5 §. Över KB:s beslut i ärende, varom nu är sagt, må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Se KF 14 dec. 1866, vid RB 30:. — Besvären ingivas till jordbruksdepartementet. K Stadgan 22 juni 1920, ändr. g. KK 1 febr. 1924.

Denna lag träder i kraft d. 1 jan. 1910, dock att lagen ej skall tillämpas å ägostyckning, till vilken tillstånd lämnats före nämnda dag.

Se R 1911:158.

För närmast föregående tid se Lag 16 juni 1905 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, vilken lag trädde genast i kraft och gällde till d. 1 jan. 1910.

Lag 18 juni 1926 om villkor i vissa fall för ägostyckning och jordavsöndring.

KM:t har, med riksdagen, funnit gott förordna som följer:

1 §. Ägostyckning eller jordavsöndring för avskiljande i ett sammanhang av ett flertal smärre ägenheter för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriella anläggningar eller i annat liknande syfte inom område, som icke är lagt under stadsplan, må äga rum eller fastställas allenast i enlighet med av KB godkänd plan för områdets ordnande. Lag samma vare, där eljest ägostyckning eller jordavsöndring ifrågakommer å ort, där större byggnadsverksamhet råder eller till följd av den omfattning, vari upplåtelse redan skett, eller av annan anledning är att förvänta.

Vid uppgörande av plan, varom nu sagts, skall iakttagas, att möjlighet beredes till anordnande ej mindre av lämpliga trafikleder samt öppna platser inom och utanför vägar från det till avskiljande avsedda området än även, i den mån så prövas erforderligt, av ledningar för belysning, för tillförsel av vatten och för avlopp.

2 §. Finner KB, att inom visst område större byggnadsverksamhet råder eller är att förvänta, äger KB förordna, att ägostyckning eller jordavsöndring ej må äga rum eller fastställas annorledes än i enlighet med plan, som omförmäles i 1 §.

Därest lantmätare, som förordnats att verkställa ägostyckning eller som skall å karta avfatta område, vilket skall avsöndras, finner, att förhållande, varom nyss sagts, är för handen utan att vederbörlig plan blivit av KB godkänd, göre han om förhållandet anmälan hos KB; och vile förrättningen i avvaktan på ärendets avgörande.

3 §. Över KB:s beslut i ärende, varom nu sagts, må besvär anföras i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

Rätt att överklaga sådant beslut tillkommer ock byggnadsnämnd eller, där sådan ej finnes, kommunalnämnd eller annan myndighet, som kan hava förordnats att fullgöra vad byggnadsnämnd eljest åligger.

Myndighet, varom nu sagts, ävensom ägodelningsrättens ordförande skola utan dröjsmål erhålla del av beslutet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling. (Utkom 25 juni 1926.) Lagen äger dock ej tillämpning beträffande ägostyckning, vartill förordnande meddelats före d. 19 mars 1926, eller i fråga om ägostyckning, som avses i 3 § i lagen d. 27 juni 1896 (nr 41 s. 1) om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, där avtalet om överlåtelsen skett före d. 19 mars 1926, samt ej heller beträffande jordavsöndring, som skett före sistnämnda dag.

Lag 22 juni 1921 huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark. KM:t har, med riksdagen, funnit gott att, med upphävande av lagen d. 25

maj 1917 huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark, förordna som följer:

Höra till fastighet inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark ängar utom fastighetens egentliga ägoområde (ströängar) och sökes hos länsstyrelsen tillstånd till ägostyckning, varigenom skulle bildas en eller flera lotter, som jämlikt bestämmelserna i 3 § av lagen d. 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning äro att anse såsom tjänliga för jordbruk, må ej tillstånd meddelas, med mindre ängarna äro avsedda att läggas till sådan lott.

Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning å ängar, som vid förrättning enligt lagen d. 27 juni 1921 om ströängars indragande till kronan bibehållits under fastighet.

Jfr Lag 18 juni 1926 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om delning av jord i landet, § 11. Bih.

3 §. Har ägare av sådant hemman, som i 2 § omförmäles, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, och möter ej uti det rörande upplåtelsen träffade avtal hinder för ägostycknings verkställande i överensstämmelse med vad nedan stadgas, må ock, på begäran av någon av delägarne, ägostyckning ske.

Huruledes inom vissa delar av Kopparbergs län ägostyckning eljest må ske, därom är särskilt stadgat. Lag 25 april 1924.

Se Lag 25 april 1924, efter 1º § nedan.

Då försålt jordområde icke upplåtits att ägas såsom hemmansdel, kunde ägostyckning ej äga rum. H 1902:413. — Då delägarne köpt sina jordområden efter bestämda gränser, kunde ägostyckning äga rum, oaktat de var för sig erhållit lagfart å visst mantal. H 1906:488; 1924:495. — Då en »lägenhet» med visst område sålts men ägarna voro ense om att den skulle ägas såsom hemmansdel, fick ägostyckning äga rum. H 1922:546. — Att till hemmansdel upplåten ägovidd vid en föregående klyvning utlagts såsom avsöndring under hemmanet, ansågs ej utgöra hinder att genom ägostyckning å mantal åsatt. H 1905:86. — Då styckning skett på grund av kontrakt, som endast avsågo ägorna, men efter av delägarne godkända grunder beträffande utägorna, borde fastställelse ej vägras. H 1925:322. — Att upplysning om avtals innehåll saknades i ägostyckningshandlingarna, ansågs utgöra hinder för ägostyckningens fastställande. H 1901:344; 1904:155, 287; 1905:131. — Ägostyckning har ansetts kunna ske på grund av upplåtelse, gjord innan lagen trädde i kraft. H 1900:365. — Ang. fråga om upplåtelse ägt rum genom arvskifte. H 1907:199. — Då till hemmansdel utlagts ett område, som utgjordes av en avsöndrad lägenhet, därå lagfart meddelats, vägrades fastställelse. H 1912:554; 1922:543. — Likaledes då såsom särskilda styckningslotter utlagts förut avsöndrade områden jämte annan jord, som av hemmansägaren sedermera tillagts avsöndringarna i vederlag för rätt till skogsfång. H 1913:575. — Utbrytning av område såsom vederlag för rätt till skogsfång och mulbete kunde ej ske vid ägostyckning. H 1915:131.

4 §. Ägostyckning verkställes av lantmätare, och skola därvid skiftesstadgans föreskrifter rörande annan lantmäteriförrättning än laga skifte lända till efterrättelse, så vida icke i denna lag annorlunda stadgas.

Jfr Skiftesstadgan, § 11 m. fl. Bih.

Ang. lantmätares förordnande se H 1905:290; 1906:488. — Då förrättningsmannen ej hållit sammanträde å stället, vägrades fastställelse. H 1909:426.

5 §. Vid förrättningen skall lantmätaren biträdas av gode män, därest sakägare sådant påyrkar eller lantmätaren finner det nödigt.

Bestämmes under förrättningens fortgång, att gode män skola tillkallas, må det ej verka rubbning av åtgärd, som därförinnan vidtagits.

6 §. Angående bestämmande av gränserna omkring ägor, som skola styckas, gälle vad i skiftesstadgan sägs om rågångar, då laga skifte är i fråga; skolande, därest sammanträde med rågrannarne erfordras, gode män därvid biträda.

Innan i sammanhang med ägostyckning företagen rågångsutstakning vunnit laga kraft eller blivit slutligen prövad, ansågs ägostyckningen ej böra verkställas och avslutas. H 1905:89. — Då undersökning ej skett huruvida tvetydighet förekomme beträffande gränserna, vägrades fastställelse. H 1915:180. — Likaså, då rågångarna mot vissa grannfastigheter ej voro behörigen bestämda. H 1924:170. — Rätning av rågången kring fastighet, som styckades, ansågs icke kunna äga rum annorledes än i den för ägoutbyte i skiftesstadgan föreskrivna ordning. H 1906:217.

7 §. Ägostyckning skall omfatta all till hemmanet hörande mark, så ock vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som till hemmanet hörer.

8 §. Ej må till någon hemmanslott läggas flere än tre skiften, utan så är att till hemmanet hör större antal skiften, i vilket fall till varje hemmanslott må läggas lika många skiften, som tillhöra hemmanet.

I övrigt bör vid ägornas fördelning iakttagas, att, så vitt ägornas beskaffenhet och belägenhet samt det med ägostyckningen avsedda ändamål det medgiva, skiftena bliva reguljära och skillnadslinjerna till avhägnad bekväma.

9 §. Ägostyckning skall så verkställas, att varje hemmanslott kommer att äga rätt till nödiga vägar.

Underlåtenhet att till behandling företaga fråga om nödiga vägar föranledde ärendets återförvisning till skiftesmannen. H 1907:309. — Då ej för någon av lotterna föreläg behov av väg över annan lotts område, och fråga om utfartsväg över angränsande ej i styckningen ingående mark ej kunde komma under behandling vid ägostyckningen, utgjorde den omständigheten att vägar ej utlagts ej hinder för fastställelse. H 1914:458. — Stadgandet medför ej, att från hemman såld lott är berättigad få väg från hemmanets mark, utan detta beror på avtalet. H 1910:656. — Om delning av mark, som avsatts till vägar, se H 1909:425.

10 §. Vid ägostyckning må, i den mån sådant är vid laga skifte tillåtet, jord eller lägenhet undantagas för gemensamt behov samt besvär eller last till förmån för viss hemmanslott läggas å annan sådan lott.

Rätt till mulbete, vedbrand och gärdselfång ansågs icke kunna hänföras till besvär eller last, som här avses. H 1902:320; 1918:423. — Däremot hänfördes hit rätt för ena lotten att använda den andras mark för dämning, flottning, upplagsplats för virke och för timmervägar. H 1924:187. — Om delning av sådant undantag se H 1909:425.

11 §. Hörer till hemman, som styckas, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, eller har från hemmanet viss jord blivit för alltid avsöndrad, må sådan lägenhet eller jord kunna avsättas såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam.

Ej medgivet att å avsöndrad lägenhet sätta mantal eller utlägga sådan lägenhet såsom ägostyckningslott. H 1903:474; 1906:308; 1907:91; 1915:131. — Avsöndrad lägenhet må i dess helhet tillagas viss ägolott H 1906:467; dock ej om avsöndringen har större areal än $^1/_5$ av ägolottens hela område. H 1904:322; 1916:136; 1917:585. — Till viss ägolott fick läggas vad på det styckade hemmanet belöpte av en från större samfällighet avsöndrad lägenhet. H 1905:86. Jfr H 1912:554. anm. vid 3 §. — Då från hemman utan tillstånd förut avsöndrats mera än $^1/_5$ av ägovidden, kunde ägostyckning ej fastställas. H 1913:373; 1919:67. — Fastställelse vägrad, då avsöndrad jord ej tagits i beräkning. H 1920:8.

12 §. Vid ägostyckning må ej meddelas bestämmelse till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner, såsom rätt till väg och grustäkt, del i allmänning, augmentsränta samt ersättning för rustning och rotering, eller uti hemmanets lott med annat hemman vare sig i sådana rättigheter och förmåner eller i avgäld från för alltid avsöndrad lägenhet.

Däremot må hemmanets andel i lägenhet, som på grund av 4 § skiftesstadgan ej ingått i skifte, så ock i vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet, som vid skifte eller ägostyckning avsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, antingen bibehållas såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam eller ock tilldelas en av dessa lotter.

Se H 1899:443; 1902:9; 1903:468; 1908:352; 1909:597; 1914:223; 1918:213, 439; 1920:8; 1925:544. — Jfr ock prejudikat vid 11 §. 1905:86; 1927:587; 1930:524.

13 §. Hörer till hemman, förutom ägor, som icke legat i samfällighet med annat hemmans mark eller som blivit ur samfällighet utbrutna genom sådan delning, som i 2 § omförmäles, tillika andel med annat hemman i ägor, som icke undergått dylik delning, vare den omständighet ej hinder för ägostyckning; och vare beträffande sådan andel lag som i andra stycket av 12 § sägs.

Därest dylik andel i ägor bibehålles såsom fortfarande för de särskilda hemmanslotterna gemensam, skall därå ej tillämpas vad ovan stadgats angående ägors fördelning.

Se H 1900:406; 1910:432.

14 §. Sker ägostyckning jämlikt 2 §, bestämme hemmanets ägare, med iakttagande av vad i denna lag är föreskrivet, huru styckningen skall verkställas.

Kunna, då hemmanet äges av flere gemensamt, desse ej förena sig om sättet för styckningens verkställande, eller finner lantmätaren eller, där han av gode män biträdes, förrättningsmännen, vad av hemmanets ägare blivit bestämt vara stridande mot denna lag, varde beslut meddelat, att styckningen ej kan äga rum.

15 §. Sker ägostyckning jämlikt 3 §, lände det därom träffade avtal till efterrättelse.

Träffa delägare utöver vad sagda avtal innehåller överenskommelse i ämne, som förrättningen angår, såsom att jord eller lägenhet skall undantagas för gemensamt behov, eller besvär och last läggas å någondera hemmanslotten, skall därom upprättas skriftlig förening, som underskrives av samtlige delägarne och bestyrkes av gode männen eller, där sådane ej vid förrättningen biträda, av lantmätaren.

Uppkommer emellan delägarne tvist om den rätt i hemmanet, som enligt avtalet tillkommer en var av dem, hänvisas de att vid vederbörlig domstol utföra sin talan; och vile emellertid förrättningen.

Förekommer ej sådan tvist, eller har den blivit genom laga kraft ägande beslut avgjord, undersöke lantmätaren eller, där han av gode män biträdes, förrättningsmännen, huruvida vad av delägarne kan vara avtalat eller bestämt eller vad berörda beslut innehåller utgör hinder för ägostycknings verkställande i enlighet med denna lag, samt meddele i sådant fall beslut, att styckningen icke kan verkställas.

16 §. Sedan, i enlighet med vad i 14 och 15 §§ sägs, blivit bestämt, huru styckningen skall verkställas, åligge lantmätaren att utmärka densamma å karta, vilken, därest ej sakägare begär upprättande av fullständig karta eller sådant varder för verkställande av föreskriven uppskattning erforderligt, skall upptaga allenast vad som finnes nödigt för att tydligt utmärka läget och gränserna för de särskilda hemmanslotternas ägoområden jämte den mark, som undantagits för gemensamt behov eller eljest avsatts såsom för de särskilda hemmanslotterna gemensam. Upprätte ock, med hänvisning till kartan, tydlig beskrivning, huru styckningen blivit verkställd.

Se Lantm-styr cirk n:r 19 (ny följd) 14 april 1897.

Då karta över hela fastigheten ej upprättats, vägrades fastställelse. H 1903:188. — Ang. avsöndringars utmärkande å karta se H 1922:543.

17 §. Lantmätaren åligge att å marken utstaka de genom styckningen tillkomna gränserna samt utmärka dem på sätt särskilt är stadgat ävensom att häröver upprätta fullständig och noggrann beskrivning i enlighet med vad i 52 § av skiftesstadgan sägs om rågångsbeskrivning. Lag 5 juni 1917, som enligt KK 17 dec. 1920 trätt i kraft 1 jan. 1921.

Underlåtenhet att upprätta beskrivning över skillnadslinjernas utstakning och rörläggning ansedd utgöra hinder för ägostycknings fastställande. H 1899: not. B. n:r 466; likaså underlåtenhet att rörlägga skillnadslinjer, där de följde i bukter gående dike, stenmur eller bäck. H 1913:227. — Då lotterna voro åtskilda genom en vid laga skifte avsatt väg, erfordrades ej utstakning och rörläggning av skiljelinje. H 1911:517.

18 §. Lantmätaren eller, där han av gode män biträdes, förrättningsmännen hava att, med hänsyn till ägornas efter vidd och godhet beräknade värde, fördela hemmanets mantal mellan de särskilda lotterna, därvid sådan uppskattning av ägorna bör verkställas, som i varje fall anses för ändamålet erforderlig. Dock skall, därest, vid förut verkställd lantmäteriförrättning, å ägorna skett gradering, som av sakägarne godkännes, denna gradering lända till efterrättelse vid mantalets fördelning.

Har någon hemmanslott tillagts vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller jord, som blivit för alltid avsöndrad, skall jämväl värdet av den lägenhet och den jord vid mantalets bestämmande tagas i beräkning.

Lag samma vare, där någon hemmanslott jämlikt 12 § tillagts andel i jord eller lägenhet, eller jämlikt 13 § i ägor, vilka icke undergått sådan delning, som i 2 § omförmäles.

Mantalen skola jämkas till så bekväma tal ske kan.

Ang. mantalsfördelningen se H 1903:188, 255; 1905:290.

19 §. Vad i skiftesstadgan föreskrives om skiftes avslutande, hänvisning till besvär, utgivande av handlingar och karta samt rättegång i skiftesmål gälle i tillämpliga delar även i fråga om ägostyckning; dock att, därest klander emot ägostyckning ej inom föreskriven tid anmälts, lantmätaren skall ofördröjligen för prövning och fastställelse insända karta och handlingar till ägodelningsrättens ordförande, som har att, där anledning ej förekommer till annat än att förrättningen är lagligen beskaffad, fastställa densamma och därom teckna bevis å kartan, men eljest hänskjuta frågan till ägodelningsrätten; skolande ärende, som sålunda hos ägodelningsrättens ordförande anmäles, antecknas uti den i 137 § av skiftesstadgan omförmälda daghok samt ordförandens i dessa ärenden förda protokoll till vederbörande hovrätt insändas, på sätt i 138 § av skiftesstadgan om ägodelningsrätts dombok är föreskrivet.

Se KK 12 maj 1917 ang. bevis om fastställelse å vissa kartor m. m., vid Lag 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad 5.14.

Sedan ägod-rätt vägrat fastställelse av skäl, som KM:t fann icke hava utgjort hinder för fastställelsen, visades ärendet av KM:t åter till ägod-rättens ordförande (ej ägod-rätten). H 1909:269; motsatt förfarande, se H 1898:519.

Lag 12 maj 1917 om tiläägg till lagen d. 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, sådan den lyder enligt Lag 23 maj 1924. KM:t har, med riksdagen, funnit gott förordna som följer:

1 §. I fråga om ägostyckning inom samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas och för vilket föres fastighetsregister enligt de för landsbygden meddelade bestämmelser, skall vad i 5 kap. 8 §, 14 § andra stycket och 22 § andra stycket av lagen om fastighetsbildning i stad finnes föreskrivet äga motsvarande tillämpning; dock att vad där stadgas om magistrat skall gälla om ägodelningsrätt eller dess ordförande.

2 §. Har Konungen jämlikt 1 kap. 42 § första stycket i lagen om fastighetsbildning i stad eller motsvarande äldre bestämmelse förordnat, att stadsplan för visst område skall upprättas, må ägostyckning inom det område icke ske på sådant sätt, att markens ändamålsenliga bebyggande försvåras.

Lag samma vare beträffande ägostyckning inom område, i fråga om vilket Konungen jämlikt sista stycket av förenämnda paragraf meddelat särskilda föreskrifter med avseende å byggnadsverksamhetens ordnande, och skall härjämte i fråga om ägostyckning inom sådant område vad i 5 kap. 8 § andra stycket i lagen om fastighetsbildning i stad finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Lagen 23 maj 1924 innehåller tillika dessa bestämmelser:

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling (utkom 31 maj 1924). Lagen äger tillämpning jämväl beträffande ägostyckning, vartill förordnande meddelats d. 20 mars 1924 eller därefter före den nya lagens ikraftträdande, samt ägostyckning, som avses i 3 § i lagen d. 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, där avtalet om överlåtelsen skett under sistnämnda tid, allt så vida ej fastställelse å förrättningen meddelats innan den nya lagen trätt i kraft.

Lag 25 april 1924 om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län. KM:t har, med riksdagen, funnit gott förordna som följer:

1 §. Har den, som under enskild äganderätt innehar hemman, vilket utbrutits vid på bekostnad eller med understöd av staten verkställt storskifte inom Kopparbergs län, till annan upplåtit viss till gränserna bestämd ägovidd att såsom hemmansdel ägas, må ägostyckning ske på de villkor och med tillämpning i övrigt av de bestämmelser, som inne-

hållas i lagen d. 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, såvitt ej i denna lag annorlunda stadgas. I avseende å ägostyckning på grund av upplåtelse, som sker efter denna lags ikraftträdande, skall ock gälla vad i 3 § i lagen d. 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning är stadgat. Är lott, som innehåller inägojord, ej så beskaffad som där sägs, må ägostyckning likväl ske, om lotten jämte andra samma ägare tillhöriga ägor kan bilda en brukningsdel med sådan sammansättning i skilda ägoslag som i nämnda lagrum avses, och anledning ej förekommer till annat än att lotten kommer att nyttjas i sambruk med nämnda ägor.

Har före denna lags ikraftträdande i avhandling rörande upplåtelse av jord från hemman, som i första stycket sägs, det upplåtna angivits allenast såsom viss andel av hemmanet, vare det ej hinder för ägostyckning, där av omständigheterna eljest framgår, att fånget avsett ägor inom vissa gränser att ägas såsom hemmansdel.

Med hemman avses i denna lag fastighet, som upptagits såsom särskild åbolott i delningsbeskrivning vid storskifte.

2 §. I stället för mantal skall mellan lotterna fördelas i orten brukligt jordtal.

3 §. Vid förrättning enligt denna lag samt vid prövningen av sådan förrättning skall tillses, att hinder mot ägostyckningen ej möter på grund av bestämmelserna i 1 § första stycket andra och tredje punkterna. Ägostyckningen utgör ej hinder för sedermera sökt läga skifte, och må förty fastställelse å densamma icke meddelas; i stället skall under de förutsättningar, som eljest gälla för fastställelse av ägostyckning, å kartan teckna bevis att förrättningen prövats vara lagligen beskaffad.

4 § Ingå i skifte ägor, vilka innehavas av delägare på grund av ägostyckning, som verkställts enligt denna lag och prövats vara lagligen beskaffad, skall sådan delägare erhålla vad enligt uppskattning svarar mot de ägor.

5 §. Vad i denna lag är stadgat om hemman skall gälla även om hemmansdel, som utbrutits genom klyvning jämlikt 94 § första stycket sista punkten skiftesstadgan eller tillkommit genom ägostyckning.

Har vid klyvning, varom i första stycket sägs, såsom hemmansdel utlagts lott med andel efter olika förhållande i olika ägoområden, skall vid ägostyckning å sådan hemmansdel, i stället för att jordtal åsättes varje lott, bestämmas det inhörde förhållande, efter vilket lotterna skola deltaga i utgörandet av hemmansdelens allmänna utskylder och besvär.

Se KK 8 sept. 1924 ang. anteckning i lagfartsprotokoll och lagfartsbok om ägostyckning enligt lagen 25 april 1924 vid KK 14 sept. 1875 hurn lagfarts- och inteckningsböcker skola iordnas och föras. Bih.

Ang. statsbidrag till ägostyckningar se KK 8 juni 1923 ang. villkor för erhållande av statsbidrag till lantmäteriförrättningar, ändr. g. KK 18 juni 1925.

3 kap. Om jordavsöndring.

20 §. *1 mom.* Ägare av hemman, vilket får klyvas, have rätt att av hemmanets ägovälde för alltid avsöndra till och med en femtedel av ägovidden i en eller flera delar; dock att inom Stockholms, Uppsala, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ej må avsöndras inägojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagas. **Lag 4 juli 1924, som trätt i kraft 6 juli s. å.**

2 mom. [Ägare av hemman, varom i nästföregående mom. sägs, vare ock berättigad att antingen till besittning på viss tid, dock med iakttagande av vad angående tiden för nyttjanderättsavtals bestånd är i lag stadgat, eller ock till besittning på livstid från hemmanet avsöndra jord av hurn stor vidd som helst.]

Genom Lag 14 juni 1907 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen s. d. om nyttjanderätt till fast egendom har upphävts vad förevarande lag innehåller ang. avsöndring av jord till besittning på viss tid eller livstid.

Fråga om tillstånd till avsöndring inom Kopparbergs län. **R 1918:21.** — Fråga om fastställelse av avsöndring bestående av jord med vattenområde. **R 1924:221.**

3 mom. Avsöndring från de under stadgad åborätt upplåtna hemman vare jämväl tillåten, dock ej med annan rätt, än författningarna för besittningen av stamhemmanet föreskriva.

4 mom. Avsöndring från jord av fideikommissegenskap må icke annorlunda gälla, än så vitt med lag och fideikommissbrev överensstämmer.

5 mom. Avsöndring må icke ske från nyhemman eller nybyggen å kronans mark, så länge frihetsår därför åtnjutas eller desamma icke erhållit bestämda områden i skog och mark.

Se **Lag 18 juni 1926 om villkor i vissa fall för ägostyckning och jordavsöndring, vid 2 §** här ovan.

Lag 22 juni 1921 om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark. KM:t har, med riksdagen, funnit gott att, med upphävande av lagen d. 25 maj 1917 om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark, förordna, att inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark ängar utom fastighets egentliga ägoområde (ströängar) ej må genom avsöndring skiljas från fastigheten i annat fall än då äng, som är belägen å kronomark, överlåtes å kronan eller äng inom allmänning överlåtes å delägarna i allmänningen eller ock Konungen med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd till avsöndringen.

Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning å ängar, som vid förrättning enligt lagen d. 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan förklarats icke skola indragas, ej heller då avhandling rörande jordavsöndring blivit upprättad före d. 1 mars 1917 och till länsstyrelsen ingivits för fastställelse före d. 26 maj 1917.

KK 27 juni 1896 ang. avsöndring av jord från boställen eller vissa andra publika hemman eller lägenheter, som icke under stadgad åborätt besittas. Sedan de i KF ang. hemmansklyvning och jordavsöndring d. 6 aug. 1881 förekommande stadganden angående jordavsöndring från boställen eller vissa andra publika hemman eller lägenheter, som icke under stadgad åborätt besittas, blivit genom lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring av denna dag upphävda, har KM:t funnit gott att angående jordavsöndring från dessa hemman förordna som följer:

Vill innehavare av boställe eller annat publikt hemman eller lägenhet, som icke under stadgad åborätt besittas — kungs- och kungsladugårdar samt övriga under kronans omedelbara dispositionsrätt varande hemman eller lägenheter likväl undantagna — avsöndra jord på viss tid eller på livstid i enlighet med de grunder, som i lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring av denna dag äro stadgade, göre ansökning därom hos det ämbetsverk, under vars allmänna vård och inseende bostället, hemmanet eller lägenheten lyder, vilket ämbetsverk efter vederbörandes hörande, med avseende å boställets, hemmanets eller lägenhetens framtida nytta och förkovran, äger att, då skäl därtill förefinnes, sådant tillåta och villkoren bestämma.

De avsöndringar av jord under äganderätt, som enligt förre enskiftesförfattningar i behörig ordning skett från boställen, äga framtida bestånd.

Denna kungörelse skall träda i kraft d. 1 jan. 1897.

Genom **KK 31 dec. 1921**, som trätt i kraft 1 mars 1922, har KM:t funnit gott, med ändring av bestämmelserna i KK d. 27 juni 1896 angående avsöndring av jord från boställen eller vissa andra publika hemman eller lägenheter, som icke under stadgad åborätt besittas, förordna som följer:

Är fråga om avsöndring av jord på viss tid eller livstid från sådant boställe, hemman eller lägenhet, som lyder under kammarkollegiets allmänna vård och inseende, skall ansökning i ämnet göras hos länsstyrelsen, vilken äger med ärendet taga den befattning, som eljest skolat tillkomma kollegiet.

21 §. Jordområde, som avsöndras för alltid, skall av lantmätare eller annan i ägomätning kunnig person vara avfattat å karta, upptagande jämte den avsöndrade jorden sådana fasta punkter och mätningsuppgifter att områdets läge är fullt bestämt.

Avhandling rörande jordavsöndring för alltid, vilken handling skall innehålla noggrann beskrivning å den avsöndrade jordens storlek, läge och gränser, skall jämte kartan över det avsöndrade området ingivas till KB, som har att, därest avhandlingen så väl med hänsyn till avsöndringens storlek som ock i övriga avseenden är med denna lag överensstämmande, meddela fastställelse å avsöndringen.

Innan ärendet av KB avgöres, må, där så nödigt finnes, yttrande av lantmätare inhämtas.

I fråga om avsöndring inom område, som ej ingår i tomtindelning i samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, skall vad i 5 kap. 8 §, 14 § andra stycket och 22 § andra stycket av lagen om fastighetsbildning i stad finnes föreskrivet äga motsvarande tillämpning; dock att vad där stadgas om magistrat skall gälla om KB.

Har Konungen jämlikt 1 kap. 42 § första stycket i lagen om fastighetsbildning i stad eller motsvarande äldre bestämmelse förordnat, att stadsplan för visst område skall upprättas, må avsöndring inom det område icke ske på sådant sätt, att

markens ändamålsenliga bebyggande försvåras. Lag samma vare beträffande avsöndring inom område, i fråga om vilket Konungen jämlikt sista stycket av förenämnda paragraf meddelat särskilda föreskrifter med avseende å byggnadsverksamhetens ordnande, och skall härjämte i fråga om avsöndring inom sådant område vad i 5 kap. 8 § andra stycket i lagen om fastighetsbildning i stad finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Önskar sökande återfå för fastställelse av avsöndring ingiven karta, vartill ej enligt de av Konungen om redovisning av lantmäteriförrättningar meddelade föreskrifter koncept skall överlämnas i offentlig myndighets förvar, vare sökanden skyldig gälda kostnad för kopia av kartan. **Lag 23 maj 1924.**

Intill dess 21 § genom **Lag 13 juni 1908**, som trädde i kraft 1 jan. 1909, fick ny lydelse, var §:n så lydande:

Avhandling rörande jordavsöndring för alltid, vilken handling skall innehålla så noggrann beskrivning å den avsöndrade jordens storlek, läge och gränser, att någon osäkerhet därom ej kan uppstå, skall ingivas till KB, som har att, därest avhandlingen såväl med hänsyn till avsöndringens storlek som ock i övriga avseenden är med denna lag överensstämmande, meddela fastställelse å avsöndringen samt åsätta lägenheten särskilt namn och nummer.

Innan ärendet av KB avgöres, må, där så nödigt finnes, yttrande av lantmätare inhämtas.

Genom **Lagen 13 juni 1908** fick §:n den ändrade lydelse, att orden: »samt åsätta — — — nummer» utelämnas; dock skulle vad förut varit stadgat tillämpas, där fastställelse å avsöndring ifrågakommer, innan jordregister upplagts för den ort lägenheten tillhörde.

Genom **Lag 12 maj 1917** fick §:n en lydelse, som endast därutinnan skiljer sig från den nuvarande, att femte stycket ej fanns. Lagen 12 maj 1917 innehöll tillika detta stadgande:

Denna lag träder i kraft d. 1 jan. 1918; dock att vad i 21 och 26 §§ före d. 1 jan. 1909 var stadgat om åliggande för KB att i sammanhang med fastställelse å avsöndring åsätta lägenheten särskilt namn och nummer samt om antecknande i kronans jordebok av avsöndring skall gälla, där fastställelse å avsöndring ifrågakommer, innan fastighetsregister upplagts för den ort, lägenheten tillhör. Bestämmelserna i 21 § fjärde stycket skola ej äga tillämpning i fråga om avsöndring, som skett före denna lags ikraftträdande. Vad i 29 § är föreskrivet angående klyvning av avsöndrad lägenhet skall, utan hinder av vad 31 § innehåller angående äldre lägenheter, jämväl å dem äga tillämpning.

Lagen 23 maj 1924, varigenom femte stycket tillades, innehåller tillika detta stadgande:

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling (utkom 31 maj 1924). Lagen äger tillämpning jämväl beträffande avsöndring, som skett d. 20 mars 1924 eller därefter före den nya lagens ikraftträdande, dock ej där fastställelse å avsöndringen meddelats innan den nya lagen trätt i kraft.

Se **KK 12 maj 1917 ang. bevis om fastställelse å vissa kartor m. m.**, inf. vid Lag 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad 5:14.

När vid handläggning av fråga angående fastställelse enligt lagen d. 27 juni 1896 av jordavsöndring erfordras upplysning eller yttrande från annan ämbetsmyndighet, har KB att å ämbetets vägnar infordra dylika upplysningar eller yttranden; åliggande det i följd härav vederbörande ämbetsmyndighet att utan lösen desamma KB tillhandahålla. **KCirk 27 juni 1896.**

Fråga om köpehandling innefattande tillräckligt angivande av områdets storlek och belägenhet. **H 1919:477; 1924:1; 1925:620; R 1926:50.**

22 §. Åstundar innehavare av hemman, varifrån avsöndring får ske, i annat fall än som avses i 4 § första stycket andra punkten i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, att från hemmanet för alltid avsöndra mark, som, ensam eller tillsammans med vad redan kan vara från hemmanet för alltid avsöndrat, utgör mera än vad i 20 § 1 mom. sägs, ankomme på KB att, där omständigheterna därtill föranleda, sådant tillåta. Särskilt må vad i sistnämnda lagrum stadgas beträffande Stockholms, Uppsala, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län icke utgöra hinder för sådant tillstånd, där avsöndringen erfordras för egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål. **Lag 18 juni 1925**, som trätt i kraft 1 juli s. å.

Se **Lag 18 juni 1925 ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom**, vid JB 1:.

Se **R 1910:177; 1912:205; 1913:1, 320.**

23 §. Från hemman, varifrån jordavsöndring får ske, må ock avsöndras vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet; och gälle om sådan avsöndring i tillämpliga delar vad härovan i fråga om jordavsöndring är föreskrivet.

Vad sålunda är stadgat kommer dock icke att göra någon ändring uti det, som rörande strömfall å kronohemmans område är särskilt förordnat.

Avsöndring av område, som till större delen utgjordes av sjö och bäck, godkänd. R 1909:24. — Fastställelse å avsöndring av rätt till fiske avslagen. R 1913:66. — Till fastighet hörande rätt till fiske, utan att därmed följde rätt till grunden, ej föremål för avsöndring. H 1915:571; 1918:599. — Hemmans andel i ett vid Inga skifte för gemensamt behov undantaget område fick ej avsöndras. H 1915:246. — Se i övrigt H 1908:60; 1909:174.

Ang. strömfall å kronojord se KBr 28 dec. 1822 och Kam-koll. kung. 24 jan. 1823, vid JB 16:.

24 §. [Ej må innehavare av lägenhet, som blivit på viss tid eller livstid från hemman avsöndrad, densamma på annan överlåta utan tillstånd av stamhemmanets innehavare. Sker det, gånge lägenheten, om stamhemmanets innehavare så yrkar, till honom åter mot skälig lösen. Dör innehavare av avsöndrad lägenhet förr än besittningstid ute är, äge änka och arvingar rätt att behålla lägenheten under de villkor, som blivit tingade vid upplåtelsen. Vid besittningstidens slut återfaller lägenheten till stamhemmanet utan ersättning eller lösen, evad förbehåll därom kan vid upplåtelsen vara gjort eller icke; och vare lägenhetens innehavare eller, då densamma varit på livstid upplåten, hans arvingar obetaget att därifrån avflytta honom eller dem tillhörig åbyggnad eller stängsel, där ej stamhemmanets innehavare vill den lösa.]

Se anm. vid § 20 mom. 2.

25 §. Är lägenhet på annat sätt eller under andra villkor avsöndrad än tillåtet är, varde sådan avsöndring, när påstående av vederbörande väckes, efter därom för varje fall givna föreskrifter rättad och jämkad samt äge sedan bestånd, där den i övrigt prövas laglig och gällande; och njute den, som därav lider, skäligt skadestånd. Åtnöjes icke innehavaren av den avsöndrade lägenheten med sådan rättelse och jämkning, eller kan den icke ske, gånge då lägenheten emot skälig lösen åter till den egendom, varifrån avsöndringen skett.

Jfr anm. vid § 20 mom. 2.

26 §. Sedan fastställelse meddelats å avsöndring av lägenhet för alltid, skall, på sätt särskilt är föreskrivet, lägenheten införas i fastighetsregistret.

Med jord eller annan lägenhet, som under äganderätt avsöndras efter vad ovan sägs, skall lagfaras, såsom om fast egendom i allmänhet finnes föreskrivet.

Med avhandlingar om avsöndring av lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna hemman förfares på samma sätt, som då åborätt å sådana hemman överlåtes. Lag 12 maj 1917. (Ang. övergångsbestämmelse se vid 21 §.)

Jfr KF 13 juni 1908 ang. jordregister. Bih.

Intill dess 26 § genom Lag 13 juni 1908, som trädde i kraft 1 jan. 1909, erhöll ny lydelse, var §:n så lydande: [Från hemman för alltid avsöndrad lägenhet skall, på sätt särskilt är föreskrivet, antecknas i kronans jordebok.]

KK 27 juni 1896: Enär, på sätt särskilt finnes föreskrivet, för alltid avsöndrad jord eller lägenhet skall i kronans jordebok antecknas, har KM:t funnit gott förordna, att det skall åligga KB icke allenast att om verkställighet härav uti de å lands- och häradsskrivarekontoren förvarade exemplar av jordeboken föranstalta, utan ock att till Kam-koll förhållandet inberätta. — Denna kungörelse skall träda i kraft d. 1 jan. 1897. — Jfr Kam-koll cirk 20 mars 1874.

Den omständigheten att avsöndrad lägenhet återgått till stamhemmanet medförde ej, att lägenheten finge avföras ur jordeboken. R 1910:231.

27 § är upphävd g. Lag 13 maj 1921, som trätt i kraft 1 juli s. å.

28 §. Tvister rörande avsöndring av lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna hemman skola upptagas och fullföljas på enahanda sätt som tvister angående dylika avsöndringar från frälse- och skattehemman.

Över KB:s beslut i fråga, som i 21, 22 eller 27 § omförmäles, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad. Lag 12 maj 1917, som trätt i kraft 1 jan. 1918.

Ang. 1:a st. se RB 10:14. — Besvär enligt 2:a st. anföras hos Kam-koll; se KF 14 dec. 1866 m. fl. författningar vid RB 30: samt K instr 31 dec. 1921 för Kam-koll., ändr. g. KK 18 juni 1925.

Ang. statsbidrag till jordavsöndringar se KK 8 juni 1923 ang. villkor för erhållande av statsbidrag till lantmäteriförrättningar, ändr. g. KK 18 juni 1925.

4 kap. Särskilda bestämmelser.

29 §. *1 mom.* Vad i denna lag är stadgat om hemman skall med den inskränkning, som här nedan sägs, gälla även om hemmansdel, som genom hemmansklyvning eller ägostyckning tillkommit, så ock i tillämpliga delar om varje under särskilt nummer i jordeboken upptagen lägenhet, som ej tillkommit genom avsöndring. Vid ägostyckning å sådan lägenhet skall, i stället för att mantal åsättes varje lott, bestämmas det inbördes förhållande, efter vilket lotterna skola deltaga i utgörandet av lägenhetens allmänna utskylder och besvär.

Är hemmansdel eller lägenhet, som här avses, till läge och beskaffenhet sådan, att den företrädesvis ägnar sig till byggnadstomt, eller består dess värde till huvudsaklig del i vattenfall, fiske eller annan dylik förmån, eller i byggnader, eller andra anläggningar, må ej emot delägares bestridande klyvning äga rum, där den prövas lända honom till förfång.

Ang. 2:a st. se H 1914:592; 1915:151; 1916:525.

2 mom. I fråga om klyvning och avsöndring skall vad som gäller om lägenhet, som ej tillkommit genom avsöndring, jämväl tillämpas å för alltid avsöndrad lägenhet; dock att från lägenhet, som sist är sagd, ytterligare avsöndring för alltid må ske utan inskränkning till viss del av ägovidden.

Se R 1909:37.

3 mom. Område, som ingår i tomtindelning å ort på landet, varest tomtindelning såsom i stad finnes, må ej klyvas eller styckas enligt denna lag.

Avsöndring må ej äga rum inom område, som nyss sagts. Lag 13 maj 1921, som trätt i kraft 1 juli s. å.

30 §. Genom denna lag göres ej ändring i vad om lotshemman av krono- eller skattenatur är särskilt stadgat. Lag 30 dec. 1898.

Kronolotshemman och lägenheter få icke klyvas, och ej heller må mindre delar och tillhörigheter därifrån söndras. KF 9 juli 1862, § 2 mom. 6. — Vid skatteköp av krooolotshemman är fast det villkor, att sådana hemman eller lägenheter icke få klyvas eller mindre delar och tillhörigheter därifrån avsöndras. KBr 19 aug. 1823. — Jfr Lag 18 juni 1926 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om delning av jord å landet, § 9. Bih.

Se H 1912:357.

31 §. Genom denna lag upphäves förordningen angående hemmansklyvning och jordavsöndring d. 6 aug. 1881; skolande dock denna förordnings bestämmelser fortfarande tillämpas i avseende å avsöndring, som skett innan denna lag trätt i kraft.

Se nedan.

Jfr övergångsbestämmelser vid § 21 här ovan.

Denna lag skall träda i kraft d. 1 jan. 1897.

Det alla, etc.

Lag 12 maj 1917 med bestämmelse att lagen d. 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring ej skall äga tillämpning i stad och vissa andra samhällen. KM:t har, med riksdagen, funnit gott förordna, att lagen d. 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring icke skall äga tillämpning i stad ej heller i annat samhälle, för vilket skall föras fastighetsregister enligt de för stad meddelade bestämmelser.

Denna lag träder i kraft d. 1 jan. 1918, men gäller ej förrättning, vartill förordnande meddelats därförinnan.

KF 8 aug. 1881 ang. hemmansklyvning och jordavsöndring, åberopad i 31 § här ovan, stadgade i där omnämnda hänseende:

[Om jordavsöndring.

2 §. *1 mom.* Ägare av hemman eller lägenhet have rätt att av dess ägoområde, med de villkor och undantag, som här nedan säga, avsöndra till och med en femtedel av ägovidden i en eller flera

delar vare sig för alltid under full äganderätt eller under besittning på viss tid, dock med iakttagande av vad angående tiden för nyttjanderättsavtals bestånd är i lag stadgat, eller ock till besittning på livstid. Från avsöndrad lägenhet vare ytterligare avsöndring tillåten utan inskränkning till viss ägovidd. KK 25 april 1889, som trätt i kraft 1 jan. 1890.

2 mom. Avsöndring från jord av fideikommissegenskap må icke annorlunda gälla, än så vitt med lag och fideikommissbrev instämmer, och vare avsöndring från de under stadgad åborätt upplåtna krono-, kronorusthålls- eller andra publika hemman och lägenheter jämval tillåten, dock ej med annan rätt, än författningarna för besittningen av jorden föreskriva.

3 mom. Sådana avsöndringar, som nu nämnda äro, må icke ske från nyhemman eller nybyggen å kronans mark, så länge frihetsår därför åtnjutas eller desamma bestämda områden i skog och mark icke erhållit.

4 mom. I fråga om lotshemman och lotslägenheter av krono- eller skattenatur, samt om de skattehemman, vilka enligt KK d. 4 febr. 1811 äro oskiljaktiga från de bruk, varunder de lyda, gälle vad särskilt stadgat är.

Jfr KF 9 juli 1832 och KBr 19 aug. 1823, vid Lag 27 juni 1896, § 30; — KK 4 febr. 1811 och KF 22 dec. 1898, vid JB 16:.

3 §. Åstundar innehavare av hemman att därifrån avsöndra mark, som, ensam eller tillsammans med vad redan kan vara från hemmanet avsöndrat, utgör mera än en femtedel av dess ägoområde, må han sådant anmäla hos KB, som har att beträffande så val tillstånd därtill, som bestämmande av avgäld å jorden, meddela utslag och därvid äger till ansökningen lämna bifall, i den mån sådant finnes förenligt med kronans säkerhet för hemmansräntans och övriga skyldigheters framtida utgörande; dock må i det ifrågavarande fallet jord, som huvudsakligen består av skogsmark, endast under full äganderätt från hemman avsöndras.

4 §. *1 mom.* Å jord, som från hemman eller lägenhet avsöndras, skall årlig avgäld läggas i spannmål eller annan lämplig räntepersedel; och må den avgäld ej vara mindre, än att den motsvarar vad av hela hemmanets eller lägenhetens räntor och övriga allmänna utskylder, vid jämförelse av ägornas storlek och beskaffenhet, å den avsöndrade jorden belöper.

2 mom. Avhandling rörande jordavsöndring, vilken handling skall innehålla noggrann beskrivning å den avsöndrade jordens storlek, läge och gränser, skall ingivas till KB, som har att tillse häruvida den i avseende å avsöndringens storlek är med denna förordning överensstämmande samt pröva den föreslagna avgälden och densamma, där den finnes tillracklig, fastställa, men, i annat fall, högre lämplig avgift bestämma.

3 mom. Innan ärendet av KB avgöres, må icke allenast, där så nödigt finnes, kronobetjäningen höras, utan även yttrande av lantmätare inhämtas, om sådant, med hänsikt till avsöndringens betydlighet eller andra förhållanden, prövas vara av behovet påkallat.

4 mom. Innehavare av från hemman eller lägenhet avsöndrad jord vare, ändock att ytterligare avsöndring från den jord sker, hemmanets eller lägenhetens ägare fortfarande ansvarig för avgäldens utgörande till åsatt belopp, där icke annorlunda dem emellan avtalas.

Jfr Lag 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet och Lag 19 april 1907 ang. avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet; bägge inf. här nedan.

Avgäld, som vid lägenhets avsöndring utlästs, skulle utgå, oaktat lägenheten fått ny ägare och varken avgälden fastställts av KB eller inteckning därför meddelats. H 1901:268; 1900:58.

5 §. Vid avsöndring av jord må vissa år kunna utsättas, under vilka frihet från avgäldens utgörande tillgodonjutes. Ej skola dock i något fall sådana frihetsår vara flera än femton, räknade från den tid, jorden tillträdes.

6 §. Ej må innehavare av jord, som på viss tid eller livstid avsöndrad är, densamma på annan man överlåta utan tillstånd av innehavaren till det hemman eller den lägenhet, varifrån avsöndringen ägt rum. Sker det, gånge jorden, om hemmanets eller lägenhetens innehavare så yrkar, till honom åter emot skälig lösen. Dör innehavare av sådan avsöndrad jord förr, än besittningstid ute är, äge änka och arvingar rätt att jorden behålla under de villkor, som vid upplåtelsen tingade blivit. Vid besittningstidens slut återfaller jorden till den egendom, varifrån den avsöndrats, utan ersättning eller lösen, evad förbehåll vid upplåtelsen därom kan vara gjort eller icke; och vare innehavaren eller, då jorden varit på livstid upplåten, dennes arvingar obetaget att därifrån avflytta honom eller dem tillhörig åbyggnad eller stängsel, där ej jordens ägare den lösa vill.

Se H 1874:124; 1877:184,203; 1880:176; 1881:220,272,397; 1882:120,473; 1883:59,392; 1888:49; 1890:397; 1892:61; 1895:87; 1898:349; 1899:204; 1902:361; 1908:145; 1921:158; 1922:18 m. fl.; 1924:21.

Att besittningstiden ansetts böra räknas från upplåtelsens dag; se H 1896: not. A. n:r 193; 1898:293; Jfr H 1892:61.

7 §. *1 mom.* Vill innehavare av boställe eller annat publikt hemman eller lägenhet, som icke under stadgad åborätt besittes, — kungs- och kungsladugårdar samt övriga under kronans omedelbara dispositionsrätt varande hemman eller lägenheter likväl undantagna, — jord på viss tid eller på livstid, i enlighet med nu stadgade allmänna grunder, avsöndra; göre ansökning därom hos det ämbetsverk, under vars allmänna vård och inseende bostället, hemmanet eller lägenheten lyder,

vilket ämbetsverk efter vederbörandes hörande, med avseende å boställets, hemmanets eller lägenhetens framtida nytta och förkovran, äger att, då skäl därtill förefinnes, sådant tillåta och villkoren bestämma.

2 mom. De avsöndringar av jord under äganderätt, som enligt förre enskiftesförfattningar i behörig ordning skett från boställen, äga framtida bestånd.

8 §. Innehavare av hemman eller lägenhet äger, så länge han ränta och övriga utskylder för hemmanet eller lägenheten riktigt utgör, själv uppbära den avgäld, som för avsöndrad jord erlägges skall; men brister han däri, bör kronans uppbördsman samma avgäld, där den icke redan för året finnes vara av jordens innehavare betald, till den bristande räntans och andra skyldigheters utgörande uppbära.

9 §. *1 mom.* Vill någon från hemman eller lägenhet avsöndra vattenfall eller fiske, have och där rätt till, med villkor att, på sätt här förut sägs, viss årlig avgäld därå lägges.

2 mom. Vad sålunda stadgat är kommer dock icke att göra någon ändring uti det, som rörande strömfall å kronohemmans eller kronojords område är särskilt förordnat.

Se anm. vid Lag 27 juni 1896, § 23.

10 §. *1 mom.* Hörer till hemman eller lägenhet sådan mosse, som odlingsbar, men i dess närvarande skick onyttig är, och vill innehavaren den mosse åt annan man, såsom i 2 § sägs, med eller utan skattefrihet till odling upplåta, have där våld till, även om den överstiger den i samma § uppgivna del av ägovidden; söke dock tillstånd därtill hos KB, som, sedan mossens onyttiga beskaffenhet i dess närvarande skick blivit behörigen utrönt och styrkt, äger sådant tillstånd meddela.

2 mom. Har boställe eller något icke under stadgad åborätt upplåtet publikt hemman eller lägenhet — kunga- och kungsladugårdar samt övriga under kronans omedelbara disposition varande hemman eller lägenheter dock undantagna — i sådan mosse del; då skall på prövning av det ämbetsverk, under vars allmänna vård och inseende bostället, hemmanet eller lägenheten hörer, bero, huruvida och med vad villkor dylik upplåtelse därav på viss tid eller på livstid må äga rum.

11 §. *1 mom.* Med jord eller annan lägenhet, som till full ägo avsöndras, efter vad här förut sägs, skall lagfaras såsom om jordafång finnes föreskrivet. Ilar avsöndring skett på viss tid eller på livstid, varde, med undantag för jord av den natur, varom i nästföljande mom. förmäles, avhandlingen intecknad på sätt särskilt stadgat är.

2 mom. Med avhandlingar om avsöndring av jord eller lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna krono-, kronornsthålls- eller andra publika hemman och lägenheter förfares lika som då åborätt å sådana hemman och lägenheter överlåtes.

Jfr KBr 5 febr. och Kam-koll. kung. 29 febr. 1808, vid JB 16:.

3 mom. Enär, på sätt särskilt finnes föreskrivet, för alltid avsöndrad jord eller lägenhet skall i kronans jordebok antecknas, åligger det KB icke allenast att om verkställighet härav uti de å lands- och häradsskrivarekontoren förvarade exemplar av jordeboken föranstalta, utan ock att till kammarkollegium förhållandet inberätta.

12 §. Är jord eller lägenhet på annat sätt eller under andra villkor avsöndrad, än nu tillåtet är varde sådan avsöndring, när påstående av vederbörande väckes, efter därom för varje fall här ovan stadgade föreskrifter, rättad och jämkad, samt äge sedan bestånd, där den i övrigt laglig och gällande prövas; och njute den, som därav lider, skäligt skadestånd. Åtnöjes icke innehavaren av den avsöndrade jorden eller lägenheten med sådan rättelse och jämkning, eller kan den icke ske, gånge då jorden eller lägenheten, emot skälig lösen, åter till den egendom, varifrån avsöndringen skett.

13 §. *1 mom.* Är av jord, som till avsöndring tillåten är, större andel än som svarar mot en femtedel av hemmanets ägovidd för alltid avsöndrad utan behörigt tillstånd, och vill innehavaren, då klander därå av vederbörande väckes, hela den jord behålla emot åtagande av andel i mantal och ränta i förhållande till hemmanets ägovidd, have han därtill rätt.

2 mom. I sådant fall skall å jorden mantal bestämmas och detsamma från stamhemmanets mantal avräknas samt utskylderna å detta senare i förhållande därefter minskas, varemot ägaren av den förut varande, nu till hemman förändrade, lägenheten åligger att därå belöpande räntor och övriga utskylder, utan åtnjutande av frihetsår, utgöra.

3 mom. Förslag härutinnan bör, efter därom hos KB gjord anmälan, upprättas av lantmätare och gode män, med ledning av stamhemmanets och den avsöndrade delens, genom ordentlig gradering kända, innehåll i fullgod jord, varföre ock nödiga karte- och graderingshandlingar, där de icke redan finnas, skola i behörig ordning upprättas. Förslaget prövas därefter av KB genom utslag.

14 §. *1 mom.* Tvister rörande avsöndring av jord eller lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna krono-, kronornsthålls- och andra publika hemman skola på enahanda sätt som tvister angående dylika avsöndringar från frälse- och skattehemman upptagas och fullföljas.

2 mom. Klagan över beslut, meddelade i de uti 3,4,7,10 och 13 §§ upptagna frågor, må anföras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet stadgad är.]

Lag 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet.

KM:t har, med Riksdagen, förordnat som följer:

1 §. Från lägenhet, vilken för alltid från hemman avsöndrats och för vilken enligt äldre författning om enskiftesdelning eller jordavsöndring avgäld till hemmanet blivit fastställd eller bort fastställas, skall, där ej här nedan annorlunda stadgas, efter d. 31 dec.1906 avgäld icke utgå.

2 §. Har, på grund av förbehåll vid lägenhetens upplåtande, fastställts högre avgäld än som, vid jämförelse av ägornas storlek och beskaffenhet, kan anses hava motsvarat vad av hemmanets allmänna utskylder å lägenheten belöpte, eller har förbehåll gjorts om sådan högre avgäld, utan att fastställelse ägt rum, vare hemmanets innehavare berättigad att få den överskjutande delen av avgälden fastställd att fortfarande av lägenheten utgå. /.

Se R 1909:139; 1910:144; 1911:281; 1912:231; H 1915:314.

3 §. Besväras stamhemmanet av allmänna utskylder, i vilkas utgörande lägenheten icke omedelbart deltager, vare hemmanets innehavare berättigad att få sagda utskylder så fördelade, att från lägenheten omedelbart utgöres vad, efter ägornas storlek och beskaffenhet, därå belöper. 2.

4 §. Vill hemmanets innehavare begagna sig av den rätt, som enligt 2 eller 3 § må honom tillkomma, göre ansökan hos KB före d. 1 jan.1917, eller vare sin rätt förlustig.

Är dylik ansökning gjord, höre KB innehavaren av den avsöndrade lägenheten samt inhämte, där ej avsöndringshandlingarna lämna erforderliga upplysningar, yttrande av kronobetjäningen och lantmätare.

5 §. Finnes, efter vad i 2 § sägs, viss del av avgäld fortfarande böra utgöras, fastställe KB en mot sådan del svarande avgäld att från och med d. 1 jan.1907 till hemmanet utgå; dock att härigenom ej göres rubbning i vad enligt 17 kap. 3 § jordabalken och 17 kap. 6 § handelsbalken gäller om panträtt och förmånsrätt för innestående ränta. Avgälden varde bestämd i penningar, där ej annorlunda mellan parterna överenskommes.

Se KK 12 maj 1917 ang. uppgifter för anteckning i fastighetsregister av vissa beslut rörande avgälder m. m.; nedan.

6 §. Skall jämlikt 3 § fördelning av utskylder äga rum, bestämme KB, med jämkning till så bekvämt tal ske kan, det inbördes förhållande, efter vilket hemmanet och lägenheten skola i utskyldernas utgörande deltaga; och lände det beslut till efterrättelse från och med d. 1 jan. året efter det ansökningen till KB inkom, dock ej i något fall före d. 1 jan.1907.

Se KK 12 maj 1917 ang. uppgifter för anteckning i fastighetsregister av vissa beslut rörande avgälder m. m.; nedan.

7 §. Hava frihetsår författningsenligt medgivits, äge, utan hinder av vad i 5 eller 6 § är stadgat, lägenhetens innehavare njuta dem till godo, i den mån de ej tilländalupit.

8 §. Sedan beslut, som i 5 eller 6 § avses, blivit meddelat, varde, på sätt särskilt är föreskrivet, lägenheten, där sådant tillförene ej ägt rum, införd i fastighetsregistret; och skall anteckning om beslutet ske i fastighetsregistret samt, där lägenheten eller dess stamhemman upptages i jordeboken, jämväl i denna. Lag 12 maj 1917, som trätt i kraft 1 jan.1918; dock att å ort, där fastighetsregister då ej finnes, lagen ej äger tillämpning, förrän fastighetsregister för den ort blivit upplagt.

Jfr: KF 13 juni 1908 ang. jordregister. Bih.; — Lag 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad. Bih.

8 § lydde ursprungligen: [I sammanhang med beslut, som i 5 eller 6 § avses, åsätte KB lägenheten särskilt namn och nummer, där sådant tillförene ej ägt rum; och skall anteckning om KB:s beslut ske i kronans jordebok.] — Genom Lag 13 juni 1908 erhöll §:n ändrad lydelse: men i sammanhang därmed förordnades att vad dittills varit stadgat skulle tillämpas, där beslut, som i §:n sägs, bleve beträffande avsöndrad lägenhet meddelat innan jordregister upplagts för den ort lägenheten tillhörde.

Genom KK 25 maj 1905 har förordnats, att enär, på sätt i lagen d. 25 maj 1905 finnes föreskrivet, anteckning om beslut, som enligt nämnda lag meddelas, skall ske i kronans jordebok, det skall åligga KB icke allenast att om verkställighet härav uti de å lands- och häradsskrivarekontoren förvarade exemplar av jordeboken föranstalta, utan ock att till Kam-koll förhållandet inberätta.

9 §. Över KB:s beslut må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Se författningar vid RB 30: samt K instr 31 dec. 1921 för Kam-koll., ändr. g. KK 18 juni 1925.

10 §. Vad här förut stadgas angående lägenhet, som blivit avsöndrad från hemman, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om lägenhet, som avsöndrats från lägenhet; dock att, där avsöndring skett från avsöndrad lägenhet, fördelning av utskylder enligt 3 § ej må ifrågakomma, innan stamlägenheten åliggande del av utskylderna blivit bestämd.

3, 11 §. Denna lag äger ej tillämpning på lägenhet, vilken avsöndrats från boställe eller från annan publikt hemman eller lägenhet, som icke vid tiden för upplåtelsen innehades under stadgad åborätt.

Det alla, etc.

När vid handläggning av fråga, som avses i lagen d. 25 maj 1905, erfordras upplysning eller yttrande från annan ämbetsmyndighet, har KB att å ämbetets vägnar infordra dylika upplysningar eller yttranden: åliggande det i följd härav vederbörande ämbetsmyndighet att utan lösen desamma KB tillhandahålla. KCirk 2 juni 1905.

Lag 19 april 1907 ang. avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet.

KM:t har, med Riksdagen, förordnat:

1 §. Har för lägenhet, som för alltid blivit från hemman avsöndrad, avgäld fastställts på grund av 5 § i lagen d. 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet, vare lägenhetens ägare berättigad att få sådan avgäld avlöst mot ersättning, som, där annorlunda ej avtalats, skall utgå med ett penningebelopp, motsvarande tjugutvå gånger avgälden för ett år.

Är avgälden bestämd i annat än penningar, och har ej viss grund för beräkning av dess värde i penningar blivit vid avgäldens fastställande stadgad eller sedermera överenskommen, varde det värde beräknat efter senast fastställda medelmarkegångspris eller, där sådant pris icke finnes i länets markegångstaxa upptaget för persedel, vari avgälden bestämts, efter medeltalet av markegångspriserna för de sist förflutna tio åren eller, om beräkningen ej kan ske enligt länets markegångstaxor, efter ty skäligt prövas.

2 §. Vill lägenhetsägare få avgäld avlöst, göre ansökan hos KB. Dylik ansökan må ock framställas i förklaring över gjord begäran om avgäldens fastställande.

Innan beslut i ärendet meddelas, skall stamhemmanets ägare lämnas tillfälle att däri avgiva yttrande.

3 §. Har i ärende, varom i 2 § förmäles, lägenhetens ägare styrkt, att ersättning, som för avgäldens avlösning tillkommer hemmanets ägare, till denne utgivits, förordne KB att i fastighetsregistret samt, där lägenheten eller dess stamhemman upptages i jordeboken, jämväl i denna skall införas anteckning att avgäldsskyldigheten upphört. Lag 12 maj 1917, som trätt i kraft 1 jan. 1918.

Se KK 12 maj 1917 ang. uppgifter för anteckning i fastighetsregister av vissa beslut rörande avgäldar m. m.; nedan.

4 §. Är ersättningen ej gulden, fastställe KB densamma och utsätte tillika viss dag, då lägenhetsägaren, vid äventyr att beslutet eljest anses förfallet, senast har att till KB inkomma med bevis, att ersättningen till stamhemmanets ägare utgivits; dock att, där ersättningen skall utgå i penningar, lösesumman jämväl må i [lantranteriet] nedsättas.

Sedan beslutet, som genom KB:s försorg skall delgivas hemmanets ägare, vunnit laga kraft och lägenhetens ägare fullgjort vad honom på grund därav åligger, förordne KB om anteckning som i 3 § säges.

Är lösesumma nedsatt, varde, sedan det om ersättningen meddelade beslut vunnit laga kraft och den däri utsatta tid förflutit, beloppet utbetalt till stamhemmanets ägare. Uppstår tvist om rätten till lösesumman eller möter eljest hinder för dess utbetalande, låte KB, där så äskas, insätta medlen i bankinrättning för att mot ränta innestå; och komme räntan den till godo, som finnes till lösesumman berättigad.

5 §. I avlösning innefattas, där ej annorledes avtalats, icke avgäld, som belöper på tiden innan ersättningen av lägenhetsägaren utgivits till hemmanets ägare eller, då lösesumma nedsatts, på tiden före den enligt 4 § utsatta dag.

6 §. Sedan förordnande givits, som i 3 § avses, varde på statsverkets bekostnad meddelande därom kungjort i länskungörelserna. Lag 12 maj 1917, som trätt i kraft 1 jan. 1918.

7 §. Över KB:s beslut i ärende, varom här ovan säges, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Se författningar vid RB 30: samt K Instr 31 dec. 1921 för Kam-koll., ändr. g. KK 18 juni 1925.

8 §. Bestämmelserna i denna lag äge tillämpning jämväl i avseende å innehavare av hemman under stadgad åborätt och från sådana hemman avsöndrade lägenheter.

9 §. Vad här förut stadgas angående avgäld för lägenhet, som blivit avsöndrad från hemman, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om avgäld för lägenhet, som avsöndrats från lägenhet: dock att, där avsöndring skett från avsöndrad lägenhet, avlösning av sådan avgäld ej må äga rum med mindre stamlägenheten åliggande avgäld blivit avlöst.

Det alla, etc.

Genom KK 17 maj 1907 om verkställandet av anteckning i jordeboken i vissa fall rörande avsöndrad lägenhet, vilken KK senast trätt i kraft, har förordnats: att, då enligt lagen ang. avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet d. 19 april 1907 beslut givits om anteckning i kronans jordebok, att avgäldsskyldighet upphört, det skall åligga KB icke allenast att föranstalta om verkställighet härav uti de å lands- och häradsskrivarekontoren förvarade exemplar av jordeboken utan ock att inberätta förhållandet till k. kammarkollegium.

KK 12 maj 1917 ang. uppgifter för anteckning i fastighetsregister av vissa beslut rörande avgälder m. m.

Enär KB:s beslut

jämlikt 5 § i lagen d. 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet om avgäld, som fortfarande skall utgå,

jämlikt 6 § i samma lag om det inbördes förhållande, efter vilket stamfastighet och lägenhet skola deltaga i utgörande av utskylder, samt

jämlikt 3 § i lagen d. 19 april 1907 angående avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet därom att avgäldsskyldighet upphört

skola på grund av föreskrift i de särskilda lagarna antecknas i fastighetsregistret, har KM:t funnit gott förordna, att beslut i ärende, som ovan avses, skall tillhandahållas förste lantmätaren eller, där fastighetsregistret föres av annan person, i transumt överlämnas till denne för anteckning i fastighetsregistret.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och skall tillämpas jämväl beträffande beslut, som jämlikt någon av förenämnda två lagar förut må hava meddelats. (Utkom d. 19 juni 1917.)